NAUKA
DLA STRON
WZGLĘDEM ZACHOWANIA SIĘ
W
PROCESSACH,
TUDZIEŻ
INNYCH SĄDOWYCH CZYNNOSCIACH,
Podług przepisów powszechney Sądowey
ORDYNACYI
DLA
PANSTW PRUSKICH
PRZEZ
C. G. S. Y *C. G.*
UŁOZONA.

w WARSZAWIE R. 1796.

NAKŁADEM KORRESPONDENTA.

wiedliwym iednak nad trudnościami tego dzieła zastanowieniem się rozsądzą.

Atoli pewna iest, że dopiero przez nasze Pruskie Prawodawstwo stało się podobną rzeczą, potrzebne wiadomości rozszerzyć, edukacyą Kraiowych Obywatelow do wyższego stopnia przyprowadzić, a tym sposobem powszechny porządek i bespieczeństwo, szczerość i rzetelność w zachodzących czynnościach, i posłuszeństwo ku zwierzchności zatwierdzić.

Nie dostawało ieszcze dokładnego obiaśnienia, z ktòrego każdy światły człowiek bez uczoney edukacyi mógłby nauczyć się iak sobie w Processach postąpić powinien. Niepodobna iest w każdym przypadku zawsze prawnego mieć assystenta, wszakże nie mniey dla tych, ktòrzy sądowe swoie interessa przez prawną assystencyą popieraią, wielkim iest pożytkiem, przynamniey uspokoieniem, gdy na postępowanie tychże swoich assystentow i Sądow baczne mogą mieć oko; zgoła zdaie się, że nawet dla mniey światłey klassy ludzi dobrze iest, gdy Plebani, Ekonomowie, Woy-

ci, i Organiści po Wsiach, iako zwyczayni radnicy teyże klaſsy ludzi, nabycia ogólney o procederach Sądowych wiadomości, i przez to odwracania swoich klientow, od ubocznych i błędnych krokow znayduią łatwość. Doświadczenie codzienne uczy, że prości ludzie w bardzo szkodliwe zawiłości wpadaią przeto, że nie wiadomi doradzcy, lubo częſtokroć nie wzlośliwym celu onemi powoduią. W tey iako i lekarſkiey sztuce, nigdy nie będzie można partaczow wytępić, wszelako ci ſtaną się mniey szkodliwemi, gdy będą mieli sposobność samych siebie oświecić.

Te uwagi dały powod do ułożenia ninieyszego wypisu z powszechney Sądowey Ordynacyi. Pierwsza część iego zawiera w sobie naukę o Proceſsach. Naprzód forma Proceſsu w ogulności ieſt opisana, potym znacznieysze, w ciągu Proceſsu zachodzić mogące przypadki; nakoniec szczegulnieysze, nayczęściey zdarzaiące się gatunki Processow, iako to: sprawy wexlowe, i injuriarum, spory małżeńſkie, konkursa, i t. d. są wyiaśnione. Druga część naucza,

iak się zachować należy przy zawieraniu Sądowych Kontraktow, czynienia teſtamentow w przypadku śmierci i sukcessyi, tudzież względem opiekuńſtwa, i hypoteki. Opuściwszy to wszyſtko, co szczegulnie do wiadomości Sędziego należy, ſtaneliśmy tylko przy prawidłach, które ſtrony, w celu zanoszenia żądań swoich przed przyzwoitym Sędzią, i ſtosownego poſtępowania w ciągu processow zachować powinny.

Niechay zatym nikt niespodziewa się doſkonałego dzieła względem wyżey wspomnionych materyi; bowiem chcemy być przewodnikami ſtron tylko do Sędziego; gdy do niego doydą, niepotrzebuią daley naszego powodowania; Sędzia sam, ieżeli za nim poydą, daley ich poprowadzi, a prawo ſtrzedz ich będzie, iżby nie zoſtali pokrzywdzonemi.

Ci, którzy dokładnego obiaśnienia żądaią, muszą poznać się z samą Ordynacyą Sądową, a dla ich wygody okazaliśmy tam, gdzie potrzeba było, stosowne mieysca powszechnego prawa kraiowego; w niektòrych Rozdziałach,

naprzykład o Procefsach wexlowych, sporach Dziedzicow z Poddanemi, o Kontraktach, i t. d. umieszczone są te punkta z powszechnego Prawa Kraiowego, ktòre dla związku były potrzebne. Radzibyśmy ieszcze byli informacyą o postępowaniu w kryminalnych przypadkach zachować się powinnym, przyłączyć. Wszakże ta część Prufkiey Sądowości, ściągneła była od dawnego czasu szczegulnieyszą Rządcow naszych baczność. Fryderyk Wielki uchwalił ostry nad Sądami dozor, i nad przychodzącemi do nich kryminalnemi procefsami; on zniosł tortury, i położył fundament do sprawiedliwego umiarkowania między karą i przestępstwem, które przepisami powszechnego Prawa Kraiowego iest postanowione. Wiadomość tych rostropnych i pełnych ludzkości rozrządzeń, blifki wpływ do życia i wolności maiących, ròwnie pożyteczną, iak uspokoiaiącą bydź powinna. Ale naywięcey iuż o tym pierwsza część wspomnioney wyżey Nauki o Prawach w sobie zawiera; do ninieyszego dzieła należało tylko ieszcze wyszczegulnienie

tych obowiązkow, które osoby Sądowe, Magistratury Policyi, Sądy wieyskie, w zdarzaiących się przypadkach kryminalnych dopilnować powinny, túdzież krótki wystaw Procederu w indagacyach kryminalnych, i informacya, iak oskarżonemu postąpić należy. Aże spodziewamy się wkrótce polepszoney formy kryminalnych Procefsow; zatym względem tey także ważney części wiadomości Prawa, podobny wypis Publiczności przełożyć, ieszcze sobie zachowuiemy.

w Berlinie d. 26. Kwietnia 1796.

WSTĘP

WSTĘP.

Dla każdego dobrze myślącego powinno być zachęceniem, że Monarchia Pruska w przeciągu blisko dwoch wieków miała Rządców, którzy wierni wyſokiemu powołaniu ſwemu, wſzelką baczność i czynność ſwoią do udoſkonalenia rządownictwa w różnych iego częściach obracali.

Powſzechnie wiadomo ieſt, co wielki Elektor, co *Fryderyk Wilhelm* pierwſzy, co *Fryderyk Wielki*, dla utrzymania publicznego beśpieczeńſtwa i ſpokoyności, dla polepſzenia ſkarbowych dochodów, pomnożenia pożytecznych kunſztów i nauk, zakwitnienia handlu i rękodzieł, i dla zachęcenia rolnictwa uczynili. Przez ich chwalebne usiłowania Naród Pruſki do tego przyſzedł ſtopnia poloru i dobrego bytu, że między Narodami świata iedno z pierwſzych mieyſc

obeymuie, i że utwierdzona machina Stanu, przez teraźnieysze burzliwe zamachy wzruszoną być nie może.

Podobno nie każdy wie, iak wiele ci Rządcy końcem polepszenia Sądownictwa uczynili, ażeby ie do tey przywiedli doſkonałości, iaka w żadney inſzey nie znayduie się Monarchii. Wſzakże ieſzcze w śrzodku XIV. wieku przeciwko naiazdom i nieſzczęśliwym ich ſkutkom, przez poſtanowienie Nadwornych i Ziemſkich Sądów, które wſzelkie znaczne rozſądzały ſpory, i przez wyznaczenie Ziemſkich Wóytów, którzy dozor mieli nad powſtaiącemi nieznacznie Sądami Szlacheckiemi i Mieyſkiemi, usilnie pracowali.

Elektor *Fryderyk* I. około roku 1425. Sąd Nadworny i Kameralny za naywyższy Trybunał w Berlinie poſtanowił, który *Joachim* I. w ſto lat późniey udoſkonalił.

Niedoſtatek wyraźnych i ſtoſownych praw dał się wnet uczuć, któremu Ele-

ktor *Jan Jerzy* ku końcowi XVI. wieku przez Kanclerza ſwego *Lamprecht Diſtelmeyer*, i syna iego ſtarał się zaradzić. To równie zbawienne iak trudne dzieło, dla zaſzłey na ów czas walki Niemców przeciw Duchownemu i Swieckiemu uciemiężeniu, z którey potym trzydzieſtoletnia woyna wynikła, przerwane zoſtało; ale Elektor *Fryderyk Wilhelm* wielki, zaraz po Traktacie Weſtfalſkim zatrudnił się tym na nowo, w którey pracy syn iego, Król *Fryderyk* I. daley poſtąpić kazał. Z tym wſzyſtkim nie ſtało się nic więcey, tylko, że niedoſkonałości w sposobie odbywania ſprawiedliwości poſtrzeżono, i proiekta do ich odmiany uczyniono, poiedyncze materye poprawiono, i materyały do nowego prawodawſtwa zebrano.

W tym położeniu zaſtał *Fryderyk Wilhelm* I. to dzieło przy zaczęciu pełnego czynów panowania ſwego. W rozrządzeniu, dnia 11. Marca, 1713. własną ręką piſanym oświadczył się temi słowy: *niedoſkonałe wykonywanie ſprawiedliwo-*

ści o pomſtę do Nieba woła; którego, ieżeli nie polepſzę, ſam na siebie odpowiedzialność włożę.

Z tym Królewſkim poſtanowieniem dzieło na nowe przedsięwziął. A tak, poprawiona forma proceſsów i porządek kryminalny, który w wielu inszych Państwach za wzór służył; dobroczynne urządzenie względem opiek, Ordynacya hypoteczna i konkurſowa, Konſtytucya lenna, i nowe wexlowe prawo wynikły.

Ale to wſzyſtko było tylko pierwſzym krokiem do potrzebney poprawy; były to naprawy ſtarego zapadłego budynku, który raczey zupełnie rozrzucić, i podług lepſzego ryſu na nowe wyſtawić potrzeba było. Zbywało ieſzcze na dobrych powſzechnych prawach, bez których doſkonałe wykonywanie ſprawiedliwości ieſt niepodobne.

Nie mogło to ukryć się przed wzrokiem przenikłym *Fryderyka* wielkiego. Kazał natychmiaſt przez wielkiego Kan-

clerza *Samuéla Cocceij*, z pomocą naylepszych prawników nowy porządek Sądowniczy, i powſzechne Niemieckie wyraźne prawo kraiowe ułożyć. Pierwſzy w roku 1748. wſzędzie zoſtał wprowadzony, prawo krajowe wyſzło w roku 1749. naprzód w projekcie, miało bowiem iſtotne niedoſkonałości, i ieſzcze prawney ważności cechy nie nabyło. Nie uſtał iednak wielki ten Król w niezmordowaney gorliwości ſwoiey, końcem wprowadzenia w Pańſtwach ſwoich iak naydoſkonalſzego Sądownictwa, i liczne rozrządzenia przez Niego w tey mierze wydane, iaſno dowodzą, iak mocno był o ważności tey poprawy przeświadczony. A tak urządzenie Sądowych Urzędów polepſzono, wielorakie błędy w porządku sądowniczym poprawiono, w poiedynczych prawnych materyach uſtawy wydano, a w roku 1776. projekt do nowego ſpoſobu opiſywania prawnych ſporów ułożono; nakoniec roku 1779. pod wielkim Kanclerzem *de Carmer* nowy piękny wyſtawiono budynek, który teraz po ſzeſnaſto-letniey nie-

przerwaney pracy dokończony widzieć się daie.

Zaczęto naprzód od nowey stosownieyszey formy processów, z czym połączono lepsze urządzenie Sądowych Urzędów. Projekt do powszechney xięgi praw w tym samym czasie spisany, i publiczności do roztrząśnienia podany, podług nadesłanych uwag osób prawnictwa wiadomych, odmieniony i udoskonalony został; a ten, w roku 1794, iako powszechne prawo krajowe dla Państw Pruskich iest wprowadzony. Nakoniec, układ Sądownictw przez wyszły w roku 1795. powszechny porządek sądowniczy, zupełnego nabył ukończenia.

Z tey krótkiey osnowy głównych zdarzeń w prawnictwie Pruskim, okazuie się, że teraźnieysza iego doskonałość iest owocem blisko dwa wieki ciągle trwaiącego życzenia poprawy iego: że od początku uznano potrzebę połączenia z poprawą sądownictwa, poprawę ciemnych, niewyraźnych i niestosownych praw, podług któ-

rych Sądy przedtym wydawały wyroki; i że wſzelkie dawnieyſze usiłowania przyprowadzenia do doſkonałości wykonywanie ſprawiedliwości, nie były zupełnie ſkuteczne przeto, że wielkich trudności nowego prawodawſtwa przezwyciężyć prawie nie można było. A zatym każdy bezſtronny, ſzacunek nowey poprawy ſprawiedliwości, wielką iey obſzerność, i wielkie oraz zasługi tego, ktòry ią uſkutecznił, naylepiey zważyć potrafi.

Teraźnieyſze urządzenie Sądownictw w Państwach Pruſkich, zaſadza się na ſtałym fundamencie, na wyraźnych, zupełnych, i podług rozumu i słuſzności ułożonych prawach. Zawiera w ſobie nietylko ſpoſoby inſtrukcyi, i rozſądzania prawnych ſporów, ale wſzyſtkie dzielnice prawney Policyi; ſporządzenie sądowych kontraktów i teſtamentów; ſtaranność o beśpieczeńſtwie i porządku w zdarzeniach ſukceſsyonalnych i konkurſowych; urządzenie i prowadzenie opiek; kredyt nieruchomych gruntów przez należyte trzymanie xiąg hypotecznych; zgoła ba-

czność względem popełnionych wyſtępków, i onych ukaranie. Do tych wſzyſtkich ważnych czynności, Sądy tak są urządzone, że każda poiedyncza dokładnie dochodzoną być może, że wſzelkim zaradziło się przewłokom, i że arbitralności Sędziów mocne ſą założone zapory. Takie tylko oſoby na Sędziów bywaią wyznaczane, których zdatność i poczciwość doſtatecznie ſą doznane. Wyżſze Sądy nad każdym ſobie podległym sądem ściſły maią dozòr; ſame zaś pod nieuſtannym dozorem Miniſtrów ſprawiedliwości, i wielkiego Kanclerza zoſtaią. Oprócz tego, wſzelkim nieczynnościom, które mogłyby kiedy mieć mieyſce, przez wizyty ſprawiedliwości u wyżſzych i niżſzych Sądow odbywać się zwykłe, założona ieſt tama.

Kto ten układ Sądownictw z temi, iakie ſą w inſzych Pańſtwach porówna, o zalecie Pruſkiego łatwo się przeświadczy. Znaydzie, że forma proceſsów w zagranicznych Sądach częſtokroć niepotrzebnemi obſzernościami ieſt obciążona; że ar-

bitralność Sędziego, i wykręty prawnych bałamutów ſą zbyt dozwolone; że zamiaſt dążyć proſto do głównego celu, zwykło się nad pobocznemi okolicznościami zaſtanawiać; i że przez to, tak iako przez pomnożenie prawnych śrzodków, ſwywoli i złości do uwiecznienia ſporów wolne otwiera się pole. Wſzakże w tamtych porządku w czynnościach opiekunnych, nieuſtannego dozoru nad wychowaniem młodoletnich, i pożytecznym zawiadowaniem ich maiątkiem, darmo będzie ſzukał. Zechce nabyć iaką nieruchomość, albo pieniędzy na nią pożyczyć, ale nigdy tak doſkonałey i nieomylney wiadomości o więcey lub mniey wolnym prawie właſności posiadacza, o przyległościach i należytościach wsi, tudzież o ſtanie długów iey nie zasiągnie, iakiey z xiąg hypotecznych sądów Pruſkich natychmiaſt powziąść może. W zdarzonych przypadkach kryminalnych, ani tak ſzybkiego dochodzenia uczynku, ani tak roſtropney ochrony niewinności, ani tak ludzkiego obeyścia się z wyſtępcami, zgoła owego proſtego, dla prędkiego odby-

wania czynności wygodnego urządzenia sądowych Kollegiów nieprzerwanego nad ich postępkami dozoru nie znaydzie.

A tak, każdy Pruski Obywatel wszelką ma przyczynę poważać dobroczynnego swego Monarchę, niemniey dla tego, że zaczętą przez *Fryderyka* wielkiego poprawę sprawiedliwości dokończył, a w tey inszym oraz Narodom wzór wystawił. Może więc każdy mieszkaniec Państw Pruskich sądzić się szczęśliwym, że w Oyczyznie iego słuszność i sprawiedliwość bez względu na osoby, podług nieodmiennych ustaw wymierzana, a przytym nayściśleyszy porządek zachowany bywa.

Atoli, nie dosyć iest przestać na tym powszechnym przekonaniu; owszem pożyteczna iest dla każdego czynnego człowieka o układzie sądownictw taką nabyć wiadomość, ażeby w zdarzeniach umiał sobie należycie postąpić.

Prawa dokładnie przepisały, iak się ma Sędzia zachować; zaradziły niemniey

temu, że ſtrona byleby z powolnym zaufaniem oddała się Sędziemu, nie łatwo ſkrzywdzoną być może; ale musiały oraz poſtanowić, iak ſtrony względem Sędziego zachować się powinny. Te przepiſy dobrze ieſt każdemu znać, ażeby wiedział, iakim ſpoſobem intereſsa ſwoie Sędziemu przełożyć, w iakim rozumieniu ſpoſób poſtępowania Sędziego zważać, i iakiemi drogami pomocy przeciw ucierpioney krzywdzie ſzukać ma. Doswiadczenie uczy, że niedoſtatek takiey wiadomości częſtokroć nayszkodliwſze wiedzie za ſobą ſkutki. Wielu w nieprzyzwoitym czasie udaie się do Sędziego; inni, nie daią mu dokładney wiadomości o ſtanie rzeczy; inni, obowiązków Sędziego niewiadomi, niewczesną przeciw niemu zabieraią nieuſność; przez niewiadomych lub złośliwych doradzców w błąd wprawiani bywaią, plączą się przez nieſłuſzne zażalenia w ſzkodliwe obſzerności i koſzta, a potym Sędziemu to przypiſuią, co raczey opacznego ich poſtępowania ſpoſobu ieſt ſkutkiem.

Ninieyſza nauka ma za cel przyłożyć się do zaradzenia temu złemu. Nauczy ſtrony o powſzechnych ich obowiązkach względem Sędziego; wſkaże im prawną drogę, ktòrą pomocy ſzukać i doſtąpić mogą; opiſze doſkonale, iak ſobie w właściwych prawnych ſporach, i w inſzych sądowych czynnościach, które nie ſą proceſsami, poſtąpić powinny; tudzież względem oſtrożności, którą w pewnych zdarzeniach zachować maią, dokładne da obiaśnienie.

SEKCYA I.

O zachowaniu się w prawnych sporach.

ROZDZIAŁ I.

Powszechne prawidła.

Własna pomoc zakazana.

§. 1. Wſzelkie ſpory o rzeczy i prawa, prywatney tyczące się właſności, przez wyrok ſądowy rozſądzone bydź powinny, ieżeli do dobrowolney przyiść nie można ugody. Kto pominąwſzy Zwierzchność, ſam ſobie ſprawiedliwość czynić usiłuie, w miarę popełnionego gwałtu

karze więzienia, Fortecy albo Cuchthauzu podpada.

Zaymowania, czyli fantowania, tylko wtedy ſą godziwe, gdy kto w poſseſsyi ſwoiey ieſt krzywdzony, a ſzkodziciel ieſt niewiadomy, niepewny lub obcy, albo gdy zaięcie iedynym ieſt śrzodkiem zapewnienia ſobie dowodu zdarzonego ukrzywdzenia. Ale i wtedy nawet to zaięcie natychmiaſt, w granicach pola, gdzie uſzkodzenie zaſzło, i bez użycia ſzkodliwey broni, lub ſzarpiących pſów; zgoła z uniknieniem wſzelkiey gwałtowności względem oſoby fantowanego naſtąpić powinno. Nie godzi się także zaymować więcey, tylko tyle, ile podług ſluſznego pomiarkowania do zabeśpieczenia się względem poniesioney ſzkody potrzeba; nadto fantowanie takie, ſądowi mieyſcowemu niezwłocznie doniesione, i rzecz zaięta iemu do ſchowania oddana być powinna. Kto przy zdarzonym fantowaniu drugiego łży, bie, albo iakokolwiek na ciele uſzkadza, ſurową na siebie ściąga karę.

Kto w Sądzie skargę zanosić

§ 2. Każdy, który podług prawa ſobą i maiątkiem ſwoim rządzić

iest mocen, rzecz swoią zaniesieniem skargi sądowey popierać może, i każdy poddany także iakiegokolwiek bądź stanu lub godności może być sądownie oskarżonym.

albo oskarżonym być może?

Opiekunowie młodoletnich, i ogłoszonych sądownie za marnotrawców, dzieci pod władzą oycowską zostaiące oycowie; płeć żeńską mężowie w sądach zastępuią. Białogłowy niezamężne względem wolności stawania w sądach, równe z męszczyznami maią prawo, chyba, że układ prowincyonalny przybrania Kuratora płci wyciąga. Zgromadzenia mieyskie lub wieyskie przy rozpoczętym prawnym sporze dwòch albo trzech Deputatow z nayrostropnieyszych pomiędzy siebie obrać, i tych plenipotencyą opatrzyć powinni, ażeby pozostali w domach mieszkańcy, robót swoich pilnować mogli.

§. 3. W każdym prawnym sporze należy nadewszystko dochodzić, iakie w sobie zawiera zdarzenia, a te iak się z prawdą zgadzaią; Sędziego iest obowiązkiem, ażeby prawdę lub fałsz zachodzących w prawnym sporze okoliczności dochodził,

Obowiązek mòwienia prawdy i podawania dowodów.

i te ile potrzeba do należytego przyſtòſowania praw do zachodzącego przypadku, dokładnie wyiaśnił. A przeto w każdym ſporze, tak powód, iak oſkarżony należące do rozſądzenia ſprawy okoliczności podług prawdy i naylepſzey wiadomości ſwoiey Sędziemu opowiedzieć, i śrzodki, któremi okazane być mogą, podać powinni. Umyślne przekſztalcenie lub zamilczenie prawdy, prawa ſurowo karzą; i na kim się to w Sądzie raz okaże, ten w wſzelkich inſzych przyſzłych ſprawach do wykonania potrzebney przysięgi niezdolnym będzie.

Obowiązek osobistego stawania.

§. 4. Poſpolicie ſtrony ſame naylepiey umieią uczynić oſnowę Sędziemu intereſsów ſwoich; a przeto, podług prawa obowiązane ſą, przy pierwſzym ſprawy ſwoiey opiſaniu, ile to być może, ſtawić się oſobiście. Od tey uſtawy odſtąpić można:

a, w proſtych wexlowych i inſzych tym podobnych ſprawach, gdzie zaraz z razu przewidzieć się daie, że inſtrukcya będzie bardzo łatwa;

b, kiedy

b, kiedy ſtrona dla choroby, bardzo podeszłego wieku, albo oddalenia od mieyſca ſądownictwa osobiście ſtanąć nie może.

W oſtatnim razie ſądowi o przeszkodzie wcześne uczynić doniesienie, i tę wiary godnemi zaświadczeniami okazać należy. Jeżeli zaś oſobiſte ſtawienie ſię w ſprawie iakiey z początku nie będzie żądane, ſędzia iednak mocen ieſt dla ważnych przyczyn ſtronę do osobiſtego ſtawienia ſię powołać, a wtedy ta, temu zaleceniu powinna uczynić zadosyć.

§. 5. Jeżeli ſtrona inſtrukcyi ſprawy ſwoiey nie może być przytomna, albo ieſt od tego uwolniona, iednego z poſtanowionych przy ſądzie Kommissarzy ſprawiedliwości (*Patronów*) obrać, i tego doſkonałą informacyą, tudzież Plenipotencyą opatrzyć muſi. Wſzakże wolno iey ieſt proſić Sądu na piśmie o przydanie ſobie Plenipotenta, ieżeli go dla nieznaiomości ſama obrać nie może. Nadto mocna ieſt przydać Plenipotentowi inſzą nieſzczególną oſobę, która o całym ſtanie rzeczy doſko- O Pełnomocnikach

nałą ma wiadomość, i wraz z Plenipotentem na terminach ſtawać może.

Plenipotencya zawsze na piśmie dana, a do tego arkusz drukowany, w próżnych mieyscach wypełniony i podpiſany, albo Plenipotencya umyślnie ſporządzona, i w arkusz zwyczayny drukowany obwiniona być powinna. Proſty blankiet, czyli *membran* ieſt niedoſtateczny, i dla ſzkodliwych częſtokroć ſkutków niebeśpieczny; a zatym ważna Plenipotencya muſi w ſobie zawierać:

1, nazwiſko, ſtan, i urząd, lub funkcyą Plenipotenta;
2, nazwiſko, ſtan, urząd, lub funkcyą ſtrony przeciwney;
3, iſtotę ſporu prawnego;
4, zlecenie czynienia tego wszyſtkiego, czego Sądy od Plenipotenta ſtawaiącego imieniem ſtrony nieprzytomney żądać mogą;
5, datę;
6, podpis imienia i przezwiſka czyniącego plenipotencyą, z przydaniem urzędu czyli funkcyi. Przyciśnienie pieczątki

do ważności Plenipotencyi nie ieſt potrzebne.

Oſoby piſać i czytać nie umieiące, albo dla iakowego przypadku nie mogące, plenipotencyą ſądownie, albo przed Kommissarzem ſprawiedliwości uczynić powinny. Co do ludzi proſtych tego rodzaiu, doſyć ieſt na tym, kiedy Plenipotencya przed ſądem wieyſkim z przybraniem przyſięgłego ſądowego Piſarza ieſt uczyniona.

Plenipotencye przez cechy albo towarzyſtwa rzemieślnicze uczynić miane, podpisem nayſtarſzego Miſtrza, i pieczęcią cechu lub towarzyſtwa ſtwierdzone być powinny.

To gdy ſię ſtanie, powinien Asſessor cechu lub towarzyſtwa, albo w niedoſtatku iego ſądowa mieyscowa osoba pod plenipotencyą zaświadczyć, że podpisani w rzeczy ſamey ſą ci, któremi ſię być udaią.

Opiekuni lub Kuratorowie czyniąc plenipotencyą, powinni zawsze autentyczne kopie inſtrumentu ſwego do niey przyłączyć.

Wspólne podpisanie ſię zoſtaiącego pod opieką ieſt zbyteczne, acz-

by iuż był bliſkim lat doyrzałych. Także opiekuni, zaczynaiąc ſprawę iakąkolwiek, zezwolenie przełożonego nad ſobą ſądu opiekunnego natychmiaſt przyſtawić, albo gdyby zwłoka miała być niebeśpieczną, przyſtawienie iey potym uiścić powinni.

O Aſsyſtentach.

§. 6. Każda ſtrona inſtrukcyi ſprawy ſwoiey oſobiście przytomna, obrać ſobie ſama Assyſtenta z pośrzód poſtanowionych przy Sądzie Kommissarzy ſprawiedliwości, albo gdy żadnego z nich nie zna, o przydanie ſobie takowego prawnego Assyſtenta u Sędziego dopraszać się może. Takowy Assyſtent do wſzyſtkich ſądowych tranzakcyi między ſtronami, tudzież do wyſłuchania świadków przypuszczony być ma. Tenże podług praw obowiązany ieſt baczyć, ażeby ſtrona należycie wyſłuchana, nie naglona, albo w poſtrach wprawiona nie była; ażeby nic, cokolwiek do iasnego wyłuſzczenia rzeczy, i do obrony iey należy, opuszczono lub zaniedbano, owszem wszyſtko wyraźnie, rzetelnie, i ſtosownie do myśli ſtrony zapiſano było. Nadto, wolno ieſt ka-

żdey ſtronie przybrać ſobie na terminie oprócz takowego prawnego Aſſyſtenta, insze ieszcze osoby, do których ma oſobliwsze zaufanie, i od których dla dokładnieyszey wiadomości, iaką o zachodzących w ſporze okolicznościach, albo rzeczy lub kunszty u nich mniema znaleść, ſzczególnieyszey spodziewa ſię pomocy. Takowych Aſſyſtentów przypuścić Sędzia wzbraniać ſię nie powinien; ale ci nawzaiem obowiązani są zachować się w ſwoich granicach, żadnych przeszkód obiaśnieniu rzeczy nie czynić, ani ſwarami, hałasem, lub inszemi nieprzyſtoynemi poſtępkami spokoyności, porządku i powagi sądowych czynności nie mieſzać.

§. 7. Każdey ſtrony wiodącey Proceſs ieſt naprzód pod karą obowiązkiem, wydane do ſiebie zlecenia ſądowe przyimować, i gdy tego zachodzi żądanie, względem odebrania onychże zaświadczenia dawać. Jeżeli ſama pisać umie, albo gdy insi do tego zdolni są w bliſkości, takowe zaświadczenia na podaney ſobie przez ſługę Kancellaryi kopii pozwu

Zachowanie ſię ſtron względem Sędziego w powszechności.

lub inszego zalecenia napiſane być powinny.

Pod wymówką, że tytuł, adress, lub co inszego nieprzyzwoicie ieſt wyrażone, od przyięcia ſądowego zalecenia nigdy uchylać ſię nie godzi; owszem takowa omyłka potym okazana być powinna, ażeby na przyszłość poprawiona była.

Przeciwko należytemu ſądowi, członkom iego, i urzędom ich uſzanowaniu, niechay nikt nie wykracza. Kto zwierzchności ſwoiey w iey urzędowaniu, albo iey namieſtnikom w pełnieniu iey rozkazów uczynkowo ſprzeciwia ſię, w miarę wykroczenia swego karę więzienia, cuhthauzu, albo fortecy na ſiebie ściąga.

Nadto, ſtrona ſpór wiodąca, zalecenia do zaczęcia ſprawy przez Sędziego ſobie dane, ściśle i niezwłocznie wypełnić, albo gdy rozumie ſię być przez to uciążoną, zażalenia ſwoie przyzwoicie podać ieſt obowiązana.

Nadewszyſtko powinna każda ſtrona ſtarać ſię o to, ażeby ſama albo w przypadkach dozwolonych (§. 4.) przez Plenipotenta terminów dopil-

nowała ; ieżeli zaś ma do tego przeszkody, o nich Sędziego wcześnie uwiadomić, tudzież ſtronie przeciwney, ieżeli ieſt wſpólnie przywołana, ſpieszno donieść ieſt obowiązana. Kto to omieszka, ſprawione przez to koſzta na ſiebie ściągnie, chociaż Process na przeciwniku przewiedzie, a prócz tego, uporczywe niepoſłuszeńſtwo, ſzkodliwsze ieſzcze w prawach wzmiankowane ſkutki za sobą wiedzie. Jeżeli ſtrona w ciągu ſprawy na długi czas w podróż wyiedzie, dobrze uczyni, gdy o tym da znać Sądowi, i Plenipotenta należytą informacyą opatrzonego poſtanowi, albo gdy iuż ſobie takiego obrała, iego o mieyscu bawienia ſwego uwiadomi, inaczey niechay ſię ſpodziewa, że ſprawa mimo iey nieprzytomność, daley toczyć ſię będzie, i że ią oprócz tego prawne ſkutki niepoſłuszeńſtwa ſpotkaią.

§. 8. Prawo wyciągaiąc od ſtron powolności, względem Sędziego, zaradziło niemniey wielorakim ſpoſobem, ażeby żadna ſtrona przez niedbałość, arbitralność, albo nierząd Sędziego uszkodzoną nie była. Oprócz

Ustawy dla bespieczeństwa stron w prawach zawarte.

ciężkiey odpowiedzialności Sędziow, oprócz nieustannego dozoru nad ich postępowaniem, są ieszcze następuiące ustawy:

a, nadana podług §. 6. każdey stronie wolność obrania sobie Assystenta, i używania go przy wszelkich sądowych tranzakcyach;

b, Protokuły na terminach z przybraniem przysięgłego pisarza sądowego, albo dwoch Ławnikow pisane być powinny; chyba że strony wyraźnie od tego odstąpią, albo gdy sprawa do gatunku potocznych należy.

c, Każdy protokuł powinien być przed podpisem przytomnym stronom wyraźnie przeczytany; a przytym każda strona mocna iest zdaiące się iey być potrzebne odmiany albo przydatki podać, i żądać ażeby na końcu protokułu, nawet własnemi iey słowami dodane były; tudzież każdey stronie kopia protokułu na iey żądanie wydana być ma.

d, Przy wszystkich wyższych sądach, składaiących się z kilku

osob, czynności względem każdego processu dzielą ſię między kilką członkami tym ſpoſobem: że ieden nad drugim ma dozor; a tak, iednego ieſt rzeczą czynić osnowę memoryałow i donieſień do ſądu zaszłych; drugi odbywa terminy; inszy pisze ſentencyą; żaden iednak z nich o czynnościach drugiego w teyże ſprawie wiedzieć nie powinien.

Jeżeli w drugiey inſtancyi do nowey inſtrukcyi przyidzie, do tey, nowy znowu Deputat wyznaczony będzie.

e, Strona mniemaiąc ſię być przez Sąd uciążoną, albo że Deputat ſądowy obowiązku ſwego zaniedbał, może do wyższego urzędu zanieść na to zażalenie. Jeżeli ſprawa toczy ſię w niżſzym ſądzie, takowe zażalenie do wyższego Sądu Prowincyi, ieżeli zaś u ſamego wyższego ſądu, do Prezydenta, albo do *Miniſterium* ſprawiedliwości w Berlinie podać powinna.

Dla nieumieiących piſać poſtanowiło ſię, że wszędzie w zwyczaynym mieyscu ſądowym kogo znaydą, przed którym żądania albo zażalenia ſwoie uſtnie do Protokułu podać mogą. Gdyby ſtrona przeciwko ſamemu nawet wyższemu urzędowi Prowincyi ſwoiey miała żalenia ſię przyczyny, a do zanieſienia ich na piśmie Kommissarza ſprawiedliwości znaleść nie mogła, wolno iey będzie udać ſię do naybliższego ſobie kraiowego *Collegium* ſprawiedliwości, i proſić, ażeby zażalenia iey do protokułu zapisane były.

Naywyżſzą Oſobę Nayiaśnieyſzego Króla Jmci memoryałami trudnić nie potrzebna ieſt przeto, że poſtanowione wyższe urzędy obowiązane i gotowe ſą ſłusznym zażaleniom zaradzić. Przynaymniey nikt wspomnione wyżſze urzędy niechay nie miia. Do podać mianego Nayiaśnieyſzemu Panu memoryału, odebraną oſtatnią rezolucyą ſądową zawsze należy przyłożyć.

f, Każda ſtrona, aczkolwiek ſtawa bez Assyſtenta, mocna iest w znacznych ſprawach zlecić przy końcu inſtrukcyi iednemu z Kommissarzy ſprawiedliwości, ażeby opisane Akta przeyrzał, i wywód praw iey na piśmie uczynił.

g, Gdyby z tychże Aktów okazać ſię miała krzywda przez Sędziego ſtronie uczyniona, wſzakże przez dozwolone prawne śrzodki appellacyi i rewizyi (*appellacyi do trzeciey inſtancyi*) do uniknienia wszelkiey krzywdy naypewnieysza będzie droga.

Na ów czas Sąd wyższy wszyſtkie czynności około tey ſprawy dotąd zaszłe roztrząśnie, a ſtrona przez prawnego Assyſtenta wszelkie iakie ſię zdarzyły omyłki okazać, nowe okoliczności i nowe dowody przytoczyć, i tym ſposobem rzeczy ſwoiey znowu należytą będzie mogła dać poſtać. Nawet w przypadkach, gdzie appellacya mieysca mieć nie może, wsze-

Iako na zanieſione zażalenie rewizya Aktów naſtąpi, i za poſtrzeżeniem iakichkolwiek nieregularności onym natychmiaſt zaradzono będzie.

Ostrzeżenie względem pieniactwa, i pokątnych doradzców

§. 9. Przy tylu zabiegach, które prawo uczyniło dla zaſłonienia każdego od bezprawia, każda ſtrona beśpiecznie i ſpokoynie biegu prawnego poſtępowania ſposobu czekać, i wtedy nawet, gdzie mogłaby rozumieć, że ma ſobie przeciwnego Sędziego, zamiaſt niewczesney nieufności i nieſłusznych zażaleń, na prawo zdać ſię może. Powinna zawſze zważyć, że Sędziego ieſt obowiązkiem prawdy dochodzić, i podług niey wyroki dawać, że nie powinien iedney tylko ſtronie dogadzać, ale prawa obydwoch ſtron dokładnie wyiaśniać; a zatym niechay nie wnosi ſobie, że Sędzia ſtronnie poſtępuie, gdy iey czyni uwagi i wzaiemne przełożenia, albo gdy dochodzi prawdy wnioſkow ſtrony przeciwney.

Atoli, ſtrona ieżeli mniema, że iey dzieie ſię iſtotna krzywda, niechayże uda ſię do iednego z Kommissarzy ſprawiedliwości, albo ſama

zanieſie zażalenia ſwoie do przełożonych wyższych urzędów, a wtedy niech odebrane zlecenia dopełnia; ale niemniey ſtrzeże ſię owych niebeśpiecznych ludzi, których ieſt professyą niegodziwie i ſkrycie ſtronom rady dodawać, Memoryały dla nich pisać, i o ſtratę pieniędzy przyprawiać. Niechay ſtrzeże ſię nadto, zażalenia ſwoie gdy będą roztrząśnione i za nieſłuszne uznane, uporczywie i ſwywolnie ponawiać, albo co gorsza, Sądy czernić. Strata czaſu, opoźnienie i koſzta, zawsze będą tego ſkutkiem; a częſto nawet ſurowe ukaranie.

Strony, które nie poddaiąc ſię przepisanemu porządkowi, *Collegia* i przełożonych ich oczywiście błahemi i bezprawnemi zażaleniami przeciwko właśnemu uczuciu i przeświadczeniu nachodzą, albo za okazaną im dowodnie nieſłusznością ich żądań, ſkargi ſwoie zanoſić nie przeſtaią, i przez ponawiane hatretne prozby przeciwko prawu i porządkowi przemodz, albo co wymuſić uſiłuią; tudzież te, które nawet Departament ſprawiedliwości, lub Naywyższą Oſobę Nay-

iaśnieyszego Pana fałszywym i nierzetelnym wyſtawianiem interessów ſwoich, albo nieprawdziwemi i zmyślonemi oſkarżeniami i czernieniem Zgromadzeń kraiowych nachodzić poważaią ſię, za ſwywolnych i złośliwych pieniaczów poczytane, i w miarę dowiedzioney im złości i uporu, do fortec lub domu poprawy oddane będą.

Powſzechny wystaw zwyczaynego processu.

§. 10. Dla powzięcia należytey wiadomości o obowiązkach Sędziego, pożyteczna ieſt uczynić ſobie powſzechne wyobrażenie biegu zwyczaynego Processu.

Za podaniem piſanego lub uſtnego zaſkarżenia, naprzód powód z iſtoty ſprawy ſłuchany bywa. Wſzyſtkie *facta*, które iakąkolwiek decyzyą ſtanowić mogą, zapisuią ſię; daley dochodzą ſię dowody tychże faktów, ieżeli przeciwnik onym przeczy; zatym zważaią ſię wnioſki i ſposoby, których przeciwnik na zbicie ich użyć może, a gdy okaże ſię, iż ſkarga ieſt bez fundamentu, albo że zbywa na potrzebnych dowodach, potrzebne czynią ſię powodowi przełożenia.

Jeżeli zaś ſkarga ieſt dowodami należycie wsparta, ta kommunikuie ſię oſkarżonemu z zaleceniem, aby ſkarżącego podług żądania zaspokoił, albo na wyznaczonym ſtawił ſię terminie, i na ſkargę odpowiedział. Jeżeli nie uczyni temu zadosyć, poczytuie ſię iakoby na ſkargę przyſtał, zaczym wyrok przeciw ſobie ściąga; ieżeli ſię zaś ſtawi, bywa z przytoczonych w ſkardze faktów, z wnioſków lub wzaiemnych pretensyi ſwoich i z zachodzących względem tego dowodów dokładnie ſłuchany, przyczym oſkarżonemu ſzkodliwe wyſtawiaią ſię ſkutki, które go czekaią, ieżeliby przeciw własney wiadomości prawdziwym okolicznościom przeczył, lub fałszywie co udawał.

To wyſłuchanie obydwóch ſtron do powszechnego wyiaśnienia ſprawy i przytoczonych przez każdą z nich argumentòw dąży; atoli, niemniey przez Kommiſsarzów ſprawiedliwości, ieżeli ſtrony do nich udadzą ſię, uſkutecznione być może, a w tedy ſkarga i odpowiedź na nią, na pismie podane być mogą. Co gdy ſię ſtanie, zaczyna ſię dopiero właściwa inſtrukcya pro-

cessu przez wyznaczonego z sądu Deputata. Ta ma za cel doyście prawdy faktów, od których przyszła decyzya zależy. Zachodzące przytym prawne kwestye nie rozwiązuią się, tylko się umieszczaią na końcu Instrukcyi. Deputat więc porównywa podane przez skarżącego i oskarżonego fakta, zastanawia się nad temi, względem których obydwie strony różnią się, lub sobie wzaiemnie przeczą, i stara się przez dalsze zapytania i stosunki właściwy związek wyiaśnić. Potym opisuie prospekt sprawy (*statum causæ & controversiæ*) czyni osnowę tych punktów, na które obydwie strony przystaią; wyłącza okoliczności, które decyzyą istotnie mogą stanowić, i na które ieszcze się nie zgodziły, a do nich przydaie podane dowody i przeciwne onym zarzuty. Takowy, zwłaszcza w zawiłych sprawach bardzo pożyteczny prospekt kommunikuie się potym stronom do przeyrzenia i uzupełnienia podług dalszych ich uwag. A tu właśnie iest czas, gdzie zgoda tentować się daie. Jeżeli ta chybi, Sędzia niezwłocznie do examinu dowodów

względem wszyſtkich ważnych okoliczności, o które ieszcze ſpór zachodzi przyſtępuie; zeznań podanych świadkow ſłucha, onym nakazuie przyſięgę; zdań osob znaiących ſię na rzeczy, o którą idzie zaſiąga; przyſtawienie i okazanie dokumentow i inszych pisanych wiadomości zaleca, na wizye ſchodzi &c. &c.

Po takowym examinie dowodow, obwieszczaią ſię ſtrony o iego wypadku, zaczym wolno im ieſt prawa ſwoie do protokułu, albo w oſobliwey dedukcyi wywieść; co gdy uczynią, kończą ſię Akta, Dekret zapada, i tenże ſtronom kommunikuie ſię.

Jeżeli iedna lub druga ſtrona ſądzi ſię bydź uciążoną, może appellacyi użyć. Powinna o tym w 10. dniach po ogłoszeniu ſobie pierwszego Dekretu Sądowi donieść, a przytym punkta, które iey ſą do tego powodem dokładnie wyrazić. Wszakże wolno iey ieſt, dla lepszego wywodu prawa ſwego, nowe fakta i nowe dowody przytoczyć. W takim razie naſtępuie nowa inſtrukcya iak w pierwszey inſtancyi, do którey wy-

znacza ſię inszy Sądowy Deputat, który obydwie ſtrony ſłucha, potym znowu im prospekt Proceſſu przekłada, i do examinu dowodow przyſtępuie. Wzaiemne wywody praw każdey ſtrony kończą zatym inſtrukcyą i Akta, i te Sądowi appellacyinemu podaią ſię do wyroku.

Od zapadłego w tymże Sądzie Dekretu, może także każda ſtrona w ciągu 10. dni rewizyą (*appellacyą do trzeciey inſtancyi*) założyć. Ale tu nie zważa ſię iuż na nowe fakta lub dowody, tylko bowiem pisane Dedukcye są dozwolone, i zapadły w tym naywyższym Sądzie Dekret ſprawę oſtatecznie rozsądza.

Z tego opisu terazniejszey formy Proceſſow okazuie ſię, że ſię dąży proſto do głównego zamiaru bez zaſtanowienia ſię przy pobocznych punktach, i że każdy Dekret rzecz rozsądza; nadto, że ſamego Sędziego ieſt obowiązkiem prawdy przepisaną drogą w naywiększey, iak bydź może krótkości dochodzić, nie daiąc ſię mamić fałszywemi wyſtawami naiemnych Patronow i Plenipotentow. A przez to osobliwie ró-

żni się nowa Ordynacya Sądowa od przeszłey, i tylko tym sposobem, intrydze zaporę założyć, oraz spieszność w rozsądzaniu spraw, z potrzebną ostróżnością przeciw zbytniey skwapliwości połączyć można.

ROZDZIAŁ II.

O zachowaniu się powoda.

§ 11. KTO sądownie kogo oskarżać zamyśla, powinien nadewszystko zważyć, do którego Sądu ma się udać. Trzebaby na to obszerney nauki, a i tak bez wiadomości prawa, nie każdy zrozumiałby dokładne w tey mierze obiaśnienie. Zaczym dosyć będzie przestać na następuiących prawidłach, a w przypadkach wątpliwych nay bespieczniey sobie postąpi ten, który się poradzi prawnika. Wybór Sądu.

Prócz zwyczaynych Sądów, wyznaczone są w Państwach Pruskich, także osobliwe Sądy dla sporów w I. Które sprawy należą do Kameralnego

Sądownictwa.

ſkarbowych i policyinych intereſſach. Do tych liczby należą mianowicie:

a, Wszelkie ſpory o podatki do Królewſkich ſkarbowych, lub Kameralnych kaſs wpływaiące.

b, Wszyſtkie ſprawy w zdarzeniach tyczących ſię rzemioſł, cechow i towarzyſtw;

c, Handlowe i fabryczne interessa; ieżeli zachodzą przytym Przywileie i insze prawa;

d, Wszyſtkie ſpory z założonych Kolonii i z nadanych Koloniſtom wolności pochodzące;

e, Wſzyſtkie ſprawy policyine, zwłaszcza względem utrzymywania dróg, moſtów i grobli, tudzież ſprawienia ſpadku i upływu wód;

f, Gdy Konsyliarz woyſkowy i ekonomiczny, lub inſzy Kameralny, leśny, akcyzny, celny, i ſolowy oficyaliſta, lub inſza iakakolwiek Departamentowi Skarbowemu, lub Kamerze podległa osoba, z powodu funkcyi ſwoiey ma bydź oſkarżona; tudzież gdy takowe osoby w funkcyi

ſwoiey kogo obrażą, albo przez kogo bywaią obrażone;

g, Wszelkie zaſkarżenia przeciw osobom Magiſtratowym i offi-cyaliſtom Kameralnym w przypadkach policyinych i ekonomicznych, tudzież przeciwko Dzierżawcom dóbr Królewſkich, z powodu dzierżaw. W ſprawach podług powyższego poſtanowienia osobliwym Sądom przekazanych, należy ſię udać do prowincyonalney Kamery woyſkowey i ekonomiczney, albo ieżeli ſię tyczą Miaſt, do Magiſtratu mieyscowego. Sprawy zaś akcyzne i celne, w Dyrekcyach akcyznych każdey Prowincyi wprowadzane bydź powinny.

§ 12. Wszyſtkie insze ſprawy należą zgoła do zwyczaynych Sądów, i w nich ſądzić ſię powinny: Które sprawy do zwyczaynych Sądów należą

a, Spory, w których ſzlachcic, lub inszy poddany z Fiszkałem, Miaſtem iakim, Królewſką ekonomią lub Kolonią, o pasze, wygony, granicę, albo nawet o długi chce ſię rozprawić;

b, Gdy Ekonomie z Miaſtami i Mieszczanami, albo Miaſta między ſobą o takowe intrat Kameralnych nie tyczące ſię prawa ſpòr maią;

c, Sprawy między Ekonomiami i znayduiącemi ſię w nich wolnemi Szołectwami lub Woytoſtwami, iako też między ſamemi takowemi Szołectwami, ieżeli przy tym nie idzie o Kanon, lub o insze do gospodarſtwa Ekonomii należące rzeczy;

d, Gdy do ſzlachcica, lub inszego poddanego z przyczyny wsi do Ekonomii należącey, przywileiu, cełł, łowu, lub inszego iakiego Regału zachodzi pretensya; tudzież, gdy kto z przywileiem na wybieranie cełł, albo wolnością od opłat celnych popisuie ſię, albo o nad użycie ſłużącego ſobie przywileiu na cła ieſt oſkarżony; także gdy ſzlachcic lub inszy poddany zapozywa ſię o wykroczenie ordynacyi leśniczey; atoli kary za kradzież drzewa w borach Kró-

lewſkich przez Kamerę rozciągane bywaią;

e, Zażalenia o depaktacye przy naprawach moſtów, dróg i grobli, albo żądania uwolnienia od takowych powinności;

f, Gdy poddani Ekonomii o dziedziczne role, długi, ſukceſſye i insze prawa, które nie tyczą ſię Ekonomii, ani ich publicznych ciężarów i podatków w ſporze zoſtaią.

§ 13. Skoro ſię okaże, iż który Proceſs do zwyczaynych Sądów należy, potrzeba naſtępuiące zachować przepisy: Dokładnieysze wyznaczenie Sądownictwa.

I. Skargi tyczące ſię wsi, chłopſkiego poſiadła, domu, ogrodu, winnicy, młyna, lub inszey iakieykolwiek nieruchomości, zawsze do Sądu, pod którego Juryzdykcyą rzecz położona, wprowadzone bydź powinny. Toż ſamo ma ſię rozumieć, gdy należytości gruntu, albo przywiązane do nich prawa, naprzykład: pasza, wygon, wrąb, łowy, i t. d. czynią kategoryą proceſſu. Sprawy realne.

Wszelkie duchowne, wolne i ſzlacheckim prawem nadane dobra i nieruchomości, tak iako dobra i grunta Akademii i inszych uczonych ſzkół, *directè* do wyższego Sądu Prowincyi należą.

Sąd, względem ſukceſſyi, zoſtaie przy zwyczaynym Sędziu, pod którego Juryzdykcyą był zoſtawuiący ſukceſsyą w czaſie śmierci ſwoiey, i może tamże ſukceſſor, przez maiących do ſukceſſyi pretensyą, bydź zapozwany.

Sprawy małżeńskie.

II. Wszelkie ſkargi o zawarcie małżeńſtwa, lub rozwiązanie iego do wyższego Sądu Prowincyi należą, a ieżeli ſtrony są Rzymſko-Katolickiey Religii, do Sądów Biſkupich, gdy te w Prowincyi są wyznaczone.

III. W wszelkich inszych ſporach, potrzeba do takiego Sędziego zaſkarżenie zanieść, pod którego Juryzdykcyą oſkarżony uſtawicznie mięszka, chyba, że należy do liczby wyłączonych osób, bo w tym razie ſkarga do wyż-

szego Sądu Prowincyi wprowadona bydź powinna.

Takowe osoby wyłączone, mianowicie są Szlachta, Plebani, Xięża, i wyższey doftoyności Duchowni, tudzież, Przełożeni i Nauczyciele fzkół publicznych; wszyscy w aktualney cywilney flużbie Królewfkiey zoftaiący Konsyliarze i Officyaliści, nadto ci, którzy za poprzedzaiącym prawnym examinem urzędów Akademicznych doftąpili, naprzykład: Doktorzy, wyzwoleni, Magifter, Profefforowie w Akademiach, i t. d. Atoli, ieżeli iedna z tych wyłączonych osób bawi fię handlem, lub inszym mieyfkim procederem, wtedy w wszelkich ztąd wynikaiących, albo złączonych prawnych fporach exempcyi fwoiey użyć nie może. Osoby wyłączone. (*Exempti*)

Ta exempcya tylko przez kaffacyą, ale nie przez otrzymaną dimiffyą z iedney z powyższych funkcyi uftaie.

Wszyscy, zoftaiący w aktualney woyfkowey flużbie, tak Officyerowie, kaprale i żołnierze, iako i należący do niższego Sztabu, do Sądów Regimentowych, albo do gene-

ralnego Audytoryatu, pozywani być powinni. Lecz, ieżeli osoby woyſkowe z wiedzą i zezwoleniem Szefa ſwego do mieyſkiego cechu, lub towarzyſtwa są przyięte, powinni w wszelkich do ich procederu ściągaiących ſię prawnych zdarzeniach w zwyczaynych Sądach mieyscowych ſprawiedliwości dochodzić.

Osoby woyſkowe odprawione, doſtaią ſię pod Juryzdykcyą Sądów cywilnych. Jeżeli były Officyerami, albo ſtanu ſzlacheckiego, podległe są wyższemu Sądowi, inaczey, Sądowi mieysca, gdzie mięszkanie ſwoie założyły.

Płeć żeńska. Małżonki zawsze iednę z mężami ſwoiemi maią Juryzdykcyą. Wszelako po wyiściu Regimentów w pochod, żony kapralów i żołnierzy, w ciągu niebytności mężów, zoſtaią pod Sądem mieyscowym.

Wdowy. Wdowom Juryzdykcya mężów do przyszłego ponowienia ślubów przyſtoi. Wdowy osób woyſkowych zoſtaią pod Sądami, którym mężowie ich po otrzymaney dimiſſyi byliby podległemi. Wdowy wyższych leśniczych i borowych, tudzież wszyſt-

kich niższych Subalternów przy Królewskich kollegiach, iako to: Kopistów, konnych sług Sądowych, posługaczów Kancellaryi i t. d. do wyższych Sądów mieysca mięszkania swego należą.

Rozwódka równo z wdową iest poczytana; ale ieżeli wyrokiem rozwodowym iest uznaną za stronę przekonaną, w tedy wraca się do stanu niższego, w którym przed zamęściem zostawała. Rozwódki.

Potomstwo póty ma Juryzdykcyą oyca, póki sobie sposobu do życia nie obiorą, w służbę woyskową, lub cywilną nie weydą, albo się postanowią. Dzieci kapralów i żołnierzy, do rzemiosła lub osobom cywilnym w służbę oddane, Juryzdykcyi maystrów lub Państwa swego są podległe. Także dzieci poddanych wieyskich, bez względu na mieysce mięszkania oyca swego, póki z osób swoich nie będą z poddaństwa uwolnione, pozywaią się tam, gdzie są poddane. Potomstwo.

Officyaliści dworscy, liberya, i wszelka czeladź, w ciągu służby swoiey zostaią pod Juryzdykcyą Państwa. Czeladź

Po otrzymaney odprawie, wracaią ſię do przeszłey Juryzdykcyi, albo ſtaią ſię podległemi niższym Sądom mieysca, gdzie mięszkanie ſwoie założą.

Obce osoby.

Chcąc oſkarżyć ſądownie obcą osobę, trzeba odezwać ſię do Sądu, któremu mięszkańcy kraiowi równego ſtanu i kondycyi są podległemi.

Zaniesienie skargi.

§ 14. Skarga przez powoda ſamego, albo przez Plenipotenta, a w obydwóch razach, tak na piśmie iako i uſtnie podaną bydź może. Jeżeli powód prowadzenie ſprawy ſwoiey iednemu z Kommiſſarzy ſprawiedliwości zleca, dosyć na tym, kiedy ten ieſt dokładną informacyą opatrzony, a wtedy obeydzie ſię bez osobliwego zanieſienia ſkargi.

Kto ſkargę ſwoię chce uſtnie zanieść, w iednym z dni powszednych przed południem do mieysca zwyczaynego Sądownictwa udać ſię powinien. Rozporządziło ſię wszędzie, że odzywaiące ſię ſtrony osobę Sądową do wyſłuchania ſiebie zaſtaną.

Skarga pisana obeymować w ſobie ma:

a, Przezwiſko, ſtan i kondycyą ſkarżącego;
b, Mieysce, gdzie mięszka, lub gdzie go zaſtać można.
c, Przezwiſko, ſtąn i kondycyą oſkarżonego, i zgoła takie oznaczenie iego osoby, aby od inney podobnego nazwiſka, mógł bydź rozeznanym.
d, Mieysce mięszkania, lub bawienia oſkarżonego, albo zamiaſt tego uwiadomienie, że nie ma ſtałego mieysca mieszkania, albo, że to cale ieſt niewiadome.
e, Przyczynę i iſtotę ſkargi, przynaymniey w powszechności, aby Sędzia wcześnie dóyść mógł, czyli ſprawa do iego, lub do cudzey Juryzdykcyi należy.
f, Oświadczenie powoda, czyli inſtrukcyi proceſſu osobiście chce bydź przytomnym, albo z iakich przyczyn od tego uwolnionym bydź żąda.
g, Donieſienie, czyli i kogo za prawnego aſſyſtenta, lub Plenipotenta obrał, albo czyli przydania ſobie takiego Aſſyſtenta,

lub Plenipotenta od Sędziego czeka.

Jeżeli obiekt ſprawy wartość 30. talarów przenosi, do zanieſioney ſkargi arkusz ceny ſrebrnego grosza, zaś względem obiektów nad 200. talarów, ſześciu ſrebrnych groszy używa ſię, lub przykłada.

Jeżeli kto iako Plenipotent ſkargę zanosi, natychmiaſt Plenipotencyą przyłożyć, albo gdy mu na niey zbywa, uczynione ſobie zlecenie liſtami, lub inszym ſposobem doſtatecznie okazać powinien.

Kto iako opiekun, lub kurator, ſkarży, przykłada do ſkargi ſwóy inſtrument, a gdy pretensya nie tyczy ſię tylko ſamych prowizyi, lub inszych dochodów maiątku poruczoney opiece iego osoby, wtedy nawet zezwolenie Sędziego opiekunnego ieſt potrzebne.

Opisanie skargi.

§ 15. Jeżeli ſkarga osobiście, lub przez Plenipotenta nie będącego z liczby Kommiſſarzów ſprawiedliwości ieſt uczyniona, do dokładnieyszego wyſłuchania wyznacza ſię termin. Tego terminu powód, lub Plenipotent iego uchybić nie powinien,

ale gdy zachodzą przeszkody, wcześnie przedłużenia iego żądać ma, inaczey poczytano będzie, że się pretensyi swoiey zrzeka.

Nadto potrzeba, aby powód do wysłuchania swego, był należycie przysposobionym, iżby mógł dokładne dać Sędziemu obiaśnienie. Do tego służą następuiące przepisy:

a, Będzie się starał istotę skargi, naprzykład wystawieniem formy i postaci rzeczy, miary, wagi i inszych okoliczności, któremi rzecz o którą idzie, od inszych iey podobnych różni się, dokładnie i wyraźnie, dla uniknienia na dal wszelkich omyłek wyszczególnić;

b, Jeżeli prawo skarżenia od kogo inszego do niego przeszło, potrzebne na to dowody wcześnie zbierać; ieżeli ma pretensyą iako sukcessor z testamentu, albo ślubney intercyzy, potrzebne iest prócz oryginału lub autentyczney kopii dokumentu, sądowe zaświadczenie zaszłego po śmierci Juryzdatora takowych pism ogłoszenia, ie-

żeli ſkarży w przymiocie prawnego ſukceſſora, od Sądu, pod którym ſpadła na niego ſukcessya zaświadczenie tego przyſtawić; ieżeli iako nabywca cessyi, tę dodać powinien;

c, Sposobi ſię wcześnie, aby względem każdey iakokolwiek ważney okoliczności, w przypadku, gdyby miała bydź zaprzeczoną, onę mógł dowieść. Jeżeli to ma ſię ſtać przez świadków: tych przezwiſko, ſtan i mieysce bawienia dokładnie wſkazać powinien; ieżeli dowody liſtownie zbierać przychodzi, potrzeba, aby oryginały przyſtawił, albo gdy ich nie poſiada, Sędziego uwiadomił w czyich ręku znayduią ſię. Dowód przez powołanie do przyſięgi ieſt w prawdzie krótkim, ale oraz niebespiecznym ſposobem, a przeto tylko w nieodbitey potrzebie użytym bydź może.

d, Nakoniec wyſtawia ſobie, iakie oſkarżony na pretensyą iego ma wnioſki, iakie z nich, ieżeli

ieżeli funduią ſię na faktach uznaie być ſłuszne, a iakim przeczy; iakiemi inszemi faktami chce ſię przeciw nim zaſtawić, i iakim ſposobem ſpodziewa ſię twierdzenia ſwoie dowieść.

Zaczym ſtawa na terminie z wſzelkiemi dokumentami i papierami, które podług powyższey przeſtrogi zebrał dla należytego poparcia ſwoiey pretensyi; odpowiada na uczynione ſobie przez Sędziego dla zupełnego zaſiągnienia prawdy pytania wyraźnie, dokładnie, i iak nayrzetelniey; baczy, aby wszyſtko było w Protokule należycie umieszczone; ieżeli ma ieszcze iakie uwagi, te z wſzelką ſkromnością podaie, a potym podpisuie Protokuł.

Jeżeli mu Sędzia kommunikuie ſwoie uwagi lub wnioſki przeciw ſłuſzności iego pretensyi, niechay nie wnosi ſobie ztąd iego ſtronność, bo owſzem obowiązkiem ieſt Sędziego przeſtrogi przeciwko nieſłusznym zaſkarżeniom czynić. Niemniey pewnym być może, iż to co względem tych uwag Sędziego i wnioſków iakie może mieć ſtrona przeciwna

zapisze się do Protokułu, żadna niewypada dla niego krzywda. Wszakże prawo postanowiło, że ta część Protokułu oskarżonemu nie powinna być kommunikowaną.

O sprawowaniu się powoda aż do terminu Instrukcyi.

§. 16. Skoro się opisze skarga, a ta gdy za dokładnieyszym roztrząśnieniem będzie za niesłuszną uznaną, natychmiast powodowi z przystosowaniem przyczyn daie się rezolucya, przeciw której tylko u przełożonego nad tymże Sędzią urzędu zażalic się może.

A ieżeli za słuszną poczytaną będzie, pozywa się oskarżony z zaleceniem, aby powoda podług żądania iego zaspokoił, albo stawił się w wyznaczonym terminie do odpowiedzi na skargę. Pospolicie iest staraniem samego Sądu, aby iemu był pozew wręczonym; ieżeli zaś inszemu zwyczaynemu Sądowi kraiowemu lub zagranicznemu iest podległym, ten o należyte oddanie mu pozwu rekwiruie się. Przesłanie tey rekwizycyi powod na siebie wziąść, a nawet przy obcym Sądzie kogo postanowić powinien, któryby koszta tamże awansował, i to co potrzeba po-

dług zwyczaiu tamecznego uſkutecznił.

Jeżeli Sędzia powodowi zaleci, aby w tym lub owym punkcie co dopełnił, niechay temu ściśle uczyni zadosyć. Skarga z ſtrony powoda zasadą ieſt całego proceſsu, i częſtokroć w dalszym iego ciągu ſzkodliwe mogą wyniknąć ſkutki, gdy do zupełnego opisania ſkargi ieſzcze czego niedoſtaie.

§. 17. W zwyczaynych zdarzeniach gdzie przy ſkardze nie zachodzą nader obszerne i zawiłe fakta, połącza ſię z terminem do odpowiedzi na ſkargę wyznaczonym oraz dalsza inſtrukcya ſprawy, a zaś przy obszernych ſporach, opisuie ſię naprzód odpowiedź, a potym wyznacza ſię termin do inſtrukcyi. O sprawowaniu się powoda na ſamym terminie Inſtrukcyi.

O tym terminie natychmiaſt obwieszcza ſię powód pisanym pozwem; który osobiście albo przez Plenipotenta na terminie ſtawić ſię powinen. Jeżeli go z niepoſłuſzeńſtwa uchybi, ſkaże ſię na zapłacenie wszyſtkich kosztow, i Akta ſkładaią ſię tak, iakoby od ſkargi ſwey odſtąpił.

Nadto, wszyſtkie na zalecenie Sądu końcem dokładnieyszego wyiaśnienia ſprawy zebrane dowody złożyć; a ieżeli ma ſobie iuż kommunikowaną oſkarżonego odpowiedź, do zbicia faktow na których oſkarżony wnioſki ſwoie zasadza zupełnie być gotowym, i uwagi ſwoie na podane przez ſtronę przeciwną dowody przyczynami wesprzeć powinien.

Dalsze czynności przy Instrukcyi.

§. 18. Dalsze czynności maią za cel dokładnieysze co do zachodzących w ſprawie faktow zaſiągnąć zeznania, i ſtrony do zgody względem nich nakłonić; rozgatunkowaniem tych na które przyſtaią od ſpornych, tudzież ważnieyszych od mniey ważnych, punkta ſporne oznaczyć, a potym pozoſtałe wątpliwe ważne fakta, opisaniem zachodzących względem nich dowodów, iak naywyraźniey wyiaśnić. Przy tey częſtokroć nie lekkiey pracy, gdzie Sędziemu bacznie i rozważnie poſtąpić sobie należy, ſtrony niepotrzebnemi między sobą ſwarami, albo uporem przeciw zaleceniom iego, czynności trudnić nie powinny.

Jeżeli takowe dzieło w iednym dniu nie da fię zakończyć, i gdy kilka dni wyciąga, obowiązkiem ieft każdey ftrony ftawić fię osobiście lub przez Plenipotenta, i wedle zalecenia Sędziego ftosowne do wyiaśnienia fprawy doniefienia i dowody wcześnie doftawić. Takowe termíny tylko dla ważnych przeszkód, które zawczasu okazane i zaświadczeniami dowiedzione być powinny, przedłużone być mogą; kto zatym niepofłusznie terminu uchybia, przeciw temu każde fpórne *factum*, przy inftrukcyi którego nie ieft przytomnym, za zeznane lub nie przytoczone, z fzkodą iego poczytane będzie. Tego fkutku niepofłuszeńftwa ftrona tym tylko uniknąć może, gdy ieszcze przed zupełnym ukończeniem inftrukcyi zaleceniu Sędziego dokładnie uczyni zadosyć, i ftronie przeciwney wszyftkie z przewłoki zrządzone fzkody i koszta nadgrodzi.

Strona, która uporczywie albo duchem pieniactwa mimo wszelkie uczynione fobie uwagi ukończenie inftrukcyi bezprawnie przeciąga, prócz nadgrody fzkód i kosztów ftronie

przeciwney, nadto na karę ſądową 20. do 100. talarów, albo ieżeli uboga, w miarę winy do aresztu ſkazaną będzie.

Wezwanie do zgody. §. 19. Skoro ukończy ſię wyſłuchanie ſtron, a ztąd prospekt całey ſprawy wyniknie, Sędzia wzywa obydwie ſtrony do zgody w ſposob, iaki podług zachodzących okoliczności z wzaiemnym ich pożytkiem zdaie mu się być ſtósowny.

Każda ſtrona dobrze sobie poſtąpi, gdy takowe propozycye bez uprzedzenia przyimie, one bacznie rozważy, i ile to bez znaczney ofiary iey interessu ſtać ſię może, przyimie. Przez to unikną ſię zawsze zwłoka i koszta; przeciwnie zaś ten, co proponowaną sobie ugodę krnąbrnie odrzuca, wszyſtkie potym wynikłe koszta poniesie, ieżeli przyszłym wyrokiem tylko tyle, coby mógł był zgodnym ſposobem zyſkać, albo nawet mniey na przeciwniku ſwoim przewiedzie. Sądowa zgoda równą ma moc prawnemu Dekretowi, a zatym na fundamencie zgody, ieżeli która ſtrona dopełnie-

nie oney zwłóczy, exekucya żądana i nakazana być może.

§. 20. Jeżeli przyidzie do zgody, przystępuie się potym do opisania dowodow względem pozostałych spornych okoliczności, ktòre zdaią się być Sędziemu fundamentem do przyszłego wyroku; daley, w miarę zachodzącey potrzeby słuchaią się pod przysięgą świadkowie, zasiągaią się zdania osob znaiących się na rzeczy, nakazuią wizye, składaią dokumenta &c.

Opisanie dowodòw i ukończenie czynności około processu.

Dobrze iest, gdy strony w wyznaczonych do tego terminach osobiście lub przez Plenipotentów stawaią, bo mogą czynności Sędziego być świadkami, i w zachodzących okolicznościach natychmiast na zapytania iego odpowiedzieć. Przy zeznaniach świadków nie powinny w prawdzie strony znaydować się dla uniknienia wszelkiego wpływu; to iednak pozwala się assystentom, owszem wolno im iest czynić Sędziemu uwagi w takich okolicznościach, które podług ich zdania naybardziey świadectw potrzebuią.

Po opisaniu dowodów kommunikuią ſię ſtronom kopie protokułu, i wyznacza im ſię termin do zupełnego ukończenia inſtrukcyi, w którym potrzebne do doſkonalszego opisu czynią ſię ieszcze poprawy, nadto podaią ſię z obu ſtron prawne wywody, i Deputat powtórnie zgodę między niemi tentuie.

Jeżeli ſtrona mniema, że ſłużące za dowody ſzczegóły nie zupełnie ieszcze są opisane, i że przez nowe okazanie dowodów prawda bardziey ieszcze może być okazaną, wolno iey ieſt z takowemi dowodami popisać ſię na oſtatecznym terminie, nad któremi Sędzia zaſtanowić ſię powinien. Atoli, to tylko raz ieden może mieć mieysce, ieżeli bowiem będzie muſiał być prócz tego ieszcze ieden oſtateczny termin wyznaczony, z takiemi nowemi dowodami ſłuchany nie będzie; nadto taka ſtrona do dalszey kontynuacyi inſtrukcyi nie tylko proporcyonalną kwotę na koszta złożyć, ale aczkolwiek potym pomyślny zyſka wyrok, wſzyſtkie z takowey dłuższey przewłoki processu wynikaiące koszta ſama po-

nosić powinna. Wszakże gdy się w tym postępowaniu zamiar złośliwy okaże, prócz tego ieszcze grzywnami sądowemi lub aresztem będzie ukarana. A przeto strona, tylko w nieodbitey potrzebie tego śrzódku użyć powinna.

O wywodach prawnych.

Co się tycze prawnych wywodów, te maią mieysce wtedy, gdy sprawa nader zawiłe szczeguły, albo wątpliwe prawne pytania w sobie obeymuie. W takim razie pożyteczna iest, zwłaszcza w ważnych sprawach podać przez doskonałego prawnika, którego wybor od każdey strony zależy, wywód czyli dedukcyą na piśmie, i dopilnować się, aby w wyznaczonym przez Sędziego ciągu czasu do Aktów była przydana; przedłożenie bowiem Aktów do wyroku, dla spoźnioney takiey dedukcyi wstrzymane bydź nie może. W inszych przypadkach takowe wywody na mało się przydadzą, ile że zachodzące w sprawie prawne stosunki Sędziemu nie są tayne, i lubo nie są przez strony wyraźnie wytknięte, baczności iego uyść nie mogą.

Przy powtórnym wezwaniu ſtron do zgody zważyć należy, co ſię powiedziało wyżey § 18.

ROZDZIAŁ III.

O zachowaniu się oſkarżonego.

Przy odbieraniu pozwow.

§ 21. Sądowe pozwy lub zalecenia tym do których należą, oddaią ſię w ich mieszkaniach, kupcom w ſklepach lub kantorach, a w nieprzytomności ich krewnym albo ich ſłużącym lub gospodarzowi domu; a gdy tego trzeba, do drzwi przybite bydź powinny.

Rozkazy do Magiſtratów zgromadzeń wieyſkich, cechow i t. d. posyłaią ſię prezyduiącemu Burmiſtrzowi, ſtarszemu cechowemu, ſołtysowi lub wòytowi, którzy o tym całą gromadę uwiadomić powinni.

W ſprawach ſukceſsyonalnych, gdy kilku ieſt ſukceſsorów, ten z nich,

który pozew odbiera, współ ſukcesſorów niezwłocznie o tym uwiadomić lub nazwiſka ich i mieysce, gdzie ſię znayduią Sądowi wcześnie oznaczyć powinien; inaczey bowiem za wszyſtkie z niedopełnienia tego wyniknąć mogące ſzkody lub koszta, będzie w odpowiedzi. To ſamo ma ſię rozumieć, gdy kilku razem opiekunom lub kuratorom bywaią rozkazy poſłane.

Zatym, ktokolwiek urzędowe zalecenia odbiera, nie powinien wzbraniać ſię przyięcia onych, owszem obowiązkiem ieſt każdego, z odebranego pisma dać woźnemu rewers, albo ieżeli pisać nie umie, komu inszemu dopełnienie tego polecić. — Kto w tym niepoſłuszny, nietylko ściąga na ſiebie ukaranie, lecz dalsze do niego wyiść mogące urządzenia drogą exekucyi będzie muſiał opłacać. Lżący lub uczynkowo krzywdzący oddawcę Sądowego zalecenia, karze cieleſney podpada.

§ 22. Skoro oſkarżony Sądowy pozew odbierze i pozna uczynioną do ſiebie pretenſyą, powinien nadewſzystko zważyć: Poprzednicze uwagi po odebranym pozwie.

a, Czyli podług powyższych w §. 12. i 13. uſtaw, *forum* Sędziego, który mu przyſłał pozew ieſt przyzwoite, lub czyli ſprawa do inszego *forum* na eży?

b, Czyli powód, aczby była ſłuszna iego pretensya, z ſwoiey osoby ma do czynienia oney prawo? naprzykład: czyli ſię iako posiadacz nieruchomości, dziedzic, lub nabywca długu, z mocy ceſsyi, i t. d. należycie legitymował?

c, Czyli ſkarga ſtosować ſię ma do więcey osób, naprzykład: przeciwko współ-ſukceſsorom, wspólnikom, członkom towarzyſtwa lub cechu, dziedzicom gruntowym i t. d.

Jeżeli znaydzie przy tym lub owym punkcie ſłuszny wniosek, natychmiaſt uſtnie lub na piśmie Sądowi oznaymi, czekaiąc dalszych zaleceń i według nich poſtępuiąc.

Kto iako opiekun pozwany, powinien niezwłócznie dać o tym znać Sądowi opiekunnemu, i zaleceniom iego uczynić zadosyć.

Jeżeli zaś oſkarżony nie znaydzie nic do zważenia przeciwko tym punktom, niechay roztrząśnie:

d, Czyli pretensya z iſtoty ſwoiey lub ilości, naprzykład co do ſumm, prowizyi i t. d. ieſt ſprawiedliwa?

Jeżeli wtedy żadnego prawnego nie znaydzie wnioſku, powinien dla oszczędzenia czasu i kosztów unikać od Proceſsu, i przed wyznaczonym terminem oświadczyć przed Sądem, że pretensyą uznaie.

Także ſobie poſtąpi, gdy zaydą okoliczności przy mniey ważnych punktach, naprzykład: co do gatunku monety, prowizyi, i t. d. Zeznanie zaś powinno bydź wyraźne, bez kondycyi lub warunku, i powinien one uczynić osobiście lub przez przyzwoicie umocowanego Plenipotenta. Jeżeli nie mieszka w mieyscu, gdzie ſię Sąd znayduie, który go przywołał do ſprawy, może udać ſię do właściwego Sędziego, zeznanie do Protokułu podać, wziąść na to zaświadczenie, i przeſłać one Sądowi, gdzie ſię ſprawa wytoczyła.

Jak się ma zachować oskarżony, gdy słuszną z istoty swoiey pretensyą nie iest w stanie natychmiast zaspokoić?

§ 23. Przy pretensyach pieniężnych częstokroć zdarza się, że oskarżony nie mogąc zaprzeć się długu, dla zyskania czasu do zapłaty, sprawę popiera. Jest to iednak nader fałszywy i niebespieczny postępowania sposób. Oskarżony szkoduie zawsze na złączoney z processem stracie czasu, szkoduie nadto na kosztach, które poniesie, iątrzy przeciwnika, i zgoła sprawę co raz bardziey sobie gorszy.

Przeciwnie prawo skutecznieyszy podało sposób. Oskarżony nie powinien się wzdrygać przyznania ważney pretensyi i dania względem niey należytego oświadczenia; ale oraz ieżeli długu zaraz zapłacić nie zdoła, Sędziemu przyczyny tego okazać i rostropne propozycye uczynić powinien, do iakiego czasu względów wierzyciela potrzebuie, w iaki sposób go zabespieczyć, i po upłynionym terminie zapłatę uiścić może.

Kto w tym szczerze i rzetelnie postępuie, temu Sędzia podług praw wszelką słuszną da obronę. Kto zaś dopiero po wprowadzoney sprawie

albo po rozsądzeniu oney prawnym wyrokiem niemożnością zapłacenia zaſtania ſię, z takiemi wnioſkami ſłuchany nie będzie, chyba że dowiedzie, że ſię ſytuacya iego dopiero w biegu ſprawy bez winy iego pogorszyła. Dłużnik ratuiący ſię ucieczką, wszelką obronę praw utraca, póki nie powróci, i nie ſtawi ſię oſobiście przed Sądem.

Jak sobie ma postąpic przecząc założoną do siebie pretensyą?

§ 24. Jeżeli oſkarżony przy rozważeniu założoney do ſiebie pretensyi znaydzie, że zupełnie lub po części ieſt nieſłuszna, powinien uſilnie ſtarać ſię, aby na odpowiedź i zgoła do całey ſprawy należycie był przysposobionym. Od dobrego zaczęcia ſprawy nader wiele zależy, albowiem nie doſtrzegłszy ſię należycie na początku, zaszłe błędy częſtokroć całe, nigdy zaś bez ſtraty czasu i koſztów poprawione bydź nie mogą.

Wybor prawnego Asystenta.

Naprzód zachodzi pytanie, czyli zechce prawnego Aſsyſtenta użyć. Jeżeli ſpór tycze ſię okoliczności, które iemu ſamemu doſkonale są wiadome; ieżeli ſprawa ani nader ieſt zawiła, ani bardzo ważna; i gdy pierwszych terminow ſam może do-

pilnować, wtedy obeydzie ſię bez prawnego Plenipotenta. Gdy zaś przybranie iego ſądzi bydź ſobie potrzebne, obierze go z liczby wyznaczonych przy Sądzie Kommiſsarzów ſprawiedliwości, albo uprosi Sąd o przydanie takiego, a tego niezwłocznie Plenipotencyą i dokładną informacyą opatrzy.

Nagłe uwiadomienie, kiedy na pierwszym terminie stawić się nie może.

Drugie ſtaranie oſkarżonego powinno bydź, aby wyznaczonego terminu do odpowiedzi na ſkargę nie opóźnił. Jeżeli na nim ſtawić się, albo do odpowiedzi na zaſkarżenie nie ieſt ieszcze doſtatecznie przygotowany, donosi o tym iak może bydź nayrychley Sądowi i o przedłużenie terminu uprasza. Jeżeli zaś to zaniedba, za karę niepoſłuszeńſtwa ſwego, poczytany będzie za przyznawaiącego wszyſtkie w ſkardze zawarte fakta, zaczym dekret przeciw ſobie ściągnie Od takowey rezolucyi wolno mu ieſt wprawdzie w ciągu dzieſięciu dni od daty odebrania oney powrócenia do pierwszego ſtanu żądać; ale wtedy ważne przyczyny nieſtawienia ſię ſwoiego okazać, na ſkargę zupełnie odpowie-

powiedzieć i powodowi wszyftkie dotąd zrządzone koszta nadgrodzić powinien.

Potrzecie ieft obowiązkiem ofkarżonego przyłożyć wszelkiego ftarania, aby na zafkarżenie należycie i dokładnie odpowiedział. Umieiąc pisać, dobrze uczyni, gdy dla łatwieyszey pamięci odpowiedź na pismie ułoży, i onę Sędziemu lub prawnemu fwemu Afsyftentowi odda. Przytym naftępuiące zachodzą uwagi: Przygotowanie się do odpowiedzi.

a, Gdyby który z wzmiankowanych w §. 22. początkowych wniofków nie miał bydź ieszcze załatwiony, wtedy taki powtórzyć należy;

b, Roztrząsaią fię podane w zafkarżeniu fakta, na których pretensya polega; ofkarżony dokładnie oznaczy te, na które przyftaie i którym przeczy, a w drugim razie iak fię rzecz ma rzetelnie zezna;

c, Podane przez powoda dowody examinować; uwagi fwoie przeciw onym przełożyć, i ieżeli ma wzaiemnie fwoie dowody, iako to: świadków, dokumen-

ta, i t. d, te podług przepisu §. 15. lit: c. podać powinien.

d, Jeżeli czyni wniofki, które pretensyą zupełnie lub po części znieść mogą, naprzykład: że dług zapłaceniem iego, komplanacyą lub odftąpieniem zoftał zaspokoiony, że powòd ma przeciw fobie prefkrypcyą, i t. d. wtedy dokładną tyczących fię tych zarzutów okoliczności czyni osnowę, a przytym zaraz zachodzące podaie dowody.

e, Także fobie poftąpi, gdy ma wzaiemne do powoda pretensye; wszelako te, ieżeli z inszego interefsu pochodzą, lub do inszego należą Procefsu, nie mogą bydź w tey famey fprawie dochodzone, owszem do osobliwego roztrząśnienia należą.

f, Jeżeli wreszcie ofkarżony przy pieniężney pretensyì przewiduie, że gdyby miał na zapłacenie iey bydź fkazany, nie mògłby oney od razu zaspokoić, na ów czas podług zawartego w §. 23. przepisu fobie poftąpić, i do fłuszney ugody względem

liczenia pieniędzy powoda wezwać powinien.

Tym ſposobem oſkarżony należycie przygotowany ſtawa potym na terminie, przynosi z ſobą papiery i dokumenta, te Sędziemu przedkłada, i pełni przy examinie ſwoim wszyſtzie w §. 15. powodowi dane przeſtrogi.

§ 25. Przy dalszym poſtępowaniu, oſkarżony według warunków w §. 18. 19. i 20. opisanych zachować ſię powinien; to ieſt: ſtarać ſię ma, aby wyznaczonych terminów ſam osobiście lub przez Plenipotenta należycie dopilnował, i żadnego opoźnienia lub przewłóki nie był przyczyną, inaczey bowiem zawarte w §. 18. ſkutki niepoſłuszeństwa na ſiebie ściągnie. Nadto unikać ma od wszelkich ſporów z przeciwnikiem i uporu przeciw uczynionym przez Sędziego w biegu ſprawy zaleceniom; ſtrzedz ſię będzie niewczesney nieufności, gdy Sędzia podług obowiązku ſwego będzie iemu nieſłuszność iego wnioſków lub wzaiemnych pretensyi wyſtawiał; doſtrzeże ſię, aby w Protokułach wszyſt- O zachowaniu się oskarżonego przy Instrukcyi ſprawy.

ko iſtotnie i rzetelnie było opisano, a na to uwagi ſwoie ieżeli iakie mieć będzie, ſkromnie przełoży, nakoniec do ſłuszney ugody, ieżeli ta może mieć mieysce, ſkłonność okaże.

ROZDZIAŁ IV.

O niektórych ſzczególnych w ſprawach zachodzących przypadkach.

O wydaniu dokumentu.

§ 26. Dotąd uczynił ſię tylko powszechny wyſtaw zwyczaynego Proceſsu i zachowania ſię obydwóch ſtron dla uniknienia nieładu i niedokładności w prawnym poſtępowaniu. Atoli, zdarzaią ſię także w ſprawach niektóre ſzczególne przypadki, które tak powoda iak oſkarżonego mogą ſpotkać, a względem tych potrzebna ieſt obszernieysza nauka.

Do rodzaiu tych zdarzeń należą naprzód te, gdy kto faktum iakie dokumentem, naprzykład: kontra-

ktem, rewersem, i t. d. dowieść zamyśla, a nie maiąc takowych oryginałów, od posiadaczow ich urzędowey komportacyi żąda.

Dla usprawiedliwienia takiego żądania, potrzeba;

a, Aby faktum lub okoliczność dokumentem dowieść miana, wyraźnie była oznaczona;

b, Aby przynaymniey iakiekolwiek zachodziło podobieństwo, że dokument w rzeczy samey znaydzie się w ręku tego, od którego iest żądany;

c, Aby przystąwić mianego dokumentu był uczyniony wyraźny opis, iżby ten, który go wydać powinien, był w stanie rozróżnić go od inszych swoich papierów, i oświadczyć czyli takowy dokument posiada.

Pod takiemi warunkami strona od przeciwnika swego, a nawet od trzeciey osoby, sądowey komportacyi dokumentu żądać, a Sędzia takowe przystawienie z mocy urzędu swego nakazać iest mocen.

Jeżeli iest żądana od strony, wtedy ta, albo dokument wydać, albo

przyſiądz powinna, że takiego dokumentu ani poſiada, ani wie gdzie ſię znayduie, ani go podſtępnym ſpoſobem nie uroniła. Jeżeli ſię od tego uchyla, tę niepoſłuszeńſtwa ſwego odnosi karę, iż poczytano będzie, że na faktum, które dokumentem ma bydź dowiedzione przyſtaie.

Gdy zaś przyſtawienie dokumentu żąda ſię przez powoda lub oſkarżonego od trzeciey do ſprawy nie wchodzącey osoby, wtedy ta wprzódy od żądaiącey ſtrony przyſięgi żądać może, iako w żądaniu ſwoim nie ieſt złośliwym celem uwiedziona.— Jeżeli ta trzecia osoba do złożenia dokumentu powołana, wątpi, aby ten mógł ſię u niey znaydować, wolno iey ieſt żądać wzaiemnie, aby przeyrzenie iey papierów osobie Sądowey przez nią ſamę obraney, kosztem ſtrony żądaiącey było zlecone, a wtedy tylko winna ieſt przyſiądz, że wszyſtkie papiery ſwoie, między któremi podług podobieńſtwa żądany mógłby znaydować ſię dokument, wyznaczoney tym końcem osobie

ſądowey wiernie złożyła i żadnego z nich złośliwie nie zataiła. Jeżeli przypomnieć ſobie nie może, aby miała kiedy żądany dokument między papierami ſwoiemi widzieć, na ów czas tylko obowiązana ieſt przeyrzeć z ſwoich papierów te, między któremi podług podobieńſtwa mógłby znaydować ſię dokument, i na to przyſięgę wykonać. Jeżeli od dopełnienia tych przepisów upornie uchyla ſię, karą pieniężną, więzieniem, lub inszemi karami do poſłuszeńſtwa przymuszoną, a nadto temu, któremu przez taką nie uczynność ſzkodę zrządzi, do nadgrodzenia iey będzie obowiązaną.

Koszta ſądowego przyſtawienia dokumentu, przez ſtronę żądaiącą, a gdy przez Sędziego z mocy urzędu ieſt nakazane, przez obydwie wspólnie ponoszone bydź maią. Jeżeli w wydać mianym dokumencie nie zawiera ſię nic należącego do ſprawy, wszelako oryginał osobie ſądowey, która terminy w ſprawie odbywa, a oraz na żądanie ſtrony przeciwney także inszey ieszcze o-

sobie sądowey przedłożony bydź powinien; a te po uznaniu iego zgodności z zeznaniem strony, oryginał natychmiast powrócą, i względem iego osnowy z urzędu swego ścisły sekret wiernie dotrzymaią. To samo ma się rozumieć, gdy dokument niektóre tyczące się sprawy punkta, oraz insze także interessa w sobie obeymuie, których właściciel niechce do publiczney wiadomości podać.

O ważności dokumentów.

§ 27. Każdy sądownie sporządzony czyli zeznany dokument zupełny czyni dowód; nie maią zatym wszelkie wnioski mieysca, chyba że na potrzebnych przymiotach sądowego dokumentu zbywa, albo, że przy sporządzeniu iego błąd zaszedł. Prócz tych dwóch przypadków, ważność takowego dokumentu zaprzeczoną bydź nie może.

Sądowe dokumenta.

Insze publiczne dokumenta.

Ten sam iest także postępowania sposób z inszemi publicznemi dokumentami, które ani sądownie zapisane, ani zeznane nie są.

Atoli podobnież względem tych potrzeba dowodów, chcąc zarzucić

że są fałszywe. Do liczby takowych dokumentów należą: Zaświadczenia które Kollegia kraiowe, Magistraty i Sądy z stosunkiem do protokułów sądowych, Reiestrów, lub xiąg względem zaszłych u nich tranzakcyi wydaią; nadto wypisy z trzymanych należycie xiąg kościelnych metryk, ślubów i pogrzebów, pieczęcią kościelną opatrzone; Protokuły, lubo nie przez osoby sądowe, ale przez inszego przysięgłego w służbie aktualney zostaiącego Officyalisty na mocy otrzymanego od Zwierzchności swoiey zlecenia, i w czynnościach tyczących się właściwie iego funkcyi zapisane; w reszcie, sporządzone podług prawnych przepisów przez Kommissarzów sprawiedliwości iako Notaryuszów oryginały.

Prywatne Dokumenta.

Wszystkie insze kontrakty, komplanacye i pisma, aczkolwiek w przytomności świadków sporządzone, ważane są tylko za prywatne dokumenta, i tylko przeciw temu dowodzą, który ie wystawił, lub temu co prawa wystawuiącey osoby nabył, albo który iakimkolwiek innym sposobem do odpowiedzenia z takowych

pism ieſt obowiązany; naprzykład: plenipotent, wspólnik handlowy, faktor, i t. d. Jeżeli nie zachodzi żadna z powyższych przypadków, ten, przeciw któremu taki prywatny dokument ma bydź dowodem, do oświadczenia ſię względem iego prawdziwości poniewolnie muszony bydź nie może.

Uznanie lub zaprzeczenie przysięgą wsparte.

Ten zaś, któremu Sędzia okazuie prywatny dokument, iako przez niego ſamego wyſtawiony, natychmiaſt powinien ſię oświadczyć, czyli uznaie ſwóy charakter i podpis? albo przyſiądz ieſt obowiązany, że podpis na ukazanym ſobie dokumencie nie ieſt iego ręki, tudzież, że nikt inſzy z wiedzą i zezwoleniem iego na nim ſię nie podpisał.

Podobnież ten, ktòry prawo osoby wyſtawuiącey nabył, albo do odpowiedzenia za iey czynności ieſt w obowiązku, dokument za prawdziwy uznać, albo przyſiądz powinien, że przez ſamego wyſtawuiącego, albo z wiedzą i wolą iego w iego imieniu był podpisany.

Kto na żądanie Sędziego iedno lub drugie wzbrania ſię dopełnić,

przeciw temu na ukaranie iego nieposłuszeństwa, dokument za uznany poczytany będzie, i na nic się iemu nie przyda, aczby inszym sposobem chciał dowieść, że oryginał przez wystawuiącego, ani był sporządzony ani podpisany. Szczególnie tylko opiekun, który ma przyczyny nie uznania lub odprzysiężenia się wystawionego przez rodzica, lub inszą głowę pupilla swego dokumentu, mocen iest żądać, aby przeciwnik do zaprzysiężenia prawdziwości był pociągniony.

Jeżeli podpis na dokumencie ma bydź za prawdziwy uznany, wtedy odprzysiężenie treści iego mieysca mieć nie może, aczby cudzą ręką była pisana. Zarzut, iakoby wystawuiący imię swoie na próżnym papierze napisał, i że dopiero potym na drugiey stronie iego treść dokumentu napisano, iest faktum, które osobego wyciąga examinu, i nieostrożnego dłużnika przeciw trzeciemu, który przytym żadney nie popełnił nierzetelności, zasłonić nie może. Dowody przeciw ofiarowanemu odprzysiężeniu.

Jeżeli ten, przeciw któremu składa się prywatny dokument, podpi-

su ſwego chce ſię odprzyſiądz, zaś przeciwnik iego do tey przyſięgi dopuścić go nie chce, wtedy tenże przeciwnik, ſposoby któremi prawdziwość dowieść rozumie, natychmiaſt Sędziemu okazać powinien. Gdy to ſtać ſię ma przez porównanie charakterów, powinien wprzódy przyſiądz, iż o autentyczności dokumentu ieſt przeświadczony, i że na dowiedzenie tego zbywa mu na inszych ſposobach. Nadto obowiązany ieſt insze ręką wyſtawuiącego pisane pisma koniecznie przyſtawić. Wreszcie takowy ſposob dowodzenia w tedy tylko może być użytym, gdy cała treść dokumentu ręką wyſtawuiącego ieſt zdziałana i podpisana, albo gdy prócz nazwiſka, kondycyi, i mieysca mięszkania ſwego, więcey ieszcze ſłów do ſtwierdzenia treści lub podpisu ſwego dodał. Co ſię tycze ſamego podpisu nazwiſka, porównanie charakterów nie może być dozwolone.

O przysięgach przez iedne stronę od drugiey żądanych.

§. 28. Zwyczayną ieſt rzeczą, że powód lub oſkarżony maiąc dowieść iaką zaprzeczoną okoliczność, od przeciwnika ſwego przyſięgi żąda. Gdyby wszyscy ludzie byli ſu-

mienni, byłaby to zaiſte naykrótsza droga; lecz płochość wielu wyciąga wielkiey w tey mierze oſtrożności, tak dalece, że żądania przyſięgi wtedy tylko użyć można, gdy na inszych dowodach zbywa, albo gdy o ſumienności przeciwnika nie wątpliwa zachodzi pewność.

Żądanie przyſięgi w obydwóch inſtancyach ieſt dozwolone, nawet iuż po złożeniu inszych dowodów, chyba że to co ma być poprzyſiężono, iuż zupełnie zoſtało dowiedziono. Żądana przysięga,

Lubo kto od przeciwnika żądał przyſięgi, może to znowu odwołać, i insze natomiaſt podać dowody, poki przeciwnik przyſięgi nie przyimie; atoli, ieśli ta zoſtała iuż przyiętą, odwołanie mieysca mieć nie może, ale tylko mogą bydź dowody, ktòremi rzecz przeciwna poprzyſiądz mianey okoliczności, mogłaby bydź dowiedzioną, mogą bydź Sędziemu do dalszego zalecenia podane. Po naſtąpionym raz odwołaniu, powtórnie przyſięgi żądać nie można. Odwołanie żądaney przysięgi.

Ten, od którego żąda ſię przyſięga, albo ią przyiąć i wykonać, albo Przyięcie lub wzaiemne powo-

łanie do przysięgi.

do niey przeciwnika powołać powinien. Atoli, ieżeli ma wykonać przyſięgę względem okoliczności, o których ſam wiadomości nie ma, wolno iemu ieſt podać insze ſposoby dowodów, ktòremi prawda pewniey może bydź dochodzoną i examinu takich dowodów żądać. Opiekuni, i Adminiſtratorowie Kościoła, ſzkoły lub inszego pobożnego funduszu, tylko za wyraźnym zezwoleniem zwierzchności ſwoiey, w okolicznościach o których własney nie maią wiadomości, wzaiemnego powołania do przyſięgi użyć mogą. Wszakże gdy przyſięga ieſt przyięta, wzaiemne powołanie mieysca mieć nie może.

Kto kogo do przyſięgi wzywa, wzaiemnego powołania ſiebie ſpodziewać ſię, a nie mogąc ſtawić ſię osobiście, plenipotentowi ſwemu wcześnie informacyą dać powinien, iak ſobie ma w przypadku wzaiemnego powołania poſtąpić; albowiem obowiązany ieſt oświadczyć ſię niezwłócznie względem przyięcia przyſięgi, i nie daie ſię w tey mierze naykrótszy czas do namyślenia.

Gdy ten, który ma przyſięgę wykonać oświadczy, że ieſt iemu nie podobna przyſiądz, albo gdy wzbrania ſię dać iakiekolwiek oświadczenie: wypada, że ieſt poczytany za niechcącego lub nie mogącego przyſiądz, a zatym dalsze naſtępuią czynności, o których niżey przepis. Jakie są skutki nie wykonaney przysięgi.

Jeżeli ſtrona zoſtaie pod opieką, według reguły opiekun przyſięga. Jeżeli zaś idzie o faktum, o którym opiekun z własney wiadomości wiedzieć nie może, wtedy w ſprawie z małoletniemi, którzy 18. rok wieku ſwego przeszli, i z marnotrawnemi, ieżeli proceſs nie tycze ſię zaciągnionych przez nich długów, wolny ieſt ſtronie przeciwney wybor żądać przyſięgi od opiekuna, albo od pupilla. W ſprawach z Kosciołami, ſzpitalami, lub inszemi pobożnemi funduszami, żąda ſię przyſięga od Adminiſtratorów, z których przeciwna ſtrona maiącego naylepszą o rzeczy wiadomość, wymienić może. Kto przysięga.

W przypadku przyſięgi przez miaſto, gromadę wieyską, kollegium, cech, lub insze iakie ſpołeczeńſtwo wykonać mianey, zależy od przeci-

wney ſtrony, trzech lub czterech członków, a między temi nawet Syndyka kollegii, albo Pisarza Magiſtratowego do wykonania przyſięgi wezwać. Jeżeli członków ſzczególnie nie wymieni, wtedy trzy lub cztery osoby naylepszą o rzeczy maiące wiadomość do tego dzieła wyznaczaią ſię. To ſamo ma ſię rozumieć, gdy zagrodnicy, chałupnicy, wyrobnicy, młociarze, komornicy lub insze tego gatunku osoby maią wspólny Proceſs o iaką nierozdzielną nieruchomość, w którym żądaną maią wykonać przyſięgę. Jeżeli zaś ſprawa tyczy ſię rzeczy dzielney, wtedy przyſięga od wszyſtkich żądana, i ta przez każdego z nich za przyięciem oney wykonana być powinna. Wszakże nawet za powołaniem całey gromady do przyſięgi względem dzielney rzeczy, przeciwna ſtrona żądać może, aby ią wszyſtkie członki gromady wykonały.

Wszyſtko to powinno ſię zachować, czyli idzie o żądaną albo o wzaiemnie pretendowaną przyſięgę.

§. 29.

§. 29. Prócz przyſiąg przez ſtrony wzaiemnie żądanych zdarzaią ſię także w ſprawach takie, które Sędzia z urzędu ſwego nakazuie.

O przysięgach przez Sędziego nakazanych.

Z tych są naprzód te, gdy podane na dowod faktum, przyſtawionemi dokumentami, zeznaniami świadków, lub inszemi ſposobami nie może być dokładnie dowiedzione. Wtedy takowa nie pewność przyſięgą iedney lub drugiey ſtrony ułatwiona, i w miarę zaſiągnionych dowodów rzeczywiſtości takiego faktum, temu który ſię do nich odwołuie, przyſięga dopełniaiąca (*suppletorium*) albo ſtronie przeciwney oczyszczaiąca, (*purgatorium*) nakazana być powinna. Jeżeli nie zachodzi przekonywaiąca oczywistość, wtedy ta ſtrona ma pierwszeńſtwo, która o ſpornym faktum własną ma wiadomość.

O dopełniaiącey lub oczyszczaiącey przyſiędze

Takową przyſięgę zawsze poprzedza wyrok, w którym Sędzia wyraźnie powinien poſtanowić, iaką rotą ma być wykonana, i iaki będzie miała ſkutek; przeciwko temu iednak wyrokowi obydwie ſtrony dozwolonych prawnych śrzodków użyć mogą. Jeżeli zaś ten, któremu ieſt na-

kazana przyſięga na Dekrecie przeſtaie, dobrze uczyni, gdy bez naymnieyszey czasu zwłoki Sądowi poda wyraźne oświadczenie, iako nakazaną sobie przyſięgę przyimuie, i do wykonania oney ieſt gotowym; co tyle ſkutkuie, iak gdyby w rzeczy ſamey przyſiągł, aczby nawet przed aktualną przyſięgą miał umrzeć.

Ten który ma przyſiądz względem ſpornego faktum, o którym własney wiadomości nie ma, ieżeli przyſięga ſtanowić ma nieprawdziwość takiego faktum, tę powinien tym sposobem wykonać:

Jako mimo wszelkiego ſtarania o tey rzeczy nie mògł żadney inszey zaſiągnąć wiadomości, a zatym że nie wie &c.

Dla dowiedzenia prawdziwości faktum przez przyſięgę, powinien przyſiądz:

Jako prócz podanych przez niego do Aktow albo inszym ſposobem dowiedzionych okoliczności, żadney inszey o ſpòrney rzeczy nie ma wiadomości, i mimo użytego wszelkiego ſtarania nie mógł ſię dowiedzieć o niczym, czymby wniosek ſtrony, &c. mógł być zwątlony.

Jeżeli w tych przypadkach ftrona przeciwna o poprzyfiądz mianym faktum własną może mieć wiadomość, wtedy wolno ieft temu, od którego żądana ieft przyfięga, powołać przeciwnika fwego do takowey przyfięgi. Ten przypadek wyiąwszy, wzaiemne powołanie mieysca mieć nie powinno.

Drugi rodzay przyfięgi którą Sędzia z urzędu fwego nakazuie, wtedy fię używa, gdy wartość wydartey bezprawnie właścicielowi rzeczy iakiey, albo fzacunek nadgrodzić mianey fzkody, żadnym inszym fpofobem nie mogą być doftatecznie wynalezione. W takim razie Sędzia przez Dekret ftanowi fummę, którą ufzkodzonemu przyfięgą ftwierdzić dozwala. Przyfięgaiący może wtedy na mnieyszą kwotę przyfiądz, ale do wyższey wartości przyfięgi fwoiey rozciągnąć nie ieft mocen. Wzaiemne powołanie do takowey przyfięgi mieysca nie ma, i gdy raz zapadł na to Dekret, na ów czas dowody fumnienia zaftąpić nie mogą. *Juramentum in litem.*

Trzeci gatunek przyfięgi, którey Sędzia z urzędu fwego żądać może, Przyfięga manifestacyina.

ieſt manifeſtacyina; to ieſt: gdy kto ieſt obowiązany o własnym maiątku, albo o tym co z cudzego maiątku miał w ſwoich ręku, dać wiadomość; a wtedy powinien przyſięgą ſtwierdzić, iako wszyſtko wiernie podał, i nic nie uronił, i że, gdyby miało ſię w czaſie okazać, iż ſię co zapomniało, o tym niezwłocznie uczyni donieſienie.

Do wykonania takiey przyſięgi ſą obowiązani:

a, ci, którzy cudze dobra adminiſtrowali; naprzykład: opiekuni, ekonomowie, faktorowie, i t. d. ſkoro rzetelność podanych przez nich regeſtrów lub rachunków nie bez ſłusznego pozoru wątpliwości podpada.

b, wspólnicy, którzy ſpołecznym handlem lub inszemi czynnościami zawiadowali.

c, Sukcessorowie, którzy przy śmierci Rodzica lub inszey głowy w domu zmarłego znaydowali ſię, albo potym dopiero ſukcessyą obięli; gdy na urzędowym zbywa Inwentarzu, albo gdy dopiero po upływie 20ſtu

czterech godzin po śmierci nieboszczyka sądowego zapieczętowania pozostałości żądali.

d, dłużnik, u którego nie znaydule się żaden maiątek któryby mógł być sekwestrowanym, tudzież ten, który od wierzyciela swego alimentów w areszcie żąda;

e, złodziey lub taiący rzecz kradzioną, od którego uszkodzony żąda wiadomości, gdzie się rzecz ukradziona znayduie;

f, ten, do którego maiątku ubiegaią się wierzyciele, tudzież małżonek, zostaiące w domu iego dorosłe dzieci, i czeladź takiego dłużnika;

g, ten, któremu na pretensyą kogo trzeciego położony iest areszt, zwłaszcza gdy kwota takiey pretensyi iest nie pewna;

h, obowiązany do zapłacenia abszosu, czyli dziesiątego grosza;

i, ten, który przy dziale przydać co powinien;

k, który skarb znalazł.

W przypadkach pod *d*, *e*, *i* *f*, wyrażonych, process względem obo-

wiązku wykonania przyſięgi manifeſtacyiney mieysca mieć nie może; także obeydzie ſię bez Dekretu, ieżeli w namienionych zdarzeniach pod *a*, *b*, *c*, obowiązek złożenia rachunków iuż ieſt poſtanowiony.

W wszelkich inszych przypadkach, ten od ktòrego żąda ſię takowa przyſięga, mocen ieſt domagać ſię, aby wprzody obowiązek przyſięgi Dekretem nakazany, i rota przyſięgi w nim umieszczona była.

Uchylaiący ſię uporczywie od wykonania powinney manifeſtacyiney przyſięgi, bywa do niey grzywnami ſądowemi lub karą więzienia przymuszony, a nadto ieżeli iaka ztąd ſtronie przeciwney wyniknie ſzkoda, tę iemu nadgrodzić ieſt obowiązany.

Juramentum calumniæ. Czwarty i oſtatni gatunek przyſięgi, którą Sędzia z urzędu ſwego zlecić ieſt mocen, wtedy ma mieysce, gdy zasadzaiące ſię na pozornym mniemaniu zachodzi podeyrzenie, że ſtrona umyślnie faktum iakie lub ſposób, ktòremi możnaby doyść prawdy tai; że koniecznie przy obszernych i rõwnie zwłokę czasu iako znaczne koszta za sobą wiodą-

cych dowodach bez potrzeby upiera ſię, albo w reszcie, że iedynie duchem pieni przedłużenia terminów żąda. W tedy Sędzia ſtronie takiey rozkazać może, aby ſię od takowego podeyrzenia przyſięgą oczyściła. Taki rozkaz czyni ſię przez Sądową rezolucyą, który koniecznie muſi być dopełniony; a gdy ſtrona przyſiądz nie chce, ściąga na ſiebie ſkutki niepoſłuszeńſtwa w §. 18. zawarte.

O powołaniu trzeciego do sprawy (*litis denuntiatio*) i nominacyi.

§. 30. Zdarza ſię częſtokroć, że kto przypozwany ieſt o rzecz, pretensyą lub prawo iakie, którego od kogo trzeciego nabył, albo względem których chce kogo trzeciego powołać; naprzykład: gdy zaiętą processem rzecz od kogo trzeciego kupił, gdy ieſt o kaucyą pozwanym, &c.

W takich przypadkach ſtrona która chce trzymać ſię trzeciey osoby, dobrze czyni, gdy zaraz na początku ſprawy wyraźnie żąda, aby była wspólnie przypozwaną i do ſprawy pociągnioną. To żądanie powinno bez zwłoki przy inſtrukcyi pierwszey inſtancyi naſtąpić; wszakże można ie także uczynić przy założeniu appellacyi, ale

to opoźnienie zawsze ieſt kosztowne.

Zaniechywaiąc takiego powołania trzeciey osoby, nie traci ſię wprawdzie przez to miana do niey pretensya; ale ieżeli ta ważne przyczyny i dowody poda, które poſtać ſprawy mogą odmienić, wtedy ſtrona ociągaiąca ſię, na tym koniecznie przeſtać powinna.

Skoro trzecia osoba ieſt przypozwana, zależy od niey wdać ſię w ſprawę i poślednika ſwego zaſtąpić, albo wypadku ſprawy i uczynić mianey do ſiebie pretensyi czekać. W oſtatnim razie, nie trzeba ſię iey odzywać; aczkolwiek nie ſtawi ſię, process bez niey agitować ſię będzie; ale zapadłe w nim dekreta za ważne uznać powinna, lubo legalność założoney do niey pretensyi osobnego wyiaśnienia wyciąga. Ale ieżeli beśpiecznie przewidzieć nie może, iż pretensya ieſt bez fundamentu, dobrze czyni, gdy nie przyznaiąc takiey pretensyi, wdaie ſię iednak w process; poślednikowi ſwoiemu wiadome przyczyny i dowody podaie, i z nim wspólnie rzecz zaczyna. Wte-

dy obie osoby w ſprawie iednę reprezentuią, równe maią prawa i obowiązki, wszelako żadna z nich mimo wolę drugiey, i gdy ta lepsze ma dowody, przyſięgi względem ſpornych faktów od ſtrony przeciwney żądać nie może. Oſkarżony zatym, który tym ſposobem przódnika ſwego pociągnął, nie może bez wyraźnego zezwolenia powoda od ſprawy ſię uwolnić, ale owszem ſprawę, aż do zupełnego iey rozsądzenia kontynuować powinien.

O przypozwach przez Sędziego z mocy urzędu czynionych.

Prócz takiego powołania trzeciey osoby na żądanie iedney lub drugiey ſtrony nakazanego, ieſt także Sędzia mocen Juryzdatora, powoda, lub oſkarżonego, naprzykład: przedawcę, cedenta, i t. d. do wyſłuchania względem zachodzących w ſprawie faktów, o których dokładnieyszey i lepszey niżeli od ſtron ſamych ſpodziewa ſię wiadomości przypozwać. W takim razie przypozwana trzecia osoba koniecznie powinna bydź poſłuszną, a nawet może do tego iako i do dania explikacyi o takowych faktach bydź przymuszoną. Wszelako nie bywa przez

to do ſprawy ſamey pociągnioną, owszem przywołanie iey uſtaie, ſkoro względem kommunikowanych ſobie przez Sędziego okoliczności według naylepszey wiadomości ſwoiey osnowę uczyni.

O nominacyi. Gdy kto iako poſiadacz ruchomey lub nieruchomey rzeczy ieſt zapozwany, a rzecz nie dla ſiebie, lecz w imięniu kogo inszego poſiada, powinien natychmiaſt po wręczonym ſobie pozwie, lub naypóźniey w terminie do odpowiedzi wyznaczonym okazać, dla kogo i czyim imieniem poſiada, i gdzie ſię właściciel znayduie. Jeżeli tego zaniecha, ściąga na ſiebie odpowiedzialność powodowi względem wszyſtkich kosztów i względem ſzkòd z opoźnienia wynikaiących.

O interwencyi. § 31. Gdy kto do rzeczy iakiey lub prawa, o które dwie ſtrony są zaięte proceſsem, ſądzi ſię mieć iakie uczeſtnictwo; wolno mu ieſt odezwać ſię w tym proceſsie, i popisać ſię z ſwoim prawem.

Jeżeli twierdzi, że rzecz ſporna lub pretensya, ani powodowi, ani oſkarżonemu, lecz owszem iemu ſa-

memu służy; wtedy wynika ztąd całe osobny procefs, w którym on za powoda, obydwie zaś fprawą iuż zaięte osoby za ofkarżonych są poczytane.

Przez to nie wftrzymuie fię między temi obydwiema ftronami, ani bieg poftępowania, ani exekucya; i ten, który popisuie fię z fwoim prawem, tylko położeniem aresztu na rzecz fprawą obiętą, fądowym oney złożeniem i t. d. tym czasowego bespieczeńftwa fwego fzukać ieft mocen.

Jeżeli zaś nie z własnym prawem odzywa fię, ale tylko iedney lub drugiey ftronie dla mianego z nią w fprawie wspólnego uczeftnictwa afsyftować zamyśla, powinien okoliczności czyli dowody, któremi pretensyą iey wesprzeć lub bronić fobie założył, wyraźnie okazać, i miane do fprawy uczeftnictwo dowieść; zaczym do dalszego poftępowania w fprawie powołany, i za iedną z wspólnikiem fwoim osobę poczytany będzie. Z tym wszyftkim przyftąpić powinien do fprawy w takim ftopniu, w iakim ią zoftanie, ow-

szem ieżeli z ſpóźnioney iego odezwy, ſzkoda i koszta wynikną, do nadgrodzenia ich ieſt obowiązany.

O appellacyi.

§ 32. Jeżeli ſtrona przez zapadły dekret rozumie ſię bydź uciążoną, od czasu ogłoszenia ſobie onego w ciągu dzieſięciu dni do Protokułu lub na pismie Sędziemu o tym donieść, i nowe okoliczności lub dowody, ktòremi rzecz ſwoię ieszcze wesprzeć zamyśla, dokładnie podać powinna.

Względem iakich obiektów iest dozwołona.

Jeżeli obiekt ſporu więcey nad 30. talarów grubey monety, albo gdy ſprawa agitowała ſię w niższym ſądzie dzieſięć talarów w grubey monecie wynosi, wtedy właściwa appellacya ma mieysce; to ieſt; zaczyna ſię całe nowe poſtępowanie, w którym przepomniane lub opuszczone w pierwszey inſtancyi okoliczności albo dowody mogą być okazane, i względem których potym w wyższym ſądzie drugi wypaść ma dekret.

Wszakże, lubo przy mnieyszych obiektach właściwa appellacya nie może bydź dopuszczoną, wszelako na zanieſione przez ſtronę zażalenia wyższy Sąd Akta pierwszey inſtan-

cyi każe ſobie przedłożyć, one bacznie przeyrzy, i według położenia ſprawy przez rezolucyą (którey powinno ſtać ſię zadosyć) prawne uczyni poſtanowienia.

Czas do zgłoszenia się z appellacyą.

Przeciąg dzieſięciu dni do zgłoszenia ſię z zażaleniem przeciw zapadłemu dekretowi nie powinien bydź ſpóźniony; zatym ſtrona, która przy końcu ſprawy chce ſię z mieysca oddalić, dobrze czyni, gdy prawnemu ſwemu Aſsyſtentowi lub Sądowi da o tym znać, i mieysce przyszłego bawienia ſwego oznaczy. Przy nieuchronnych przeszkodach, iako to: chorobie, może wprawdzie zgłoszenie ſię z zażaleniami w ciągu 4rech niedziel od upływu 10ciu dni bydź uczynione, iednak takie przeszkody zaświadczeniami wsparte, oraz przyczyny i dowody końcem obiaśnienia zażaleń dokładnie okazane bydź powinny. Gdy i te nawet cztery tygodnie ſpełzną: wtedy ſtrona pod wymówką, że nie wcześnie dekret odebrała, że wyiachała była w podròż, że przeniosła ſię na insze mieysce z mieszkaniem ſwoim, i t. d. z appellacyą ſłuchaną bydź nie może,

owszem, zapadły dekret w prawo przechodzi, i exekucyą za sobą wiedzie.

Jeżeli Sędzia pierwszey instancyi założoney w przepisanym ciągu czasu appellacyi nie dopuszcza, appelluiący może u wyższey Sądowey zwierzchności szukać przeciw temu pomocy; to iednak pod utratą prawa naydaley w ciągu czterech tygodni stać się powinno.

Skutek appellacyi.

Dopuszczona appellacya w zwyczayney sprawie to skutkuie, że exekucya musi bydź wstrzymana. Zachodzą iednak w tym te excepcye:

a, Gdy kto iest dekretem skazany dawania komu alimentów (żywienia go) wtedy bowiem wyznaczone alimenta mimo appellacyą od dnia zaniesionych zażaleń dawane bydź powinny.

b. Gdy za ścisłym i starannym rozważeniem okoliczności zachodzi niebespieczeństwo, że przez dłuższą przewłokę exekucyi komu znaczna i nie nadgrodzona szkoda mogłaby bydź wyrzą-

dzoną ; W takim razie appelujący z zachowaniem ſobie prawa ſwego, dekretowi natychmiaſt uczynić zadosyć, albo rzecz o którą ſpór zachodzi do ſądowego ſkładu oddać, albo względem przyszłego dopełnienia dekretu kaucyą lub za ręką należyte dać bespieczeńſtwo ieſt obowiązany.

c, Gdy w iednym dekrecie różne oddzielne punkta są rozsądzone, a tylko względem niektórych z nich appellacya zachodzi; albo gdy ſprawa tylko wprawdzie iednę obeymuie pretensyą, oſkarżony zaś tylko pewney z nich części przeczy. W takowych zdarzeniach dekret przyprowadza ſię do exekucyi co do punktów niezaprzeczonych.

Kiedy i iakim ſposobem exekucya dekretu w ſprawach o wexle, czyſte długi, areszta, dzierżawy, ſłużby i powinności, granice i tym podobnych uiszczona bydź powinna, powie ſię niżey przy artykule o takowych ſprawach.

Dalsze postępowanie.

W drugiey inftancyi czyli appellacyiney dalsze poftępowanie od tego zależy, czyli appelluiący może na poparcie zażaleń fwoich z nowemi popisać fię dowodami lub okolicznościami. W takim razie powinien one Sędziemu lub prawnemu Afsyftentowi fwemu dokładnie okazać i przyczyny przydać, dla których ie dawniey nię przytoczył. Sędzia znalazłszy nowe fakta i dowody bydź ważnemi, nowe poftępowanie względem nich z ftroną przeciwną ftanowi, do którego nowy także wyznaczą fię z Sądu Deputat. Przy tym poftępowaniu czyli inftrukcyi, wszyftko to zachodzi, co fię w §. 18. 19. 20. i 21. o inftrukcyi w pierwszey inftancyi powiedziało.

Appelluiący powinien fię nadewszyftko ftarać, aby wyznaczonego terminu do inftrukcyi fam osobiście albo przez Plenipotenta fwego należycie dopilnował, inaczey będzie zważany za nie chcącego użyć nowego faktum, i że podług inftrukcyi pierwszey inftancyi chce bydź rozsądzonym.

Jeżeli

Jeżeli zaś podane nowe fakta albo dowody przez Sąd za nie ważne i nic nieſtanowiące są poczytane, albo ieżeli appelluiącemu na takowych zbywa; wtedy tylko prawny wywód zażaleń i odpowiedź na nie, które do Protokułu albo w pisaney dedukcyi podane bydź mogą, maią mieysce. — Przez te co można zyſkać, powiedziało ſię iuż wyżey ku końcowi § 21.

Kto wreszcie ſwywolnie lub dla dłuższey pieni appellacyą zakłada, nietylko wynikłe ztąd koszta opłaca, ale prócz tego, karę pieniężną lub więzienia na ſiebie ściąga.

§ 33. Jeżeli ſtrona zapadłym w inſtancyi appellacyiney dekretem mniema ſię bydź uciążoną, może ieszcze użyć prawnego śrzódku rewizyi, gdy obiekt ſporu dwieście talarów lub więcey wynosi. W ſprawach, gdzie idzie o przeszło ſto, a nie zpełna dwieście talarów, rewizya wtedy tylko ieſt dozwolona, gdy ſprawa toczyła ſię w pierwszey inſtancyi w niższym Sądzie, albo gdy pierwsze dwa wyroki z ſobą ſię nie zgadzaią. Jeżeli zaś obiekt ſprawy (O rewizyi (trzeciey instancyi.)

nie dochodzi wartości ſtu talarów, rewizya dopuszczona bydź nie może.

Względem przeciągu dzieſięciu dni, gdzie rewizya powinna bydź założoną, tudzież dokładnego podania punktów dla których rewiduiący zażalenie zanosi, ma ſię rozumieć to, co ſię w powyższym §. powiedziało. — Atoli rewizya różni ſię od appellacyi tym, że nowe fakta czyli nowe dowody, które w pierwszych dwóch inſtancyach nie zachodziły, żadnego nie maią względu. Wszelako w niektórych osobliwych przypadkach, gdy przy popisaniu ſię z takiemi nowemi okolicznościami lub dowodami, ani grubego niedbalſtwa, ani oczywiſtey, do uwiecznienia ſprawy dążącey intrygi ſtronie zarzucić nie można, prawo Sędziemu inſtancyi rewizyiney zoſtawiło do woli, dalsze ieszcze w tey mierze uczynić rozrządzenie. A przeto ſtrona nie powinna zaniechać, wszelkie iey wiadome fakta lub dowody, które do rozsądzenia ſprawy wpływ maią, w pierwszych dwòch inſtancyach dokładnie podać. Jeżeli iednak o ta-

kowych nowościach dopiero w trzeciey instancyi zasiągnie wiadomość o nich, zaraz przy założeniu rewizyi Sądowi lub prawnemu swemu Assystentowi doniesie, oraz przyczyny okaże, dla których się z niemi dawniey nie odezwała.

Wszelako instrukcya względem tych obiektów mieysca mieć nie może, owszem w każdym razie tylko wywody prawne są dozwolone. Jeżeli strona nie miała dotąd żadnego prawnego Assystenta, dobrze uczyni, gdy sobie iednego z Kommissarzy sprawiedliwości obierze, aby ten Akta pilnie przeyrzał, i dedukcyą sporządził. To iednak niezwłócznie w wyznaczonym przez Sąd ciągu czasu stać się powinno; Akta bowiem w istocie swoiey podaią się potym do napisania wyroku; co także nastąpi, gdy strona przeciwna na podaną dedukcyą w wyznaczonym ciągu czasu nie odpowie.

§ 34. Skoro dozwolone prawne śrzódki przeciw zapadłemu w pierwszey lub drugiey instancyi dekretowi w przepisanych przeciągach nie są

O skutkach dekretu, który w prawo przeszedł.

użyte; tudzież gdy w inſtancyi rewizyiney zapadł dekret, wtedy ten w prawo przechodzi; to ieſt: że między ſtronami ſtaie ſię wieczyſtym prawem, że powinno koniecznie przez nich iemu uczynić ſię zadosyć, i że pod iakimkolwiek pozorem uchylony bydź nie może.

Dla pewności i beśpieczeńſtwa własności, potrzeba koniecznie ſporom pewny cel wymierzyć. Jeżeli ſtrony w dwóch inſtancyach miały czas i ſposobność popisywania ſię z wszelkiemi faktami i dowodami, od których rozsądzenie ſprawy zależy; ieżeli dwa różne ſądy ſprawę rozsądziły; ieżeli wreszcie trzeci ieszcze wyższy Sąd Akta i zapadłe obadwa dekreta pilnie przeyrzał, wszakże dopełniło ſię wszyſtko, cokolwiek ludzka oſtróżność radzić i użyć może; Wtedy nawet, gdy trzeci wyrok od dwóch pierwszych odſtępuie, nierówne rozsądzenie rzadko z różnego ſposobu rozważania prawnego punktu, ale raczey w wszyſtkich prawie przypadkach ztąd pochodzi, że przez zawiłość rzeczy albo z winy ſtron ſamych, prawdziwy

związek okoliczności nie mógł bydź rozpoznany.

Prawo zatym żąda od każdey ſtrony, aby na zapadłym ſądownie dekrecie przeſtała, iemu była poſłuszną, i nie ſzukała daremnie ſposobów zwątlenia lub uchylenia iego.— Takowe kuszenie ſię miałoby tylko ten ſkutek, że ſtrona prócz nadgrody kosztów, muſiałaby bydź na karę 50. do 300. talarów ſkazaną, albo w niemożności ſwoiey na proporcyonalną robotę publiczną osądzoną.

Niektóre tylko zachodzą przypadki, gdzie dekret tak dalece ieſt nieważny, iż w żadnym czaſie w prawo przeyść nie może. Jako to: O skardze *de nullitate* w sprawie zaszłey.

a, Gdy ſtrona iedynie na fundamencie fałszywego dokumentu, albo za wyznaniem przekupionych świadków osądzoną lub z ſkargą ſwoią odkazaną była. Wszakże iednak wtedy fałsz i nieprawdziwość dokumentu, lub prawdziwe przekupienie świadków dowiedzione bydź powinno; i nie dosyć ieſt na tym, że

ſtrona tylko przeciwną rzecz temu, co ſię w dekrecie za prawdziwe uznało, okazać usiłuie;

b, gdy kto nie maiąc iuryzdykcyi, albo do zawiadowania ſprawiedliwością nie będąc prawnie wyznaczonym lub przyſięgłym, udał ſię w ſprawie iakiey za Sędziego, i iako taki, ſprawę rozpoczął lub rozsądził;

c, gdy kto, nie będąc podług przepisów praw zdolnym do czynienia w Sądzie bez opiekuna lub kuratora, bez takowego należycie poſtanowionego Aſsyſtenta, był iako powód lub oſkarżony do ſprawy dopuszczonym, a ztąd uszkodzonym zoſtał;

d, gdy ſtrona była przez kogo w ſprawie zaſtąpioną, który cale nie był do tego umocowanym, albo fałszywą plenipotencyą ukazał; a gdy zapadłe dekreta, nietylko że zaraz do wiadomości ſtrony nie doszły, ale potym nawet nie były przez nią zeznane.

e, gdy w pierwszey lub drugiey inſtancyi przeciw wyraźnym, w powszechnym prawie kraiowym albo w potwierdzonych przez Monarchę xięgach Prowincyonalnych zawartym przepisom zapadł dekret, od którego appellacya lub rewizya nie ieſt dozwolona.

Jeżeli ſtrona z iedney z powyższych pobudki przeciw zapadłemu w ſprawie iey wyrokowi chce czynić, udać ſię do naywyższego Sądu Prowincyi i mniemaną przyczynę nieważności wraz z potrzebnemi dowodami przełożyć powinna. Wtedy rozpoczyna ſię formalny Proceſs, wszelako takowy dekret wszelką ma wagę prawnego wyroku, póki nieważność iego osobnym wyrokiem nie ieſt uznana; exekucya tamowana bydź nie może, a nawet tymczasowe zabespieczenie ſię przez areszt, tylko pod naſtępuiącemi w §. 38. opisanemi warunkami mieysce mieć powinno.

Prócz tych przypadków, gdzie prawny dekret dla zaszłey nieważności uchylony bydź może, dozwa- O przywróceniu do przeszłego stanu.

la ſię także przywrócenie do przeszłego ſtanu.

f, gdy kto podczas małoletności ſwoiey w ſprawie przez opiekuna lub przy iego aſsyſtencyi prowadzoney znaczną ſzkodę poniosſszy, w ciągu czterech lat rachuiąc od dnia zapadłego dekretu z okazaniem uszkodzenia ſwego ſkargę zanosi. Do tego maią powszechnie prawo wszyscy, którym uſtawy prawne przywileie małoletnim ſłużące nadały, iako to: Fiszkał, Kościoły, pobożne fundusze, i t. d.

g, gdy ſtrona po naſtąpionym prawnym dekrecie nowy znalazła dokument, który położenie ſprawy zupełnie odmienia, a o którym (na co przyſiądz powinna) w przeszłym proceſsie nie wiedziała, albo mimo użytego wszelkiego ſtarania na ów czas przyſtawić go nie mogła. W takim razie odezwa naypóźniey w ciągu ośmiu tygodni od dnia wynalezienia dokumentu, u Sędziego gdzie ſię ſprawa agitowała, uczyniona być powinna.

Jeżeli zaś od daty finalnego dekretu dziesięć lat upłynęło, takowa odezwa wtedy tylko będzie dozwolona, gdy się będzie mogło dowieść, że dla podstępu strony przeciwney lub trzeciey osoby dokument nie mógł być rychley wynalezionym. Popisywanie się z nowemi świadkami powrócenia do przeszłego stanu stanowić nie może.

Wszakże przy takowych nawet lubo z ważnych przyczyn zaniesionych żądaniach, zawsze się rozumie, iż exekucya zaczepionego Dekretu wstrzymana być nie może, owszem powinna przyiść do skutku, póki powrócenie do przeszłego stanu nie będzie dekretem postanowione.

§. 35. Nikt nie iest mocen wygranego przeciw komu Dekretu władzą swoią wykonać, ale o exekucyą iego u Sądu gdzie się sprawa w pierwszey instancyi agitowała, należycie starać się powinien. Jeżeli dekret wyznaczy przeciąg czasu, w którym strona przeciwna ma iemu zadosyć uczynić, wtedy upływu te-

O exekucyi.

Powinna być w ciągu roku poszukiwana

go czasu czekać należy. Ten zaś, co po wyiściu spoźni się całym rokiem nie żądaiąc exekucyi, z wygranego dekretu na nowo skargę zanieść powinien. Jeżeli zaś dłużnikowi swemu na żądanie iego sądownie lub prywatnie w dopełnieniu wyroku zwłoki dozwolił, wtedy przeciąg roku dopiero rachuie się od dnia, gdzie takowe zezwolenie upłynęło.

Przeciw komu? Exekucya tylko przeciw temu może mieć mieysce, który iest zapadłym dekretem osądzony, bynaymniey zaś przeciw trzeciemu, wyiąwszy iednak

a, sukcessorów, którzy zapadłemu przeciw głowie swoiey dekretowi sami także poddaią się;

b, tego, który prawa strony dekretem przewiedzioney nabył, naprzykład: nabywcę nieruchomego gruntu;

c, któremu sporna rzecz dopiero po wręczeniu sądowego pozwu bywszemu iey właśnikowi, przez kupno, zamianę, cessyą, darowiznę, lub inszym iakim sposobem dostała się; i

d, który umyślnie fałszywą plenipotencyą złożył, albo z zamilczeniem istotnego położenia sprawy wdał się w process.

Będąc kto iako opiekun, starszy Kościoła, szkoły, pobożnego funduszu, iako zawiaduiący kassą, kancellaryą, i t. d. w sprawie iakiey dekretem przewiedzionym, taki dekret lubo wyraźnie przeciw niemu zapadnie, tylko co do maiątku tego, którego zastąpił, może być exekwowany. Przeciwnie zaś, ieżeli opiekun, starszy, lub administator zaniedba starać się u sądowey zwierzchności o potrzebne końcem exekucyi zalecenia, karami lub inszym sposobem do tego ma być przymuszony.

Warunki żądania.

Żądanie exekucyi wyraźnie, dokładnie, i stosównie do dekretu zaniesione być powinno. Jeżeli dekret na zapłacenie długu zapadł, wyraża się kwota i gatunek monety, a nawet kwota prowizyi gdy o ich bonifikacyą rzecz zachodzi. Jeżeli maią być koszta powrócone, te niemniey podaią się z stosunkiem do sądowego zalecenia, którym były po-

ſtanowione, a do tych przyłącza ſię także regeſtr kosztów, które potym ieszcze zayść mogły. Jeżeli w reście process tyczył ſię kilkoro pretensyi, albo iakiego porachunku, wtedy, gdy dekret nie wyznaczy wiele iedna ſtrona drugiey ma zapłacić, do żądania exekucyi ſporządzony w miarę zapadłego dekretu i przez przyſięgłą na rzeczy znaiącą ſię osobę zaświadczony porachunek przydany być powinien.

O dalszym zachowaniu się żądaiącego exekucyi.

Po nakazaney exekucyi daie ſię zawsze, wyiąwszy w ſprawach wexlowych, exekutorowi czas do czterech tygodni, po których upływie bez dalszego zaſtanowienia wykonana być powinna. Takowy rozkaz przesyła ſię żądaiącemu exekucyi, aby go mógł użyć, ieżeli dłużnik w czaſie przeznaczonym Dekretowi nie uczyni zadosyć; W takim razie tenże oddaie exekutorowi rozkaz, który natychmiaſt iſtotną exekucyą wykonać powinien. Wzaiemnie, ieżeli dłużnik ſwóy obowiązek dopełni, żądaiący exekucyi donosi o tym Sądowi, i wſtrzymuie ſię z oddaniem exekutorowi rozkazu; inaczey bo-

wiem przeciwnikowi ſwemu za hańbę, ſzkodę i koszta ieſt w odpowiedzi.

Jeżeli przychodzi do wykonania exekucyi, naprzykład: gdy idzie o wybranie ſummy pieniężney, żądaiący exekucyi dobrze uczyni, gdy będąc od mieysca oddalonym, wcześnie Sądowi wſkaże, do czyich rąk pieniądze wyliczone, lub iakim ſpoſobem iemu przeſłane być maią.

Potrzeba nadto, aby dokładney zaſiągnął wiadomości, czyli dłużnik ma gdzie ſwoie pretensye, z którychby zaspokoienie iego zupełnie albo po części naſtąpić mógło.

Wszakże nawet mocen ieſt żądać od dłużnika wspartego w tey mierze przyſięgą zeznania. Jeżeli ſię dłużnikowi w rzeczy samey iakie pretensye należą, donoſi o tym Sądowi, aby wybrane być mògły.

Jeżeli dłużnik ma iaką ſtałą pensyą, płacę, lub inszy roczny dochod, tych połowa na żądanie domagaiącego ſię exekucyi do zupełnego iego zaspokoienia przyaresztowaną i wybraną być może. Z rodzaiu takowych dochodów wyłączaią ſię iednak

pensye przy adminiſtracyi Ceł i akcyzy, tudzież kompanii morſkiey, nadto pensye odprawionych Officerów, i z kassy wdowiey pochodzące, które 400. talarów nie dochodzą.

Od żądaiącego exekucyi wierzyciela zależy, domagać ſię niezwłoczney tradycyi, albo z ſekweſtrowania dłużnika pretensyi, płacy, pensyi, lub inszych iego dochodów zaspokoienia ſwego ſzukać; Owszem wolno ieſt iemu wrócić ſię do nich, znalazłszy, że z zafantowanych rzeczy ſatysfakcyi ſwoiey nie znaydzie.

Obrawszy sobie tradycyą, może wprawdzie osobiście lub przez Plenipotenta być iey przytomym, ale nie powinien ſię do niczego wdawać, ani wſkazywać exekutorowi iakie rzeczy ma fantować, i w iaki ſposób ſobie przy niey poſtąpić.

Cały maiątek dłużnika ſkładaiący ſię z ſprzętów domowych, tradycyi podpada, z których wyłączaią ſię tylko:

a, pościel która chorym lub położnicom ſłuży;

b, u kunszmiſtrzów i rzemieslników ich narzędzia, i to bez

czego w professyi swoiey obeyść się nie mogą;

e, u dłużników prowadzących wieyskie gospodarstwo potrzebne bydło, sprzęty, ziarno do siewu, chleba, i obrokòw.

Exekutor podług prawa iest obowiązany nadewszystko takie obiekta maiątku fantować, które daią się łatwo przeprowadzić, i przez których publiczną sprzedaż wierzyciel nayłatwiey może być zaspokoiony.

Jeżeli przy tradycyi nie znaydzie się dostateczny w sprzętach maiątek, tudzież, ieżeli ani pretensyi dłużnika spieniężyć, ani płacy pensyi lub inszych dochodów iego wybrać nie podobna, wtedy, gdy dłużnik posiada wieś, dom, lub inszy iaki grunt nieruchomy, wierzyciel mocen iest szukać z nich swego zaspokoienia, aczby pretensya iego nie ściągała się właśnie do takowey nieruchomości.

Jeżeli w takim razie daie się przewidzieć, że pretensya w ciągu roku z dzierżawy, naymu lub intrat nieruchomości może być zapłacona, wtedy te biorą się w sekwestr i oddaią kredytorowi. Gdy zaś nie masz

do tego żadnego pozoru, nieruchomość ſądowemu zarządzeniu podpada, a nawet publicznie ſprzedaną być może.

Jeżeli te dopiero opisane ſtopnie exekucyi nie zupełnie ſkutkuią, wolny ieſt wierzycielowi wybor, żądać aby dłużnik iaką robotą z umieiętnością i ſiłami iego zgodną, oraz ſtanu iego nie hańbiącą resztę przysądzoney ſummy powoli odrabiał, albo do więzienia był oddany. W oſtatnim razie wierzyciel wtedy tylko przykładać ſię do żywienia dłużnika ſwego ieſt obowiązany, gdy ten dla choroby, ſtarości wieku, lub inszey nieudolności na ſuſtentacyą ſwoię godziwym ſposobem w więzieniu zarobić ſobie ſam nie może. Po upłynionym bezſkutecznie całym roku więzienia, i ieżeli dłużnik nie podupadł z marnotrawſtwa, gry, hultayſkiego życia, lub inszych nie obyczaynych poſtępków, wierzyciel na wypuszczenie iego z więzienia zezwolić i czekać powinien póki do lepszego ſtanu nie przyidzie, gdzie exekucyą znowu powtórzyć może.

Z tego

Z tego powszechnego wyſtawu postępowania przy exekucyi okazuie się, iakie zachowanie się dłużnika być powinno. Zawsze daie się iemu o niey znać, aby do zaspokoienia przy ſądowey wierzycielowi pretensyi był przysposobiony. Przeciwnie zaś żadne allegacye potym mieyſca mieć nie mogą, chyba że potrafi dowieść, że dług zapłaceniem, ważnemi wzaiemnemi pretensyami, uſtąpieniem albo przez ugodę zupełnie lub po części zoſtał zgładzony, albo że miał ſobie dłuższą dylacyą dozwoloną. Maiąc po ſobie ieden z takich ważnych wnioſków, donoſi o nim natychmiaſt Sądowi, i dowodzi go dokumentami lub świadkami. Takowe allegacye cale nie dowiedzione, nie tylko żadnego nie znayduią względu, ale nawet ukaranie ściągaią. Co większa nawet zażalenia do ſamego Nayiaśnieyſzego Pana, albo do Miniſterium ſprawiedliwości w Berlinie przeciw przyzwoicie nakazaney exekucyi cale są daremne, albowiem podług praw bieg ſłuszności wſtrzymany być nie może. Jak się ma zachować exekwowany.

Nie zoſtaie przeto dłużnikowi nic więcey, tylko dekretowi ile może uczynić zadosyć, albo poddać ſię z winnym poſłuszeńſtwem exekucyi. Nadewszyſtko niechay ſię ſtrzeże exekutora lżyć, albo uczynkowo krzywdzić, lub inszym ſposobem ſprzeciwiać ſię exekucyi; na to bowiem poſtanowiona ieſt ſurowa kara cielesna, i exekucya zwiększoną liczbą ludzi, nawet pomocą żołnierſką wykonana będzie.

Jeżeli idzie o exekucyą ſummy pieniężney, dłużnik onę exekutorowi bezpiecznie za kwitem może wyliczyć, chyba że kto inszy do odebrania pieniędzy będzie wyznaczony, i Sąd dłużnika o tym uwiadomi.

Jeżeli przyidzie do tradycyi, dłużnik nie powinien z ſprzętow i rzeczy ſwoich pod karą nic uroniać, owszem wszyſtko exekutorowi wiernie ukazać, i na żądanie iego ile w miarę wybrać mianey summy potrzeba, izby, ſklepy, piwnice, i insze ſchowania, tudzież znayduiące ſię tamże ſzafy, ſkrzynie, &c. otworzyć. Jeżeli ſię tak ſprawuie, exekutor po-

dług prawa obowiązany ieſt tylko zbyteczne rzeczy iemu zabrać. Przeciwnie zaś, ieżeli ſię dłużnik wzbrania, albo gdy ſię umyślnie ukrywa, exekutor mocen ieſt z przybraniem dwoch wiary godnych świadków ſchowania kazać otworzyć.

Podług tego wszyſtkiego wybiegi dłużnika do uniknienia exekucyi albo iey uchylenia cale są daremne, owszem przez to tylko ſobie rzecz pogorsza, i ſprawia ſobie ſzkodę i ſtratę. Będzie zatym zawsze lepiey dla niego, gdy i w takim nawet razie rzetelnie ſobie poſtąpi, w miarę maiątku ſwego dekretowi uczyni za dosyć, i ſpuści ſię na ſłuszność wierzyciela lub na pomoc praw.

Jak ſobie ma podupadły dłużnik poſtąpić, powie ſię niżey w § 46. i 47.

ROZDZIAŁ V.

O niektórych oddzielnych gatunkach processu.

§ 36.

O processie wexlowym.

Czynności w zwyczaynym processie iuż tedy są opisane. Atoli zdarzaią się różne gatunki sądowych sporów, w których dla oddzielney onych istoty odstąpić trzeba, od sposobu postępowania w zwydzaynych processach. Z tych iest naprzód process wexlowy.

Przeciw komu może mieć mieysce?

Ten tylko z takich wexlow może mieć mieysce, które zawieraią w sobie prawne warunki, i przez zdolne do tego osoby są wystawione. Takiemi są Chrześciańscy i żydowscy kupcy, którym właściciele fabryk, okrętów, i Aptekarze równemi są poczytani; nadto aktualni dziedzice dóbr szlacheckich; główni dzierżawcy lub ekonomowie Królewskich albo Królewiczowskich dzierżaw, i

ci, którym zdolność wyſtawiania wexlów przez zwierzchność ieſt dozwolona. Kto tedy z kim wdaie ſię w czynność wexlową, który do wyraźnie wymienionych powyżey osob nie należy, dobrze czyni naradziwszy ſię wprzód prawnika, czyli taki człowiek może ważnie wexel wyſtąwić? kto także wchodzi w czynność wexlową z osobami, którym zdolność wyſtawiania wexlow tylko za wyraźnym konsensem Zwierzchności ieſt dozwolona, nie tylko to zezwolenie oryginalnie ukazać, ale kopią iego do wexlu przyłączyć powinien. Kondycyi wexlów kupieckich, i oſtrożności przy nich zachować powinnych w powszechnym prawie poszukać należy.

Między inszemi osobami potrzeba do ważnego wexlu:

a, ſłowa: wexel, czyli liſt wexlowy;
b, wyrażenia pewney ſummy wyliczyć mianey;
c, gatunku monety w którym zapłacenie ma naſtąpić;
d, imienia odbieraiącego;

e, zeznania, iako wyſtawuiący walor gotowizną odebrał;

f, wyraźnego wymienienia czasu naſtąpić mianey zapłaty;

g, dnia i mieysca wyſtawionego wexlu;

h, podpisu wyſtawuiącego z imieniem i nazwiſkiem, albo z nazwiſkiem i funkcyą iego, albo z inszym znakiem dla rozróżnienia wyſtawuiącego z inszemi równego imienia osobami.

O kilku Osobach wspólnie do wexlu obowiązanych.

Jeżeli wexel w liczbie poiedynczey wyſtawiony, przez kilka osób ieſt podpisany, wtedy podpisany za głównego dłużnika, insi zaś za zaręczycielów są poczytani. Jeżeli treść wexlu przez kilka osób podpisanego, brzmi w kilkorakiey liczbie, ma ſię rozumieć, że iedna za wſzyſtkie, a wszyſtkie za iednę ręczą. Na ów czas wierzycielowi wolny ieſt wybór dopominania ſię zapłaty od kogo z nich zechce, a ten zupełną zapłatę uiścić powinien, aczby ſumma całkowita albo część iey na pożytek współ-dłużników iego była obróconą. Kto zatym wexel wſpól-

nie podpisuie, a przez to chce tylko za ręczyciela, assyftenta, lub świadka być zważanym, taki przymiot fwoy do podpisu wyraźnie przydać powinien.

Właściciel wychodzącego wexlu przed upływem roku od wyznaczonego w wexlu czasu zapłaty, fkargę zanieść, albo wexel przedłużyć powinien, inaczey moc fwoię utraca, i ftaie się daley tylko zwyczaynym fkryptem. O zachowaniu się powoda.

Przedłużenie na wexlu famym zapisane, i przez dłużnika podpisane, tudzież wyraźnie zanotowano być ma, na iak długi czas wyznaczony w wexlu dzień zapłaty zoftał przedłużonym. Wtedy rok, z którym wexel moc fwoię utraca, od upływu oftatniego przedłużenia rachuie się.

Skarga wexlowa na piśmie lub do protokułu uftnie może być podana; ale w obydwoch razach powód oryginalny wexel zaraz z należącemi do niego dokumentami złożyć powinien. Nadto, ieżeli ofkarżony nie należy do klassy kupców, zdolność iego do wyftawienia wexlu okazać powinien.

Jeżeli Sąd dla niedoſtatku prawnych warunków uzna, że Process wexlowy nie może mieć mieysca, odkaże powoda przez Rezolucyą, i zaleci mu, aby zwyczaynym ſposobem ſprawę wprowadził. Wszakże iednak ten, od takiey rezolucyi podług §. 16. do wyższey zwierzchności odwołać ſię może. Niemniey wolno mu ieſt w dozwolonym sobie zwyczaynym czyli exekucyinym processie dowieść, że ſię iemu iſtotne prawo wexlowe należy; a to gdy ſię potym okaże, zyſkać powinien dekret wexlowy, aczby ſprawa niebyła wexlowym ſposobem wprowadzona.

Jeżeli zaś Sędzia ſkargę wexlową przyzwoitą być znaydzie, i oſkarżonego do wexlu zapozwie, wtedy powod obowiązany ieſt, ile to być może, terminu wyznaczonego osobiście dopilnować, aby względem zachodzących okoliczności mógł Sędziemu niezwłóczną dać wiadomość, i w przypadku żądaney przez ſtronę przeciwną przyſięgi, onę przyiąć, albo ſtronę wzaiemnie do przyſięgi powołać. Jeżeli ſię obawia, aby

oſkarżony wexlu albo podpisu ſwego nie zaparł ſię, lub nie ofiarował na to przyſięgi, dobrze uczyni, gdy ſię wcześnie na to przygotuie, aby prawdziwość podpisu świadkami lub porównaniem pism mógł dowieść.

Oſkarżony koniecznie winien ieſt ſtawić ſię na przeznaczonym terminie, i przedłużenie iego tylko wtedy może mieć mieysce, gdy ſię okaże, iż nieodbity przypadek, naprzykład: śmiertelna choroba, powodź i t. d. do osobiſtego lub przez Plenipotenta ſtawienia ſię na terminie, oſkarżonego czynią niesposobnym. Jeżeli takowe przypadki wyiąwszy, terminu uchybi, wexlowym prawem do zapłacenia długu ſkazany bydź powinien. O zachowaniu się oskarżonego.

Nadto, ſłuży także oſkarżonemu ta przeſtroga, aby, ieżeli bydź może, na terminie ſam był przytomnym, lub ſądowi przeszkody ſwego nie ſtawienia ſię doniosł, i Plenipotentowi ſwemu tak co do intereſsu ſamego, iako względem przyſięgi, którą zechce wykonać, zupełną dał informacyą. Jeżeli nie okazawszy żadney legalney przeszkody nie ſtawi ſię osobi-

ście, ale Plenipotenta poſtanowi, ofiarowane odprzyſiężenie ſię wexlu przyięte nie będzie, owszem wexel za prawdziwy będzie poczytany. — Nadto, ieżeli potrzeba ieſt przyſięga z iedney lub drugiey ſtrony, a Plenipotent pryncypała ſwego w ciągu 24rech godzin ſtawić nie może, wtedy walor wexlu natychmiaſt do ſkładu ſądowego oddany bydź powinien, albo uznano będzie, iakoby oſkarżony przyſięgi wykonać nie mógł, zaczym powinien bydź niezwłocznie dekretem ſkazany.

Prócz allegacyi iuż uiszczoney zapłaty, oſkarżony w ſprawie wexlowey tylko takich wnioſków użyć może, które dokumentami, świadectwami, lub wykonaniem przyſięgi, mogą bydź natychmiaſt okazane. — Porachunki i wzaiemne pretensye, wtedy tylko maią mieysce, gdy z czynności wexlowych pochodzą, lub inszym prawnym ſposobem kwaliſikuią ſię do kompensacyi. Jeżeli oſkarżony allegacye ſwoie albo wzaiemne pretensye świadkami chce dowieść, tych świadków powinien z ſobą mieć na terminie, gdyż inkwi-

zycye w oddalonym mieyscu tylko w przytomności ſtrony przeciwney lub poſtanowionego przez nią do tego dzieła Plenipotenta, mogą bydź wyprowadzone.

Dłużnik wexlowy chcąc allegacyami, lub wzaiemnemi pretensyami, które obszernego roztrząśnienia wyciągaią, zapłaty uniknąć, ieszcze przed upływem terminu wexlowego przed przyzwoitym właściciela wexlu Sędzią, z niemi popisać ſię, i ſtarać powinien, aby niezwłócznie mógł dekret zyſkać.

Allegacya, iakoby walor nie zupełnie albo cale nie był zapłacony, powyższym ſposobem natychmiaſt dowiedziona bydź powinna, bez różnicy, czyli żyd lub chrześcianin ieſt właścicielem wexlu. Takowy wniosek ma także mieysce względem trzeciego właściciela, wyiąwszy iednak

a, gdy wyſtawuiący wexel na Indoſsament na pismie i bez wszelkiego warunku zezwolił;

b, gdy wexel ma bydź wypłaconym za wolą tego, któremu ſię wyſtawił, wyſtawuiący zaś

do liczby osob należy, którzy wexle wydawać bez zezwolenia zwierzchności są mocni.

Appellacya. Od zapadłego w ſprawie wexlowey dekretu obydwom ſtronom wolna ieſt appellacya; ieżeli zaś oſkarżony ſkazany ieſt na zapłacenie wexłowym ſposobem, przez to exekucyi wſtrzymać nie może, owszem ſummę wraz z prowizyą i kosztami do ſkładu ſądowego oddać ieſt obowiązany. Względem ciągu czasu do odezwy appellacyiney ſłużą przepisy §. 32. Dalsze poſtępowanie w drugiey inſtancyi różni ſię od zwyczayney formy Procesſu tym, że podług reguły pisane wywody nie są dozwolone, i że ſtrona przeciwna nie appelluiąca, tylko do krótkiego terminu, to ieſt: nie później nad 48. godzin wyznaczyć powinnego zapozywa ſię, i że w przypadku iey nie ſtawienia ſię kary iako na niepoſłuszną bywaią rozciągane. Niechay zatym ſtara ſię, aby tego terminu osobiście albo przez opatrzonego należytą informacyą Plenipotenta dopilnowała.

Rewizya. Od wyroku appellacyinego także wolno ieſt obydwóm ſtronom odwo-

łać się do rewizyi, wszelako ta względem oskarżonego wtedy nawet, gdy w pierwszey instancyi był od zapłaty wexlu uwolnionym i dopiero w drugiey dekret wexlowy na siebie ściągnał, to skutkuie tylko, że iescze i tu słuchany iest z swoiemi zażaleniami, ale summę natychmiast do depozytu sądowego złożyć, albo wexlowey exekucyi poddać się powinien.

Exekucya wexlowa ta iest, że na żądanie powoda zaraz przy ogłoszeniu dekretu nakazuie się exekutorowi, aby pieniądze od dłużnika odebrał, albo ieżeli nie będą natychmiast zapłacone, trzymał się iego osoby.— Jeżeli na ów czas pieniędzy w ciągu trzech dni nie wyliczy, bez dalszego zastanowienia się do więzienia wzięty będzie. Exekucya.

Od woli powoda zależy, exekucyi przewiedzionego wexlowego Processu nawet na maiątku oskarżonego poszukiwać; atoli ieżeli się tego sposobu raz uchwycił, areszt osobisty dozwolony bydź nie może.

O procesie exekucyinym, kiedy może mieć mieysce?

§ 37. Proceſs exekucyiny zachodzi;

1. o pretensye, które tyczą ſię ſumm pieniężnych, albo inszych używalnych rzeczy, naprzykład: zboża, wina, drzewa i t. d. do wyliczenia lub wydania, których, w pewnym terminie kto obowiązał ſię ſądowym lub inszym iakim moc autentyczną maiącym zapisem. O wydanie lub przyſtawienie inszych rzeczy exekucyi żądać nie można.

2. gdy kto po upływie roku całego od dnia appellacyi, od zapadłego dekretu o exekucyą uprazać zaniedbał, a zatym na nowo ſkargę zanośić ieſt obowiązany, byleby ieszcze pięć lat nie minęły. Jeżeli dekret dawniey nad 5. lat zapadł, wtedy nie można do exekucyinego, ale tylko do zwyczaynego Proceſsu ſkargę zanieść.

Zapisy, z których exekucyiny Proceſs formować można są:

a, te, które przed ſądami w Królewſkich Państwach zdziałane i wydane były;

b, które przed Kommſsarzami ſprawiedliwości i Notaryuszami ſtosownie do przepisów praw uczyni ne i podpisane są.

Prywatne karty które tylko ſądownie przed kommiſsarzem ſprawiedliwości i Notaryuszem są zeznane, usprawiedliwiaią Proceſs exekucyiny wtedy tylko, gdy dłużnik oraz obowiązek ſwóy względem takowych ſkryptów powtórnie zeznał.

c, zapisy, na własne żądanie dłużnika i dziedzica do xięgi hypoteczney wnieſione.

d, bilety handlowe i kupieckie aſsygnacye.

e, aſsekuracye gdy zachodzi ſkarga o zapłacenie obiecanego *præmium*;

f, gdy Traſsant w ciągu roku dopomina ſię u Remittenta zapłaty waloru za dany iemu wexel traſsować miany;

g, dłużne obligacye przez osoby nie mogące ſię wexlowym ſposobem obowiązywać, formą wexlową wyſtawione;

h, porządnie trzymane xięgi publicznie approbowanych kapitalistów daiących pieniądze na fanty, gdy skarga o zapłacenie umieszczonych w nich zastawniczych długów zachodzi.

Process exekucyiny wiele ma podobieństwa z wexlowym, a zatym rozumie się względem niego wszystko, co się namieniło w przeszłym §. wyiąwszy iednak następuiące warunki:

1. Do wexlu dopiero po upływie terminu zapłaty skarżyć można; przeciwnie zaś wolno iest do zapisow pod *a*, *b*, *c*. wymienionych, nawet przed zapadłym terminem w tym zamiarze skargę zanieść, aby oskarżony obowiązek swóy uiszczenia się na terminie dość czynnym powtórnie przed Sądem zeznał, albo był do zapłacenia długu na terminie samym dekretem skazany.
2. Jeżeli oskarżony dla choroby lub inszych ważnych przeszkód na pierwszym terminie stawić się nie może, wolno mu iest prosić

ſić o nowy termin; ale prze- szkodę zaświadczeniem urzędowym lub wiary godnych osob okazać powinien; gdy bowiem to zaniedba uczynić, karę za niepoſłuszeńſtwo odnieſie.

3. Jeżeli oſkarżony ſtawi ſię przez Plenipotenta, a wykonania przyſięgi wypadnie potrzeba, wtedy wyznaczy ſię inszy bliſki termin; ktòry gdy uchybi, za niechcącego przyſiądz będzie uznany.

4. Przy exekucyi nie zaczyna ſię zaraz od osobiſtego aresztu, ale naprzód ſekweſtruie ſię maiątek; gdzie ieżeli oſkarżony czyni ſłuszne allegacye, tych zaś gdy natychmiaſt usprawiedliwić nie zdoła, na tymczasowe zabespieczenie pretendowanego długu kaucyą lub zakład ofiarować, i przez to od liczenia pieniędzy lub złożenia ich do depozytu uwolnić ſię może.

Exekucyiny Proceſs także ma mieysce, gdy idzie o zaległe prowizye umieszczoney w xiędze hy- O skargach względem zaległych hypotecznych prowizyi.

poteczney prowizyi, albo zapisanego tamże iakiego rocznego dochodu. Atoli w takich przypadkach dla uniknienia kosztów nakazuie się natychmiaſt dłużnikowi na żądanie wierzyciela, aby w ciągu dwóch tygodni zaległość zapłacił, albo ſądowi allegacye ſwoie podał. Jeżeli te są słuszne, powinien niezwłócznie uczynić uſtną lub pisaną do Sądu odezwę, inaczey na żądanie kredytora po upływie przeznaczonego czasu exekucya naſtąpi.

O wypowiedzeniu kapitału.

Kto należny ſobie z ſądowego zapisu, wexlu, karty, i t. d. kapitał ſądownie chce wypowiedzieć, obowiązany ieſt natychmiaſt oświadczyć, czyli tylko żąda dowodu wczesnego wypowiedzenia, albo czyli prawny dekret chce zyſkać, iżby po upływie terminu exekucyi poszukiwać mógł bydź mocen. W pierwszym razie obeydzie ſię bez proceſsu, owszem tylko ſię prześle dłużnikowi takowe żądanie kosztem wierzyciela. W drugim rospoczyna ſię podług brzmienia dokumentu exekucyiny, wexlowy, lub zwyczayny proceſs. Jeżeli zaś oſkarżony obowiązek ſwóy

zapłacenia przyzna, i na terminie zapłatę uiści, powód wszelkie ztąd wynikłe koszta poniesie. Niechay więc każdy ſtrzeże ſię niepotrzebnego ſądowego wypowiedzenia.

§ 38. Pod ſłowem areszt rozumie ſię, gdy dla zabeśpieczenia wierzyciela osoba dłużnika lub część iego maiątku, naprzykład: pieniądze, miane pretensye, towary, insze ruchomości i t. d. ſądownie są ſekweſtracyi podane; a tak zowie ſię areszt osobiſty, gdy osoba dłużnika; realny, gdy część maiątku iego ſekweſtracyi podpada. O aresztach.

Gdzie areszt zachodzi, należy wnosić, że wierzyciel muſiałby bydź uszkodzonym, gdyby dłużnikowi zaspokoienie iego było do iego woli zoſtawione. Jeżeli zaś takowe niebeśpieczeńſtwo nie daie ſię przewidzieć, potrzeba naprzód ſkargę zanieść, finalnego dekretu czekać, a dopiero na mocy takowego dekretu exekucyi żądać. Kto bezprawnie osobiſtego lub realnego aresztu ieſt przyczyną, nie tylko za zrządzoną przez to ſzkodę, ale za utracony pewny zyſk ieſt w odpowiedzi, do o-

kazania czego nieſłusznie aresztowany przypuszczenia ſiebie do przyſięgi żądać ieſt mocen. Zyſkuiący areszt w złośliwym celu, nadto karę na ſiebie ściąga.

Osoby względem których areszt nie może mieć mieysca.

Względem osob w kraiach NAYIAŚNIEYSZEGO PANA nieruchomemi gruntami naprzykład: dobrami, domami, ogrodami, winnicami i t. d. oſiadłych, areszt tylko w naſtępuiących przypadkach może bydź dozwolony.

a, gdy ſię w ſkrypcie ſwoim osobiſtemu lub realnemu aresztowi wyraźnie poddały;

b, gdy ſię w dzierżawie lub naymie zadłużyły, a dzierżawiący lub naiemca trzymać ſię chce ich ruchomości;

c, gdy grunta ich tak dalece są zadłużone lub tak małey są wartości, iż nie czynią doſtatecznego beśpieczeńſtwa;

d, gdy na maiątku ſwoim upadaią, albo ſprawiaią podeyrzenie, że go chcą złośliwie zataić;

Jeżeli żona bez wiadomości męża w ciągu zamęścia zaciągnęła długi, wierzyciel mimo wolą iego, ani osoby żony, ani wniofku iey aresztować nie może. Kobiety w stanie małżeńskim.

Kto względem pretensyi fwoiey zabeśpieczył fię zaftawą lub hypoteką, dla takowey tym fposobem ubeśpieczoney pretensyi, wtedy tylko może żądać aresztu, gdy okaże zachodzące okoliczności, dla których zaftaw lub hypoteka przeftały bydź fpodziewanym beśpieczeńftwem. Fantowy dłużnik.

Rzeczy do których podług brzmienia §. 35. areszt ściągać fię nie może, podobnież aresztowi nie podpadaią. O rzeczach nie mogących bydź aresztowanemi.

Prócz tego, nie powinny bydź aresztowane:

1. Pocztowe konie, wozy i fzory.
2. Materyały przez *antreprenerów* fabryki robotnikom na kredyt dane; tudzież zdziałane z tych materyałów towary, iako też krosna i warsztaty onym bezpłatnie wypuszczone;

3. Towary inszym kunsztmiſtrzom i rzemieślnikom przez kogo trzeciego dane;
4. Bonifikacye ſzkòd z kaſsy towarzyſtwa ogniowego, tudzież z publicznych kaſs na budowle wyznaczone pieniądze, te bowiem tylko ci ſekweſtrować mogą, ktòrzy do nowego poſtawienia ſpalonych lub za pomocą wyznaczonych ſumm wyſtawić mianych budynków materyały dodawali lub ſami przy budowie pracowali.

O zachowaniu sie tego, ktòry aresztu żąda.

Żądanie aresztu rownie iak każda insza ſkarga na piśmie lub do Protokułu może bydź podane. Jeżeli potrzebny ieſt do tego Plenipotent, ten wyraźnie do poszukiwania aresztu powinien bydź umocowany.

Niebeśpieczeńſtwo z dłużſzey przewłoki dla wierzyciela względem zaspokoienia iego wynikaiące, może bydź dalekie lub mniemane, albo iſtotne i bardzo naglące, naprzykład: gdy dłużnik czyni przygotowania do wyiazdu z mieysca, maiątek ſwòy tai, i t. d.

A przeto prawne poſtępowanie około nakazania aresztu w miarę tey rozmaitości ſtósowane być powinno. W naglących zdarzeniach potrzeba żądanie areſztu tam podać, gdzie ſą rzeczy przyaresztować miane, albo ieżeli idzie o areszt osobiſty, gdzie ſię dłużnik znayduie. W zwyczaynych zaś zdarzeniach należy żądać aresztu u przyzwoitego Sędziego dłużnika, bez różnicy mieysca w którym rzecz aresztować miana lub osoba oſkarżonego zoſtaie. W naglących przypadkach.

W naglących przypadkach niemasz czasu do roztrząśnienia potrzebnych dowodów; zatym prawo dozwala aresztu, ſkoro wierzyciel

a, podaną pretensyą, i na czym ſię zasadza okaże;

b, okoliczności, z których oczywiſte niebeśpieczeńſtwo z przewłóki wynika dowiedzie, albo przynaymniey wyraźnie oznaczy, i dowody wſkaże;

c, natychmiaſt ważną kaucyą założy, iżby tak Sędzia, iako ten przeciw któremu aresztu ſzuka, względem wyniknąć mogącego

ztąd uszkodzenia mógli być zabeśpieczeni.

Takową kaucyą Sędzia ſtanowi; i ta może przez ręczyciela lub zakład, albo przez własne ofiarowanie ſię do aresztu żądaiącey ſekweſtru osoby być uiszczona. Przyſięga mieysca kaucyi nie zaſtępuie, i nikt nie może być od niey uwolniony, wyiąwszy tylko Fiszkała, Kościoły, Szkoły, Szpitale, domy ubogich i ſierot, ale i te tylko pod pewnemi w Ordynacyi Sądowey obszerniey zawartemi warunkami.

W zwyczaynych zdarzeniach. Gdzie nie zachodzi naglące niebespieczeńſtwo, tam obeydzie ſię wprawdzie bez kaucyi, ale i wtedy także przyczyny aresztu dokładniey i baczniey dochodzone być powinny.

Ządaiący aresztu powinien zatym

a, pretensyą ſwoię nie podeyrzanemi dowodami lub inszym iakim ſposobem w powszechności usprawiedliwić;

b, obawę ſwoię podobieńſtwem okazać, iż mógłby ſposoby do zaspokoienia ſwego utracić, gdyby areszt nie był nakazany.

Jeżeli Sędzia dla niedoſtatku prawnych warunków aresztu nie dozwoli, wierzyciel na tym przeſtać musi, atoli wolno mu ieſt w dalszym poſtępowaniu w ſprawie żądanie ſwoie powtórzyć i przyczyny do tego dokładniey wyszczegulnić, aby dekret i tę także kategoryą rozsądził.

Skoro areszt czyli to w naglących albo zwyczaynych zdarzeniach iest nakazany, wtedy process dwa obiekta obeymuie, to ieſt: prawność pretensyi dla ktòrey poſtanowiony ieſt areſzt, i potrzebę kontynuacyi aresztu lub iego znieſienie. Obadwa te obiekta wraz roztrząśnione i iednym wyrokiem rozsądzone być powinny.

Tu iednak zachodzi excepcya względem osobiſtych, tudzież realnych aresztòw, gdy ſię daie przewidzieć z okoliczności, a zwłaszcza z podobieńſtwa długiego ciągu ſprawy, że areszt może być dla oſkarżonego bardzo ſzkodliwym. W takowych zdarzeniach oſkarżony mocen ieſt żądać natychmiaſt bliſkiego terminu końcem roztrząśnienia, czyli areszt trwać ma do ukończenia ſprawy,

albo czyli za kaucyą może być uchylony.

Jeżeli oſkarżony ofiaruie kaucyą, powinien niezwłocznie i wyraźnie oświadczyć, czym onę chce założyć, i nie mniey ieſt iego obowiązkiem potrzebne dokumenta i insze dowody końcem zważenia beśpieczeńſtwa, przyſtawić. Wreście kaucya tylko wyſtarczaiącym zakładem, gruntami, kapitałami, towarami, koſztownemi rzeczami, i t. d lub pewnemi ręczycielami założona być może. Przyſięga mieysca kaucyi nie zaſtępuie.

Jeżeli przyidzie do uchylenia areſztu, wyznacza ſię krótki termin dla rozważenia zachodzących do tego przyczyn i natury ofiarowaney zaręki. Przytym ſprawa daley ſię ciągnie, i do tey czynności tylko tyle ma ſtosunku, ile konieczna wymaga potrzeba; wszakże nie zważa ſię także na fakta, chyba że mogą być natychmiaſt dowiedzione. Potym, względem uchylenia aresztu osobny zapada dekret, od którego wolna ieſt obydwom ſtronom appellacya; ale w ciągu trzech dni zało-

żona być powinna. Tym czasem areszt trwa do rozsądzenia w drugiey inſtancyi, aczkolwiek pierwszy wyrok uchylenie iego nakazał.

Przy areszcie osobiſtym, dłużnik w więzieniu osadzony żądać może od wierzyciela swego alimentów, chyba że wiadomo ieſt, iż w dobrym ſtanie zoſtaie. Takowe alimenta Sędzia ſam wyznacza, a te wierzyciel co tydzień obowiązany ieſt z góry wypłacać do czasu gdzie dowiedzie, iż dłużnik ſam wyżywić ſię potrafi; o co nawet okazania maiątku i przyſięgi od dłużnika żądać może. Jeżeli zaś opoźnia ſię z dawaniem alimentów, areszt natychmiaſt znieſiony być powinien.

Prawnie położony areszt tyle ſkutkuie, iż nie tylko ten czyia ieſt rzecz aresztowana, ale i ten który ią ma w ręku, rozrządzić nią z krzywdą wierzyciela nie ieſt mocen, owszem rzecz taką iako dobro ſobie powierzone zważać powinien. Nadewszyſtko zaś dłużnik, obiętey aresztem pretensyi bez wiedzy i zezwolenia Sądu żadnych pieniędzy na rzecz tey pretensyi liczyć, lub wynikłą poźniey Skutki aresztu.

pretensyą od niey odrachować nie może. Jeżeli od dalszego opłacania prowizyi chce się uwolnić, powinien dług, gdy iest w rzeczy samey należny, do sądowego składu oddać. Ale nie mniey nie wolno iest dzierżącemu rzecz aresztem obiętą dla tego, że z dłuższego iey strzeżenia przykrość ponosi, do depozytu sądowego podać.

O skargach względem turbacyi possessyi albo rugowania z niey.

§. 39. Każdy posiadaiący rzecz lub prawo iakie iako własne, ma po sobie presumpcyą, że iest prawnym iey posiadaczem. Zatym w possessyi swoiey póty w spokoyności powinien być zostawiony, póki kto inszy lepszych i mocnieyszych praw do rzeczy nie okaże. Czyli kto inszy w rzeczy samey lepsze i mocnieysze nad posiadacza ma prawa, tę kwestyą za zaszłym w tey mierze sporem, tylko przyzwoity Sędzia za poprzedzaiącym prawnym rozważeniem rozsądzić może.

Nikt przeto niechay drugiego w possessyi własności iego nie mięsza, ani gwałtem, skrycie, lub chytrze ruguie. Kto komu przez takie postępki szkodę wyrządza, nie tylko onę

zawsze nadgrodzić ieſt winien, ale za nieprzyzwoitość ſwoię ſurowe na ſiebie ściąga kary.

Ten, ktòry o turbacyą lub wyrugowanie ſiebie z poſſeſſyi ſkargę chce zanieść, nie mniey od wszelkich gwałtów wſtrzymać ſię i bez zwłòki pomocy Sędziegò ſzukać powinien. Naprzód zanieſie ſkargę ſwoię na piśmie albo ią poda do protokułu, a w tey nie wspominaiąc nic o prawie ſwoim, do poſſeſſyi mianym, gdyż ten nie do tego processu, ale do rozpocząć mianey głowney ſprawy należy, tylko ſtarać ſię będzie należycie okazać, że był wtedy w ſpokoyney possessyi, gdy go oſkarżony z niey ruszył. Przytym ieżeli może, świadków ktòrzy o iednym i drugim maią wiadomość, wezwie z ſobą do Sądu, aby byli natychmiaſt wyſłuchani. Jeżeli zaś Sąd, do którego ſkarga wprowadzona być powinna, zbyt ieſt oddalony, niechay wprzody przez pobliższego Kommissarza ſprawiedliwości, lub namieſtnika ſądowego świadków da wyſłuchać, i zeznania ich opisane do ſkargi ſwoiey przyłączy. O zachowaniu się powoda.

O zachowaniu się oskarżonego.

Na podaną należycie ſkargę, wyznacza ſię krótki termin, i zaleca oraz oſkarżonemu pod karą, aby do przyszłey inkwizycyi wſtrzymał ſię od dalszych poſtępków. Temu rozkazowi oſkarżony koniecznie powinien być poſłusznym, bo inaczey ieszcze większą ściągnie na ſiebie odpowiedzialność; nadto obowiązany ieſt na terminie, którego przedłużenie nie może mieć mieysca, ſtawić ſię osobiście lub przez Plenipotenta. Jeżeli nie uczyni temu zadosyć, poſtąpi ſię z nim iako z nieposłusznym, i poſſeſſya podług prawnego wypadku dowiedzionych przez powoda okoliczności dekretem będzie przyznana. Jeżeli zaś ſtawi ſię, niechay w odpowiedzi ſwoiey tylko ſtara ſię dowieść, że powod w czaſie ruszenia go z poſſeſſyi nie zoſtawał w ſpokoynym dzierżeniu, lub też że oczywiście nie prawnym i nie przyzwoitym ſposobem poſſessyi doſtąpił. Na ten koniec potrzebne dowody przed terminem poda, albo one na terminie ſamym złoży. Dowody, których wyszczególnienie wiele trudności i ſtratę czasu za ſobą ciągną, w ta-

kowym processie nie znaydą względu. Podobnież nie zważa ſię na zarzuty przeciw podanym przez iednę lub drugą ſtronę świadkòw, ieżeli nie mogą być natychmiaſt dowiedzione.

Po wspòlnym wyſłuchaniu obydwóch ſtron względem ſpórney possessyi i allegowanego z niey ruszenia, tudzież po opisaniu dowodów, prawne poſtępowanie kończy ſię, i zapada dekret, który zachowuiąc obydwom ſtronom prawa względem główney ſprawy, tym czasem co do possessyi ſamey ſtanowi. Insze poboczne punkta, iako to: nadgrodzenie ſzkody z ruszenia wynikłe, podobnież do osobnego processu należą. Postępowanie.

Gdy takowym dekretem tylko tymczasowa wyznacza ſię possessya, a o prawie ſamym żadna w nim nie zachodzi wzmianka, przeto appellacya ani żaden inszy prawny śrzodek względem niego dozwolony być nie może. Strona znayduiąca ſię być uciążona, naylepiey ſobie poſtąpi, gdy ſkargę ſwoię w główney ſprawie niezwłocznie poda. Ta wprowadza ſię podług reguł zwyczayne-

go processu, w dekrecie zaś Sędzia względem possessyi potrzebne czyni rozrządzenie. Przy tey decyzyi aż do finalnego rozsądzenia zostać się powinno.

O sprawach tyczących się obrazy.

§. 40. Sława i dobre imie słusznie są każdemu szacowne; a przeto nikt drugiego z wzgardą spotykać, ani słowy, gestami, lub uczynkowo lżyć lub obrażać nie powinien. Kto kogo złośliwie lży albo sławę i dobre imie iego narusza, publicznie go przeprosić, albo od Sędziego publiczne napomnienie przyiąć powinien, czemu obrażony i kilku iemu co do stanu równych przytomnemi być mogą. Prócz tego obrażaiący w miarę postępku swego i złośliwego zamiaru, pieniężną lub więzienia w cuchtauzie albo fortecy karę na siebie ściąga.

Do gatunku wyraźnie kary godnych obraz należą:

a, pobicie i insze uczynkowe skrzywdzenie;

b, publicznie ogłoszone paszkwile;

c, gdy obrażony iest osoba, której obrażaiący z stanu swego

lub

lub inszey przyczyny, naprzykład: iako podległy, uczeń, i t. d. uszanowanie i cześć winien;

d, obrazy osobom woyſkowym wyrządzone.

Nikt nieuwolni ſię od kary udaiąc, że był wprzódy od drugiego zaczepiony i ſkrzywdzony. Jeżeli to udanie znaydzie ſię być prawdziwe, obydwie ſtrony karze podpadną, wszelako ten oſtrzeyszey, który dał do niezgody przyczynę. Niechay więc każdy ſtrzeże ſię, ſprawiać ſobie dla mniemanych uraz ſamowolną ſatysfakcyą. Przestroga względem samowolney ſatysfakcyi.

Nie mniey ten, który komu celem publicznego zhańbienia iego popełniony wyſtępek wyrzuca, naprzykład: oſzukanie, kradzież, krzywoprzyſięſtwo, cudzołoſtwo, i t. d. karę na ſiebie ściąga, i nie zaſłoni go wymòwka, iakoby zarzut był prawdziwym. Nikt nie powinien przywłaszczać ſobie prawa taxować ſamowolnie cudze dobre imię; i ten tylko, który w dobrym zamiarze i z ſłusznych pobudek o zdarzonym wyſtępku Zwierz-

chności donosi, i dowody tego podaie, godzien ieſt nazwiſka dobrego Obywatela, i od wszelkiey nagany ieſt wolen.

Rodzice, opiekuni, nauczyciele, i gospodarze trzymaiący czeladź, nie popełniaią wprawdzie obrazy, gdy podległym ſobie osobom iſtotne błędy lub wyſtępki wyrzucaią, albo przez mierne ukarania ſtaraią ſię one do poprawy przyprowadzić. Atoli, ieżeli w tym przeſtępuią granice pomiarkowania, także ukaraniu podpadaią.

W iakim ciągu czasu skarga o skrzywdzenie zaniesiona bydź powinna.

Kto znayduie ſię być od kogo obrażonym, powinien z ſkargą ſwoią o to udać ſię do Sędziego naydaley w ciągu roku od czasu kiedy dowiedział ſię o zaszłey obrazie. Poźniey ſkarga mieysca mieć nie może.

Nadto powinien Sędziemu dokładne allegacyi ſwoiey podać dowody, i te ieżeli zawieraią ſię w pismach, rysunkach, malowaniach, i t. d. natychmiaſt przedłożyć.

Postępowanie.

Dalsze poſtępowanie zależy od iſtoty obrazy i rozmaitości ſtanu obydwoch ſtron. Jeżeli idzie o popełnione uczynkowe ſkrzywdzenia, ie-

żeli ſtrony należą do gatunku osob wyższey kondycyi, albo ieżeli obrażony ieſt osoba woyſkowa, wtedy nie zwyczayny process, ale formalna rozpoczyna ſię kryminalna inkwizycya. Sędzia poſtąpi około takiego dzieła z mocy urzędu ſwego, powód zaś obowiązany ieſt podać iemu potrzebne do tego dowody. Oſkarżony z reguły winien ieſt ſtawić ſię osobiście, ale wolno mu ieſt po zakończoney inkwizycyi obrać ſobie za obrońcę iednego z Kommissarzy ſprawiedliwosci, któremu akta dadzą ſię do przeyrzenia, aby zaszłe w examinie ſprawy omyłki wytknął, i w przeznaczonym ciągu czaſu obronę na piśmie ułożył.

Względem ſłòwnych obraz i lekkich uczynkowych krzywd między osobami mieyſkiey kondycyi, tudzież gdy obrażony do tego ſtanu należy, i żadne nie zachodzą ciążące okoliczności, examen ſprawy odbywa ſię zwykłym w zwyczaynych processach ſposobem.

W iednym i drugim razie, dekret nietylko prywatną, ale publiczną ſatysfakcyą ſtanowi. Od takiego de- Appellacya.

kretu wolna ieſt obydwom ſtronom appellacya, do którey ſłużą zawarte w §. 32. przepisy. Z tym wszyſtkim powód, przeto że oſkarżony od wszelkiey kary zoſtał wolen, albo że przeznaczona kara nader ieſt łagodna, odwołać ſię od wyroku nie może; i tylko dozwala ſię iemu przyczyny zdania swego wyższemu Sądowi Prowincyi, bez różnicy czyli tenże lub inszy Sąd dekret wydał, na piśmie przełożyć. Ten Sąd zleca na to iednemu z Fiszkałów, aby dał ſwoię opinią, czyli zachodzą prawne przyczyny, dla których oſkarżony podług wyiaśnionych w aktach okoliczności powinien był zaſłużyć na ukaranie, albo na większą karę nad tę, którą dekret poſtanowił. Jeżeli taka będzie iego opinia, oſkarżony poda na piśmie ſwoią obronę, a wtedy dekret drugiey inſtancyi ſprawę rozsądzi.

Względem oſkarżonego zważyć ieszcze należy, że ieżeli ieſt na czterotygodniowe więzienie, lub na grzywny 50. lub mniey talarów ſkazany, formalney appellacyi zakładać nie może, ale tylko mu ieſt wolno

prożbę o zmnieyszenie kary podać. To różni ſię od zwyczayney appellacyi tym, że nowe okoliczności daley nie znayduią względu, ieżeli nie ſą przy podaniu prożby dowodami wsparte, tudzież tym, że dekret w drugiey inſtancyi bez dalszego examinu zapada. Zatym oſkarżony podaiąc takową prożbę o zmnieyszenie kary, oraz potrzebne dowody przytoczyć powinien.

Trzecia inſtancya w ſprawach tyczących ſię obrazy, nigdy nie bywa dozwolona, wyiąwszy przypadki gdzie dekret wypadł względem nadgrodzenia zrządzoney ſzkody, która ſummę kwalifikuiącą ſię podług §. 33. do rewizyi (*trzeciey inſtancyi*) wynosi.

§. 41. Do rodzaiu ſpraw małżeńſkich należą ſkargi o niedopełnienie obietnicy małżeńſtwa, nadto zażalenia przeciw Rodzicom lub opiekunom o ubliżone zezwolenie do zamęścia, nakoniec ſprawy rozwodowe. O ſprawach małżeńskich.

Przy takowych ſporach należy ſtosować ſię w powszechności do przepisów względem zwyczaynego pro-

cessu poſtanowionych. Różnią ſię tylko przez to, że Sędzia nadewſzyſtko ſtara ſię one zagodzić, i ſpokoyność i iedność w familiach utrzymać; tudzież że należą do kognicyi wyższego Sądu Prowincyi, aczby ſtrony niższemu Sądowi były podległe.

Skargi o nie dopełnienie obietnicy małżeństwa z zaręczyn.

Skargi o nie dopełnienie małżeńſtwa wtedy tylko mogą być zanieſione:

a, gdy obietnica przed Kommisſarzem ſprawiedliwości urzędownie zawarta i opisana była. Ludzie wieyscy zaręczyny ſwoie przed Woytem i Szołtysem zawierać i opisywać mogą.

b, gdy z wspólnym zezwoleniem obydwoch ſtron zapowiedzi naſtąpiły;

c, gdy kto osobę wolną i nienagannych obyczaiow pod obietnicą zamęścia o brzemię przyprawił, i gdy niezachodzi żadna prawna do małżeńſtwa przeszkoda.

W iakim ciągu czasu skarga

W każdym z powyższych przypadków, ſkarga przed upływem dwòch lat; a gdy uroczyſtym przyrzeczeniem

zamęścia czas zawarcia ślubów był przeznaczony, w ciągu roku iednego od upływu tego czasu zanieſiona być powinna; inaczey, utraca ſię prawo. zaniesiona być ma.

Sposób podania ſkargi w §. 14. ieſt przepisany. Atoli, gdy przymuszone śluby mieysca mieć nie mogą, i ſtrona przeciwna gdy ślubow dopełnić nie chce, tylko do odſtępnego lub nadgrodzenia ieſt obowiązana, przeto powód dobrze uczyni, gdy oraz takie okoliczności przytoczy i dowiedzie, podług których postanowić miane przez Sędziego odſtępne, kondycyi, maiątkowi, i inszym ſtrony przeciwney układom może odpowiedzieć.

Jeżeli ſtrona przeciwna zabiera ſię iuż do ślubow z inszą osobą, należy rozgatunkować, czyli założona przeszkoda na aktualnym dawnieyszym przyrzeczeniu, lub na zaſzłym pod obietnicą zamęścia poznaniu cielesnym zasadza ſię. W pierwszym razie zakładaiący przeszkodę, aktualne przyrzeczenie slubów Plebanowi maiącemu dać ślub przedłoży. Ten zatym obowiązany ieſt natychmiaſt O założeniu przeszkody do ślubu.

wſtrzymać ſię z zapowiedziami i z ślubem. W drugim, osoba uwiedziona przyczynę ſkargi ſwoiey Zwierzchności mieysca gdzie zapowiedzi i ślub naſtąpić maią, niezwłocznie okaże i usprawiedliwi, zaczym zapowiedzi i ślub mieysca mieć nie mogą. Jeżeli wtedy oſkarżona ſtrona zezna, że z osobą zakładaiącą przeszkodę ślubów zawrzeć nie może, ale że chce, ieżeli będzie na to ſkazana, dać iey prawne odſtępne, i natychmiaſt beśpieczeńſtwo w tey mierze okaże: można z zapowiedziami i ślubem daley poſtąpić. W każdym razie dalszy processs względem ważności założoney przeszkody do kognicyi Sądu należy; a gdy potym przeszkoda znaydzie ſię być nieprzyzwoicie uczynioną, powód iako oszczerca będzie karany.

O zażaleniach przeciw rodzicom lub opiekunom o uchylenie zezwolenia do ślubów.

Dzieci w małżeńſtwie ſpłodzone, bez zezwolenia rodzonego oyca ſwego aczkolwiek iuż zoſtawali przedtym w ſtanie małżeńſkim i lat przyzwoitych doszli, ważnych ślubów zawierać nie mogą. Jeżeli mimo

wolą iego tego ſię dopuścili, oyciec w ciągu ſześciu mieſięcy po powzięciu o tym wiadomości uchylenia takiego nieprawnego małżeńſtwa żądać ieſt mocen. Małoletnie ſieroty, do zamęścia ſwego o zezwolenie matki ſwoiey i opiekuna, a gdy matka nie żyie, dziadoſtwa ſwego ſtarać ſię są obowiązane; ieżeli zaś żadne z tych nie żyie, dosyć ieſt na zezwoleniu opiekuna.

To zezwolenie w wszyſtkich tych zdarzeniach dla takich tylko przyczyn może bydź odmówione, z których roſtropna i maiąca iakiekolwiek podobieńſtwo obawa zachodzi, że przyszłe małżeńſtwo będzie nieszczęśliwe i niezgodne. Także rodzice i dziadoſtwo do ubliżenia zezwolenia ſwoiego maią prawo, gdy od ſtrony przeciwney ſłowne lub uczynkowe obrazy ponieśli, tudzież, gdy w brew ich zakazowi taiemne zaręczyny zaszły, lub wykradzenia, albo inszych niegodziwych ſposobów użyto. Kto dla uchylenia ſię od praw kraiowych w obcym kraiu śluby bierze, fiszkalną karę dzieſięciu do trzechset talarów grzy-

wien albo karę więzienia na siebie ściąga.

Niechay zatym nikt taiemnie albo mimo wolą rodziców lub opiekunów obietnic ślubnych nie zawiera albo co gorsza, inszemi nieprzyzwoitemi śrzodkami nie zabiera się do stanu małżeńskiego. Atoli, ieżeli rodzice lub opiekuni bez prawney przyczyny zezwolenie swoie ubliżaią: ten, który podległą woli rodziców lub opiekunów osobę poiąć zamyśla, wspólnie z nią albo sam domagać się iest mocen, aby nieprawne sprzeciwienie się dochodzone i rozsądzone było. Jeżeli sam skarży, powinien oraz dowieść, że się o zawarcie ślubów z osobą iuż umowił. Względem Processu zwyczayny sposób examinu zachodzi; rodzice zaś lub opiekuni w ciągu sprawy żadnych czynić nie powinni rozrządzeń, któreby prawa strony skarżącey zwątlić, dostąpienie ich trudnieyszym uczynić, albo wolność drugiey strony ograniczyć mogły. Jeżeli zaydzie o to słuszna obawa, powód onę dowodami usprawiedliwi, zaczym Sędzia podług

przepisów prawa, gdy tego będzie potrzeba sądowy dozor nakaże.

Dla zabieżenia ile bydź może pierwszemu powstaniu niezgody między małżeństwem i zaradzenia wzaiemnemu wstrętowi, prawo następuiące ustawy uczyniło:

O sporach między małżeństwem.

I Jeżeli zachodzi między małżeństwem niezgoda względem zawiadowania wniesionych przez żonę nieruchomości i kapitałów, albo co do sposobu wychowania potomstwa i przeznaczenia im przyszłego stanu, powinni udać się do Sądu opiekunnego, który nie dopuszczaiąc sporu do formalnego procesu, przywoławszy iednego krewnego z każdey strony okoliczności roztrząśnie, i względem przyszłego zachowania się uczyni postanowienie. Od takowey decyzyi odwołać się nie można.

Względem maiątku i wychowania dzieci.

II. Jeżeli małżonek sądzi mieć słuszne przyczyny narzekania na nierządne obyczaie drugiey strony, naprzykład: dla niegospodarstwa, piaństwa, podeyrzanego obcowania, skłonności do kłótni, i t. d. uda się do przyzwoitego Sędziego z skargą pisaną, albo ią poda do Protokułu,

Względem nieprzyzwoitego pożycia.

okoliczności wyszczególni, i wraz dowody przytoczy. Na to Sędzia bez formalnego Procesu krótki examen naznaczy, i końcem przynaglenia oſkarżonego małżonka do poprawy, potrzebne uczyni zalecenia, które nawet ieżeli tego osądzi konieczność, karami oboſtrzy. Jeżeli przy takowym examinie okaże ſię, że obce osoby przez namowy, plotki lub insze niegodziwe intrygi umyſły małżonków wzaiemnie iątrzą: Sędzia obowiązany ieſt dalszemu wpływowi takich burzycielów małżeńſkiey zgody założyć tamę, i onych przykładnie ukarać. Wszyſtkim małżonkom podaie ſię zbawienna rada, aby naprzód tego prawnego śrzódka do zaradzenia zachodzącym między niemi niezgodom użyli, nim do formalnego proceſsu rozwodowego przyſtąpią. W wielu przypadkach unikną tego złego, byleby wcześnie chwycili ſię tego ſposobu; wszakże nawet w przeciwnym razie rozwód tym będzie łatwieyszy, gdy zachodzić będą dowody, że ſtrona obwiniona mimo urzędowych napomnień nie okazała poprawy.

III. Atoli, ieżeli ma przyiść do zupełnego rozłączenia małżeństwa, strona która tego żąda, nadewszystko rozważyć powinna, czyli iednę z opisanych w części II. tit: I. §. 670. do 718. powszechnego prawa kraiowego ma do tego przyczynę. Dla piiaństwa, marnotrawstwa, nie rządnego gospodarstwa, rozwód nie inaczey może mieć mieysca, chyba że śrzódki przez Sędziego do poprawy obwinionego użyte były bezskuteczne. Podobnież dla niezgody, skłonności do kłótni, słównych uraz, pogróżek, lub lekkiego pobicia nie tak prędko żądać można rozwodu, ale wprzódy prosić należy o zalecenia do poprawy obwinionego służące. O sprawach rozwodowych. O zachowaniu się powoda.

Jeżeli zaś małżonek sądzi mieć prawne do rozwodu pobudki, potrzeba rozgatunkować, czyli podług §. 13. należy do rodzaiu osób wyłączonych (*exemptos*) albo czyli niższemu Sądowi iest podległy? W ostatnim z tych przypadków, małżonek zaniesie skargę do zwyczaynego Sędziego, który ią roztrząśnie, i do zgody wezwie, a gdy ta będzie

bezſkuteczną, ſprawę do Sądu rozwodowego końcem dalszego poſtępowania odeśle. Przeciwnie, gdy powód do osob wyłączonych należy, ſkarga zaraz z początku do Sądu rozwodowego wprowadzona być ma.

O rozwodzie w ciągu sprawy.

W ciągu ſprawy rozwodowey ſtrona ſtrony ſamowolnie odſtępować nie powina. Jeżeli iednak rozwód żądany ieſt z prawnych przyczyn, ktòre zachodzącą niebespieczeńſtwa życia lub zdrowia ſtrony ſkarżącey obawą grożą, a te ieżeli iakokolwiek są dowiedzione, można będzie prosić Sędziego o zezwolenie, aby ſtrony w ciągu ſprawy oddzielnie żyły. Zaczym Sędzia poſtanowi, wiele mąż żonie do ukończenia ſprawy do potrzeb iey będzie winien wyznaczyć; tudzież potrzebne względem wychowania dzieci i zabeśpieczenia majątku uczyni rozrządzenie. Takowe ſzczegóły Sędzia po kròtkim examinie rozsądzi, a od decyzyi iego appellacya mieysca mieć nie może. Sprawa rozwodowa zwyczaynym wprowadza ſię ſposobem, a zachodzące w niey examina do wy-

nalezienia prawnych do rozwodu przyczyn, i postanowienia która z dwóch stron za winną ma bydź poczytaną, dążą. Podział maiątku nie należy do tego dzieła, lecz dopiero po prawnym rozłączeniu małżeństwa, przyzwoitego Sędziego będzie czynnością.

Mąż obowiązany iest koszta procesowe na żądanie żony z wniesionego iey maiątku, a w niedostatku iego, własnym nakładem awansować.

Przestroga dla obydwóch stron.

Przy każdym rozwodzie, zachodzą zawsze takie okoliczności, o których same strony naylepszą maią wiadomość. Zatym pożyteczna iest, aby terminów osobiście dopilnowały, a nawet przybierały sobie prawnych Assystentów, inaczey wynika strata czasu i koszta, gdy Plenipotenci w tey lub owey okoliczności wprzódy muszą się z sobą naradzić; częstokroć także niektóre okoliczności nie mogą być dla tego należycie obiaśnione, albo cale bywaią przepomniane.

Nadto, strony dobrze także uczynią, gdy nie mogąc ugodzić się o dalsze pożycie w małżeństwie, przy-

naymniey o karę rozwodową i podział maiątku będą ſię ſtarały układ między ſobą uczynić. Przez to oszczędzi im ſię wiele kosztów, i zabieży rozmaitym nieprzyzwoitościom, które od przewłoki i publicznego rozgłoszenia domowych ſzczegułów ſą nierozdzielne.

Skarga o złośliwe opuszczenie

Do liczby przyczyn rozwód usprawiedliwiaiących należy także złośliwe małżonka opuszczenie. Sama iednak odmiana zwykłego mieysca mieszkania nie bywa za złośliwe opuszczenie poczytana.

Jeżeli mąż obiera ſobie nowe mieysce mieszkania, żona obowiązana ieſt poyść za nim; a gdy na ſądowne zalęcenie uporczywie od tego się uchyla, mąż rozwodu może żądać.

To ſamo ma ſię rozumieć, gdy żona bez zezwolenia męża i bez prawney przyczyny iego opuszcza, i na wyszły ſądowy rozkaz do niego natychmiaſt nie wraca. Wszakże nadto w takim razie mąż nie może być muszony żonę wprzódy przyiąć, póki ona nie naganności poſtępków ſwoich przez czas oddalenia od męża wiary godnemi świadkami nie dowiedzie.

Jeżeli

Jeżeli małżonek taiemnie uydzie, a mieysce bawienia iego będzie niewiadome, albo tak dalece oddalone od kraiow Królewſkich, iż żadne ſądowe zalecenie połączenia oboyga małżonków nie może mieć mieysca, wtedy ſtrona pozoſtała po upływie roku od czasu opuszczenia rachować mianego, pozwu publicznego, a gdyby i ten był bezſkuteczny, rozwodu żądać ieſt mocna.

W ciągu tego roku winien ieſt pozoſtały z małżonków wszelkiego ſtarania przyłożyć do wyśledzenia nieprzytomnego. Nadto ieſt obowiązany o ſkutku ſtaranności ſwoiey Sędziego uwiadomić, a potym przyſięgę wykona, iako od czasu oddalenia ſię o mieyscu bawienia nieprzytomnego żadney powziąść nie mógł wiadomości.

O sporach między dziedzicami i ich poddanemi

§ 46. Pomyślność rolnictwa i wieyſkiego gospodarſtwa zasadza ſię po większey części na zgodzie między dziedzicami i ich poddanemi, gdy tamci łagodnie i ſłusznie z niemi ſię obchodzą, i gdy oraz poddani obowiązki ſwoie wiernie i poſłusznie pełnią. Przeto prawa oso-

bliwą maią baczność, aby za wyniklemi między niemi ſporami zaradziło ſię ile bydź może wszelkim złym ſkutkom.

I. Powszechne obowiązki

Prawa i obowiązki między dziedzicami i ich poddanemi podług kontraktów i inszych tym podobnych ugod, podług zwyczaynych w każdym mieyscu regeſtrow inwentarſkich, i oddzielnych każdey Prowincyi właściwych układów zważaią ſię.

W tym mieyscu powszechne tylko umieścić można prawidła.

Staranność o poddanych.

Każdy dziedzic obowiązany ieſt poddanym ieszcze nie oſiadłym ile z niego ieſt ſposobność do utrzymania życia podać; ieżeli iednak tego nie zdoła uczynić, powinien im na prożbę ich pozwolić gdzie indziey zarobku ſzukać, i tym końcem dać im potrzebne zaświadczenie.

O ich potomstwie.

Nadto ieſt iego obowiązkiem mieć o dobrym wychowaniu ich potomſtwa ſtaranność, na rodziców baczne mieć oko, i gdy w wychowaniu ich co zdrożnego popełnią lub zaniedbaią, naprzykład: gdy nie posyłaią dzieci ſwoich do Kościoła i do ſzkoły, albo że nie ſposobią ich do

należytey pracy, do pełnienia tychże obowiązków skutecznie przynaglić.

Powinien nadto sierotom lub inszym sposobem od rodziców opuszczonym dzieciom dać pomoc, pod utratą prawa nad niemi. Tego prawa nabywa wtedy ten dziedzic, który wychowanie i wyżywienie takiey sieroty do lat, gdzie może sama o sobie mieć staranie, na siebie przeiął.

O podupadłych.

Jeżeli osiadli poddani po ucierpianych ciężkich klęskach dalszego wsparcia potrzebuią, dziedzic nadewszystko obowiązany iest, nie ubliżyć im ile zdołać może swoiey pomocy.

Słuszne pomiarkowanie w powinnościach i daninach.

Od nowo przybyłych posiadaczów gruntowych włości większych ciężarów i danin nad zwykle wymagać samowolnie nie godzi się. Jeżeli iednak takowa odmiana iest potrzebna, przyczyna iey w kontrakcie czyli inwentarzu sądownie sporządzić mianym, wyraźnie wymieniona bydź powinna.

Podobnież dziedzic powinności poddanych nad istotne ich obowiązki, ile gdy te kontraktami, inwen-

tarzami, regeſtrami lub od dawnych czasów zaſtarzałemi zwyczaiami lub oddzielnemi prawami i przywileiami są poſtanowione, ſamowolnie powiększać i cięższemi czynić nie ieſt mocen. Wszelkie nadzwyczayne powinności, które poddani prócz zwykłey pańszczyzny odbywaią podczas żniw nie mogą bydź od nich żądane, chyba że nagła tego wyciąga potrzeba.

Kiedy poddany kraiowi uſługę pełni, naprzykład: podwody przyſtawia, i w tym ſamym czaſie do odbywania pańszczyzny ieſt niesposobnym, wtedy powinny ſię iemu w tym przeciągu czasu wszelkie dworſkie roboty opuścić, które w przyszłych dniach lub tygodniach nadgrodzić ma. To ſamo rozumie ſię, gdy poddany dla powszechney roboty, naprzykład: około naprawy dróg i moſtów, czyszczenia rowów wieyſkich, ścigania i pilnowania zbiegow żołnierſkich, i t. d. do odbywania dworſkich powinności ma przeszkodę. Wszakże w reszcie nadgrodzenie zaległych dla powyższych przyczyn pańszczyzn, nie powinno także

dopilnowania własnego gospodarstwa wstrzymywać.

Dziedzic obowiązany iest opuścić poddanemu proporcyonalną część robot, gdy ten bez przewinienia swego w domostwie lub budynkach swoich znaczną szkodę przez pożar poniosł, albo przez nieszczęśliwe zdarzenia potrzebne robocze bydło utracił; iako też, gdy dla własney lub domowych swoich choroby do pełnienia pańszczyzny stał się niesposobnym. Jeżeli w pierwszym razie Powiat opuści iemu publiczne podatki, wtedy dziedzic przez połowę takiego czasu iemu pańszczyznę opuścić powinien; co także rozumieć się ma o dworskich czynszach i daninach. Zona poddanego przez 6. tygodni po rozwiązaniu swoim wolna iest od pełnienia powinney pańszczyzny. Po śmierci gospodarza lub gospodyni, żadne usługi z takiego posiadła żądane bydź nie mogą. Opuszczenie robot.

Jeżeli poddany przypadkiem, przez przemoc, lub w inszy sposob bez własnego do tego przyłożenia się znaczną część posiadła albo należny do niego dawniey użytek, naprzykład: Umnieyszenie powinności.

wolną paszę utracił; albo ieżeli przez ieden z takowych przypadków, należące do posiadła role i łąki do zwyczaynego gospodarowania zupełnie lub po części stały się nie użytecznemi, wtedy dziedzic winien iest dawnieyszy dochod wyznaczeniem mu inszych użytków nadgrodzić, albo na proporcyonalne umnieyszenie powinności przystać, chyba że okazać potrafi, iż poddany mimo poniesioną stratę powinną pańszczyznę odbywać ieszcze iest w stanie.

Na żądanie takowego umnieyszenia przez poddanego nie maiącego własnego posiadła, wolno iest dziedzicowi niechcącemu rozpoczynać o to procesu posiadło na siebie odebrać; atoli wtedy obowiązany iest poddanego, żonę iego i dzieci do roboty ieszcze nie sposobne z poddaństwa uwolnić, i o rychłym obsadzeniu mieysca zdatnym gospodarzem pod własną odpowiedzialnością mieć staranie.

O uwolnieniu z poddaństwa.

Zaden dziedzic poddanego nie uwolni, nie będąc wprzódy dokładnie przeświadczonym, z czego myśli się na dal w kraiu żywić. Przyczyna

uwolnienia powinna bydź w piśmie na ten koniec wyſtawionym wyrażona; a gdy ſię potym okaże bydź fałszywą, dziedzic poddanego na powrót przywołać ma prawo.

Poddanemu ieszcze nie oſiadłemu uwolnienie z poddańſtwa odmówione bydź nie może

1, gdy z zezwoleniem dziedzica cudzym kosztem nauczył ſię iakiey wiadomości, kunsztu lub rzemiosła, z którego w kraiu może ſię wyżywić;

2, gdy przez ſłużbę lub inszym iakim godziwym ſposobem ma ſposobność los ſwóy polepszyć;

3, gdy może gdzie indziey oſieść, a dziedzic w dobrach ſwoich nie może iemu żadnego mieysca bezpłatnie wyznaczyć;

4, gdy cudzego mieysca przez zamęście nabywa, a oblubienica na wieś dziedzica za nim poyść nie chce;

5, gdy kobieta przez zamęście w mieysce obce opatrzenie ſwoie znayduie;

6, gdy dziedzic nie ſłusznie i bezprawnie poddanego ciężko pobił.

Lecz niemniey oſiadły gospodarz ſwoiego i żony ſwoiey uwolnienia żądać ieſt mocen, okazawszy dowodnie, że inszym godziwym ſposobem może ſię w kraiu wyżywić, i gdy oraz inszego zdatnego gospodarza na mieysce ſwoie przyſtawi.

O dzieciach uwolnionych poddanych.

Potomſtwu do odbywania powinności już zdatnemu z rodzicami wyiść pozwolić, dziedzic muszony bydź nie może. Przeciwnie, dzieci nie maiące ieszcze lat 14. rodzicom wydane bydź maią. Dziedzic zatrzymuiąc dzieci nie doszłe lat przyzwoitych, one w ſłużbę ſwoię przyiąć, albo inszym ſposobem o wyżywieniu i przyszłym ich loſie powinien mieć ſtaranie.

Opłata za uwolnienie.

Kwota opłaty za uwolnienie poddanego iego familii i maiątku, różni ſię podług różnych układów mieyscom zwyczaynych. Poddany uwalniaiący ſię za cięszkie pobicie, ani za ſiebie ani za żonę ſwoię, ani za dzieci, które ſam ieszcze żywi, nic nie zapłaci. Także poddany,

który doydzie w służbie woyskowey stopnia Feldsebla lub Wachmistrza bezpłatnie uwolniony być powinien.

II. Obowiązki poddanych względem dziedzica.

Poddani winni są dziedzicowi swoiemu wierność, uszanowanie i posłuszeństwo, a dziedzic mocen iest żądać w tey mierze od nich poprzysiężonego przyrzeczenia.

Nie powinni ze wsi taiemnie uchodzić.

Nie powinni ze wsi do którey należą bez zezwolenia dziedzica wyprowadzać się; ale niemniey przez dziedzica bez teyże wsi przedani, zamienieni, albo iakim kolwiek inszym sposobem poniewolnie ustąpieni bydź nie mogą; przynaymniey takowa zmiana, ieżeli podług oddzielnych układów mieysca iest dozwolona, losu ich żadnym sposobem pogorszyć nie powinna. Zbiegłych poddanych tudzież ich potomstwo aczkolwiek gdzie indziey urodzone, dziedzic wszędzie szukać i do powrotu przymusić ma prawo. Niechay nikt pod przykładnym ukaraniem takowych ludzi nie zatrzymuie ani utaia.

Zezwolenie dziedzica na zamęście.

Poddany chcący się żenić, obowiązany iest zanieść do dziedzica prozbę o zezwolenie; ieżeli mu go

bez prawney przyczyny odmowi, uda ſię o pomoc do wyższego Sądu Prowincyi. Atoli dziedzic uchylić może zezwolenie:

1, gdy osoba, z którą poddany chce ſię żenić, ciężki popełniła wyſtępek;
2, gdy znana ieſt z leniſtwa, hultayſtwa, lub krnąbrności, i wiary godnemi świadkami może być o to przekonana;
3, gdy dla ułomności ciała nie zdatna ieſt do należytego odbywania robot goſpodarſkich.

Kondycya potomſtwa

Potomſtwo poddanych podług reguły do ſtanu chłopſkiego i kondycyi rodzicow ieſt przywiązane, i bez wyraźnego zezwolenia dziedzica do uczenia ſię rzemiosła lub do nauk brać się nie może. W tym iednak naſtępuiące excepcye zachodzą:

a, rodzice maiący na wſi godziwą profeſſyą, iednego z ſynów ſwoich podług własnego wyboru do teyże mogą przeznaczyć;

b, dzieciom, które dla ułomności ciała do ciężkich robot są nie zdatne, pozwolenie uczenia się rzemiosła ubliżone być nie ma.

c, gdy dziecie podług zdania znaiących się na rzeczy mężów do iakiego kunsztu lub umieiętności osobliwsze ma talenta, i nie zbywa na potrzebnych sposobach do wyuczenia iego, także pozwolenie do tego odmòwione iemu być nie powinno.

O służbie czeladniczey.

Jeżeli dziecie poddanego wsi w cudzą chce poyść służbę, powinno wprzódy w zwyczaynym do godów czasie zgłosić się do swego dziedzica. Ten nie żądaiąc iego usługi, ubliżyć iemu nie może zezwolenia na piśmie do obcey służby. Takie pismo tylko na rok ieden służy, chyba że iest wyraźnie na dłuższy czas nadane.

Jeżeli zostaiący w obcey służbie poddany przedłużenia czasu żąda, wcześnie o to prosić i woli dziedzica czekać iest obowiązany.

Dzieci poddanych za zwyczayne myto dziedzicowi ſłużyć powinny, ſkoro wieku i ſił ciała do rodzaiu ſłużby do ktòrey użyte być maią potrzebnych nabędą. Dzieci zaś rodzicom ſwoim w własnym ich gospodarſtwie za parobków lub dziewki ſłużące, powinny zoſtać ſię przy nich, owszem od woli rodziców zależy, które z nich zechcą przy ſobie zoſtawić. Jeżeli rodzice tylko iedno maią dziecię, to, aczkolwiek obeyść ſię mogą bez niego w gospodarſtwie, wzięte od nich być nie może.

Nadto, ieżeli poddany nie ma pomocy z zoſtawionego ſobie do goſpodarſtwa dziecięcia, albo gdy iedno z rodziców przez przypadek do pracy ſtanie ſię nie ſposobnym, wtedy ſłużące dziedzicowi dziecie na końcu roku ſłużby może być odzyſkane.

Szczegulnieysze obowiązki osiadłych goſpodarzy.

Do głównych obowiązków oſiadłych gospodarzy należy, aby poſiadło i wszyſtkie należytości iego w gospodarſkim ſtanie utrzymywali; złośliwey krnąbrności, buntów między gromadą, albo grubego wykroczenia przeciw powinnemu dziedzi-

cowi uszanowaniu nie dopuszczali ſię, tudzież kradzieżą, oszukaniem, i inszemi przeſtępſtwami nie dawali w gromadzie publicznego zgorszenia. Kto przeciw temu wykroczy, nie tylko karę odnieſie, ale nawet za poprzedzaiącym examinem z mieysca będzie ruszony. Niemniey poddani obowiązani ſą, odbywać miane powinności, porządnie, pilno, i bacznie pełnić. Wolno ieſt wprawdzie każdemu ręczną ſłużbę ſamemu odbywać, albo zdatnego parobka lub dzieci do tego wyſłać, atoli roboty męskie przez kobięty lub dziewki odbywane być nie mogą.

Do pańſzczyzny ſprzężayney, prócz roboczego bydła, powinny także potrzebne do wozu, pługa, i brony osoby być przyſtawione, które tak przy uprawie roli, iako przy ładowaniu na wozy i zrzucaniu pomagać muszą. Tudzież powinni poddani do ſłużby dworſkiey należyte mieć przy ſobie narzędzia, które przy inwentarzu doſtali, albo których przy robotach tegoż gatunku w właſnym goſpodarſtwie używaią. Przy pańſzczyznach sprzężaynych.

Przy budowie.

Przy budowie zwłaszcza około potrzebnych mieszkalnych i gospodarskich budynków we wsi do którey należą, poddani winni są z reguły prócz inszey pańszczyzny służbę pełnić, bez różnicy czyli budynki położone są w granicach wsi lub za iey okrągiem, tudzież czyli na przeszłym lub na inszym mieyscu wystawione być maią. Przy takowych budowach także iest obowiązkiem poddanych wszystkie potrzebne materyały i narzędzia, kamienie brukowe i piasek do staien i gnoiowek, tudzież drzewo do cembrowania studzien znosić; budulec z lasa nie ociosany ale bez wierzchu i gałęzi zwieść, kloce do tartaka przystawić, i ztamtąd nazad odwieść. Także powinni z placu zabudować mianego ziemię wywieść, ale do wywózki gruzu, połamanych tarcic, belek, dylow, i inszych starych materyałów nie są obowiązani.

Prócz tego każdego poddanego iest powinnością, robotę ręką podawczą i wszystkie insze gatunki robot, które przy budowie i naprawie własnego budynku podług zwyczaiu kraio-

wego pełni, odbywać; tudzież przy tak nazwanym podnoszeniu i ſpuszczaniu czyli rychtowaniu dworskich gospodarskich budynków, na zawołanie uſługę czynić.

Do zwyczayney pańſzczyzny ſprzężayney należy także, aby poddani zamiaſt niey czyli na iey rachunek wszelkie rodzaie produktów z dóbr, iako to: z pól i ogrodów, bydło, i t. d. na przedaż wywozili, tudzież wszyſtkie gospodarſkie potrzeby ſprowadzali. Jeżeli poddani prócz zwyczayney dworſkiey pańszczyzny ſą do wszelkich fur obowiązani, muszą one dziedzicowi, żonie iego, i mięszkaiącym w domu dziedzica dzieciom dodawać; także dla tych osob po lekarza, cerulika, lub akuszerkę iachać i odwozić. O furach.

Przy furach za granicami wſi dawać zwykłych, powinni nadto do ſprzężayney ſłużby obowiązani poddani wszelkie ładunki lub towary dla dziedzica na ſwoie fury przyimować. Jeżeli iednak takowy ładunek na powrot brać miany, więcey nad połowę fury całego ładunku wynoſi; i ieżeli poddany więcey nad puł dnia

zatym czekać muſi, wtedy ſię iemu to iak za furę ze wſi wywiezioną od zwykłey pańszczyzny potrąci. Atoli, poddany dłużey nad 24. godzin na taki ładunek czekać muszony być nie ma.

O posyłaniu pieszych ludzi.

Poddani, którzy tylko ręczną pańszczyznę odbywaią, dziedzicowi piesze także uſługi pełnić, i 15. do 18. funtów, gdyby zaś odległość mieyſca powrotu w iednym dniu nie pozwalała, 10. do 12. funtów brać powinni; takich iednak ciężarów, które nie inaczey iak na taczkach mogą być przesyłane, narzucać im nie można, chyba że to ieſt w zwyczaiu, wszelako ciężar wagi 50. do 60. funtów przenoſić nie powinien.

Prawo karania dziedzicowi właściwe.

Dziedzic mocen ieſt czeladź leniwą, nierządną, i krnąbrną z pomiarkowaniem ukarać, tudzież to prawo dzierżawcy i ekonomowi ſwemu zlecić; iako nie mniey takowe kary na przeznaczoną do pańszczyzny czeladź poddanych rozciągnąć; ale nietylko zdrowia i życia czeladzi o niepeśpieczeńſtwo nie przyprawiać, ale przy ukaraniu czeladzi płci niewie-

ściey

ściey od obrażenia wſtydliwości wſtrzymać ſię powinien.

Szynkarze i gościnni, czeladzi wieyſkiey trunki i żywności nie inaczey iak za gotową zapłatą dawać, i od nich zboża, mąki, ſiana, ſłomy, bydła, i inszych produktów ani ſukien w zapłacie brać nie maią. Jeżeli przeciw temu bez wyraźnego zezwolenia dziedzica wykroczą, utracą ſwoię pretensyą, i prócz tego karze podpadną. Przestroga dla szynkarzow i gościnnych

Oſiadłych gospodarzy i żony ich dziedzic więzieniem lub karą roboczą do powinności mocen ieſt przymuſić, gdy przy odbywaniu zwyczaynych pańszczyzn dopuszczaią ſię krnąbrności, leniſtwa, lub inszych tym podobnych nagannych poſtępków. Wszelako ſtrzedz ſię będzie ſamowolnego w tey mierze poſtępowania, owszem przy ukaraniu więzieniem na 48. godzin, rady ſądu wieyſkiego wezwie, gdy zaś dłuższego więzienia uzna potrzebę, inkwizycyą i napisanie dekretu Juſtycyaryuszowi zleci. Ukaranie osiadłych gospodarzy.

Postępowanie przy zaszłym sporze.

Kiedy między dziedzicem i poddanemi iego, względem robocizny czynszow i innych danin, albo też o paftwifka, wolny wrąb w lefie, i wygony &c. oraz inną używania należność fpór iakowy powftaie, wtedy rozpoczyna fię zwyczayny process, iednakże takowego gatunku fprzeczki właściwość zasadza fię na tym, co naftępuie:

1, poddani, którzy rozumieią, że dwór pewne fłużby i daniny nad ich powinność fobie przywłaszcza i one narzuca, nie powinni fię z ich odbycia famowolnie wyłamywać, cóż dopiero gwałtem fię im opierać. Owfzem tak zaprzeczone fłużby ieżeli fą w zwyczaiu, albo fię dotąd przez poddanych odbywały, maią fię przez nich nawet w ciągu processu odbywać, a gdy z fądowego rozpoznania okaże fię niefłuszność ich wymuszania, dwór fzacunek onychże zapłaci.

2, ani z ftrony dworu, ani z ftrony poddanych nie dopuszczą fię Kommissarze fprawiedliwości za

Plenipotentòw, lecz poddani powinni będą przez delegowanych z gromady ſwoiey terminu dopilnować; dwór zaś w tym przypadku albo ſię-ſtawi osobiście, albo też którego wszech okoliczności i zdarzeń wiadomego dozorcę ekonomicznego przyzwoicie umocuie. Oboiey ſtronie atoli wolno będzie obrać ſobie którego z Kommissarzów ſprawiedliwości do pomocy, lub żądać u Sądu o iego ſobie wyznaczenie.

Poddani więc powinni dwóch lub trżech z pomiędzy ſiebie obrać deputowanych, a nadewszyſtko oſiadłych do tego wyznaczyć goſpodarzy, którzy długi czas żyiąc w teyże gromadzie, ztąd o podległych zakłòceniu ſłużbach i daninach maią wiadomość doſtateczną. A tych delegowanych pisaną plenipotencyą opatrzyć, i na ręce ich wszelkie do rzeczy ſtósowne przywileie i dokumenta, końcem przełożenia ich Sędziemu oddać powinni.

3, ieżeli ſpór toczy ſię tylko z poiedyńczemi poddanemi, a dwór ieſt powodem, taki process może być wiedziony w Sądzie własnym dworſkim. Jeżeli zaś ſporu zachodzącego punkta tyczą ſię całey gromady, albo pewnego tylko gatunku poddanych, naprzykład: gburów, zagrodników i tym podobnych, na ów czas process do wyższego Sądu Prowincyi należy, bez różnicy czyli dwór ieſt ſkarżącym lub oſkarżonym.

4, A że przy takowych processach zwyczaynie na znaiomości gospodarſtwa i ſtòsunkach ſtanu rolniczego wiele zawiſło, przeto wiadomi ekonomiki ludzie do tego będą przyzwani, którzy na te punkta ſzczegulnieyszego rzeczy poznania wymagaiące, ſwoię opinią na piśmie do akt podadzą. Podług takowych opinii zapadnie wyrok Sędziego, a gdy która z ſtron na nim nie przeſtanie, dobrze ſobie poſtąpi, gdy o to nalegać będzie, aby kto

inszy rzeczy wiadomy, względnie opinii był wysłuchany.

5, Sędziego iest obowiązkiem przy takowych processach, ile możności do zgody wzywać, i stosowne ku temu czynić propozycye. Jak dworowi tak poddanym radzić będzie, aby nad takowemi propozycyami pilnie zastanowili się, i ieżeliby im znacznie szkodować nie przychodziło, dali się do zgody nakłonić, albowiem doświadczenie uczy: że tym podobne processa, gdy ie złość i upor wiedzie, nader wielką oboiey stronie przynoszą szkodę; wszakże nawet ten, który do zgodzenia się łatwym się okazał, zawsze to ma w zysku, że mniey kosztòw poniesie.

§. 43. Częstokroć szkodliwą iest rzeczą dla wieyskiego gospodarstwa, gdy kilka wsiow maią wspólne pastwiska, albo gdy role i łąki poiedyńczych członków gromady pomieszanie są położone. Prawo zatym powszechne kraiowey ekonomiki do- O podziale i rozłączeniu spółki.

bro zważaiąc ſtanowi: że takowe ſpółeczne użytki, ile to być może, uchylone być maią. Każdy uczeſtnik takowego znieſienia żądać może, aczby od niepamiętnych czasow w takim ſpołecznym użytkowaniu dotąd znaydował ſię. Atoli do tego trzeba koniecznie, aby ten rozkład nie tylko ſam przez ſię dał ſię uczynić, ale dla ogółu był pożytecznym. Jeżeli zaś ieden tylko członek całey gromady wieyſkiey o ten rozdział wraz z innemi nalega, wtedy ten do pożytku wszyſtkich współ-członków gromady zmierzać powinien.

Zachowanie się powoda.

Nikt zatym niechay nie żąda wprzódy podziału ſpółki, póki rady względem przerzeczonych punktów od wiadomege rzeczy gospodarza nie zasiągnie, i iego opinii na piśmie nie poweźmie; wtedy dopiero żądanie ſwoie na piśmie lub uſtnie do protokułu u wyższego Sądu Prowincyi poda, oraz takową opinią przyłączy. Jeżeli w Powiecie ſzczególni iuż ſą wyznaczeni Kommiſſarze do rozkładów takowey ſpółki, żądanie ſwoie także do nich będzie mógł zanieść.

Dalsze poſtępowanie wprowadza ſię drogą zwyczaynego processu, atoli z iſtoty ſwoiey, zawiera w ſobie trzy kategorye: Dalsze postępowanie.

1, czyli rozdział ſpółki może być uſkuteczniony, i czyli ieſt pożyteczny?
2, na czym prawa uczeſtnictwa każdego uczeſtnika zasadzaią ſię? oraz,
3, w iaki ſposób ten rozdział naydogodniey może być zdziałany?

Jeżeli przy pierwszey z powyższych kweſtyi zachodzą ważne trudności, wprzódy ſama roztrząśniona i w legalnych inſtancyach będzie załatwiona. To także ma ſię rozumieć, gdy przy drugiey kweſtyi ſpory powſtaią, od których decyzyi cały podział zależy. Jeżeli zaś tym podobne okoliczności niezachodzą, natychmiaſt przyſtąpi ſię do przemiaru i ſzacunku spółki, proiekt uczyni ſię do podziału, i tenże kommunikować ſię będzie współ-uczeſtnikom, na który oświadczenie ſwoie podadzą.

Przy takowych podziałach ſpółki przyiazna ugoda naylepszym i naypewnieyszym ieſt śrzodkiem do ſtósownego rzeczy ukończenia; wſpólnicy zatym dobrze uczynią, gdy bez wszelkiego uporu i uprzedzenia, roſtropnych propozycyi Kommiſſyi uſłuchaią, a dla małych krzywd i niewygòd nie zapuszczą ſię w obszerność i wydatki. Jeżeli rozkład dla ogołu ieſt użytecznym, ów który go poiedyńczo żądał, muſi na nim przeſtać, aczby dalsza współka z większą dla niego wypadała korzyścią. Wszakże nadto, nie zawsze każdemu można wrócić podziałem, co przed tym poſiadał; i lubo żadna część względem drugiey ſkrzywdzoną być nie ma, atoli nie tak na oddzielne ſztuki i rubryki, iak na cały ogół gospodarſtwa zważać ſię powinno. Strata przez dobrowolną ugodęænieſiona, przydatkiem gruntów nadgrodzona być może; zatym każdy z interessentów dla ułatwienia podziału zamianę przyiąć powinien, byleby przez to cały iego ſposob gospodarſtwa zmiany nie ponioſł.

Intereſſowani w współce nade- wszyſtko baczność swoię zwrócą na punkta naſtępuiące : Zachowanie się intereſſentów.

a, gdy według ich mniemania podział nie da ſię uiścić, albo że niewyszedłby im na pożytek, zapytaią ſię o to świadomych gospodarzy, ſkłonią ich do dania sobie w tey mierze opinii, i takową złożą Sędziemu;

b, powinni prawa ſpółki ſwey Sędziemu dokładnie okazać, i dowody na to złożyć;

c, gdy przychodzi do pomiaru, ſtarać ſię będą, aby miernikowi do wſkazywania granic, miedz, i obrębów, tak co do rozmierzyć mianey ogółem ſztuki gruntu, iako poiedyńczych w nim będących poſiadeł, naydokładnieyszą wiadomość i doświadczenie maiący oraz przyſięgli do tego dzieła ludzie byli przydani.

d, Przy naſtępnym potym ſzacunku i taxy gruntów podług ich własności i dobroci, zważać będą na to, ażeby do tego świa-

domi rzeczy byli użyci, którzy nie tylko potrzebną lokalną znaiomość i ekonomiczną przezorność posiadaią, ale też aby ich bezstronność ziednała im zaufanie. Wolno iest interessentom do tego niektóre sobie obrać osoby, a ieżeli przeciw podanym z przeciwney strony osobom mogą gruntownie co zarzucić, takie powody Sędziemu wcześnie okażą.

e, Sędzia z pomocą znaiącego ekonomikę praktykanta, proiekt do podziału sam sporządzi. Tego ekonomika opinia w wszystkich rzeczach tyczących się gospodarstwa wiele stanowi, i przy napisaniu wyroku pospolicie za prawidło służyć ma. Zatym interessenci wątpliwości i uwagi swoie przeciwko takowemu proiektowi nie powinni nader daleko rozszerzać, bo niepotrzebne sprawią sobie koszta; lecz przystoi im, ieżeli słuszne uczynić mogą przeciw niemu allegacye, starać się o ich poparcie i utwierdzenie przez opinią innego świa-

domego rzeczy gospodarza. To zwłaszcza będzie wtedy potrzebne, gdyby takowe uwagi wyrokiem Sądowym były iuż odrzucone.

§. 44. Zapobiegaiąc niepewności granic, każdy właściciel mocen ieſt ſąſiadów ſwoich do ich odnowienia powołać. Koszta renowacyi granic przez wszyſtkich ſąſiadow w miarę długości ich części względem linii graniczney ponoszone być maią. Każdy także właściciel ſprawiedliwie żądać może odnowienia niepewnych albo nieznacznych granic ſwoich. Za niepewne biorą ſię te granice, kiedy na przyznanych przez obydwie ſtrony znakach granic zbywa.

O ſprawach granicznych.

Tak odnowienie ſtarych, iako poſtanowienie nowych granic, zawsze z wezwaniem ſądowey osoby przedſięwzięte; protokuł zaś względem takowego dzieła w ſądach deponowany być powinien. Kto o posunięcie granic albo ich przywrócenie chce zaſkarżać, opowie ſię Sędziemu pod którym grunt zakweſtyonowany znayduie ſię. Wszakże okolice gdzie granica ieſt nie wyraźna

Jak się ma zachować ſkarżący.

lub ſporna, mieysca z kąd ſię poczyna, i dokąd ſię rozciąga, widocznie i dokładnie oznaczy, i zaraz złoży dowody, któremi wſkazana granica okazaną być może.

Dalsze postępowanie.

Potym ſprawa takowa rozpocznie ſię zwyczaynym w processach ſposobem. Sędzia rozpatrzy ſię w granicach i mappę ich zdziałać nakaże. Oboiey ſtronie wiele na tym zależy, ażeby Sędziemu przy takowey wizyi o każdey okoliczności dokładną przysposobili wiadomość, i dopilnowali ſię, iżby w protokule zapisać mianym, tudzież w mappie granice iasno, rzetelnie, i zupełnie były opisane.

Pokóy i iedność z ſąſiadami są wielkiey wagi; a przeto radzić ſtronom należy, ażeby ſpory graniczne przez zgodę ieżeli można ułatwiali; ieżeli zaś przyidzie do dekretu, obiedwie ſtrony obowiązane ſą, chociażby iedna z nich miała ſię od niego odwołać, względem zakweſtyonowanego mieysca aż do finalney w tym punkcie decyzyi podług niego ściśle ſię zachować.

Jeżeli ſporna granica przez zgodę lub przez dekret będzie poſtanowiona, od oboyga ſtron zawiſło, czyli ſame na ſiebie wziąść okreslenie tych granic, albo na Sądowe poſtanowienie zdać ſię zechcą. Jednakże nawet w pierwszym razie dla porządku Sędziemu okazać powinni, że ograniczenie przyzwoicie naſtąpiło. Rowy graniczne, lub kamienie między poiedyńczemi osadami iednę ſtopę, zaś między różnemi pòl oznakami, cztery ſtopy ſzerokości mieć powinny. Srzodek takowego rowu lub kamienia właściwie poczyta ſię za linią graniczną. Pale graniczne, drzewa, lub kamienie, nad ziemią przez zaciosy, albo pod ziemią przez nie zagasłe znaki, naprzykład: kruszce, gruz, i tym podobne oznaczone, a te graniczne mieysca tak założone być powinny, aby ciąg graniczny proſtą linią od iednego do drugiego był wyrażony. Drogi, ścieszki, i ſtrugi, brać ſię nie będą za granicę, bo położenie ſwoie łatwo odmieniaią. Z reguły wypada: że koszta takowego rozgraniczenia obydwie ſtrony poniosą,

ieżeli przez ugodę lub decyzyą szczególnieysze o to nie zaydą ustawy.

O dzierżawach.

§. 45. Dzierżawa wsi, która ma w sobie ról uprawę, bydła chowanie, i inne użytkowania, iest nader zawiłą czynnością, z którey nayobszernieysze, i naykosztownieysze mogą wyniknąć processa. W tym celu prawa niektórych dotknęły zamiarów, aby się temu złemu, ile możności zabiegło.

Kontrakty arendowne sądownie zawarte być maią.

Do tego należy, aby względem każdey dzierżawy wsi, kiedy roczna summa dwieście talarow lub więcey wynosi, zawsze sądownie lub też przed Kommissarzem sprawiedliwości zawarty był kontrakt. Jeżeli się to uchybi, wtedy kontrakt tylko na rok będzie ważny, i każde w nim zachodzące niedokładne albo błędliwe postanowienie raczey z krzywdą dzierżawiącego, niżeli dzierżawcy będzie tłómaczona.

Co nadewszystko w kontrakcie wyrażono bydź powinno?

Nad to wymagaią prawa, ażeby w każdym arendownym kontrakcie wyraźnie i zupełnie oznaczyło się:

1, Jeżeli wieś ryczałtem, albo podług taxy ma bydź w dzier-

żawę wypuszczona; iakie ciężary i podatki dzierżawca uiszczać powinien, a które nawzaiem przez dzierżawiącego ponoszone bydź maią?

2, Jaki inwentarz bydła, sprzętów rolniczych i gospodarskich, wysiewu, pługów, mierzwy, i t. d. odbiera, i co przy upływie dzierżąwy powrócić ma?

3, W których przypadkach dzierżawca defalkę otrzymać, a ta iakim sposobem postanowiona i obrachowana bydź powinna?

4, Jakie przy długich dzierżawach mianowicie w przypadku tym czasem wyniknąć mogącey powszechney woyny, zachodzić maią warunki.

Jeszcze i nadtym zastanowiły się prawa, ażeby przez powstałe z dzierżawy sprzeczki, tak dla dzierżawiącego, iako dzierżawcy znaczna nie wynikła szkoda. Wprawdzie należy w takowym razie postąpić iak w inszych zwyczaynych procesach, atoli zachodzą przytym następuiące excepcye:

Zaskarżenie o zaległą dzierżawę.

I. Kiedy dzierżawiący o zaległą dzierżawę skargę zaniesie, dzierżawca zaś wzaiemne uczyni pretensye, naprzykład: o defalkę, melioracye, niedobor, niedostaiący inwentarz, i t. d. wtedy takie tylko pretensye dzierżawcy umieszczą się w porachunku, które *pro liquido* przyięte bydź mogą, inne zaś odeślą się do dalszego rozpoznania. Za słuszne tylko te będą uznane, na które strona w procesie przystanie, albo co pisanemi, od wszelkich oczywistych wątpliwości wolnemi dowodami będzie mogło bydź okazane. W miarę tych okoliczności Sędzia wyda rezolucyą, czyli i iak wiele z kwoty pretensyi przez dzierżawcę założonych od zaległey dzierżawney summy potrącono bydź może, i iak wiele dzierżawca do arendy dopłacić będzie winien? Od takowey rezolucyi daley odwołać się nie można. — Dzierżawca z zachowaniem sobie prawa swego względnie spornych punktów udeterminowaną summę ieszcze nawet w ciągu procesu zapłacić iest obowiązany; owszem na żądanie dzierża-

dzierżawiącego, może bydź do tego pociągniony przez exekucyą. O iego zaś ieszcze ſporne wzaiemne pretensye daley wieść ſię będzie proceſs, a co ſię iemu z nich przyzna, dzierżawiący będzie mu to potym muſiał nadgrodzić. Daremnym zatym ieſt dzierżawcy uſiłowaniem, chcieć przez daleko naciągane, i ieszcze nie przyznane wzaiemne pretensye, uchylać ſię od zapłacenia dzierżawy. Wszakże przez to tylko niepotrzebne zrządzi ſobie koszta, obszerną pienią, a co większa, nawet ukaranie. Ale i dzierżawiący nie może ſię wzbraniać, takowe wzaiemne pretensye, ieżeli będą uznane, przyiąć w porachunkach dzierżawy. Jeżeli ſię zdarzy, że w iednym punkcie wzaiemna pretensya dzierżawy z iſtoty ſwoiey będzie iasna, ale właściwa kwota ściśleyszego wymagać będzie rozpoznania, obiedwie ſtrony dobrze wtedy uczynią, gdy z oſtrzeżeniem praw ſwoich, tym czasem ugodzą ſię na śrzednią ſummę, ktòra aż do ſądowego rozsądzenia będzie mogła od dzierżawy bydź odrachowaną.

Skarga dzierżawcy o ewikcyą.

II. Jeżeli dzierżawca dla niedostaiących wysiewów lub innych użytków, dla braku bydła, albo innych sztuk inwentarskich, albo z innego powodu od dzierżawiącego zakładu czyli ewikcyi żądać będzie, nie powinien opóźniać się z uwiadomieniem dzierżawiącego ieszcze przed upływem roku gospodarskiego, w ktòrym się zdarzył takowy niedostatek. Jeżeli dzierżawiący nie znayduie się w Prowincyi, i nie postanowił do interessów dóbr swoich Plenipotenta, wtedy awizacya do tego Sądu podać się powinna, pod którym zadzierżawiona wieś zostaie. Na ówczas zawisło od dzierżawcy o należną sobie dla nie mianey ewikcyi nadgrodę natychmiast skargę zanieść, albo zatrzymać się z nią do oddania wsi na powrót, chyba że go sam dzierżawiący do podania skargi sądownie pociągnie lecz ieżeli w przyzwoitym czasie zaniecha uczynić doniesienie; daley potym z pretensyą swoią o nie zapisanie sobie ewikcyi słuchany nie będzie.

Skarga o defalkę.

III. Przypadki, gdzie dzierżawca względem nieurodzaiu, gra-

dobicia, powodzi, zarazy bydła, pożarów, nieprzyiacielſkiego wkroczenia, i t. d. defalki w dzierżawie domagać ſię ieſt mocen, tudzież iakim ſposobem na ów czas takowa defalka poſtanowiona być ma, naprzód podług kontraktu dzierżawnego, ieżeli zaś ten nie zawiera w ſobie wyraźney o to umowy, podług praw rozsądzić należy. Z tym wszyſtkim, ile razy dzierżawca z okazyi poniesioney nieszczęśliwości opuszczenia żądać zechce, nadewszyſtko będzie się ſtarał, aby

a, o poniesionym nieszczęśliwym przypadku, dla którego dopomina ſię defalki, dzierżawiącego niezwłocznie na piśmie uwiadomił; ieżeli zaś ten nie będzie znaydował ſię w Prowincyi, i żadnego Plenipotenta do interesſów dóbr nie poſtanowił, aby przełożenie ſwoie Sądowi pod którym te dobra zoſtaią podał.

b, aby zupełną dokładnemi przydatkami opatrzoną adminiſtracyiną kalkulacyą, na rok bieżący miał gotową, końcem przed-

łożenia oney dzierżawiącemu i Sądowi.

Dzierżawca opóźniaiący ſię z takim śpiesznym donieſieniem, daley potym względem nieszczęśliwego przypadku żadney nie może żądać bonifikacyi; podobnież ten, który zupełney, doſtatecznemi przydatkami usprawiedliwioney adminiſtracyiney kalkulacyi z roku bieżącego przełożyć niechce, albo nie może, względnie zdarzonych nieszczęść w pewnych rubrykach gospodarſtwa iakieykolwiek defalki pretendować nie ieſt mocen; owszem wtedy tylko, gdy dzierżawca w ſtoiącym ieszcze na polu zbożu, przez zewnętrzne trafy, iako: mróz, ſusze, grad, myszoiadki, ſzarańcze, powòdź, i t. d. o taką przyprawiony zoſtał klęſkę, że mu z uszkodzonego zboża, tyle nawet nie pozoſtanie, ile na wyſiew na rok naſtępny gospodarſki, i dla potrzeb ekonomicznych, aż do przyszłych żniw koniecznie mieć wypada, wolno mu ieſt, zamiaſt podać mianey adminiſtratorſkiey kalkulacyi żądać, aby mu dzierżawiący tyle z dzierżawy opuścił, ile w mia-

rę uszkodzonych zboża gatunków, zasiew na rok następuiący, i potrzeby gospodarskie wymagaią. Podobnież może dzierżawca, ieżeli z iednego zebranego gatunku zboża bez winy iego tyle się wypaliło, że wysiewu na rok następny gospodarski i potrzeby gruntowe aż do bliskich żniw utrzymać niewydoła, nieskładaiąc administracyiney kalkulacyi, to czego mu nie dostaie, na dzierżawiącym poszukiwać. W takich atoli zdarzeniach, owszem powszechnie nawet dzierżawca dobrze uczyni, gdy się w należyte dowody poniesionego nieszczęścia, tudzież ilości wynikłey ztąd szkody nieodwłócznie opatrzy. Jeżeli Sąd, pod którym wieś zostaie, nie iest zbyt oddalony, naylepiey sobie postąpi, kiedy u niego o wizyą i taxę zaszłey szkody będzie prosił. Przeciwnie, może tym czasem wezwawszy sąsiedzkiego Kommissarza sprawiedliwości, od Sądu wieyskiego takowey wizyi, i taxy żądać, a potym protokuł tego dzieła Sądowi przedłożyć. Dla takowey wizyi i taxy ieszcze się procefs nieformuie, ale słu-

ży tylko do zaſiągnienia wczesney wiadomości o ninieyszym ſtanie rzeczy i użycia iey w zachodzącym ztąd na potym ſporze. Jednakże, ieżeli dzierżawiący i dzierżawca nie będą mogli ułożyć ſię o defalkę, dobrze ſobie p ſtąpią, gdy ſpór ſwóy natychmiaſt pod ſądowy p ddadzą rozsądek. To zaś tak ſię ſtać może, gdy albo dzierżawca wyraźnie ſkargę zaniesie o poſtanowienie defalki, albo ieżeli ſię z tym opóźni, dzierżawiący go do ſądowego zanieſienia takowego zaſkarżenia powoła. Proceſs zawsze należy do tego Sądu, pod który wieś podpada, a w nim podług prawideł zwyczaynych poſtąpić należy.

Skarga o złe gospodarstwo dzierżawcy

IV Dzierżawca nie zachowuiący obowiązków ſwoich w gospodarſkim zawiadowaniu wsi tak dalece, że ztąd znaczney ſzkody dla wsi wynika obawa, nie tylko do nadgrodzenia ſzkód pociągniony, ale z ſądową pomocą nawet z dzierżawy ruszony bydź może. Przynaymniey dzierżawiący mocen ieſt nalegać na to, ażeby przez wyznaczenie dozorcy, odebranie przyſięgi od gospo-

darskich sług, lub inne tymczasowe zamiary bezpieczeństwa, wszelkim dalszym zabiegło się szkodom. W takim zdarzeniu dzierżawiącemu nie godzi się samowolnie postępować, lecz ma się udać do Sądu, i zażalenie swe na piśmie, lub do protokułu podać. W tey mierze wszystko zawisło na dowiedzeniu złego gospodarstwa dzierżawy, i wyniknąć ztąd dla wsi mogącey szkody. A przeto trzeba koniecznie przysposobić się wprzódy na ten dowód, który ieżeli ma bydź okazany przez osoby znaiące się na gospodarstwie, o ich opinią na piśmie postarać się, i tę do skargi przyłożyć należy.

Do dalszego procederu na samo mieysce wyznaczy się Kommissya. — Przeciw nastąpić mianemu potym dekretowi zwyczayne prawne śrzódki maią mieysce, kiedy albo dzierżawiący z swoią skargą odsądzony, albo gdy rugowanie dzierżawcy dekretem nakazane będzie. Jeżeli zaś zaradziło się tym czasem bezpieczeństwu dzierżawiącego, naprzykład: przez postanowienie dozorcy, zaprzysiężenie sług ekonomicznych, i t. d. do-

pełnienie takowych zaleceń, mimo appellacyą dzierżawcy, z ostrzeżeniem atoli oboyga stronom dalszych praw, nastąpić powinno. Gdyby zaś takowe zabezpieczaiące środki dla zachodzących okoliczności użyć się nie dały, i okazywało się, iżby dzierżawiącemu niepowetowana ztąd mogła się zrządzić szkoda, gdyby uznane ruszenie dzierżawcy w odwłokę póyść miało, wtedy bez względu na appellacyą iego wieś zadzierżawiona w administracyą Sądową wzięta bydź ma.

Oddanie wsi zadzierżawioney.

V. Od dzierżawiącego i dzierżawcy zależy, oddanie wsi zadzierżawioney bez sądownie uskutecznić, lub też dopraszać się tym końcem o Kommissyą. Lepiey iednak iest zawsze, aby każdy z nich, ile możności, wszelkich przyczyn do sprzeczek unikał, i żeby w punktach, gdzie nie idzie o rzecz wielkiey wagi, przez wzaiemne uleganie polubownie starał się ugodzić. Jeżeli zaś iedna lub druga strona żądać będzie do dzieła oddania wsi kondescensyi, deputowany z przysięgłym ekonomikiem na mieysce ziedzie, a ci inwentarz,

czyli ſtan wsi opiszą i oszacuią; zaczym ſporne punkta do zwyczaynego odeſłane będą proceſsu.

Jeżeli przy oddawaniu wsi, dzierżawca względem ſwych mniemanych pretensyi wyiść wzbraniać ſię będzie, albo gdy dzierżawiący dla pretensyi ſwoich przychowek inwentarza lub wnieſiony do wsi przez dzierżawcę ruchomy maiątek zatrzymać zechce, wtedy ten punkt, iako maiący narurę aresztu, podług danych w §. 38. przepisów załatwiony być ma. Atoli iako nie prawnie założony areszt ciągnie za ſobą obowiązek zupełnego nadgrodzenia, tak i tu dzierżawiacy i dzierżawca niechay wprzódy dobrze ſię pomiarkuią, aby bez nader ważnych powodów prawa *retencyi* nie użyli.

§. 46. Do powszechnego porządku w pożyciu ludzkim, i dla utrzymania kredytu potrzeba koniecznie, aby każdy do powinnego uiszczenia zapłaty pieniężnych ſumm i innych obowiązków w przeznaczonym czaſie wcześnie był przysposobionym. Dla tego, mimo wolą wierzyciela dilacya dozwolona bydź nie O indulcie.

może, owszem opóźniaiący się dłużnicy przez wzmiankowaną w § 35. exekucyą do dopełnienia obowiązków swoich będą zniewoleni.

Kara złośliwego bankruta.

Kto celem oszukania swych wierzycielów poda się fałszywie za bankruta; i maiątek swóy skrycie uroni, wszelką sławę dobrego obywatela utraci, i na czteroletnią sestunkową karę zasłuży. Jeżeli się od zasłużoney cielesney kary ucieczką usunie, wyobrażenie iego na szubienicy lub na pręgierzu zawieszone będzie.

Ow także, który przez rozpustny zbytek, grę, zakłady, hultaystwo, swawolne życie, albo przez nader azardowne i nie rozmyślne spekulacye długi zaciąga, których zapłacić nie iest w stanie, do kilkuletniego więzienia w fortecy będzie oddany, a potym tam, gdzie zbankretował, nie będzie mógł handlu swego lub profesyi daley kontynuować.

Już i takowy dłużnik, który wie, że iego maiątek nie wystarczy, aby wszystkich zaspokoił wierzycielów, jednakże taiąc swoię sytuacyą, w nowe ieszcze długi zachodzi, a prze-

to powiększa kredytorów ſtratę, podpada karze więzienia, lub fortecznego aresztu; osobliwie kupiec, nie może ſię zaſłonić niewiadomością ſtanu ſwego, ieżeli xiąg handlowych porządnie nie trzymał, albo rocznego bilansu z nich należycie nie ſporządzał.

Jak ſię nieſzczęśliwy dłużnik zachować ma.

Przeciwnie, kto bez własney winy przez fatalne przypadki doznał utraty maiątku ſwego, i natychmiaſt ſpoſtrzegłszy ſię na tym, wierzycielów ſwych lub Sędziego wcześnie i ſzczerze awizował, ten przeciw nieſłuszney i zbytniey ſurowości wierzycielów, opieki praw ſpodziewać ſię może.

Takowy dłużnik nadewszyſtko dokładny i zupełny inwentarz ſwego aktualnego maiątku i długów ſwoich ſporządzić; naſtępnie bilans maiatku ſwego przezornie wyprowadzić, a przytym grunta, towary, ſprzęty i i t. d. w takiey tylko ſummie za którą natychmiaſt przedane bydź mogą, ſwoie zaś pretensye w kwocie umieścić powinien, która ieſt naypewnieysza. Zgoła powinien rozważyć, ieżeli podług tego obrachunku

ieszcze dostateczny posiada maiątek, aby swych kredytorów zupełnie mógł zaspokoić.

Żądanie indultu.

Znalazłszy, że nie ma tak wystarczaiącego maiątku, postąpi sobie niezwłocznie podług zawartey w następuiącym §. przestrogi. Jeżeli zaś więcey iest pewnego maiątku, niżeli długi wynoszą, wtedy nie mogąc u wierzycieli, którzy zapłaty żądaią żadnych względow znaleść, uda się natychmiast do zwyczaynego Sędziego, temu regestr czyli stan maiątku swego i wszystkich długów poda; okoliczności przeszkadzaiące mu do prędkiego uiszczenia się wierzycielom swoim okaże, oraz dogodne uczyni propozycye, na iak długi czas potrzebuie dylacyi, i w iaki sposób chce wierzycielów w takowym przeciągu czasu zabeśpieczyć, iżby massa maiątku iego nie była uszczuploną, i prowizye punktualnie onych dochodziły.

Takowa dylacya zowie się indultem, ale się nie na dłuższy czas, iak naydaley na trzy lata udziela, a te rachują się od dnia, gdzie przez ugo-

dę z wierzycielami nastąpił, albo prawnym wyrokiem dozwolony został.

Bezpieczeństwo może być gruntami, ruchomemi fantami, lub przez ręczyciela założone. Względem dóbr ziemskich, dwiema częściami ich wartości, względem domów, ogrodów, winnic, i inszych mieyskich nie ruchomych gruntów, połową pewney wartości okazane być powinno. Ofiaruiąc ruchome fanty w bezpieczeństwo, iako to; złoto, srebro, i insze stały szacunek maiące rzeczy, poda się całkowita przez taxę przysięgłych i znaiących się na rzeczach osob wyprowadzona wartość; inszych zaś rzeczy dwie części lub połowa tarzeczy podług więcey lub mniey różniącey się ich wartości, dostatecznym będą bezpieczeństwem.

Jakie powinno być bezpieczeństwo.

Jeżeli potrzebne będzie założenie kaucyi przez ręczyciela, ten osiadłym być, i bezpieczeństwo na nieruchomościach swoich zapisać powinien. Wierzycielów w kraiach królewskich mieszkaiących, do przyięcia kaucyi zagranicznemi kapitałami, zarękami, dobrami i dochodami musić nie można. Podobnież kapitały, któ-

re nie ſą na prawney wartości kraiowych dóbr lub nieruchomości zapisane, mimo woli wierzycielow kaucyi ſtanowić nie maią. Pretensye kupieckie w xięgach handlowych umieszczone, tylko za uznaniem onych przez znaiące ſię na rzeczy osoby za rzetelne i ważne bezpieczyć mogą. Dłużnik nie będący w ſtanie iednym lub drugim ſposobem kaucyi założyć; od żądanego indultu nie będzie wprawdzie dla tego oddalony, ale będzie muſiał poddać ſię takim warunkom, ktòre dla zapewnienia wierzycieli względem opłacać mianych prowizyi, i zabeśpieczenia maiątku przeciw uszkodzeniu iego będą potrzebne. W takim razie dobrze uczyni, gdy wierzycielom ſwoim poda propozycye, iakimby ſposobem te warunki bez ukrzywdzenia go w iego kondycyi życia poſtanowione być mogły.

Dalsze postępowanie.

Zanioſſszy powyższym sposobem prożbę o indult, dłużnik wprawdzie nie ſkutkuie przez to wſtrzymania podanych przeciw niemu i podać mianych zaſkarżeń, atoli do przyszłego wyroku względem takowego in-

dultu, żadna exekucya mieysca mieć nie może. Wszelako dłużnik, pod utratą indultu żadnych czynić nie powinien kroków, dążących do zaspokoienia iednego z wierzycieli wprzody niżeli drugiego, dania iemu lepszego bezpieczeństwa, albo dogodzenia inszym sposobem z krzywdą inszych wierzycielów.

Wszakże nie mniey wolno mu nie iest bez zezwolenia kredytorów grunta swoie przedawać, albo długi na nie zaciągać; sprzęty domowe uroniać; kapitały podnosić, i na pożytek swóy obracać, darowizny czynić, lub iakimkolwiek inszym sposobem, ogół długòw swoich powiększać. Może on wprawdzie swoich dłużnikòw o winne sobie kapitały zaskarżać, i prowizye od nich wybierać, ale gdy na terminie dość czynnym takòwe kapitały iemu będą ofiarowane, do sądowego depozytu one oddać iest winien. Kupiec w handlu swoim w żadne nowe spekulacye i czynności, gdzie iakiekolwiek zachodzić może niebezpieczeństwo, wdawać się nie powinien, owszem tylko starać się będzie towa-

ry swoie spieniężyć, perceptę rzetelnie w rachunki wciągać, i gotowiznę wiernie zbierać. W przypadkach, gdzie będzie mógł maiątkiem swoim pożytecznie rozrządzić, o tym Sędziemu doniesie, który zdania wierzycielów w tey mierze zasiągnie, i za zdarzonym o to sporem, dalsze uczyni postanowienie.

Postępowanie z wierzycielami.

Na terminie do instrukcyi dzieła z wierzycielami, dłużnik wszystkie dokumenta, rachunki, xięgi, i insze pisma rzetelne podanie maiątku dowodzące, wierzycielom do przeyrzenia i weryfikacyi przedłoży. Z tych gdy się okaże, że sobie zupełnie rzetelnie postąpił, i że posiada ieszcze wystarczaiący maiątek, Sędzia wszelkiey staranności użyie do nakłonienia kredytorów zgodnemi krokami do żądaney dilacyi. Jeżeli mu oney z nieprzyiaźni lub uporu odmówią, wtedy Sędzia będzie mocen, czas do którego takowa dilacya służyć ma wyznaczyć, tudzież potrzebne do zabeśpieczenia wierzycielow rozporządzenia uczynić. Jeżeli prożba dłużnika za niesłuszną uznaną, i przez dekret odrzuconą zo-

stanie,

ſtanie, będzie mógł wprawdzie dłużnik odwołać ſię od takiego dekretu, atoli wſtrzymane dotąd przeciw niemu exekucye będą uiszczone, trzecia zaś inſtancya nigdy mieysca mieć nie może. Wypada ztąd, że gdy dłużnik także w drugiey inſtancyi z żądaniem ſwoim będzie odsądzony, nie zoſtaie iemu nic więcey iak tylko podług umieszczoney w §. naſtępuiącym uſtawy, obrać ſobie prawne dobrodzieyſtwo uczynienia receſſu od ſwego maiątku.

Dzielność indultu.

Skoro dłużnik za zezwoleniem wierzycielow, albo finalnym dekretem indultu doſtąpi, kredytorowie w podanym przez niego regeſtrze czyli prospekcie maiątku umieszczeni, w ciągu lat indultowych ani pretensyi ſwoich u niego poszukiwać, ani exekucyi przeciw niemu wyrabiać nie mogą. Przeciwnie takowy indult nie rozciąga ſię do kredytorow, których dłużnik w prospekcie maiątku ſwego zataił, tudzież późniey wynikłych pretensyi; owszem ſkoro ſię takowi zataieni zgłoszą, dłużnik nietylko indult utraci, ale iako oszukaniec będzie ukarany, ieżeli nie dowiedzie,

że iemu takowe pretensye nie były wiadome.

Długi względem których indult mieysca mieć nie może.

Względem niektòrych pretenſyi dla osobliwego ich przymiotu prawa poſtanowiły, że indult w żaden ſpoſob pozwolony być nie może, to ieſt:

1, co do ſtałych publicznych podatków i zwyczaynych ciężarów;

2, względem długów publiczney kassie winnych;

3, względem rocznych prowizyi od kapitałów, tudzież zaległych; atoli tych tylko, ktòre ſię od dwoch lat przed dozwolonym indultem należą;

4, ſtałych rocznych dochodów, ktòre ſię komu od dłużnika lub z dòbr iego należą;

5, ſtałych *alimentów*;

6, naymów i dzierżaw, tudzież zaległych z tego źrzódła pieniędzy z oſtatniego roku;

7. myta czeladzi i ordynaryi, iako też kosztów na wychowanie i naukę dzieci dłużnika;

8., pretensyi ztąd wynikłych, gdy dłużnik powierzony sobie majątek zmarnował;

9, pretensyi wexlowych, gdy dłużnik ieſt kupcem, aptekarzem, właścicielem okrętów, lub *entreprenerem* fabryki iakiey. Względem inszych dłużnikòw nawet wexlowi kredytorowie obowiązani ſą na generalny indult zezwolić.

10, względem pretensyi, gdzie kupiec, aptekarz, właściciel okrętu, lub *entrepreneur* fabryki wyraźnie zrzekł ſię prawnego dobrodzieyſtwa indultu. Inſi dłużnicy do takiego zrzeczenia ſię nie są mocni.

Wſzyſtkie wzwyż wymienione pretensye dłużnik nawet w przeciągu indultu zapłacić ieſt obowiązany, owszem exekucya może być o to przeciw niemu nakazana.

Uchylenie indultu.

Jeżeli dłużnik w przeciągu indultu przez ſukcessyą, darowiznę, i t. d. nowego nabył maiątku, który go do wcześnieyszego uiſzczenia ſię wierzycielom ſwoim czyni ſpoſobnym, wtedy ci maią prawo nawet ieszcze przed upływem lat indultowych zaſpokoienia ſwego żądać.

Po śmierci dłużnika w czaſie lat indultowych, dozwolona dilacya ſukcessorom iego nie ſłuży, owszem ci obeymuiąc ſukcessyą wierzycielom pretensye niezwłócznie wyliczyć ſą obowiązani.

Skoro poſtanowione lata indultowe miną, a dłużnik zapłaty nie uſkuteczni, natychmiaſt na żądanie wierzycielów nakaże ſię przeciw niemu exekucya; i nie trzeba do tego aby kredytorowie o poſtanowione dekretem lub ſądownie zeznane pretensye nową ſkargę zanoſili.

Jeżeli iednak dłużnik do proszenia o przedłużenie indultu będzie miał ważne przyczyny, one Sędziemu wcześnie okazać, i dowodami wesprzeć powinien, aby przed upływem czasu indultowi wyznaczonego, ſtosowne mogły być uczynione poſtanowienia.

O zachowaniu się kredytorow na zaszłe żądanie indultu.

Na zaszłe przez dłużnika żądanie generalnego indultu, pierwszym powinno być ſtaraniem kredytorów obrać iednego z Kommissarzy ſprawiedliwości, lub inną iaką pewną osobę za wspólnego Plenipotenta, i takiemu popieranie interessów ſwo-

ich zlecić. Przez to uniknie się wiele trudności i kosztow, a dla tych, co nie w iednym mieyscu mięszkaią, ieft ieszcze ta korzyść, że maią kogo, ktòry baczy, aby ich żadna krzywda nie fpotkała.

Nadto rozważyć powinni, czyli do czasu zupełnego rozsądzenia fprawy mogą dłużnikowi wolne zarządzanie maiątkiem zoftawić, albo czyli dla ich beśpieczeńftwa potrzebna będzie to lub owe założyć oftrzeżenie. Jeżeli tak ieft, przyczyny do tego wraz z dowodami Sędziemu lub Plenipotentowi fwemu okażą. Sędzia zatym po krótkiey inkwizycyi, rezolucyą fwoią ftosowne uczyni poftanowienie, od którego dalsza prawna obrona mieysca mieć nie może.

Potrzecie: kredytorowie podany przez dłużnika inwentarz, i proponowaną przez niego kaucyą rozważnie wyexaminuią. Nadewszyftko będą fię ftarali dochodzić: czyli fpecyfikowane fzczeguły maiątku aktualnie pofiada? czyli obrachowaną maią wartość? i czyli wszyftkie długi swoie rzetelnie podał? Jeżeli przy iednym lub drugim punkcie ważne

będą mógli uczynić wnioſki, one Sędziemu okażą. Znalazłszy, że dłużnik grunta ſwoie nader wysoko podał, wolno im będzie ſądowey taxy onych żądać. Podobnież względem towarów, kleynotow, i inszych koſztownych rzeczy, oszacowania przez przyſięgłe i znaiące ſię na takich rzeczach osoby domagać ſię maią prawo.

Poczwarte: obowiązkiem ieſt wierzycielow, na przeznaczonym do inſtrukcyi indultowego żądania terminie osobiście albo przez przyzwoitych Plenipotentòw ſtanąć; ci bowiem którzy termin uchybią, za przyſtaiących na żądanie dłużnika będą poczytani. Na terminie ſamym, tylko przeciw prawdziwości podanego przez dłużnika maiątku, obrachowaney iego wartości, i proponowaney kaucyi allegacye czynić onym przyſtoi. Gdy iednak nie będą mogli żadnych ważnych wnioſków uczynić, wtedy obeydzie ſię bez zezwolenia wierzycielów na żądanie indultu. Dobrze zatym ſobie poſtąpią, gdy dla uniknienia niepotrzebnych kosztòw od wszelkiego uporu lub niechęci będą dalekiemi.

Skoro dłużnik będzie przez dekret do indultu dopuszczony, kredytorowie będą wprawdzie mógli appellacyą założyć, atoli do powtórnego dekretu wszyſtko w bywszym położeniu zoſtać powinno. Wtedy tylko, gdy dekret pewne poſtanowienia dla tymczasowego bezpieczeńſtwa wierzycielow uczyni, exekucya iego natychmiaſt będzie mógła być żądana.

Przeciwnie, ieżeli dekret dłużnikowi indultu nie dozwoli, kredytorowie których pretensye maią być exekwowane, mimo odwołania ſię dłużnika zadosyć uczynienia drogą exekucyi żądać mocni będą. Aby iednak inſi kredytorowie, których pretensye ieszcze tak daleko nie są uznane, nie byli przez to przyprawieni o niebeśpieczeńſtwo utracenia ſposobów do ſwego zaſpokoienia, wolno im ieſt odezwać ſię przy exekucyi i żądać, aby wybrać miane ſummy tym czasem wzięte były do ſądowego depozytu.

Nakoniec kredytorowie podczas indultu ſami albo przez wspólnego Plenipotenta ſwego naybardziey i nie

ustannie baczność swoię na to zwracać powinni, czyli dłużnik maiątkiem swoim należycie zarządza? czyli się podług uczynionych przez Sędziego warunków ściśle zachowuie? czyli nie odzywa się kto z zamilczoną przez dłużnika pretensyą? czyli przez sukcessyą lub inszym iakim sposobem nie nabył maiątku, którym wierzycielów swoich natychmiast może zaspokoić. Jeżeli przy iednym lub drugim punkcie ważne zaydą okoliczności, Sędziego niezwłocznie o tym uwiadomią, dowody przytoczą, i dalszych czekać będą rezolucyi.

O recessie od maiątku

§. 47. Kiedy przyciśniony przez wielu kredytorów dłużnik, onym dostatecznego maiątku do ich zaspokoienia okazać, a przeto indultu dostąpić nie może: naylepiey uczyni, gdy naprzód kredytorom inwentarz maiątku swego przedłoży, i onych do przyiacielskiey ugody z sobą wezwie. Jeżeli iednak zaydą przy tym trudności, nie powinien się bynaymniey opóźniać, albo iednemu kredytorowi więcey niżeli drugiemu dogadzać, owszem natychmiast

1, udać się ma do swego Sędziego, nieszczęśliwości które upadek maiątku iego zrządziły iemu okazać; i ofiarować się cały swóy maiątek oddać na ich zaspokoienie; Zachowanie się dłużnika.

2, usilnie starać się o przyiaciela, którvby wierzycielom dogodne uczynił propozycye, iżby zaspokoienia swego podług massy maiątku wcześniey i nie wielkim kosztem mogli dostąpić.

Wielu dłużnikom będzie się zdawało przykrą rzeczą, być zupełnie z maiątku swego ogołoconym, i doświadczenie uczy, iż wielu z nich długo się ociąga, nim do tego kroku przystąpią; inszych nawet przymusić do tego potrzeba, lubo każda w tey mierze przewłoka bardzo iest szkodliwa, i dłużnik nawet przez to niegodnym się staie obrony prawa.— Przeciwnie, ieżeli idzie za daną sobie radą, spodziewać się może ważney korzyści, że nieoddzielney od takowey sytuacyi niespokoyności uniknie, i że osobisty areszt przeciw niemu nie może bydź nakazany.

Do dostąpienia takich prawnych dobrodzieystw, każdy dłużnik należytemi dowodami koniecznie okazać powinien, że dla nieszczęśliwych przypadków na maiątku swoim upadł; nadto potrzeba, aby cały swóy maiątek wierzycielom swoim wiernie podał i potym tak się zachował, aby się nie stał niegodnym obrony i dobrodziejstw praw kraiowych.

Przeto dłużnicy, którzy przez nadzwyczayny zbytek, oczywiście nierostropnie i szalone spekulacye, albo co gorsza, przez popełnione występki wprawili się w niesposobność uiszczenia długow swoich, takowego dobrodzieystwa żądać nie mogą. Wszakże niemniey ci, którzy się skrycie wynoszą, albo część maiątku swego taią i uroniaią, lub w czasie, gdzie zupełny upadek ich maiątku był im iuż doskonale wiadomy, nowe zaciągaią długi, poiedyńczym wierzycielom dogadzaią, albo insze iakie z krzywdą wierzycielów czynią rozrządzenia.

Jeżeli zaś dłużnik odezwie się, że chce maiątku swego odstąpić, dokładny inwentarz iego poda, tenże

przyſięgą potwierdzi, i zdarzonych nieſzczęśliwych przypadków prawdziwość okaże, wtedy osobiſtego areſztu uniknie; i tylko wexlowym kredytorom wolno będzie oddać go na pewny czas pod obserwacyą. Ale i taka nawet obserwacya uſtać powinna, gdy dłużnik za bezpieczeńſtwo osoby ſwoiey dogodną założy zarękę, albo gdy większa część kredytorów uchylenia iey żąda, i dłużnik przyſięgę wykona, że ſię przed rozsądzeniem ſprawy z mieysca nie oddali.

Dalsze postępowanie.

Potym naſtąpi względem odſtąpienia maiątku krótka negocyacya z wierzycielami. Przy tey czynności obowiązkiem ieſt dłużnika wierzycielom ſwoim dokładną dać wiadomość o ſtanie maiątku ſwego, i okazane nieszczęśliwe przypadki należycie dowieść. Kredytorowie wtedy tylko ſprzeciwić ſię mogą żądaniu dłużnika, gdy zachodzi iedna z powyżey namienionych przyczyn, dla których obrony praw ſtał ſię niegodnym. W takim razie powinni ſtosowne do tego okoliczności i dowody Sędziemu wſkazać. Wszela-

ko ſtrzedz ſię będą niepotrzebnych trudności, albowiem maſsa kosztą zaſtąpi, które potym kredytorowie nie ſłusznie ſprzeciwiaiący ſię ponieść będą muſieli.

Prawne ſrzodki.

Od zapadłego po zakończonych czynnościach dekretu, obiedwie ſtrony będą mogły udać ſię do appellacyi i do rewizyi. Jeżeli dłużnikowi odſtąpienie od maiątku (*ceſsio bonorum*) nie będzie dozwolone, wtedy kredytorowie mimo iego appellacyą mocni będą na areszt iego osobiſty nalegać, chyba że osobliwą kaucyę przez bezpiecznego ręczyciela natychmiaſt założy.

Skutek.

Przeciwnie, ieżeli odſtąpienie od maiątku będzie miał ſobie dekretem dozwolone, zaſłoni ſię przed wszyſtkiemi ſwemi kredytorami, temi nawet, którzy mieli do niego wexlowe pretensye, tak dalece, że dla poniesioney na nim ſzkody ani go ſądownie ścigać, ani osobiſtey exekucyi zyſkać nie będą mogli. Wszelako nie obroni ſię przeciw nowym, po odſtąpieniu zaciągnionym długom. Nadto, gdy później dorobi ſię większego maiątku, winien będzie wie-

rzycielom ſwoim dopłacić, ile na ka-
pitałach i na zaległych w czaſie od-
ſtąpienia prowizyach ſzkodowali. —
Inszych zaś prowizyi nad takowe
zaległe kredytorowie żądać nie mo-
gą; owszem obowiązani będą dłu-
żnikowi z nowo nabytego maiątku
tyle zoſtawić, ile do wyżywienia,
pomieszkania, przyodziania i ſpra-
wienia domowych ruchomości dla
ſiebie i domowników ſwoich potrze-
buie. Kwotę na to wszyſtko potrze-
bną Sędzia według okoliczności wy-
znaczy, ieżeli ſię ſtrony o to nie
ugodzą.

§. 48. Dłużnik receſsuiąc ſię od maiątku, nabywa wprawdzie w zwyż namienionych awantażów, atoli konkurs będzie wtedy nieuchronny, do którego łączą ſię zawsze rozmaite trudności i znaczne koszta. Przeto kredytorowie zawsze dobrze uczynią, gdy na dogodne ſobie propozycye zezwolą; wszakże niemniey dla dłużnika także ugoda wielkiey ieſt wagi, gdy przez nią wrócić ſię do posseſsyi maiątku ſwego, tudzież przykrości ſądowey ſekweſtracyi i publiczney ſubhaſtacyi uniknąć może. O ugodzie z wierzycielami.

Propozycye niemogące bydź dopuszczone.

Z tym wszyſtkim, gdy takowe ugody z kredytorami nie zawsze są bezpieczne, zatym prawa poſtanowiły, iż żaden kredytor nie ma być muszonym zezwolić na takie propozycye upadłego na maiątku ſwoim dłużnika, które maią za cel opuszczenie długu zyſkać, do przyszłego czasu zapłacenie ugodzonego procentu przedłużyć, i tym ſposobem korzyſtaiąc, wierzycielów o ſtratę i ſzkodę przyprawić. Względem propozycyi takiego gatunku ſądowe intereſsowanie nigdy miesca mieć nie powinno.

Dogodne propozycye.

Przeciwnie, gdy iaka trzecia osoba bądź nawet współ-wierzyciel ofiaruie ſię za pośrzednika i wierzycielom czyni propozycye, przez które konkurs uchylony, albo przynaymniey ſkrócony, tudzież kredytorom wcześniey i z mnieyszemi trudnościami do zaspokoienia ich będzie można dopomodz: wtedy mnieysza liczba kredytorów na to przyſtać powinna, co większa poſtanowi; albowiem dozwolono bydź nie może, aby ieden kredytor z uporu, nieroſtropności albo w nieſłusznych wi-

dokach miał drugim współ-kredytorom ſzkodę zrządzać i przymuszać ich, aby zaspokoienie ſwoie w obszernym i kosztownym proceſsie konkursowym ażardowali.

Takowe propozycye, ieżeli maią przyiść pod rozsądek Sędziego, powinny:

a, z przyzwoitym ſtosunkiem do ſtanu i wartości maiątku bydź uczynione;

b, pretensyom kredytorów i prawom ich podług uſtaw kraiowych odpowiadać;

c, powinno okazać ſię oczywiście albo przynaymniey zachodzić podobieńſtwo, iż kredytorowie przez ugodę wcześniey i łatwiey zaspokoienia ſwoiego doſtąpią, niżeli gdyby ſprawa miała być drogą konkursu daley prowadzona.

Jeżeli propozycye trzeciey osoby będą tego gatunku, wtedy przywołaią ſię wszyscy wierzyciele. Tym czasem konkurs wprawdzie daley ſię będzie ciągnął, atoli, gdy większa liczba kredytorów ugodzi ſię względem ſposobu, iakim dla uniknienia

Dalsze postępowanie.

trudności i kosztów maiątek zarządzany i śpieniężony bydź ma, naprzykład: że dłużnikowi kontynuacya handlu będzie mogła bydź pozwolona, że wstrzymanie przedaży ſtoiących gruntow albo ruchomego maiątku będzie potrzebne i t. d. wtedy Sędzia ſtosowne do tego układu uczyni poſtanowienie. Dla wierzycielów zawsze ieſt rzeczą pożyteczną gdy ſię do roſtropnych i ſłusznych propozycyi ſkłaniaią; ile że takie tylko wnioſki mocni są czynić, któremi okazać mogą, iż propozycye ſtanowi maiątku i ogółowi pretensyi nie odpowiadaią. Jeżeli ugoda przez większą liczbę kredytorów będzie przyięta, daremnie drudzy będą ſię iey ſprzeciwiali. Wszelako większa liczba nie ma bydź zważana co do osób, ale co do ogółu pretensyi; nadto, przy examinowaniu ſłużących kredytorom podług uſtaw kraiowych osobliwych praw pierwſzeńſtwa, trzeba mieć wzgląd na to, aby kredytorowie iedney klaſsy, przez zezwolenie ſwoie lub ſprzeciwienie ſię, kredytorom inszey klaſsy krzywdy nie zrządzili. Jeżeli ogół i ſtan maiątku

tku takim ſię bydź okaże, iż niechybnie przewidzieć ſię daie, że pewna klaſsa wierzycielów nigdy nie przyidzie do partycypacyi, wtedy takowa klaſsa zawarcia ugody z poprzedzaiącemi kredytorami tamować nie może.

Od zapadłego względem takowey ugody dekretu zwykle prawne śrzodki są dozwolone; atoli w tym ciągu czasu wszyſtko w bywszym położeniu zoſtawać powinno, chyba że wierzyciele większością głosów w tey lub owey kategoryi iaką odmianę uczynią. Prawne śrzodki.

Wierzyciele nie tracą w prawdzie przez ugodę prawa ſwego poszukiwać na dłużniku ſtraty ſwoiey ſkoro do lepszego przyidzie maiątku.— Z tym wszyſtkim, gdy ten, który do ugody wezwał zrzeczenie ſię wszelkich przyszłych pretensyi do dłużnika za wyraźną kondycyą położył, i gdy większa liczba kredytorów ugodę pod tym warunkiem przyięła, mnieysza liczba albo na nię przyſtać, albo inszego pośrzednika ſtawić powinna, który nie nalegaiąc na zrzeczenie ſię pretensyi do dłużnika, ró- Skutek.

wnie dogodne iako pierwszy uczyni propozycye.

O kompetencyi. § 49. Dłużnik, który przez postępki swoie stał się godnym obrony i dobrodzieystwa Rządu, mocen iest żądać od niektórych z wierzycielów swoich, aby od pretensyi swoiey tyle odstąpili, ile do wyżywienia, pomieszkania, przyodziania i sprawienia domowych sprzętów dla siebie i domowników swoich potrzebuie. To się zowie kompetencyą; i nietylko ma mieysce, gdy dłużnik całego maiątku swego wierzycielom odstąpił, ale wtedy nawet, gdy niektórzy z nich rzeczy iego zasekwestrowali, i nie zostawili mu tyle, ile kompetencya iego może wynosić.

Warunki. Przytym iednak powinny koniecznie następuiące warunki zachodzić.

a, aby dłużnikowi zbywało zupełnie na śrzodkach i sposobności wyżywienia się i utrzymania podług swego stanu;

b, aby wierzycielowi zezwalaiącemu na kompetencyą na sposobach wyżywienia się samemu nie zabrakło.

Skoro te dwa warunki zachodzą, i gdy dłużnik nie zrzekł się sam wyraźnie kompetencyi, ta przez następuiące osoby koniecznie powinna być dozwolona;

Jakie osoby powinny na nię zezwolić?

1, krewni w następuiącey i spadaiącey linii wzaiemnie ieden drugiemu, a przeto ani oyczymowie, ani pasierbowie,

2, zięciowie względem teściow, co do obiecanego posagu;

3, rodzeństwo między sobą, bez różnicy, czyli rodzone lub przyrodnie;

4, małżonkowie między sobą względem tego, co ieden drugiemu przed lub podczas małżeństwa winien został, także bez różnicy, czyli małżeństwo ieszcze exystuie, albo iest rozłączone; wszelako małżonek przy rozwiązaniu małżeństwa za stronę prawem przewiedzioną uznany, od strony zyskuiącey kompetencyi żądać nie może,

5, wspólnicy handlu ieden drugiemu, gdy pretensya kredytora z bywszey wspólki pochodzi;

6, ten, który z ważney darowizny czyni pretensyą;

7, wierzyciele, którzy z pensyi, prebendy, funduszu, albo z inszych iakich rocznych dochodow lub intrat do dożywocia dłużnika przywiązanych, zaspokoienie swoie odbieraią, do których także dochodow służące wdowie intraty, alimenta i t. d. należą;

8, kredytorowie, którzy dopuszczonego do recessu dłużnika dla poniesioney straty w swoich pretensyach na nowo prawnie ścigaią, gdy do lepszego przyszedł maiątku.

Gdy na mocy tych zasad zdarzy się, że dłużnik ma prawo do kompetencyi, zgłosi się o to do swego zwyczaynego Sędziego, okaże sytuacyą swoię, i na to złoży potrzebne dowody. Potym wkrótki sposób postąpi się z wierzycielami, a gdy żadna zgoda nie stanie, przez decyzyą Sędziego będzie postanowiona kompetencya. Przeciw temu lubo obydwie strony wolne maią przed sobą srzodki prawne; gdy iednak

przyznana będzie dłużnikowi kompetencya, wtedy poftanowiona fumma tym czafem doyść go powinna, chociażby wierzyciele przeciw temu zaappellowali.

Oprócz śmierci dłużnika uftaie kompetencya, gdy potym do takowey sytuacyi przyidzie, iż teyże kompetencyi do fwego utrzymywania fię całkowicie lub w części daley iuż potrzebować nie będzie.

§. 50. Kiedy dłużnik nie ma doftarczaiącego maiątku do zafpokoienia fwych wierzycieli, i na ich naleganie Sędzia kładzie sekwestr na maiątek, aby ztąd wierzycielom podług przepisow prawa do zafpokoienia dopomógł, w ten czas powftaie konkurs. O konkursie.

Podniefienie formalnego konkursu rachuie fię od południa tego dnia, w którym dyspozycya lub wyrok rozpoczęcie konkursu ftanowiący, Interefsentom w zwyczaynym sądowym mieyscu był oznaymiony. Czas podniesienia konkursu.

Konkurs może być podniesiony tylko w tym Sądzie, do którego Juryzdykcyi dłużnik właściwie z osoby należał. Do tego też iedynie Są- U którego Sędzie-go podnosi fię konkurs

du należy przewodzić cały konkurs, roztrząsać i rozpoznawać wszystkich wierzycieli pretensye, ieżeli ieden lub drugi dług z swey istoty do osobnego nie należy sądu, n. p. defekta kassy; mieć staranie około poszukiwania, zebrania i zpienięzenia maiątku, i tenże między wierzycielami z ordynacyi prawa podzielić.

Skutek. Przez podniesienie konkursu wstrzymuie się opłata prowizyi, wyiąwszy tylko prowizye wierzycieli hypotekę maiących, ile im na to roczne dochody zapisanych gruntow wystarczą.

Wierzyciele przez podniesienie konkursu zyskuią powszechne prawo zabeśpieczenia całego maiątku, iaki na ów czas dłużnik posiada.

Jemu samemu, ieżeli nie będzie do inkwizycyi i aresztu iako bankrut pociągnionym, zostawią się tylko zwyczayne do dziennego używania przeznaczone suknie i bielizna. Z tego co dał żonie swoiey do przyzwoitego iey utrzymywania się, zostaną się dla niey tylko nieuchronnie potrzebne co do iey kondycyi suknie i bielizną z pościelą dla iey

osoby. Jeżeli osobny prowadziła ſpoſób życia, oddadzą ſię iey także ſłużące do tego narzędzia i ſprzęty bezpłatnie. Również zoſtaną ſię dla dzieci na powszechne używanie ſuknie, bielizna, i do nauk ſłużące kſiążki i ſprzęty. Cokolwiek prócz tego maią pretensyi, albo żona względem wnieſionego, albo dzieci względem ſwego przez ſukceſsyą nabytego, lub innym iakim ſposobem dorobionego maiątku, powinni o tym Sędziemu oznaymić, i należycie dowieść.

Dłużnik od dnia podnieſienia konkursu traci wszelką władzę dyſponowania daley ſwoim maiątkiem, i co temu przeciwnego uczyni, naprzykład: gdy z niego co przeda, z długow pieniądze odbierze, wierzycielow poiedynczo spłaci, onym lepszego beśpieczeńſtwa lub pierwszeńſtwa pozwoli, i t. d. to wszyſtko będzie nieważne, i żadney mocy prawa niemaiące. Zaczym każdy bardzo ſię wyſtrzegać powinien wdawania ſię w dalszą czynność z takowym dłużnikiem.

Ważność czynności przed podniesieniem konkursu.

Wszelkie zaś układy, iakie generalny dłużnik przed podniesieniem konkursu poczynił i ukończył, ieżeli w nich żadna nie zachodzi darowizna lub hoyność, są przez się ważne, aczby już w ten czas niedostateczność iego maiątku okazać się miała.

Z wierzycielem.

Przed podniesieniem konkursu, może dłużnik zpłacić wierzyciela, rzeczy na satysfakcyą podać i odstąpić, albo większe beśpieczeństwo zapisać, choćby wierzycielowi niemożność dłużnika była wiadomą lub nie. W ten czas tylko wierzyciel, gdy dostał więcey iak iego istotny dług wynosi, iest obowiązany do wydania nadebraney części, i gdy to, co mu było dane w satysfakcyi, w czasie podniesienia konkursu ieszcze posiada, wtedy inni wierzyciele żądać mogą, ażeby wzięte w satysfakcyi rzeczy powrócił za zupełnym iego zaspokoieniem w kapitale, prowizyach i kosztach.

Z kim trzecim.

Czynności, które generalny dłużnik przed podniesieniem konkursu zrobił z kim trzecim, który nie był iego wierzycielem, a w których żadna prosta darowizna lub hoyność

nie zachodzi, w ten czas tylko zwrócone być mogą, kiedy trzeciemu podczas rozpoczętey czynności wiadomą była niemożność dłużnika.

Skoro zaś w iakowey czynności bądź z wierzycielem, bądź z kim trzecim, sama darowizna albo hoyność była fundamentem, takową czynność wierzyciele odwołać mogą, kiedy albo w ciągu roku iednego potym podniesiony będzie konkurs, albo kiedy dłużnik w czasie przedsięwziętey czynności iuż nie miał wystarczaiącego maiątku, i do czasu podniesienia konkursu trzy lata ieszcze nie uszły. Do takowych czynności należy także, kiedy generalny dłużnik dla dobra swych krewnych lub współ-sukcessorow zrzekł się sukcessyi lub legacyi, albo kiedy co na kupno prebendy lub funkcyi, na opłacenie rangi, stępla, i innych należytości za swoie dzieci, albo za kogo inszego wydał. Przeciwnie zaś do tego nie rachuie się opłacenie wyposażenia albo wyprawy, czyli to dla dzieci, czyli dla obcych. Darowizny.

Z tego krótkiego wystawu naypryncypalnieyszych skutkow konkur- Ostrożność wierzyciela, gdy się

na konkurs zanosi.

su okazuie się, iż w każdym czasie obawy upadku maiątku dłużnika każdy wierzyciel ma wszelkie przyczyny być bacznym i ostrożnym. Jeźli iego pretensya nie iest zastawą lub osobliwym prawem pierwszeństwa dostatecznie zabeśpieczona, tedy nietrącąc czasu, powinien przed podniesieniem ieszcze konkursu skłonić generalnego dłużnika do lepszego siebie zabeśpieczenia, albo przynaymniey tak w tym zaradzić, ażeby exekucya na maiątek dłużnika była rozciągnioną. Osobliwie kupiec maiący w ręku akceptowane wexle dłużnika, choćby nawet termin ich ieszcze nie nadszedł, żądać powinien zabeśpieczenia, i dla wszelkiego przypadku o to uczynić zażalenie.

Żądanie podniesienia konkursu.

Jeżeli zaś wierzyciel ani iednego, ani drugiego pozyskać nie może, wtedy dobrze sobie postąpi, gdy niezwłocznie u właściwego Sędziego dłużnika na pismie lub do Protokułu poda żądanie podniesienia formalnego konkursu. To ważny ma użytek, iż tym sposobem przeszkodzi się innym wierzycielom do odebrania satysfakcyi, albo do wyrobienia

ſobie oſobliwego pierwſzeńſtwa. Oſobliwiey na ów czas z tym ſię ſpoźniać nie trzeba, kiedy dłużnik niemaiący doſtatecznego maiątku, ieſt od innych wierzycieli ścigany exekucyą, albo gdy tenże część iaką ſwego maiątku na ſtronę ukryć zamyśla.

Podnieſienie konkursu koniecznie ſupponuie, iż mniey znayduie ſię maiątku, iak potrzeba do opłacenia długow. Zaczym Wierzyciel chcąc onego żądać, wprzódy ſię przygotować powinien, aby Sędziemu należycie okazał niedoſtateczność maiątku. Gdy kupiec w czaſie upływaiącego terminu wexlow oddali ſię, i ani żadnego przygotowania do zapłacenia nie uczynił, ani iakiemu Plenipotentowi do ułatwienia tey rzeczy dyspozycyi nie zoſtawił; nadto, gdy inny iaki dłużnik w czaſie rozciągnąć ſię na niego maiącey exekucyi do ucieczki ſię zabiera, a przy wyſantowaniu nie pokażą ſię doſtateczne śrzodki do zaspokoienia, wtedy z takiey przyczyny żądanie wierzyciela o podnieſienie konkursu będzie usprawiedliwione.

Na takowe żądanie, krótki wyznaczy ſię termin do czynienia z generalnym dłużnikiem, a gdy na tymże wcale ſię nie zgłoſi, tedy na ukaranie iego nieposluszeńſtwa zaraz będzie podnieſiony konkurs. Jeżeli ſię zaś zgłoſi, nie może inaczey ſprzeciwić ſię podnieſieniu konkursu, iak gdy natychmiaſt dowiedzie, iż do opłacenia ſwych wierzycieli ma ieſzcze wyſtarczaiący maiątek. Ten dowod powinien być uczyniony przez doſtateczne ſpisanie maiątku z przyłączeniem rzetelney taxy podług prawideł w §. 46. podanych. Po czym Sędzia wyda decyzyą, przeciwko którey wolna ieſt obydwom ſtronom appellacya; rewizya zaś nie będzie dopuszczona.

Zachowanie się wierzyciela po podniesionym konkursie.

Gdy na maiątek dłużnika konkurs podnieſiony zoſtał, wtedy każdy wierzyciel ma naſtępuiącą oſtrożność zachować.

a, gdy nie mięszka w mieyscu podnieſionego konkursu, wtedy poſtanowi dla dopilnowania ſwego prawa albo iednego z Kommiſsarzy ſprawiedliwości, albo

innego iakiego doświadczonego i pilnego Plenipotenta, i odda mu oryginalne dokumenta i inne dowody pretensyi, z dostatecznym obiaśnieniem,

b, ieżeli ma cóżkolwiek w swym ręku dłużnika pieniędzy, rzeczy, effektow albo papierow, tedy nic z tego nie wyda dłużnikowi, lecz o tym Sąd uwiadomiwszy, pieniądze lub rzeczy do zachowania sądowego odda, z ostrzeżeniem sobie do nich prawa;

c, gdyby miał być przypadek, iż w zatrzymanym maiątku znaydzie się co być własnością iego, naprzykład: rzeczy dłużnikowi pożyczone do schowania, albo w zastaw oddane, wniosek żony dłużnika, sukcessya, albo zarobiony maiątek iego dzieci i t. d. wtedy potrzeba niezwłocznie o tym Sąd uwiadomić, ażeby takowe artykuły nie były wspólnie przedane.

Do tego należą towary dłużnikowi do przedania w kommis oddane, towary dla kogoś

przez kommis iego kupione, za ktòre należyte pieniądze iuż odebrał; towary w trzech dniach oſtatnich przed podnieſieniem konkursu iemu na kredyt przystawione; na kredyt zamówione, lecz dopiero po podnieſieniu konkursu przybyłe towary; towary za przyrzeczeniem niezwłoczney gotowemi pieniędzmi zapłaty przedane, gdy przedaiący w trzech dniach po oddaniu względem zatrzymaney zapłaty ſkargę przed przyzwoitym Sędzią zanioſł; materyały przez utrzymuiącego fabrykę kraiową ſwoim robotnikom do wyrobienia rozdane, albo z nich wygotowane towary za zapłatą roboty; towary od fabrykanta kupcowi lub kramarzowi na kredyt oddane, ieżeli od wydania ich rok ieden ieszcze nie upłynął, i gdy podług przepisu kſięgi rachunkowe ſkładaią ſię; materyały przez kogo Sukiennikowi lub innemu Fabrykantowi wełny pod kondycyą wydane, iż wyrobionemi z nich towarami ſtoso-

wnie do umowioney ceny awans powrocony bydź ma, iednak rok ieszcze upłynąć nie powinien, i porządne zachodzić muszą rachunki.

d, Wierzyciel doniesie Sędziemu o swoiey pretensyi tak prędko, iak być może; ścisłą uczyni kalkulacyą co wyniesie kapitał, prowizye i koszta, nadmieni o służących mu szczególnych pierwszeństwach, i złoży na to dokładne dowody. Doniesienie może być wprawdzie odłożone do terminu przez gazety ogłoszonego, i nawet ieszcze poźniey, atoli dobrze iest, gdy się to wcześniey stanie,

e, ieżeli przez zastaw, albo szczególnym prawem pierwszeństwa nie iest dostatecznie zabeśpieczonym, wtedy sam, albo przez swego Plenipotenta da na to pilną baczność, ażeby nic z maiątku utaionego, lub na stronę ukrytego nie było, i doniesie natychmiast Sądowi, ieżeli się ślady tego znaydą.

f, Prawda, że zaraz po podnieſieniu konkursu ieden z Komiſsarzy ſprawiedliwości poſtanowi ſię Kuratorem maſsy, którego obowiązek nayprzyncypalniey w tym zależy, ſtarać ſię o ściągnienie należyte adminiſtrowanie i ſpienięzenie maiątku, iako też roztrząsać rzetelność donieſionych ſobie pretensyi. Jeſt iednak nieiaki pożytek, kiedy wierzyciele przy iego zawikłanych intereſsach iemu pomagaią, i wspólnie zawsze w to wglądaią, ażeby swoię powinność należycie dopełnił. Osobliwiey zwracać na to powinni ſwoię attencyą, ażeby grunta do maſsy należące do czasu sprzedania ich należycie były adminiſtrowane, i użytek przynoſiły; ażeby ſię pilnie ſtarano o odbieranie gdziekolwiek będących długow; ażeby pozoſtałe ieszcze kleynoty, kosztowne rzeczy, obrazy, kopersztychy, kunsztowne dzieła, albo inne osobliwe rzeczy dobrze przedane były. Gdyby iakowy handel do maſsy

nale-

należał, naylepiey ieſt zaraz z początku o to ſię ſtarać, ażeby zdatnego i pewnego kupca poſtanowić przyſięgłym massy kuratorem.

Sądowe poſtąpienie z wierzycielami wszyſtkiemi ma dwa główne obiekta; raz uſtanowić wiele każdy wierzyciel ma pretendować, i na iakich prawnych pierwszeńſtwach pretensya zasadza ſię? Powtòre, zebrane z maiątku pieniądze podług ułożonego porządku między wierzycieli podzielić. Dalsze postąpienie.

Zapytanie, wiele każdy wierzyciel ma pretendować? Kurator rozstrzygnie z każdym, i nie potrzeba iuż nic więcey, iak ażeby inni wierzyciele okazali mu dowodami okoliczności, podług których pretensye ich całkowicie lub po części mógłyby być zaspokoione. Nie źle ſobie także poſtąpią, gdy ſię w tey okoliczności z żadnym wierzycielem osobno wdawać nie będą, bo tym ſamym koszta ſobie zrządzą.

Ale pytanie, na iakich prawnych pierwszeńſtwach iedna lub druga pre-

tensya zasadzać się ma? właśnie iest rzeczą wierzycieli, a osobliwie tych, przed ktòremi pretensya byłaby pierwszą, gdyby dowiedzione pierwszeństwo miała. A zatym wierzyciele od początku na to mieć attencyą powinni, aby zaraz po odprawionym terminie wszelkie pretensye do których się pierwszeństwo stosuie ściśle examinowali, a gdy ważne oppozycye zachodzą; o tych Sędziemu donieśli. Zwyczaynie na òw czas trafia się, iż wierzyciele maią w tym wspólny interess, a natenczas naylepiey będzie unikaiąc rozciągłości i kosztów, ażeby iednego Kommissarza sprawiedliwości obrali sobie za wspólnego Plenipotenta.

Dekret klassyfikacyiny.

Po roztrząśnieniu doniesionych pretensyi tak co do ich wielkości, iako i co do służącego im pierwszeństwa, Sędzia wyda względem nich wszystkich decyzyą, ktòra stanowić będzie: wiele każdy ma pretensyi i ta iakim porządkiem opłacona być ma. Porządek zaś ten zawisł od pierwszeństwa, iakie każdey pretensyi z iey natury służy. Potym będą podzielone na siedm klassów, z których

żadna nie może być pierwey zaspokoioną,dopóki wierzyciele poprzedniczey klassy zaspokoionemi nie będą. Oprócz kapitału przyznane także będą każdemu prowizye do czasu podniesienia konkursu, nie więcey iednak iak tylko za ostatnie dwa lata. Naprzeciw tey decyzyi są pozwolone zwyczayne śrzodki prawa. Względem odwołania się do tychże służyć będą w §. 32. i 33. wytknięte instrukcye. Każdy wierzyciel zażalić się może tak na to, iż własna iego pretensya nie iest zgodnie z podaną ilością ustanowiona, albo że iey dowiedzione pierwszeństwo nie iest przyznane, iako też na to, iż któremu z innych wierzycieli pierwszeństwo nieprzyzwoicie dane było. Jeżeli który wierzyciel sądzić będzie, że pretensya innego całkowicie lub w części iest nie rzetelną, tedy nayiepiey uczyni, gdy swoie przyczyny oznaymi kuratorowi, i sam nie wdaiąc się w to, zda na niego appellacyą.

Srzodki prawa względem teyże.

Gdy prawnie zatwierdzono będzie wiele każdy wierzyciel ma pretensyi, i do którey klassy należy, wte-

Podział massy.

dy Sędzia przyſtąpi do działu znayduiącey ſię maſſy podług wiadomego porządku. Złoży wierzycielom obrachunek, wiele znayduie ſię majątku, wiele wspólne koszta wynoszą, wiele każdy wierzyciel podług zaszłych decyzyi ma odebrać, i wiele każdemu podług uſtanowionego porządku wypłacono bydź może. Przytym ſłuchane będą niektóre wierzycieli oppozycye przeciw temu obrachunkowi, i znowu na to decyzya naſtąpi. Wszakże niemniey przeciw temu są wolne zoſtawione wierzycielom zwyczayne śrzodki prawa; iednakowoż radziłoby im ſię żadnych niepotrzebnych nie czynić ſobie koſztów, bo tu wszyſtko albo ieſt konſekwencyą ſtanowiącą klassyfikacyą, albo na iasnych przepiſach prawa polega.

Wypłata. Jeżeli nadto podział prawnie zatwierdzony zoſtanie, tedy Sędzia przyſtąpi do wypłacenia. Do tego wezwani będą wierzyciele, a każdy o to ſtarać ſię będzie ażeby na wyznaczonym terminie do odebrania pieniędzy ſtawił ſię osobiście, albo na to poſłał komu urzędową ſpecyal-

ną plenipotencyą. Trafia fię też czasem, iż fię ieszcze znayduią niektóre maiątku artykuły, z osobliwych przyczyn fpieniężyć fię nie mogące; *n. p.* nieprzedayne ftoiące grunta, nie pewne długi, i t. d. Takowa część mafſy oddaną będzie wierzycielom, którym ieft wyznaczona, do nich więc będzie należało ftarać fię, ażeby z tego zaspokoionemi byli. Dobrze zrobią, gdy zaraz o to umowią fię i wspólnie potrzebne przedfięwezmą śrzodki.

§. 51. Gdy gruntowa rzecz nieruchoma, n. p. wieś, dom, ogrod, albo pewne na aptekę, łaźnią, browar prawo, i t. d. fądownie podana będzie na przedaż i konkurrenci publicznie wezwani będą do odezwania fię do licytacyi, i fpodziewania fię przybicia więcey podaiącemu; wtedy fię to nazywa fubhaftacyą. Jeżeli takowa przedaż publiczna będzie względem długòw pod exekucyą lub pod konkursem będących, wtedy zowie fię konieczną fubhaftacyą; ieżeli zaś dzieie fię z innych przyczyn, n. p. końcem działu, wtedy ieft dobrowolną fubhaftacyą. O subhastacyi

Między obiema ta ieſt iſtotna różnica, iż przy dobrowolney ſubhaſtacyi oznaczenie terminow do licytacyi i ich obwieszczenie zawiſło od woli tych, ktòrzy do niey ſą powodem, i że ſamo ugodzenie ſię o przedaż od ich zdania zależy. Przy konieczney ſubhaſtacyi zaś tak naznaczenie terminów i ich obwieszczenie, iako i przybicie ſamo powinno ſię dziać podług przepisow prawa.

U którego Sędziego. Obydwa gatunki ſubhaſtacyi w tym ſię zaś zgadzaią z ſobą, iż przez tego Sędziego poſtanowione być muszą, pod którym rzecz zoſtaie.

Taxa. Każda ſubhaſtacya wymaga koniecznie wprzódy otaxowania rzeczy przedać ſię maiącey. Ta iednak taxa ma iedyny zamiar obiaśnienia konkuruiących, i tylko za prawidło poſtępowania onym ſłuży, dla powzięcia bliższey wiadomości iaka ieſt ſytuacya wyſtawioney na przedaż wſi, domu, i t. d. co do tego należy, i wiele to przynieść może. Bynaymniey iednak ani Sąd ani wierzyciele obowiązani będą za rzetelność taxy zaręczyć; owszem dzieie ſię przybicie we wszyſtkich koniecznych ſub-

haftacyach ryczałtem, ieżeli kupuiący wyraźnie sobie inaczey nie wymówił. W ten czas tylko, kiedy położoney rzeczy w anszlagu rzeczy cale brakuie, żądać może satysfakcyi w proporcyi podania swego względem taxy.

Przy taxowaniu wsi dobrze będzie, gdy tak dłużnik iako wierzyciele sami osobiście lub przez Plenipotentów będą przytomnemi. Anszlak czyli dokładną tabellę znayduiących się użytków i co dotąd czyniła, Deputowanemu od Sądu złożą, i na iego postępowanie dadzą baczność. Jeżeli potym znaydą się wady czyli omyłki w uczynioney taxie, powinny się donieść Sądowi wcześnie, a naypoźniey czterema tygodniami przed ostatnim terminem licytacyi, który na ten czas całe dzieło ściśley przeyrzy, i o nastąpioney odmianie taxy melduiących się konkurrentów, przed ich podaniem uwiadomi.

Kondycye przedaży.

Gdyby koniecznie było potrzeba ustanowić co do natury przedać się maiącego gruntu, albo co do innych osobliwych okoliczności pewne kondycye, wtedy ten który subhastacyi

żąda, powinien oznaymić o tym ſądowi ieszcze przed obwieszczeniem publicznym.

Termina licytacyi.

Podług reguły wyznaczaią ſię trzy termina do licytacyi, nie potrzeba iednak aby dłużnik lub kredytorowie na dwóch pierwszych terminach przytomnemi byli; bo choćby ſię też konkurrenci na tych terminach meldowali, iednak przybicie ſtać ſię inaczey nie może, iak kiedy dłużnik i wspólni wierzyciele na to ſię zgodzą. Zaś na oſtatnim terminie użyteczna ieſt, gdy dłużnik a osobliwie wierzyciele będą przytomnemi.

Zachowanie się licytuiącego.

Kto chce licytować, powinen ſię wcześnie na tym terminie zameldować. Po upłynieniu którego nowe podania nie inaczny iak za zezwoleniem wszystkich interessentów wraz z więcey daiącym będą dopuszczone. Licytuiący powinien ſwe podanie uczynić nie tylko co do wielości, ale też co do gatunku pieniędzy, i na iakieżkolwiek bądź założone kondycye wyraźnie ſię dekla-

rować, tudzież swoie własne kondycye, osobliwie co do sposobu w iakim zapłatę zechce uiścić, dokładnie oznaymić. Nadto, dobrze sobie postąpi, kiedy się wcześnie przysposobi należycie okazać swoią zdatność do posiadania gruntu, n. p. wsi szlacheckiey, ieżeli nie iest już wiadoma, tudzież na wypłacić się maiącą summę przystawić kaucyą w obligach bankowych, wexlach, akcyach, i w innych dobrych dokumentach lub w pewnych zaręczeniach.

Przybicie dla więcey daiącego każdego czasu nastąpić powinno, wyiąwszy następuiące przypadki: Przybicie.

a, Gdy pod subhastacyą zostaiący stoiący grunt iest wsią szlachecką a podana wartość dwie troyki taxy nie wynosi.

b, Gdy wszyscy lokowani wierzyciele są przeciwni przybiciu, i dalszey subhastacyi żądaią.

c, Gdy wierzyciel sprzeciwiaiący się przybiciu natychmiast za o-

bawiać się mogący przy kontynuowaniu subhastacyi wypadek dostateczną złoży kaucyą. Podobnież i dłużnik sam wstrzymać może przybicie. Z drugiey strony na przedłużonym terminie subhastacyi żadne wierzyciela poiedyńczego albo dłużnika sprzeciwienie się nic więcey znaczyć nie będzie; lecz przybicie zgoła nastąpić musi, ieżeli tym wierzycielom którzy z podania mogą być zaspokoieni, zapłata w gotowiźnie natychzaassygnowana nie będzie.

Dekret przysądzający.

Kiedy więc interessenci na przybicie zgodzą się, albo kiedy to podług powyższych przepisów pomimo sprzeciwienia się niektórych nastąpić musi, wtedy Sędzia krótki ułoży dekret, którym nie tylko podanie, za którym przybicie nastąpiło, ale wszystkie inne kondycye, osobliwie wypłacenia summy pieniężney tyczące się, wyraźnie zatwierdzone będą. Przeciw takowemu dekretowi żadna appellacya

ani insze prawne śrzodki, ani wykupienie z ſtrony dłużnika mieysce mieć nie mogą. Od dnia ogłoszenia tego dekretu tak niebespieczeńſtwo, iako i pożytek nabytego gruntu tyczą ſię kupuiącego, chyba że osobne o to zaszły umowy. Kupuiący także o to ſtarać ſię powinien, ażeby wypłacenie ſummy pieniężney w czaſie wyznaczonym naſtąpiło, inaczey natychmiaſt nowa publiczna przedaż na iego niebespieczeńſtwo zadysponowana zoſtanie; owszem za wydarzyć ſię przytym mogącą ſtratę odpowiedzieć muſi.

Przy dobrowolney ſubhaſtacyi przybicie zawiſło od zgody osob takową podnoszących, Sędzia zaś względem większości głosow decyduie. Kto takową większość ma przeciwko ſobie, musi ſię zaſtanowić, ażeby ſię przez nieużyteczne ſprzeciwienie nie wplątał w dalekie trudności i koszta. Dobrowolna subhastacya.

Jeżeli grunt albo prawo iakie na dobrowolną przedaż wyſtawione bę-

dzie, do których należą osoby ieszcze pod opieką będące, n. p. małoletni, waryaci, ſądownie za marnotrawnych uznani, i t. d. tedy ich opiekun czyli kurator powinien:

1, złożyć na to na piśmie zezwolenie opiekunnego ſądu;

2, przed wypadłym przybiciem tegoż ſądu zapytać ſię czyli na tym podaniu i na innych kondycyach przeſtanie.

SEKCYA II.

SEKCYA II.

O zachowaniu się w ſądowych interesſach, które nie ſą Procesſem.

ROZDZIAŁ I.

O ugodach.

§. 52. Gdy ieden drugiemu co obiecuie, a ten obietnicę przyimuie, na ten czas ſtawa między niemi ugoda czyli kontrakt. Tym ſposobem może kto własność ſwych rzeczy albo praw przenieść na kogo innego; może pewney władzy do ſwoiey właſności drugiemu uſtąpić, albo ſię onemuż do pewnych czynności obowiązać. O ugodach w powszechności.

Ugoda w ten czas dopiero uważać ſię będzie za zawartą, kiedy o- O akceptacyi.

bie ſtrony zadeklaruią ſwoie na wzaiem zezwolenie. Któ zatym iaką propozycyą uczynił, może ią cofnąć do czasu póki od drugiego nie ieſt przyiętą. Ten, któremu ſię podaie propozycya, powinien ſię bez zwłoki deklarować, i nie może w tym dłuższego ſobie do namyślenia brać czasu, nad ten ktòry iemu proponuiący zechce pozwolić. Tylko przy pisanych negocyacyach podaiący propozycyą, tak długo do niey zoſtanie obowiązanym, póki drugi na odebraną o tym wiadomość ſwoiey na piśmie nie będzie mògł oddać nawzaiem deklaracyi.

Każda ugoda ważność prawa maiąca powinna bydź dopełniona, i wzbraniaiący ſię zoſtanie w każdym razie od Sędziego do dopełnienia teyże zniewolony.

Do ważności ugody potrzeba:

I. Ażeby o rzecz dozwoloną była zawarta;

II. Ażeby obydwie ſtrony z ſwych osób zdolne były takowy zawrzeć kontrakt;

III. Ażeby wzaiemne ich zezwolenie było wolne, ſzczere i pewne;

IV. Ażeby ugoda miała tę zwierzchnią poſtać i formę, iaką mieć prawa przepisuią.

Jaśnieysze wyłuszczenie trzech pierwszych potrzebnych kondycyi należy zobaczyć w powszechnym prawie kraiowym w części I. pod tytułem: IV. V.

Tu tylko zważyć należy, że ten, ktoby ugodę chciał naruszyć albo z powodu przymusu, albo dla tego, że w piiańſtwie lub inney gwałtowney paſsyi nie miał należytey przytomności, ſtarać ſię o to powinien, ażeby w ośmiu dniach doniósł któremukolwiek Sądowi okoliczności tey rzeczy z potrzebnemi tego dowodami. Potym od niego zależeć będzie albo natychmiaſt przez proceſs dowieść nieważność ugody, albo na to oczekiwać wyroku.

§. 53. To, co prawa względem formy umow przepisuią, ma ſzczególny zamiar, ażeby przy zawieraniu tychże ſtrzeżono ſię wszelkich Forma ugod.

prędkości i niezrozumiałości, i niedawano przyczyn do powątpiwań, kłótni i procesow. Dla czego niektóre umowy, ie eli maią bydź ważne, powinny bydź zrobione na piśmie, a przy innych sądowego zawarcia potrzeba.

Powszechna ostróżność.

Wogólności radzi się każdemu, ażeby takowe kontrakty, które dla niego są znaczney wagi i na przyszłość wiązać maią, nie tylko na piśmie układał, ale też ażeby pierwey w tym się poradził prawników. Wiele na tym zależy, ażeby wszystko iasno i wyraźnie ułożono było, gdyż wiele kontraktów przez niepotrzebną rozwlekłość lub zawiłość, tyle daie okazyi do procesów, ile inne przez niedoskonałą krótkość.

Ugody, które na piśmie ułożone być powinny.

§. 54. Na piśmie ułożone bydź powinny:

1. Wszystkie ugody, których obiekt więcey iak 50. talarów w srébrney monecie, a gdy na złoto zawarte zostały, więcey iak 16. dukatoòw lub 9. sztuk frydrychsdorów wynosi. Kiedy naznaczone będą termina, i te razem wszystkie więcey iak rze-

czoną

czoną ſummę wynoszą, albo gdy liczba terminów nie ieſt oznaczona, równie potrzebna ieſt na piśmie ugoda.

2. Deklaracye, które wprawdzie nie są właściwemi kontraktami, lecz z nich w przyszłości prawne ſkutki wynikaią, naprzykład: alienacye, zrzeczenia ſię i t. d. kiedy obiekt przenoſi 50. talarów.

3. Umowy, przez które ſtoiący grunt ciągle trwałym iakim ciężarem ma bydź obciążony naprzykład: przeiazdem, albo kiedy przez kogo ma bydź podięty na zawsze iaki obowiązek, naprzykład: uſługa i t. d.

4. Uſtąpienie czyli ceſsyą pretensyi na którą są dokumenta, naprzykład: wexlu, obligu, długu i t. d.

5. Kiedy wyraźnie umowa naſtąpiła, iż ta ugoda nie prędzey ma bydź ważną, póki nie zoſtanie na piśmie zdziałaną.

We wszyſtkich tych przypadkach napisany kontrakt dopiero przez pod-

pis nabywa moc obowiązuiącą; Pieczęć niekoniecznie ieſt potrzebna.— Punkta podpisane, z których iasno ſię okazuie wzaiemne zezwolenie na wszyſtkie iſtotne ſzczeguły czynności, są równie tak ważne iak napisany kontrakt. Pomiędzy oddalonemi osobami odbierane na wzaiem liſty zaſtąpią mieysce kontraktu, ieżeli w nich zawiera ſię wzaiemne zezwolenie na punkta do iſtoty kontraktu należące.

Przy kontraktach na piśmie, osobne ſłówne umowy żadnego nie maią waloru; a przeto ſtrony oto ſię ſtarać maią, ażeby takowe osobne umowy także w napisanym kontrakcie umieszczone zoſtały.

Jeżeli w prawach przepisane ſądowe ſporządzenie na piśmie kontraktu nie naſtąpiło, i tenże kontrakt od żadney ſtrony ieszcze nie ieſt dopełniony, wtedy ztąd żadna ſkarga mieysca mieć nie może. Jeżeli zaś iedna ſtrona iuż go dopełniła, a druga do ugody ſłówney niechce bydź obowiązaną, powinna powrócić wszyſtko co odebrała, wraz z użytkami albo prowizyami,

ieżeli mu pieniądze były wyliczone. Jeżeli ten, który słówną umowę iuż poczęści dopełnił, od oney znowu chce odstąpić, może wprawdzie podobnież żądać na powrót tego co dał; lecz powinien przyiąć znowu to samo w tym stanie, w iakim się bydź znalazło w tym czasie, kiedy iego odwołanie wiadomości drugiego doszło. Zgoła ten, który gotów iest słowney umowy całkowicie dopełnić, używać będzie względem odstępuiącego praw i zysków prawego właściciela. Zaczym nienależy nikomu mniemać, iż niedostatku kontraktu pisanego na to użyć może, aby się szkodą drugiego zbogacił.

§. 55. Przeciwnym sposobem nie potrzeba żadnego na piśmie kontraktu, lecz sama słówna umowa iest dostateczną:

a, Przy naymowaniu prostey czeladzi;

b, Kiedy komu rzeczy są do schowania oddane, iako to: gdy podróżny gospodarzowi, furmanowi albo szyprowi w depozyt co powierzył;

c, Kiedy o ſamym tylko powróceniu odebranych rzeczy lub pieniędzy ieſt mowa;

d, Kiedy ugoda o rzeczy ruchomey od ſtron obydwóch natychmiaſt dopełnioną zoſtanie, naprzykład: gdy koń przedany kupuiącemu będzie oddany, i ten za niego płaci ugodzoną kwotę pieniężną;

e, Kiedy kontrakt o rzeczy ruchome w obcym kraiu w takim mieyscu, gdzie ſłowne ugody maią walor, ſłownie zawarty zoſtał.

U kupców w handlu towarowym lub wexlowym xiążki handlowe, ieżeli kupieckim ſposobem są przyzwoicie utrzymywane, zaſtępuią mieysce kontraktu pisanego. Jeżeli zaś ma uſtanowić ſię trwała kompania handlowa pod wspólnym imieniem, tudzież gdy idzie o własność okrętu, zawarcie aſsekuracyi lub tey podobnego inszego kontraktu: wtedy ieſt także potrzebny układ między kupcami na piśmie.

Przy czynnościach towarami kupieckiemi i aptekarſkiemi z obcemi osobami, którzy nie są kupcami, xiążki handlowe należycie utrzymywane, w każdym razie zaſtępuią mieysce kontraktu na piśmie; ieſt także dosyć, kiedy odbieraiący towary poſłany ſobie rachunek podpisze.

Kiedy piwowar, piekarz lub inne osoby handel publiczny prowadzący, trzymaią xiążkę, w którey ſię zapisuią wybrane towary, i uczynione zapłaty, takowa xiążka dowiedzie zupełnie odebranie towarów lub rzeczy przeciw odbieraiącemu, w którego ręku ſię znaydzie. Zaczym dobrze ieſt, gdy podobne osoby trzymaią z temi, którym wiele na kredyt doſtawiaią, takową xiążkę na dwie ręce. Kiedy odbieraiący nierzetelność iaką w takiey xiążce poſtrzeże, powinien naydaley w tygodniu po naſtąpionym liwrunku, o tym Sądowi mieyscowemu donieść, i przeciwko temu proteſtować ſię. Jeśli xiążka w ręku odbieraiącego będąca zginęła, wtedy liwerant może u Sędziego żądać

ażeby do zatwierdzenia przyſięgą pozoſtałego w ſwoich rękach exemplarzą zoſtał dopuszczonym.

Sądowe ugody.

§. 56. Sądowe zawarcie ugody ieſt potrzebne w naſtępuiących przypadkach;

1. Kiedy ieden z kontraktuiących ieſt ślepy, głuchy, niemy, nieznaiący pisma, lub do niego przeszkodę maiący, albo tego ięzyka, w iakim kontrakt ma bydź ſporządzony nie umieiący;
2. Kiedy iakie całe dziedzictwo ryczałtem ma bydź przedane;
3. Kiedy iaka rzecz przyszła naprzykład: przyszłe żniwo wsi przedaie ſię, a ſtrony obiedwie nie są kupcami;
4. Ugody o dziedzictwo, to ieſt: kiedy ieden drugiemu, albo obydway ſobie nawzaiem odſtępuią prawa ſukceſsyi na ſwoię przyszłą pozoſtałość maiątku. — Pomiędzy iednak małżonkami podobne ugody ważne są nawet bez zawarcia ſądowego, ieżeli żona nic przez to nie traci na ſłużącym ſobie prawie;

5. Kiedy ustąpienie dobrowolne gburskiego posiadła przez oyca iednemu z synów, ma być przez ugodę postanowione.

6. Zaślubiny, ieżeli iuż z zezwoleniem stron obydwóch nie zaszła zapowiedź. Również ugody, które przed dopełnieniem małżeństwa względem maiątku przyszłych małżonków, zwłaszcza żony, względem zarządzenia onym i użytkowania albo względem przyszłey sukcessyi zostały zawarte.

7. Ugody, przez które wspólne dóbr dzierżenie między małżonkami w mieyscu gdzie na mocy praw nie iest wolne wprowadzone, albo tam, gdzie iest dozwolone, wyłączone bydź ma.

8. Wszelkie ugody między mężem i żoną w stoiącym małżeństwie, przez które żona do tego, do czego z mocy praw nie iest winną, mężowi albo dla iego zysków obowiązać się ma.

9. Wszelkie paręki i inne czynności niewiasty, przez które ta

w zdarzeniu, gdyby kto trzeci swego obowiązku nie uiścił, pewne szkody na siebie przyimuie lub się pewnych zysków zrzeka.

10. Wszelkie darowizny, które się zaraz nie uiszczaią przez oddanie darowaney rzeczy.

11. Wszelkie układy względem dalszey sustentacyi pieniężney.

12. Deklaracya oyca; przez którą syn iego małoletni z pod władzy oycowskiey ma bydź uwolniony.

13. Kiedy kto formalnie ma być przysposobiony za dziecię własne, albo kiedy małżonkowie przez takie przysposobienie spłodzonym w przeszłym małżeństwie dzieciom swoim chcą nadać prawo i powinności rodzonych dzieci.

14. Założenie fundacyi familii, czyli wieczne powierzenie zarządzenia maiątkiem (*fidei Commissum*)

15. Wszelkie ugody, które się przedaży, zastawy albo obciążenia pewnego stoiącego gruntu naprzykład: wioski, domu, ogro-

du, młyna i t. d. albo innego iakiego do xięgi hypoteczney wciągnionego prawa tyczą. — Do tego także należy, kiedy między poddanemi i Panem dóbr układać się będzie nowy inwentarz powinności i *urbaryow*.

16. Każde arędowanie wsi, kiedy aręda roczna przenosi summę dwóchset talarów.

17. Wszelkie ugody, przez które ma nastąpić dyspozycya względem własności okrętu albo zastawy onegoż. W mieyscach, gdzie się znayduią Sądy morskie, takowych ugod sporządzenie do nich należy; w innych zaś mieyscach, też ugody mogą się załatwić przed każdym Sądem lub też przed Kommissarzem sprawiedliwości.

Kto wzmiankowane przypadki, w których należy zawierać kontrakt sądowny zważy dokładnie, łatwo pozna, iż zawsze idzie o takie czynności, które ciągnąć mogą za sobą konsekwencye wielkiey wagi. Jest

zatym zbawienną rzeczą, że prawo ma o tym ſtaranie, ażeby czynności z dobrą rozwagą przedſiębrać, i ile możności wyſtrzegać ſię oszukańſtwa, błędu, i niezrozumiałości.

Czyli w reszcie ugoda koniecznie przed Sędzią zawierać ſię musi, albo też przed Kommiſſarzem ſprawiedliwości załatwioną bydź może, względem tego każdy naypewniey zainformuie ſię u znaiącego prawo do którego się uda. Podług reguły ſporządzenie kontraktu przed Kommissarzem ſprawiedliwości ieſt doſtateczne; osobliwiey do tego należą przypadki pod numerami: 1, 6, 15, i 16, wzmiankowane. Czynności zaś pod numerami 5, 7, 11, 12, i 14 okazane, koniecznie przed przyzwoitym osobiſtym Sędzią zdziałane być powinny. W innych zaś czynnościach dependuie od wyboru ſtron u którego ſądu chcą kontrakt zawrzeć.

Prości ludzie naylepiey uczynią, gdy ſię do ſwoich namieſtników ſądowych udawać będą, bo ſądy wieyſkie podług reguły bez nich żadnych kontraktów przyimować nie mogą. Jednakowoż

ieſt excepcya przy zaślubinach i przy takich kontraktach, które dla tego iedynie, iż iedna lub druga ſtrona pisać albo czytać nie umie, ſądownie załatwiane być maią. To wtedy ſtać ſię może przed ſądem wieyſkim; iednakże ſąd bezzwłocznie namieſtnikowi ſądowemu przyięte przez ſiebie dzieło złożyć, albo ieżeliby iego funkcya wakowała, ſamemu dziedzicowi o tym oznaymić powinien.

Sądownie zawarta ugoda przynoſi ten ſkutek, iż dzieło ma wiarę publiczną, i ſporządzony na to dokument żadney nie potrzebuie approbacyi. Nadto przeciwko zawartey ugodzie exepcya przymuszenia, błędu, oszukania i lezyi podług reguły mieysca mieć nie może, i exekucya wſtrzymana tylko być ma przez obiekcye, które natychmiaſt iasno okazane będą. — Skutek sądowey ugody.

Sądowe więc ſporządzenie kontraktu ma tym sposobem użytek iſtotny. Radą ieſt dla każdey ſtrony chcącey oſtrożnie poſtępować, ażeby każdy ważny kontrakt, choćby też prawa tego nie wymagały zawierała ſądownie, albo przez

którego Kommissarza ſprawiedliwo-
ści.

O zachowywaniu się stron.

§. 57. Kiedy ſtrony chcą przedſięwziąć zawarcie ugody ſądownie, odezwą ſię o to osobiście albo przez plenipotenta u Sędziego. Jeśli czynność ta ma ſię odbyć przez plenipotenta, wtedy plenipotencya wyraźnie ten zamiar zawierać w ſobie powinna, i zawsze ieſt pożytecznie, kiedy podpis ſądownie zaświadczony będzie.

Jeśli żadnego nie będzie niebespieczeńſtwa w zwłóce, wtedy ſtrony dobrze poſtąpią, kiedy Sędziemu wprzódy na piśmie lub przez protokuł oświadczą, że takową czynność chcą przedſięwziąć, iżby tenże uczynił potrzebne do tego przygotowanie. Jeśli zaś czynność ta żadney zwłóki nie cierpi, na ten czas ſtrony mogą zaraz żądać uſkutecznienia oneyże. W wyższych ſądach, magiſtraturach, i w innych ſądach, które ſię z więcey iak iedney osoby ſkładaią, nie dobrze ieſt udawać ſię do członków poiedyńczych, lecz żądanie to podane być powinno całemu ſądowi, albo temu, który iako

Prezes, Dyrektòr, i t. d. pierwsze w zaſiadaniu ma mieysce.

Przy ſamym zawieraniu naprzòd na tym zależy, ażeby Sędzia, kiedy mu ſtrony nie są doſtatecznie znaiome, przekonał ſię, że ſtrony aktualnie są ci, za których ſię podali. W takowym więc zdarzeniu ieſt rzeczą użyteczną, ażeby dwie lub trzy Sędziemu znaiome i nie podeyrzane osoby ſtawili, któreby z własney wiadomości złożyć mogły zaświadczenie.

Potym Sędzia przeświadczonym być powinien, iż ſtrony maią te zdatności i przymioty, iakich wyciągaią prawa do ważności przedſięwziąć ſię maiącego interessu. A ieżeli ztąd wypadnie wątpliwość, n. p. względem doſtateczności lat którey ſtrony, wtedy dobrze uczyni, gdy ſwego chrztu metrykę złoży.

Przy kontraktach wiele punktòw obeymuiących, będzie naylepiey, ażeby pierwey punkta pryncypalne na piśmie były ułożone i Sędziemu podane, iżby z nich właściwy poznał rzeczy zamiar. Prawo wkłada na Sędziego obowiązek ſtarania ſię o

to, iżby kontrakt mógł być niewzruszenie zawarty; iżby iedna ftrona drugę fałszywemi pozorami lub innym niegodziwym fposobem nie oszukała; iżby ftrony obydwie były zainformowane o prawnych konsekwencyach czynności, dla zabieżenia przez to wszelkim pośpiechom; iżby nakoniec właściwa ich myśl i iftotny zamiar iasno i ze wszyftkiemi okolicznościami były opisane, i wszelkiey omyłce, niezrozumiałościom i wątpliwościom nayufilniey fię zapobiegło. W tym wyobrażeniu ftrony powinny fzanować poftępowanie fędziego przy zawieraniu ugod; wydane do fiebie zalecenia chętnie wypełniać; lepsze obiaśnienia, których będzie żądał, onemu dokładnie dawać, i nie wnofić fobie, iakoby im bez przyczyny trudność rzeczy fprawiona była.

Potym całego dzieła obszerny fporządzi fię protokuł. Dobrze będzie, gdy fię w ten czas ftrony cicho i fpokoynie zachowaią, tudzież fzemraniem i niepotrzebnym fzeptaniem przeszkody fędziemu czynić nie będą, owszem gdy na to pilną mieć

będą attencyą, ażeby interess z wſzelkiemi do niego należącemi określeniami, dodatkami umowy i kondycyami obszernie w iasnych i ſtósownych wyrazach zoſtał do protokułu zapisany.

Potym protokuł ſtronom z wolna i wyraźnie będzie czytany. W ten czas znowu ieſt attencya potrzebna, a ieżeli maią co ważnego do namienienia, to wyſtawią Sędziemu z ſkromnością, który w każdym razie potrzebny dodatek na końcu protokułu dopisze.

Jeśli ſtrony przy kontentach protokułu nic więcey nie maią do namienienia, wtedy ſię protokuł zakończy i onym do podpisu poda. Jeśliby iedna lub druga ſtrona nie umiała pisać, krzyżyk lub inny iey zwykły znak ręki położy.

Na mocy protokułu, potym będzie wydany inſtrument ſądowy na tę czynność, i ſtronom obydwom za wypłaceniem oznaczonych w taxie ſportułowey należytości onegoż exemplarz oddany.

O wexlowych certyfikacyach.

§. 58. Jeſt iuż nadmieniono w §. 36, iż tylko pewne osoby podług praw mogą wydawać wexle bez pozwolenia zwierzchności. Chceli kto, ktory przez ſię do wydawania wexlow nie ieſt zdolny, wyrobić ſobie tę zdolność dla wsparcia czyli dla rozszerzenia ſwego handlu albo utrzymania ſposobu życia, wtedy o nadanie iey ſobie udać ſię powinien do ſwego przyzwoitego ſędziego.

O co meldować ſię może przez protokuł albo przez notę własną ręką podpisaną. Może ſię także zgłoſić przez plenipotenta, iednak tenże mieć na to powinien ſpecyalną plenipotencyą ſądową. Osoby płci niewieściey, takoż męszczyźni proſtey kondycyi naylepiey uczynią, kiedy ſię osobiście Sędziemu meldować będą. Jeśli ſię zaś zdarzy, iż w ów czas nie znayduią ſię w mieyscu zwyczaynego ſwego mieszkania, wtedy przynaymniey wprzódy ſtanąć osobiście przed iakim innym ſądem, dać ſię obiaśnić o przepisach i ſkutkach prawa wexlowego, i napisany w tey mierze protokuł ſwemu przyzwoitemu Sędziemu podać powinini.

Sędzia

Sędżia nie pierwey ma nadawać moc wyftawienia wexlow, iak gdy fię przekona, iż profzący o to pofiada te przymioty i roftropność, które każdy do ważnego zawierania ugod, i zaciągania długów mieć powinien. Sędzia ma także w ogólności dać fobie okazać, czyli ftaraiący fię tak użyteczny fposob życia prowadzi, iż do pomyślności iego zdolność wydawania wexlow pomocną być może. Kto zatym nie ieft iuż Sędziemu dokładnie znaiomy, powinien iemu metrykę fwego chrztu złożyć, i pewne wiary godne osoby ftawić albo przynaymniey wfkazać, któreby Sędziemu potrzebną dać mógły wiadomość. Potrzebne kondycye.

Jeżeli Sędzia przy żądaney zdolności wydawania wexlow nic nie znayduie ważnego coby go zaftanawiać miało; wtedy wyda na to na piśmie inftrument zaświadczenia. Takowy inftrument czyni tego, który go otrzymał, zdolnym do wydawania wexlow nie tylko w tey okoliczności, dla którey tegoż zaświadczenia fzukał, ale w wszelkich innych zdarzeniach, dopokąd przez Sę- Skutek.

dziego znowu napowrot odebrane, albo przez obwieszczenie w Gazetach i pismach peryodycznych za nieważne deklarowane nie będzie. Niezwiaſty, którym ſię takowe da zaświadczenie, nie potrzebuią do ſwych potym naſtępnych czynności wexlowych żadnego aſſyſtenta czyli kuratora, ani też powtórzenie explikacyi rygoru prawa wexlowego ieſt potrzebne.

Potrzebna oſtrożność. Ktokolwiek iednak z kim któryby takowe zaświadczenie okazał, wchodzić chce w czynność wexlową, ten ma zachować tę oſtrożność, aby ſię naypierwey przeświadczył, czyli taż ſama oſoba, która ma w rękach to zaświadczenie, ieſt w nim wymieniona? Daley ma ſię o to ſtarać, ażeby albo kopia zaświadczenia do wexlu przyłączoną zoſtała, albo przynaymniey wytknięto było, kiedy i od którego Sądu to zaświadczenie ieſt dane. Sąd każdy utrzymywać powinien dokładny Regeſtr wydanych zaświadczeń, z czego w zdarzonych przypadkach wkrótce dowiedzieć ſię można, czyli kto aktualnie zdolność wydawania wexlow otrzymał.

ROZDZIAŁ II.

O Testamentach i ugodach o Dziedzictwo.

§. 59. Każdy mieszkaniec Państwa ma moc przez testament albo przez ugodę o dziedzictwo postanowić, iak po śmierci iego postąpiono być ma z pozostałym maiątkiem. Ostateczney woli rozporządzenie, którym się stanowią ieden lub więcey sukcessorowie iakiego pozostałego maiątku, zowie się testamentem. Jestli bez ustanowienia sukcessora ostatecznie rozporządzono tylko co do poiedyńczych rzeczy i summ, wtedy dyspozycya ta nazywa się kodycyllem. Jeśli zaś dwie lub więcey osob przez ugodę z sobą nawzaiem ustąpiło sobie prawa dziedzictwa na swym przyszłym pozostałym maiątku, to zowie się ugodą o dziedzictwo. Nayznacznieysza różnica między testamentem a ugodą o dziedzictwo iest w tym, iż testament podług upodobania

O ostateczney woli i dyspozycyach w powszechności.

tego który go uczynił, może być cofnięty, i odmieniony; co przy ugodzie o dziedzictwo dziać się nie może bez zezwolenia drugiego.

Kto iest mocen czynić Testament.

Testament i wolą ostatnią uczynić może każdy, który iest zdolny swoię wolą wyraźnie deklarować. Nieletni tylko, którym nie minęło ieszcze lat czternaście, głusi i niemi, którzy się ani ustnie ani na piśmie tłómaczyć niemogą, podobnież osoby, które dla ustawicznego szaleństwa lub tępości rozumu pod opieką zostaią, nie mogą ważnego Testamentu ostatniey woli (Codicillum) czynić.

Małoletni, bez różnicy płci, kiedy im iuż minęło lat czternaście, nie potrzebuią do swoich ostatecznych rozporządzeń ani zezwolenia oycowskiego lub opiekuńskiego, ani iakiey inney pomocy, atoli teyże pomocy użyć muszą przy kontraktach i innych między żyiącemi zachodzących czynnościach.

Nawet za marnotrawcow sądownie uznani mogą ważnie rozporządzać swoim przyszłym pozostałym maiątkiem; wszakże iednak powinni pra-

wnym ſwoim ſukceſsorom zoſtawić połowę maiątku. Kiedy Rodzeńſtwo takiego człowieka nalegać będzie, aby za marnotrawcę był deklarowany, na ten czas dobrze ſobie poſtąpią, gdy zaraz celem napomnienia go wyszlą do niego iaką sądową osobę lub Kommiſsarza ſprawiedliwości. Idzie zatym to, że od czasu tegoż napomnienia iuż nie ieſt mocen podług woli swey dysponować drugą połową maiątku na pokrzywdzenie prawnych ſwoich ſukceſsorow, ieżeli potym sądownie będzie deklarowany za marnotrawcę.

§. 60. Każdy wolno zarządzić może tym w Teſtamencie lub w ostatniey woli, czym za ſwego życia, iako czyſtą własnością podług woli ſwoiey mógł władać. Lennością, dobrami familii, poruczonemi sobie kapitałami i funduszami, tudzież innemi rzeczami, z których komu użytek i wygoda tylko do iego śmierci ſą odſtąpione, nikt ważnie rozporządzać nie może. Czym kto rozrządzić może w testamencie?

Nadto, nikt nie ma mocy ſwoim dzieciom i wnukom należącey im powinney części uwłaczać, uchylać O powinney części (*legitima*)

lub obciążać. Takowa *legitima* składa się z pewney części porcyi dziedziczney, iakąby dzieci, wnoki albo rodzice dostali, gdyby żadnego nie było Testamentu; wynosi ona czasem połowę, czasem trzecią część teyże porcyi dziedziczney w proporcyą więcey lub mniey znayduiących się osób, którym część z obowiązku przypada. Może być odiętą lub ukroconą z przyczyny tylko ciężkiego kryminału albo wielkiey obrazy przeciw zostawiaiącemu dziedzictwo, lub z przyczyny nieprzystoynego zachowywania się w obyczaiach. Obszerniey opisane przyczyny wydziedziczenia każdy powinien obaczyć w powszechnego prawa kraiowego części, II. tytule 2. §. 399. aż do 418. i 506 do 514. Lecz tym, którym część z obowiązku zostawiona być powinna, można na to rachować wszystko, co od zostawuiącego dziedzictwo za życia iego z. samey szczodrobliwości i dobrey woli dostali. Osobliwie dzieci i wnuki istotną wartość otrzymaney wyprawy, i darowanych sobie stoiących gruntow, kapitałow lub prawa iakiego w po-

rachunek przyiąć, niemniey długi przez zostawuiącego dziedzictwo za nich opłacone, kiedy tych dorachowanie wyraźnie zadysponował, zaspokoić powinni.

Nadto, mogą Rodzice względem legitimy dzieci swoich takowe rozporządzenia podług woli swey uczynić, któremi zagrodzi się, iżby ta zmarnowaną, lub z przyczyny długów dziecięcia, onemuż zupełnie odciętą nie była.

Także iedno z pozostałych małżonkow podług reguły ma prawo żądać porcyi dziedziczney stosownie do rozmaitości Statutow Prowincyi lub mieysca, w którym zostaie. Ta porcya pod bnież tylko z przyczyny takowych win, któreby zmarłego do rozwodu usprawiedliwiły były, onemu może być odiętą lub uszczuploną.

§. 61. Każdy Testament lub ostatnia wola być powinna podług regułу zrobiona sądownie. Testator może swoię ostatnią woli opinią Sądowi ustnie podyktować, albo tę iuż napisaną i zapieczętowaną do zachowania sądowego oddać. Forma Testamentu Sądownego.

Każdy ma wolny wybor, u ktòrego Sądu chce zrobić swóy Testament. Nawet przed sądami wieyſkiemi, i przed Magiſtraturami Policyi w małych miaſtach, każdy, kto w aktualnym życia niebeśpieczeńſtwie znayduie ſię, może Teſtament ſporządzić. Na ten czas sądy wieyſkie i Magistratury Policyine powinny tylko użyć do tego dzieła ktòrego przyſięgłego Pisarza sądowego, albo gdy tego nie masz, Kommiſsarza ſprawiedliwości lub też Xiędza, a potym odebrany Teſtament bez zwłóki przyzwoitemu sędziemu do rąk oddać.

Zachowanie się tego, ktòry chce zrobić Testament sądownie.

Ktoby ſię nie mógł lub nie chciał ſam osobiście udać do mieysca sądowniczego, temu także wolno ieſt prosić Sędziego, ażeby Teſtament w domu mieszkania iego ſpisany zoſtał. Takową proźbę zanieść może na piśmie ſwoią własną ręką podpisanym, albo też przez dwoch od ſiebie wyſłanych uczciwych ludzi. Prawo wyraźnie obowięzuie sądy, każdemu, który chce uczynić Testament, ſwoim urzędowaniem bez trudności, i niezwłòcznie być na po-

mocy, w żadne ciekawe do interesſu nie należące, familii i oſtanie maiątku badania nie wdawać ſię, i o tym co w ſobie zawiera Teſtament, milczenie zachować.

W reszcie od woli każdego zależy, teſtament ſwóy Sędziemu uſtnie podyktować, albo go wprzódy na piśmie ułożyć, i onemu zapieczętowany oddać. W oſtatnim razie takowe dzieło przez teſtuiącego podpisane bydź powinno. Wszelako każdy bezpiecznie ſobie poſtąpi, gdy do ſporządzenia pisanego teſtamentu prawnika iakiego przyzwie, ponieważ na dokładnym i wyraźnym opiſie treści rzeczy nader wiele zawiſło, i łatwo ſpory wyniknąć mogą. Z tego powodu niemniey dobrze ieſt, teſtamentu niepotrzebnemi oddzielnemi kondycyami i warunkami nie obciążać. Kondycye zdrożne, w prawach zakazane, przyſtoyności i dobrym obyczaiom przeciwne, zważane bydź maią iak gdyby całe nie były umieszczone.

Teſtament ſądownie podany, pod pieczęcią w ſądzie zachowany być powinien do czasu, gdzie go teſtu-

iący odebrać zechce, albo póki po śmierci iego sukcessorowie otwarcia onego żądać nie będą. Testuiący odbierze na to od Sądu zaświadczenie, który troskliwie zachowa, gdyż go za przyszłym wydaniem sobie testamentu, Sądowi na powrót oddać będzie winien. Jeżeli kto życzy; aby na pozostałych iego ruchomościach nie były przyłożone pieczęcie, uwiadomi o tym Sędziego przy podaniu swego testamentu, zaczym takowe żądanie w Protokule względem tego dzieła sporządzonym, tudzież na testamencie samym i w zaświadczeniu umieszczone bydź powinno.

Odmiana albo cofnienie testamentu.

§. 62. Kto testament swóy w Sądzie złożony odmienić albo całe cofnąć zechce; będzie miał do tego następuiące trzy drogi.

1, Może wydania iego żądać;
2, Nowy sądowy testament sporządzić z postanowieniem nowych sukcessorów; albo
3, przed iakimkolwiek Sądem wyraźnie deklarować, że testament swóy odwołuie i uchyla.

Oſtatni ſposób ieſt nayłatwieyszy i zwłaszcza wtedy pożyteczny, gdy kto oddalonym ieſt od mieysca, gdzie teſtament ſwóy deponował. Do tego nie trzeba iemu nic więcey, iak tylko, aby ſię ſtawił przed Sędzią mieysca bawienia ſwego; Sąd, w którym teſtament ſwóy złożył wſkazał; wolę ſwoią uchylenia albo odwołania ſwego teſtamentu do Protokułu podał, i ſądowego na to potwierdzenia żądał. Wtedy naylepiey ſobie poſtąpi, gdy takowe potwierdzenie ſądowi, w którym teſtament iego ſię znayduie przeszle, przynaymniey one pilnie zachowa albo zaufanym osobom powierzy. Odwołanie.

Drugi ſposob ſporządzenia nowego teſtamentu równie ieſt ſkuteczny; atoli zbawienną ieſt oſtróżnością w takowym nowym teſtamencie wyraźnie poſtanowić, że przeszła czynność we wszyſtkich punktach uchylona bydź ma; inaczey łatwo ztąd ſpory powſtać mogą. Nadto, przy udziałaniu powtórnego teſtamentu podług zawartych w przeszłym §. przepisow poſtąpić należy. Nowy teſtament.

Odebranie na powrót.

Trzeci sposob, to ieſt: odebranie na powrót teſtamentu, ieſt naybeśpiecznieyszy. Teſtator bawiący w mieyscu, gdzie oſtateczne rozporządzenie ſwoie złożył, poda żądanie odebrania onego uſtnie do Protokułu, albo przez notę własną ręką podpisaną. Na to wyznaczony będzie termin w zwyczaynym mieyscu ſądowym albo w mieszkaniu tego, który teſtament ſwóy życzy odebrać. Tego terminu powinien osobiście pilnować, i odebrane względem teſtamentu zaświadczenie złożyć. Potym ukaże ſię iemu teſtament; on przeświadczy ſię czyli ieſt tenże ſam, który dawniey deponował, odbierze go na powrót, i Protokuł około tego dzieła ſporządzony podpisze. Przeciwnie, gdy ten, który teſtament złożył, od mieysca gdzie ſię znayduie ieſt oddalony, odebranie iego na powrót przez plenipotenta żądać i uſkutecznić może. Atoli Plenipotencya wyraźnie do tey czynności zeznaną, i ſądownie zaświadczoną być powinna. Samo żądanie na powrót teſtamentu, nie czyni ieszcze iego nieważność. Kto zatym chce teſta-

ment ſwóy iſtotnie uchylić, niechay nie opóźnia ſię z tym do oſtatniey godziny, albowiem może go zayść koniec życia, nim będzie mógł od Sędziego teſtament odebrać. Lecz natychmiaſt po zwróceniu teſtamentu, tenże ważność ſwoię utraca bez różnicy, czyli ieszcze odpieczętowanym albo odmienionym nie zoſtał. Złożywszy teſtament równo brzmiący w kilku ſądach, ſtarać ſię trzeba wszyſtkie iego exemplarze od każdego z nich na powrót odebrać.

Uchylenie teſtamentu ſposobami powyżey wytkniętemi wtedy tylko ieſt potrzebne, gdy poſtanowienie względem ſukceſsyi odmienione lub cale uchylone bydź ma. Jeżeli teſtator tylko zapisy lub insze oddzielne warunki teſtamentu ſwego odwołać albo odmienić ma wolę: dosyć ieſt na tym, gdy deklaracyą ſwoię przed Kommiſsarzem ſprawiedliwości i dwóma świadkami uſtnie uczyni i ſądowego zaświadczenia na to żądać będzie, albo gdy wolę ſwoią przez ſporządzoną na piśmie i własną ręką podpisaną notę wyraźnie oświadczy. Wszakże takowa nota

do uchylenia zapisu ważną będzie, gdy przynaymniey będzie przez niego własną ręką podpisaną; atoli powod takowego odwołania wyraźnie umieszczony i uſprawiedliwiony być powinien.

Każdy mocen ieſt teſtament ſwóy uchylić; owszem dobrze ſobie w tym poſtąpi w naſtępuiących trzech przypadkach:

a, gdy po uczynionym teſtamencie dzieci ſpłodzi albo doczeka ſię wnuków, którzy do ſukcessyi dziedzictwa iego maią prawo;

b, gdy po napisanym teſtamencie przysposobił kogo za własne dziecię;

c, gdy o dziecięciu albo iednym z rodziców któremu należy ſię *legitima* w teſtamencie ſwoim przeto nie uczynił wzmianki, iż o exyſtencyi iego nie wiedział, albo miał one za nie żyiące, potym zaś takowy ſukceſsor powróci, albo o życiu iego pewna nadeydzie wiadomość.

W takowych zdarzeniach trzeba koniecznie deponowany teſtament niezwłócznie odmienić, albowiem mógłby bydź nie ważnym.

§. 63. Względem opisaney powyżey formy teſtamentów i kondycyllów, prawa naſtępuiące uczyniły excepcye: O bezsądownych rozrządzeniach.

I. Rozrządzenia względem pogrzebu, poſtanowienia opiekunów dla dzieci, tudzież inszych nietyczących ſię maiątku oddzielnych punktòw; nadto zapisy, których ogół dwudzieſtey części maiątku nie przewyższa ważne są, gdy dzieło przez teſtuiącego własną ręką pisane i podpisane, tudzież rok i data są umieszczone.

II. Gdy kto czyniąc ſądowny teſtament, wyraźnie ſobie w nim oſtrzeże moc czynienia potym w prywatnych pismach oddzielnych rozrządzeń, wtedy w takowych własną ręką zdziałanych i podpisanych, tudzież rok i datę w ſobie zawieraiących pismach podział maiątku ſwego między wyrażonemi w teſtamencie ſukceſsorami dokładniey obiaśnić,

zapisy znosić albo odmieniać, i nowe legata przydać iest mocen.

III. Zapisy sukcessorom albo iednemu z nich, aczkolwiek ustnie tylko uczynione, ieżeli dwudziestą część wartości maiątku nie przenoszą, dopełnione bydź powinny. Wszelako dobrze iest mieć przy ustnych zleceniach ostróżność, aby przynaymniey dwóch świadków było przytomnych, ktòrzyby w potrzebie mogli zeznanie uczynić.

IV. Rodzice czyniąc między dziećmi lub wnukami rozrządzenie względem sposobu iakim między niemi maiątek podzielony bydź; które z należących do niego ruchomości temu lub owemu potomkowi dostać się; iaką wartość pozostałe stoiące dobra albo ruchomości przy przyszłym podziale między dziećmi i wnukami mieć; iaką rzecz lub wartość od rodzicow za życia ich z maiątku otrzymaną potomek powrócić lub pozwolić sobie odrachować powinien: takowe rozrządzenie własną ręką zdziałać i podpisać, albo przed Kommissarzem sprawiedliwości i 2ma świadkami ustnie do Protokułu podać są obowią-

obowiązani. Jeżeli teſtuiący woli ſwoiey w tey mierze nie napisze całkowicie własną ręką, dosyć ieſt na tym, gdy imie ſwoie na każdey karcie i na końcu podpisze, i przed Kommiſſarzem ſprawiedliwości tudzież dwóma świadkami zadeklaruie, że dzieło oſtateczną wolę iego w ſobie zawiera, i że one wprzódy pilnie przeczytał.

Atoli zważyć należy, że rodzice przez takie poſtanowienia ani legitimy iednego z potomſtwa uszczuplać lub obciążać, ani onym nakazywać nie mogą, iżby część nieżytości ſwoiey dawniey ſobie wydaną na powrót oddali. Wszakże ieżeliby przytym z pożytkiem pozoſtałego małżonka było co poſtanowiono, za nie napisano poczytane będzie.

V. Znayduiącemu ſię na morzu, wolno ieſt w bliſkim niebezpieczeńſtwie życia, oſtateczną wolę ſwoią przełożonemu okrętu w przytomności dwóch świadków podyktować, albo mu onę gotową na piśmie powierzyć. Jednakże dopłynąwszy potym do portu, teſtament ſwóy nie

zwłocznie powtórzyć powinien, bo byłby nieważnym.

VI. Podobnież mogą osoby znayduiące się w mieyscu, które dla zaraźliwey choroby albo grożącego niebezpieczeństwa wkroczenia nieprzyiacielskiego tak dalece iest zamknięte, iż mieszkańcy iego do sądu doyść nie mogą, przed poiedynczą sądową osobą, przed Kommissarzem sprawiedliwości, albo też lekarzem, Plebanem lub Kapelanem, w przytomności dwóch świadków testamentować. Takowy iednak testament wtedy tylko iest ważny, gdy testuiący w przeciągu iednego roku po reassumpcyi sądowych czynności umrze. Jest zatym rzecz pożyteczna, taki testament iak tylko być może nayprędzey w przyzwoitym sądzie złożyć.

VII. Officyerowie, Kaprale, żołnierze, zgoła wszystkie do woyska należące osoby, gdy dla powstałych woiennych zamieszek wychodzić muszą z swoich stanowisk; tudzież wzięci przez nieprzyiaciela w niewolę albo zakład, takoż do zachowania sądowey formy testamentów nie są

obowiązani. Jeżeli ktòry z nich w ſzturmie, potyczce, lub małey utarczce zginie, oſtateczna wola iego w takowym niebezpieczeńſtwie oświadczona ważną bydź ma, byleby pismem iego albo dwóma świadkami była dowiedzioną.

Wyiąwszy przypadki takiego niebezpieczeńſtwa, powinna osoba woyſkowa w czaſie woyny teſtament ſwóy własną ręką zdziałać i podpisać, albo go kommenderuiącemu Officyerowi lub Audytorowi w przytomności dwóch świadkòw podyktować. Officyer lub Audytor zapisawſzy względem tego dzieła Protokuł, podpisze go wraz z świadkami i zachowa u ſiebie teſtament do czasu, gdzie będzie miał ſposobność oddania go woyſkowemu lub innemu ſądowemu zgromadzeniu. Takie teſtamenta tylko do roku po powróconym pokoiu maią ſwóy walor; trzeba zatym ſtarać ſię, iżby na nowo należytą formą były ſporządzone. Teſtamenta zbiegów żołnierſkich dla dezercyi ważność ſwoią tracą.

O uchyleniu rozrządzeń bezsądownie uczynionych.

§. 64. Wzmiankowane w powyższym §. pod numerami 1. 2. 3. i 4. rozrządzenia bezsądownie uczynione, przez przeciwne onym deklaracye znieść albo uchylić można, skoro dostateczny na to dowod zachodzi. Niechay więc każdy wolę swoią na piśmie własną ręką zdziałanym i podpisanym, albo w przytomności dwóch świadków ustnie oświadczy. Jeżeli tylko idzie o odmianę zapisów w takowym pisanym dziele, (patrz Nro I. II. III. IV.) dosyć iest na tym, gdy mieysce lub imię tego któremu zapis miał bydź uczyniony; rzecz lub summa legowana przez testuiącego będą przemazane albo inszym sposobem nieczytelnemi uczynione. Wszelako każdy dobrze sobie postąpi, gdy zamiast tego raczey ostateczną wolę swoią dla uniknienia łatwo ztąd wyniknąć mogących sprzeczek wyraźnie oświadczy. Wzmiankowane pod numerami 5 6. i 7. uprzywileiowane testamenta podobnym sposobem uchylone bydź mogą, iak były sporządzone, ieżeli iedno z namienionych niebezpieczeństw zacho-

dzi. Wszelako ten, który ma ſposobność wolę ſwoią oświadczyć przed zgromadzeniem ſądowym, bezpiecznicy ſobie poſtąpi.

§. 65. Nikt, chcącemu teſtament ſporządzić, ſporządzony na powrót odebrać albo odwołać, przeszkody zakładać nie powinien, albo co gorsza, przymusu, groźby lub inszych zdrożnych ſposobów do pozyſkania ſukceſsyi używać.

Przestroga dla chcących dziedzictwo osiągnąć.

Kto rozmyślnie, albo przez grubą winę przyłożył ſię do śmierci teſtatora, nawet bez odwołania obiecany ſobie pożytek utraci, chyba że mu zoſtawuiący ſukceſsyą takowe przewinienie wyraźnie wybaczył.

Kto komu w sporządzeniu teſtamentu przeszkodę założył, wszelkie pożytki utraci, ktòrych mógłby był ſpodziewać ſię na mocy prawney ſukceſsyi albo z inszego iakiego powodu. Jeżeli ſądowne podanie gotowego teſtamentu wſtrzymał, będzie powinien tym, którzy mieli przezeń co zyſkać, za utracone pożytki nadgrodę uczynić.

Kto komu ódwołanie albo odebranie na powròt uczynionego teſta-

mentu zatamował, utraci wszyſtkie w nim zapisane ſobie pożytki, i prócz tego tym, którzyby z odwołania byli pożytkowali, zupełną nadgrodę uczynić będzie powinien.

Kto teſtament lub insze oſtateczne rozporządzenie tai albo uronia, także utracić zapisane w nim zyſki, i wartość rzeczy albo summę dla których teſtament zataił, publiczney kassie zapłacić ma.

Jeżeli kto przez gwałt, przez ujęcie sobie ſposobow pożywienia, albo leczenia, boleść ciała, niebeśpieczne groźby, lub przez insze niegodziwe ſposoby był przymuszonym do uczynienia teſtamentu albo inszego iakiego oſtatecznego rozporządzenia, powinien naypoźniey w ciągu iednego tygodnia po czasie gdzie mógł udać ſię do Sędziego, okoliczności do proteſtacyi uczynić o to mianey należące, wraz z dowodami onych okazać, zaświadczenie na to wziąść, i iednemu z zaufanych przyiacioł ſwoich powierzyć, aby ie mógł w czaſie ſwoim użyć. Jeżeli takowe ſądowne donieſienie uczynione nie było, krewni zaś teſtatora z ſłusznych

przyczyn ſądzą, iż teſtament lub oſtateczne rozporządzenie były niegodziwemi ſposobami wymuszone, powinni naydaley w przeciągu trzech mieſięcy po zasięgnieniu wiadomości o exyſtencyi takowego rozporządzenia ſądowi o nim donieść.

O ugodach sukcessyonalnych.

§. 66. Każda ważna ugoda o ſukcessyą ſądownie zawartą albo przez obydwie ſtrony osobiście ſądowi podaną być ma. Wybor ſądu od woli ich zależy. Zgłoszą ſię więc do ſądu uſtnie do protokułu lub na piśmie, i zachowaią ſię podług uſtaw w §. 60. opisanych.

Takowa ſukcessyonalna ugoda bez zezwolenia drugiey ſtrony odwołaną albo uchyloną być nie może. W prawdzie nieogranicza ona żadną z obydwoch ſtron pòki żyią w wolnym rozrządzeniu maiątkiem, atoli żadna z nich, w przypadku śmierci, z krzywdą wyznaczonego w ugodzie ſukcessora nic poſtanowić nie może. Z tym wszyſtkim, małe zapisy, których ogół dwudzieſtey części maiątku nie przenoſi, mogą być oſtateczną dyspozycyą sukcessorowi do uſkutecznienia zalecone.

Każda ugoda sukcessyonalna iest zatym czynnością wielkiey wagi. Kto takowę zawrzeć zechce, dobrze uczyni, gdy wprzódy od prawnika rady zasiągnie.

O wzaiemnych testamentach.

§. 67. Od ugod sukcessyonalnych różnią się wzaiemne testamenta, w których kto kogo w nadgrodę zapisanego sobie dziedzictwa, sukcessorem swoim być mianuie. Takowe testamenta tylko małżonkowie czynić mogą, a te dla uniknienia podstępu i wszelkiego oszukania w iednym instrumencie wspólnie sporządzone być powinny. Około takiego dzieła postąpić należy wedle przestrogi w § 60 zawartey. Jeżeli będzie Sędziemu na piśmie podane, przez obydwoch małżonków koniecznie własną ręką podpisane być powinno.

Takowy wzaiemny testament mocna iest iedna strona bez zezwolenia drugiey odwołać, gdy zechce nowy testament zdziałać, i w nim przeszły wzaiemny znieść, albo gdy przed iakimkolwiek sądem wyraźnie zadeklaruie, że przeszły wzaiemny testament uchyla. Idzie zatym, że

takoż druga ſtrona, aczkolwiek wzaiemny teſtament nie odwołała, za umarzaiącą i uchylaiącą tenże poczytana będzie. Atoli w takowym razie, ieżeli wyraźna proteſtacya z ſtrony drugiego małżonka nie naſtąpiła, ważne będą te zapisy, które inſzym osobom nie będącym krewnemi ani osobliwszemi przyiacielami odwołuiącego uczyniła.

Jeżeli wzaiemny teſtament przez żadnego z małżonków nie będzie odwołany, wtedy po śmierci iednego z nich, przeżyłemu ſłuży wybor brać ſię z takiego teſtamentu do ſukcesſyi albo od niey odſtąpić. W oſtatnim razie, mocen iednak ieſt należytey ſobie iako małżonkowi porcyi domagać ſię. Przeciwnie, ieżeli obeymie ſukcessyą z teſtamentu, nie będzie iemu wolno odſtąpić od własnych uczynionych w nim rozrządzeń, zwłaszcza gdy z brzmienia teſtamentu albo z innych okoliczności okaże ſię, że iemu zmarły z ſtóſunkiem do takowych rozrządzeń maiątek swoy zlecił. To ma ſię rozumieć nadewszyſtko względem rozrządzeń przeżyłego małżońka, które ku

dogodzeniu wspólnym dzieciom, krewnym, albo osobliwszym przyiaciołom zmarłego dążą.

ROZDZIAŁ III.

O przypadkach śmierci i sukcessyach.

Doniesienie o śmierci. §. 68. Skoro kto umrze, zachodzi naprzód pytanie, czyli przypadek śmierci sądowi mieyscowemu okazany być powinien? Takowe uwiadomienie powinno niezwłocznie nastąpić:

a, gdy zmarły ani małżonka ani bliskich krewnych którzyby mogli być iego sukcessorami, w mieyscu gdzie umarł po sobie nie zostawił;

b, gdy wprawdzie nie zbywa na krewnych, ale małżonka niemasz, między pierwszemi zaś znayduią się nie letni, nie zdro-

wi na umyśle, albo za rozrzutnych sądownie ogłoszeni.

Potrzebne doniesienie uczyni się wtedy sądowi mieyscowemu, albo ieżeli w takim mieyscu iest kilkoro sądow, temu z nich, ktòrego iuryzdykcyi zmarły podług §. 13. z osoby swoiey był podległym. Może stać się na piśmie lub ustnie do protokułu, i powinno być uiszczone przez znayduiącą się w domu zmarłego familią, przez tego, ktòry mu usługiwał, lub domem iego zarządzał, albo w reszcie przez gospodarza lub właściciela domu. Jeżeli zmarły sprawował publiczną funkcyą, o śmierci iego w każdym razie zwierzchnika uwiadomić należy.

Jeżeli nieletnie albo niezdrowe na umyśle potomstwo zostawił, obowiązkiem iest Plebana parafii gdzie był pogrzebiony, w każdym razie zwierzchności o tym donieść, aby względem opieki potrzebne przygotowania uczynione być mógły.

§. 69. Drugi punkt, który w przypadku śmierci rozważyć należy, tyczy się bezpiecznego zachowania pozostałego maiątku. W iakich zdarze- *Poprzednicza staranność o pozostałym maiątku.*

niach sądy obowiązane są końcem oddalenia wszelkiey szkody dla sukcessorów albo wierzycielów wyniknąć mogącey, zapieczętowanie z urzędu nakazać, o tym obszerne w prawach zachodzą przepisy.

Przestroga dla Sądów wieyskich.

Zaleca się przy tym sądom wieyskim, iżby w takich przypadkach gdzie w domu zmarłego nie znayduie się ani małżonek, ani bliski krewny, ani nawet sędzia mieyscowy, schowania obeymuiące rzeczy i ruchomości zmarłego zamykali, i pieczęć sądową na nie przykładali, potym zaś Sędziemu mieyscowemu spieszny rapport o tym czynili. Jeżeli zmarły miał rolę, szynk karczemny, i t. d. wyznaczy się dozorca, a temu oddadzą się potrzebne narzędzia i sprzęty. Powiedziało się iuż wyżey, że ten który nie życzy sądowego zapieczętowania swoiey pozostałości, zgłosić się z tym do sądów na piśmie albo do protokułu powinien.

Jeżeli sąd zapieczętowanie nakaże, obowiązkiem iest sukcessorów i ludzi domowych baczyć, aby pieczęcie nie tylko nie oderwane, ale na-

ruszone nie były. Nawet chociażby wszyscy ſukcessorowie wspólnie zgodzili ſię na podział maiątku nie czekaiąc ſądownego iego sobie wydania, pieczęci pod karą ſamowolnie odrywać nie powinni, ale ſąd o odięcie onych upraszać muszą.

Przeciwnie, gdy ruchomości nie są zapieczętowane, wtedy znayduiące ſię w domu zmarłego osoby tak ſobie poſtąpią: Jeżeli nie ſą iedynemi niewątpliwemi ſukcessorami, naprzód dobrze uczynią, gdy wszyſtkie do pozoſtałości należące rzeczy, które do pogrzebu albo dalszey kontynuacyi gospodarſtwa nie są potrzebne iak nayśpieszniey schowaią, i klucze do ſiebie wezmą. Rzeczy zepsuciu podległe więcey daiącemu ſądownie przedadzą.

Potym nie przytomnych ſukcessorów o zaszłey śmierci uwiadomią, i umowią ſię z niemi o dalsze kroki. Daley przeyrzą między papierami zmarłego, czyli nie znaydzie ſię iakie oſtateczne rozporządzenie, lub zaświadczenie złożonego ſądownie Teſtamentu. Do tego poszukiwania dobrze ieſt przynaymniey

iednę wiary godną osobę przyzwać. Znalazłszy iakie rozporządzenie, one niezwłòcznie ſądowi oddadzą; ieżeli tylko znaydą rewers na złożony ſądownie teſtament, proſić będą o iego rozpieczętowanie.

Jeżeli krewni lub naybliżsi ſukcessorowie tak daleko będą oddaleni, że nie będzie można umówić ſię z niemi o pogrzeb, ciało bez zbytecznych kosztòw pochowaią. Awansowane na to pieniądze przed wszyſtkiemi inszemi wydatkami z pozoſtałości zapłacone być powinny. W zachodzącey wątpliwości czyli zmarły więcey maiątku zoſtawił, niżeli długi iego wynoszą, naywiększą zachować należy oszczędność. Wszakże koszta pogrzebowe, ieżeli zmarły był ſtanu ſzlacheckiego albo officyaliſtą na znaczney funkcyi, nad pięćdzieſiąt talarów, ieżeli tylko należał do klassy niższych officyaliſtów, kupcem był lub bankierem, nad trzydzieści talarów, we wszyſtkich zaś inszych zdarzeniach nad dzieſięć talarów wynoſić nie powinny.

Obięcie albo zrze- §. 70. W przypadku śmierci zachodzi potrzecie obięcie albo zrze-

nie się sukcessyi. Jeżeli ani ugoda o sukcessyą, ani testament nie były uczynione, sukcessya spada na nayblizszych krewnych w porządku przez prawa przepisanym. Ten porządek iest podług oddzielnych prowincyonalnych i mieyscowych ustaw bardzo rozmaity; przeto każdy komu o tym wiedzieć należy, w mieyscu gdzie zmarły przed śmiercią swoią mieszkał, o dokładnieyszą w tey mierze starać się powinien wiadomość.

czenie się sukcessyi.

Prawego sukcessora iest wprawdzie własnością wszystko, cokolwiek do wolnego maiątku głowy należało; atoli długi zmarłego zaspokoić, i wyznaczone przez niego ważnym rozporządzeniem zapisy uiścić iest obowiązany. Przeto każdy bezpiecznie sobie postąpi, gdy się nie bardzo z tym śpieszy, ale raczey stara się wprzódy dokładnie przekonać, czyli maiątek do zapłacenia długow i zapisów wystarcza? Do takiego rozmyślenia się prawa każdemu sukcessorowi sześć niedziel czasu pozwalaią, który rachuie się od dnia powzięcia wiadomości o spadłey

Powszechne prawa i obowiązki sukcessora.

Zasięgnienie wiadomości.

Czas do rozmyślenia się pozwolony.

ſukceſſyi. Jeżeli ſukceſſor o mil przeszło czterdzieści ieſt oddalony, będzie miał do tego trzy mieſiące czasu.

W tym przeciągu nie trzeba iemu na pretensye wierzycielow zmarłego odpowiadać, ani spraw przez niego lub przeciw niemu rozpoczętych prosekwować. Ale nawzaiem wſtrzymać ſię powinen od wszelkich dyspozycyi względem pozoſtałego maiątku, wyiąwszy iednak tych ktòre żadney zwłoki nie cierpią, i z pożytkiem maſſy mogą być uczynione.

Deklaracya.

Przed upływem normalnego czasu sukcessor deklarować ſię powinien czyli od ſukceſſyi zupełnie odſtąpić, lub onę bez wszelkiego warunku przyiąć, albo one wprawdzie przyiąć, lecz oraz oſtrzedz sobie życzy, iżby nie był nad wartość pozoſtałego maiątku do zapłacenia długów i zapisów obowiązanym. Takowe oſtrzeżenie zowie ſię *dobrodzieyſtwem inwentarza.*

To oświadczenie przed zwyczaynym Sędzią pod którego iuryzdykcyą ſukceſſya zoſtaie do protokułu

albo

albo gotowe na piśmie poda. Także wolno iest oddalonemu sukcessorowi od mieysca gdzie na niego spadły maiątek zostaie, zgłosić się do własnego Sędziego, deklaracyą swoię do protokułu podać, i wziąwszy na to od sądu zaświadczenie przesłać one sądowi który pozostałym maiątkiem zarządza. Z tym wszystkim takowe deklaracye powinny być bez wszelkiego warunku, i do całey sukcessyi nie zaś do poiedyńczych iey części ściągać się maią. Kto wyznaczony sobie przeciąg czasu uchybi bez podania deklaracyi, za sukcessora *cum beneficio inventarii* będzie uznany.

Przyiąwszy kto sukcessyą bez warunku, wszelkie długi i legata, aczby istotną wartość maiątku naybardziey przewyższały, zapłacić iest obowiązany. Trzeba przeto przed uczynieniem takiey deklaracyi nader być pewnym czyli maiątek iest wystarczaiący. Ale wzaiemnie dla sukcessora, który sukcessyą bez warunku przyimuie, ten wynika pożytek, że pozostałym maiątkiem daleko wolniey dysponować może.

Zrzeczenie ſię ſukcessyi nie tyczy ſię pretensyi ktòre ſukcessor ma z osoby ſwoiey do pozoſtałego maiątku; iako to: lennych dóbr, *fidei kommissow*, lub inszych do maiątku należących nie ruchomości. Odſtępuiąc kto od zapisaney ſobie teſtamentem ſukcesſyi, nie traci przez to nabytego na mocy pewney ugody prawa do ſukcessyi; atoli maiątku obiąć nie może w przymiocie prawnego ſukcessora, lecz tylko legitymy ſwoiey, ieżeli ſię iemu ta należy, żądać ieſt mocen. Niechay więc nikt względem zrzeczenia ſię ſukcessyi ſkwapliwie nie poſtępuie.

O ſukcessorach *ex beneficio.*

§. 71. Ten, ktòry pod warunkiem *beneficii inventarii* ſukcessyą przyimuie, zowie ſię *beneficiatus ſucceſſor*. W prawdzie ieſt iego obowiązkiem wierzycielow zmarłey głowy i tych ktorym ſię należą zapisy, tylko w miarę maiątku zaspokoić, atoli dla zarę zachowania ſię przy tym dobrodzieyſtwie, naſtępuiącym przepisom uczyni zadosyć:

Sporządzenie inwentarza.

1. Naprzód zupełny inwentarz całego pozoſtałego maiątku niezwłocznie ſporządzi, i tenże sądowi zapieczętowany przedłoży.

Ten inwentarz rzetelną i ile być może naydokładnieyszą ſpecyfikacyą wszyſtkich do pozoſtałości należących ſztuk i pewney ich wartości, wszyſtkich zmarłey głowie należnych ſumm, tudzież wszyſtkich wiadomych długów zawierać w sobie powinien.

Jeżeli wierzyciele wyraźnie na to nie nalegaią, zależeć będzie od wyboru ſukcessora takowy inwentarz ſporządzić, albo opis wszyſtkich rzeczy przez ſąd dać uczynić.

Podanie iego w przeciągu ſześciu mieſięcy po upływie namienionego w przeszłym §. czasu do rozmyślenia ſię wyznaczonego naſtąpić powinno; ieżeli iednak ſukcessor to dzieło w przeznaczonym czaſie ukończyć nie zdoła, obowiązany będzie proſić Sędziego o dalsze przedłużenie.

2. Będzie zawiadował pozoſtałością iako dobry gospodarz; uniknie wszyſtkich wydatków przez które maiątek może być uszczuplonym, i do złożenia rzetelnych rachunków każdego czasu będzie przysposobionym. Każdy z własney winy, przez nierząd albo obrócenie maiątku na ſwóy

Zawiadowanie pozoſtałością

pożytek wynikłe umnieyszenie iego, własnym maiątkiem swoim będzie winien nadgrodzić.

Jeżeli do pozostałości należą stoiące dobra, naprzykład: wieś, dom, ogrod, winnica, i t. d. natychmiast o tym sędziego uwiadomi, i postara się iżby w xiędze hypoteczney umieszczono było, że takową nieruchomość tylko w przymiocie *beneficyalnego* sukcessora przyiął.

Tenże przymiot podobnież niezwłocznie okaże, gdy wiszące przeciw zmarłey głowie sprawy attentuie.

Spłacanie długów. 3. Przy spłacaniu długów, bacznie i rostropnie sobie postąpi. Póki się zupełnie nie przekona że sukcessya do zaspokoienia wszystkich do niey pretensyą maiących kredytorów wystarczy, te tylko długi spłaci, którym prawa pierwszeństwo nadały; naprzykład: koszta na pogrzeb i lekarsta, zaległe zasługi, zaległe publiczne czyli zwyczayne opłaty, długi hypotekowane i prowizye od nich należne. Jeżeli inszych żadnym pierwszeństwem nie opatrzonych wierzycielów zmarłego, naprzykład wexlo-

we i regeſtrowe długi ſpłaci, a przez to będzie przyczyną, iż reszta ſukcessyi na zaspokoienie pilnieyszych wierzycieli nie wyſtarczy, winien będzie ſtratę ich własnym maiątkiem onym nadgrodzić.

Chcąc zabeśpieczyć ſię od takiego zaſtąpienia, uda ſię do Sędziego i żądać będzie publicznego zapozwania wszyſtkich do maiątku pretensorów. To zapozwanie będzie wtedy nakazane, i Sędzia dekretem poſtanowi, iakie długi maią być z pozoſtałey massy zapłacone, tudzież iakim porządkiem każdy zaspokoienie ſwoie odbierze. Gdy ſię na ów czas okaże, iż wylikwidowane długi odziedziczony maiątek przenoszą, wolno ieszcze będzie ſukcessorowi zrzec ſię całey ſukcessyi, i zdać na ſąd tak zarządzenie onym, iako podział między kredytorami bez naymnieyſzych iego kosztów.

4. Z zbywaiącey po odtrąceniu wszyſtkich długów reszty pozoſtałości opłacą ſię dopiero zapisy; a to nawet w tym razie gdyby nie miało ſię ſukcessorowi nic doſtać. W takim przypadku tylko powrócenia ko- Uiszczenie zapisów.

sztów swoich i umiarkowaney nadgrody za staranność i poniesione spoźnienia w własnych interessach około zawiadowania pozostałością żądać może.

Jeżeli po spłaceniu długów, maiątek do uiszczenia zapisów nie wystarczy, wtedy Legataryuszowie w proporcyą wyznaczonych sobie pożytkow szkodę lub umnieyszenie kwot swoich wspólnie poniosą. Kto zechce się od tego uchylić, temu wolno będzie zapis swóy zwrócić, chociażby miał go iuż w swoich ręku.

Z tego wyobrażenia praw i obowiązków *beneficyalnego* sukcessora wypada, że kondycya iego przy wątpliwey sukcessyi z wieloraką trudnością i niebezpieczeństwem iest połączona. Jeżeli przeto nie zachodzi iakiekolwiek podobieństwo, że pozostały maiątek do zapłacenia wszystkich długów i legatów wystarczy, dobrze uczyni, gdy zaraz z początku o sądowne sporządzenie inwentarza, publiczne przypozwanie kredytorów, i postanowienie kuratora do zarządzania maiątkiem pod dozorem zwierzchności zaniesie do sądu

żądanie. Wtedy ſukcessor wolen będzie od wszelkiey odpowiedzialności, i zbywaiącą resztę po ſpłaceniu długów i zapisów, do rąk swoich odbierze.

§. 72. Kto ma iaką pretensyą do zmarłego, w czaſie do rozmyślenia ſię (§. 70.) wyznaczonym, exekucyi przeciw ſukcessorowi żądać nie może. Jeżeli ſukcessor użył *dobrodzieyſtwa inwentarza*, wtedy wierzyciel poczekawszy przez ſześć mieſięcy ſporządzenia inwentarza, za dalszym ociąganiem ſię ſukcessora ſądowey pomocy żądać ieſt mocen. Przeciwnie, gdy ſukcessor maiątek bez wszelkiego warunku przyiął, ponowi ſię przeciw niemu exekucya; chyba że zmarły do osobiſtego obowiązku, naprzykład: sporządzenia roboty iakiey był dekretem ſkazany, w którym razie ſukcessor winien ieſt tylko prowizyą nadgrodzić. O zachowaniu się wierzyciela względem sukcessorów.

Jeżeli iednak w wszyſtkich powyższych przypadkach przewidzieć ſię daie niebezpieczeńſtwo, że maiątek przez osoby onym zarządzaiące będzie źle zawiadowanym; albo ieżeli wierzyciel dowiedzie, że po-

zostałość do uiszczenia wszystkich długów nie wystarcza: wtedy iemu wolno będzie zanieść żądanie do Sędziego, iżby rzeczy do maiątku należące, zapieczętowane, inwentarz sądownie spisany, i kredytorowie publicznie przypozwani byli. W takim razie zgłosi się na piśmie lub ustnie do protokułu do Sędziego, pod którego iuryzdykcyą sukcessya zostaie, pretensyą swoię i zachodzące niebezpieczeństwo dowodnie okaże, i zachowa się podług zawartey w §. 38 względem aresztów nauki.

Kredytor, ktòrego pretensya tego iest gatunku, iżby nawet przeciw zmarłemu mógł być areszt nakazany, może niemniey przeciw sukcessorowi żądać, aby z pozostałego maiątku tyle wzięte było w sekwestr, ile do zabezpieczenia iego pretensyi będzie potrzeba i wystarczy. Także mocen iest kredytor sukcessora, ieżeli kondycye areszt usprawiedliwiaiące zachodzą, onego domagać się na spadłym dłużnikowi swemu maiątku.

Dekret odłączaiący. Jeżeli sukcessor w niebezpieczney sytuacyi maiątku zostaie, wierzyciele

żądać mogą, aby dla ich intereſſu ſpadły maiątek od właściwey iego fortuny był odłączony, i ſzczególnie na zaspokoienie ich obrócony. To, co po zaspokoieniu ich z pozoſtałego maiątku zbędzie, należy ſię dopiero inszym ſukceſſora kredytorom. Wszelako takiego odłączenia ci tylko wierzyciele domagać ſię są mocni, którzy przed upływem roku iednego po śmierci zmarłego zaspokoienia ſwego od ſukceſſora w drogach prawnych ſzukali, i exekucyą na nim prosekwowali. Ci zaś wierzyciele, którzy o pretensye ſwoie wdali ſię z ſukceſſorem w nowe układy, prawo żądania odłączenia tracą.

Jeżeli kto zadłużoną ſukceſſyę bez warunku przyiął, wtedy kredytorowie iego podobnież mocni są żądać, aby właściwy iego maiątek od nabytego przez ſukceſſyą był odłączony, i na zaspokoienie ich obròcony. To prawo atoli tylko takim wierzycielom przyſtoi, których pretensye ſtarsze są niżeli ſpadek ſukceſſyi, i o które w przeciągu roku po obiętym dziedzictwie, ſkargę przeciw

dłużnikowi ſądownie zanieśli, i exekucyą prosekwowali.

Wypada ztąd, że w przypadku śmierci dłużnika każdy wierzyciel, który nie ieſt zaſtawą lub hypoteką zabezpieczony, baczyć powinien, aby przez pomieszanie ſpadłego maiątku z właściwą fortuną ſukceſſora krzywda dla niego nie wynikła. — Chcąc użyć tego prawa ſeparacyi, uda ſię zaraz z żądaniem ſwoim do Sędziego pod władzą którego ſukceſſya zoſtaie, na piśmie albo do Protokułu.

O wspólsukcessorach.

§. 73. Jeżeli do ſpadłey ſukcessyi kilku ieſt ſukceſſorów, wtedy poſtanowienie wiele każdemu z nich doſtać ſię powinno zależy od tego, czyli na mocy oſtatecznego rozporządzenia zmarłey głowy, albo w przymiocie naybliższych krewnych do prawney ſukceſſyi ubiegaią ſię. — W obydwóch zdarzeniach prawa dokładnie uſtanowiły, podług iakich prawideł części dziedzictwa maią być wydzielone. Kto zechce obszernieyszą powziąść o tym wiadomość, niechay w pierwszey części tyt: 12. §. 261. i drugiey części tit: 2. §. 241.

&c: Xięgi praw powszechnych, albo u prawnika potrzebną radę zasiągnie.

Zachowanie się z brzemienną wdową.

Jeżeli zmarły wdowę po sobie zostawił, sukcessorowie mocni są zapytać się iey, czyli zna się bydź w nadziei płodu? a gdy w takim stanie zostawać twierdzi albo mniema, oney swoim kosztem uczciwą towarzyszkę przydać mogą. Jeżeli po upływie pięciu miesięcy po śmierci męża, zeznanie nadziei swoiey powtórzy, wtedy na żądanie sukcessorów, opinii akuszerki poddać się w tey mierze będzie obowiązana. Tym sposobem prawdy udania wdowy doszedłszy, wolno będzie sukcessorom nalegać, aby do czasu rozwiązania swego, albo do trzechsetnego drugiego dnia po śmierci męża towarzyszki swoiey nie oddalała. Także żądać mogą, aby wyznaczona od Sądu kosztem ich iaka poważna niewiasta była rozwiązaniu iey przytomną. W iakim razie wydany płód za prawy i do sukcessyi zdolny uznany bydź ma, o tym znayduie się osnowa w części II. Tyt: 2. §. 19. &c. Xięgi praw powszechnych.

Zawiadowanie sukcessyą.

Gdzie kilku ubiega się sukcessorów, za współ-właśników poczytani być maią, i żaden z nich bez zezwolenia drugich ważnych dyspozycyi względem pozostałego maiątku czynić nie może. Przy wszystkich spółecznych czynnościach podług reguły większość głosów stanowi, która iednak nie ma rachować się według liczby osób, ale w miarę części dziedzictwa. W przypadku równości głosow, naylepiey iest losować albo zdać się na decyzyą arbitra.

O kapitałach do sukcessyi należących.

Kapitały do sukcessyi należące do czasu podziału nie inaczey, iak tylko wspólnie przez sukcessorów odbierane bydź mogą. Po ukończonych działach, można temu z sukcessorów, który względem pretensyi iakiey posiada dokument, całą summę bezpiecznie wyliczyć. Jeżeli insi współsukcessorowie temu się sprzeciwiaią, powinni dłużnika sądownie uwiadomić, iakim sposobem ma dług zapłacić. Względem pretensyi w xięgę hypoteczną wciągnioney, należy niezwłócznie zanieść protestacyą do Sędziego, który takową xięgę trzyma.

Do zapłacenia długów i ciężarów tyczących się pozostałego maiątku, sukcessorowie podług praw wspólnie są obowiązani; każdy z nich iest kredytorowi z całości w odpowiedzi, i od tegoż zależy, trzymać się wszystkich albo każdego z nich poiedyńczo. Prawa to postanowiły przeto, aby każdy sukcessor starał się długi i ciężary sukcessyonalne zapłacić. — Niechay więc każdy współ-sukcessor przed działem stara się o zaspokoienie wszystkich sukcessyonalnych długów i zapisów, albo wyrobi sobie u innych współ-sukcessorów względem ogółu ich należyte bezpieczeństwo. Jeżeli ieden z sukcessorów uiszczenie iakiego sukcessyonalnego długu sam na siebie przeiął, dosyć iest, gdy wierzyciel takiego długu na piśmie zadeklaruie, iż resztę sukcessorów od obowiązku ich uwalnia. Zapłacenie długów.

Jeżeli dzielący się sukcessorowie życzą, aby kredytor sukcessyonalny po zapadłym dziale każdego z nich tylko w miarę poiedyńczych porcyi trzymać się był mocen, powinni go o nastąpić mianym dziale wcześnie uwiadomić, i wezwać go, aby się

zawczasu zgłosił i należytość swoię odebrał. Dosyć iest na tym, gdy takie uwiadomienie będzie iemu na piśmie przesłane, bezpieczniey iednak iest dzieło to kommissarzowi sprawiedliwości zlecić, i tym końcem instrument sporządzić. Względem nieznaiomych kredytorów powinno takie uwiadomienie w gazetach i w piśmie periodycznym *Intelligenzblatt* zwanym bydź umieszczone. Jeżeli kredytor sukcessyonalny przez trzy miesiące po wyszłym uwiadomieniu milczenie zachowa: wtedy po nastąpionych działach, każdego sukcessora tylko w miarę porcyi iego trzymać się może. Jeżeli zmarły przodek był kupcem, zagraniczni wierzyciele handlu sześć miesięcy czasu do odezwy mieć maią.

Podział sukcessyi. Każdy współ-sukcessor mocen iest prócz przeznaczoney sobie osobno rzeczy lub summy działów żądać. — Rozporządzenie zostawuiącego sukcessyą, aby maiątek iego nigdy nie był dzielnym, nie ma prawney ważności, ale dysponować może, iżby działy do pewnego normalnego

czasu, naprzykład: póki dzieci iego lat doyrzałych nie dóydą, były przedłużone.

Co z istoty swoiey iest dzielnym i przez dział wartości swoiey nie traci, powinno się istnie dzielić, chyba że zachodzą przeciw temu wyraźne prawa, albo się sukcessorowie inszym sposobem o to się ugodzą. Która z podzielonych części dostać się ma każdemu sukcessorowi, los stanowi.

Jeżeli działy w naturze uczynić się nie daią, albo gdy sukcessorowie o wartość i taxę podzielić mianey rzeczy ugodzić się nie mogą, wtedy iednemu z pomiędzy siebie lub komu obcemu w pewney wartości onę ustąpią, i pieniędzmi się podzielą.— Jeżeli zaś i o to nie nastąpi ugoda, na ów czas taka rzecz więcey daiącemu publicznie przedana, i pieniądze podzielone bydź powinny.

§. 74. Przy sukcessyi częstokroć o to spór zachodzi, ktoby był sukcessorem? albo wiele część każdego sukcessora wynosi? Taki punkt w zwyczaynym Procesie rozsądzi się, O processach sukcessyonalnych.

nim zaś do tego przyidzie, Sędzia potrzebne uczyni względem ubezpieczenia maiątku rozporządzenie.

Jeżeli prawa sukcessyi i części interessentów iuż są postanowione; od ich wyboru zależy działów sądownie lub prywatnie żądać. Gdyby iednak względem wylikwidowania massy sukcessyonalney, sposobu działów, albo obrachowania i wyznaczenia sobie porcyi ugodzić się nie mogli, udadzą się do Sędziego, do którego Juryzdykcyi maiątek należy. Ten na ów czas pewną massę od nie pewney rozłączy, pierwszą natychmiast podzieli, a drugą będzie się starał istotnie wynaleść. Od dekretu w takim Procesie zapadłego zwykła dozwolona będzie appellacya i rewizya. Z tym wszystkim strony dobrze uczynią, gdy się skłonią do propozycyi Sędziego, a przynaymniey przy kategoryach mnieyszey wagi nie będą się uporem lub nieprzyiaźnią uwodzić.

ROZ-

ROZDZIAŁ IV.

O opiekunach.

§. 75. Prawa zaradziły temu, aby osoby nie mogące własnością swoią rozrządzać zostawały pod opieką, i nietylko maiątek ich był zabezpieczony, ale same miały stosowne do stanu swego wyżywienie i edukacyą. O opiekach w powszechności.

Opiekę postanawia Sędzia, pod którego Juryzdykcyą osoba oney potrzebuiąca wedle osnowy §. 13. zostaie.

Do liczby osob, którym powinna bydź nadana opieka, należą mianowicie:

1, sieroty i nieletni;
2, nie zdrowi na umyśle lub niedołężni, którzy nie zostaią pod dozorem oyca albo małżonka;
3, marnotrawni, skoro są za takich sądownie uznani;

W

4, głusi i niemi z urodzenia, tudzież ci, ktòrzy przed skończònym czternastym rokiem wieku takiemi stali się, ieżeli nie zostaią pod oycowskim dozorem;

5, nieprzytomni, których mieysce bawienia iest nie znaiome, gdy przez cały rok żadna o nich nie dòydzie wiadomość, albo gdy dawniey iuż ważne zdarzyły się przypadki, w których interessa ich żadney zwłoki nie dozwalaią.

Czyim iest obowiązkiem starać się o opiekę?

§. 76. Jeżeli zachodzi ieden z powyższych przypadkòw, obowiązkiem iest krewnych takowych osob Sędziego iak nayśpieszniey o tym uwiadomić. To może stać się na piśmie albo ustnie do Protokułu. Dobrze iest zważyć przytym, który z krewnych do podięcia się opieki iest nayzdatnieyszym. Krewni zaniedbuiący umyślnie takie doniesienie, za wynikłą ztąd szkodę są w odpowiedzi.

Wdowcy albo wdowy, którzy małżeńskie śluby powtarzaią nie u-

czyniwszy wprzody działu z swemi dziećmi, wielką ściągaią na siebie odpowiedzialność; a nawet nowy małżonek względem maiątku dziecinnego oney nie uydzie.

Plebani, sądy wieyskie, i insi, do doniesienia o przypadku śmierci wedle §. 68. obowiązani, winni są, gdy zmarły zostawuie po sobie osoby opiekuna potrzebuiące, Zwierzchność niezwłocznie o tym uwiadomić.

Niemniey starsi cechowi i insi współ-Obywatele, którzy z oycem pupilla albo z nim samym w ścisłym związku zostawali, od takiego doniesienia uchylać się nie powinni.

§. 77. Dla pomieszania zmysłów albo niedołężności, tudzież marnotrawstwa, nikt bez poprzedzaiącego examinu i rozsądzenia z strony zwyczaynego Sędziego pod opiekę oddany bydź nie ma. O niedołężnych i marnotrawnych.

Tego żądaiąc, trzeba dokładne i dowodami wsparte fakta okazać. — Kto zupełnie pomieszanych iest zmysłow, zowie się waryatem; komu na dzielności rozważenia skutków spraw swoich zbywa, iest niedołężnym; marnotrawny iest ten, co przez nie-

rozmyślne i niepotrzebne wydatki, albo przez niedbałość maiątek swóy znacznie umnieysza i w długi się plącze.

Do przydania komu dla waryacyi albo niedołężnego umysłu opieki, trzeba naprzód aby Sędzia kuratora do prowadzenia interessów iego wyznaczył. Potym uczyniwszy przez dwóch Doktorów sztuki lekarskiey, kuratora i krewnych examen iego stanu umysłu, postanowi się przez dekret, czyli dla waryacyi lub niedołężności opieka może mieć mieysce.

Podobnież postąpić należy, gdy kto będzie przez Sędziego za marnotrawnego uznany. Jeżeli krewni nie zechcą sami z niemi czynić, szczegóły marnotrawstwa wraz z dowodami ich Sądowi na piśmie albo do Protokułu okażą, i żądać będą, aby iednemu z fiszkalnych Officyalistów rozpoczęcie formalney skargi było zlecone.

Wiedząc, że kto iest za marnotrawstwo oskarżony, nawet w ciągu Processu strzedz się trzeba kontrakty z nim zawierać, bowiem będą nie ważne, aczby uznanie iego

za marnotrawnego póżniey było ogłoszone.

Jaką zachować maią takiego oſkarżonego krewni oſtróżność, dla zabieżenia iżby teſtamentu z ſzkodą ich nie uczynił, o tym iuż wyżey w §. 59. powiedziało ſię.

Będąc kto o marnotrawſtwo oſkarżonym, powinien na wyznaczonym do odpowiedzi terminie osobiście albo przez opatrzonego należytą informacyą Plenipotenta ſtanąć, bowiem za uchybieniem iego, za przyznawaiącego podane przeciw niemu fakta będzie uznany. W odpowiedzi ſwoiey ſtarać ſię ma, aby uczyniony ſobie zarzut marnotrawſtwa i złego rządu zupełnie zwątlił, i obronę ſwoią potrzebnemi poparł dowodami. Jeżeli do tego będzie niesposobnym, dobrze ſobie poſtąpi, gdy ſłuszne uczyni propozycye dla zabieżenia obawie dalszego trwonienia iego maiątku. Przez to uniknie ſkutków publicznego o tym obwieszczenia. Jeżeli zaſkarżeniu będzie przeczył, po ukończonym rozpoznaniu ſprawy zapadnie dekret, przeciw któremu tak on iako powód,

Jak się ma zachować oſkarżony o marnotrawstwo?

będą mieli zwykłe prawne śrzódki sobie dozwolone; przeciwnie, gdy będzie za marnotrawnego uznany, mimo appellacyą iego publiczne obwieszczenie i urządzenie nad nim opieki nastąpi.

Publicznemu obwieszczeniu przez to tylko będzie mógł zabiedz, gdy natychmiast przy założeniu appellacyi nowe ważne okoliczności na zbicie zadanego sobie marnotrawstwa okaże, świadectwami poprze, albo przynaymniey wyraźne dowody poda.

O postanowieniu opiekuna.

§. 78. Wybór postanowić mianego opiekuna od rozsądku Sędziego zależy. Wszelako powinien bydź osobliwie wyznaczony ten, lub ci, których oyciec lub insza głowa pupilla za takich wybrali; potym matka, ieżeli do przyięcia opieki iest zdolną lub ochoczą; a w niedostatku matki, krwią spowinowaceni. Żaden iednak krewny niepowinien sam podawać się Sędziemu za opiekuna pupillow do własney familii należących; ani iest obowiązkiem Sędziego zważać koniecznie na bliskość stopnia między krewnemi.

Jeżeli między kilką osobami o to ſpór zachodzi, komuby z nich należała ſię opieka, udadzą ſię do Sądu opiekunnego, któremu powody żądania ſwego na piśmie albo do Protokułu podadzą. Na òw czas rozpocznie ſię krótki examen, i wyidzie rezolucya komu z nich opieka poruczona bydź ma.

Nietylko krewni, ale członki zgromadzeń i cechów, do przyięcia opieki nad osobami do cechów ſwoich należącemi albo dziećmi ich są obowiązane.

§. 79. Nikt, gdy będzie przez Zwierzchność za opiekuna poſtanowiony, od przyięcia opieki bez ważnych i iſtotnych przyczyn uchylać ſię nie ma, owszem może być przez Sędziego karami do tego przynaglonym. Niektóre iednak osoby do przyięcia opieki zupełnie albo pod zachodzącemi pewnemi okolicznościami są niezdolne. Dokładnieysze w tey mierze przepisy w części II. tit: 18. §. 130. &c. Xięgi praw powszechnych są zawarte. Ta xięga w tymże mieyscu §. 208. &c. oznacza

O przyięciu opieki.

przyczyny, dla których uchylenie się od opieki dozwolone bydź może. Z tych mianowicie są te:

1, gdy kto sześć-dziesiąty rok wieku swego roku przeżył;
2, gdy dla wycierpianey długiey choroby tak dalece został osłabionym, że do należytego sprawowania poruczoney sobie opieki zupełnie iest niesposobnym;
3, gdy pięcioro lub więcey w małżeństwie spłodzonych i ieszcze pod władzą swoią zostaiących lub nie opatrzonych dzieci przy sobie chowa;
4, gdy dwiema, z obowiązkiem zawiadowania maiątkiem złączonemi, lub iedną bardzo ważną i trudną opieką iest zaięty.

Co czynić należy chcącemu uchylić się od opieki? Każdy, znayduiący się w takiey sytuacyi, że do zleconey sobie opieki mniema się bydź niesposobnym, winien iest takie okoliczności Sądowi opiekunnemu pod dalszy rozsądek przełożyć. To doniesienie powinno bydź natychmiast uczynione; gdy kto z pupillem albo rodzicami iego w publiczney żył nieprzyia-

źni; gdy dla tego, że ieſt wierzycielem albo dłużnikiem lub z inszych powodów do przyięcia opieki ieſt niezdolnym; tudzież gdy z iedney z powyżey wzmiankowanych przyczyn nie ſądzi ſię bydź do tego obowiązanym.

Takowe zgłoszenie ſię w każdym razie może ſtać ſię na piśmie lub uſtnie do Protokułu, a przytym potrzebne dowody przytoczyć należy. Sąd opiekunny poſtanowi przez rezolucyą czyli wymówka ieſt ſłuszną lub nie. Jeżeli usuwaiący ſię od opieki na takiey rezolucyi nieprzeſtanie, po odebraniu iey natychmiaſt, albo naydaley za trzy dni dowody na poparcie ſwego żądania złoży. Takie dzieło przeszle ſię potym wyższemu ſądowi, który poſtanowi, czyli przeszła rezolucya ma ſię oſtoić, albo bydź odmienioną. — To poſtanowienie będzie oſtateczne, a od niego żadne odwołanie ſię mieysca mieć nie może.

Uchylaiąc ſię od zleconey ſobie od Sądu opieki nadewszyſtko baczyć należy, iżby przez to przedłużenie osobie opieki potrzebuiącey nie była

iaka ſzkoda zrządzona. Ten, który będzie iey przyczyną, odpowie za nią, ieżeli z wymówkami ſwemi zoſtanie odsądzonym. Dobrze zatym uczyni, nie maiąc oczywiście ważnych powodow, gdy przynaymniey z razu podeymie się opieki względem takich intereſsow, w których zwłoka może być niebeśpieczną. Wszakże iemu to do wywodu mniemanego prawa usunięcia ſię od opieki, bynaymniey nie przeszkodzi.

Obowiązki opiekuna.

§. 80. Każdy Opiekun od Sędziego potwierdzony, zoſtanie do urzędu ſwego przez podanie ręki na znak wiary obowiązanym, i sądową Inſtrukcyą odbierze.

Obowiązki i władza Opiekuna maią za obiekt tak osobę iako maiątek *Pupilla*. Mieć powinien naywiększe ſtaranie nietylko o zdrowiu, ale o edukacyi moralney *Pupilla*, i o poſtępkach iego corocznie Sędziemu opiekunnemu donoſić.

Małoletni przez edukacyą ſtosownie do ſwego ſtanu, maiątku, i zdatności uformowani być powinni na cnotliwych i użytecznych obywateli. Marnotrawcę, chociażby był do-

rosły w lata, mieć zawsze powinien opiekun pod dozorem, zachęcać go do życia czynnego, i o poprawę wad iego naymocniey ſtarać ſię. Szalony lub pomięszanego rozumu powinien tak być ſtrzeżony, ażeby ani ſobie ſamemu ani drugiemu ſzkodzić nie mógł.

Staranie o maiątku rozciąga ſię do zabeśpieczenia, utrzymania, porządnego gospodarnego adminiſtrowania, i polepszenia onegoż. Opiekun obowiązany ieſt bez zwłoki ſpisać dokładny regestr maiątku *Pupilla*, i z naywiększą ſtarannością baczyć na to, aby nie było nic zapomnianego, zataionego, albo zgoła na ſtronę wyniesionego. Nadto, powinien iako dobry gospodarz tym maiątkiem zawiadywać; z znayduiących ſię meblow nic ſamowolnie nie przedawać, lecz względem ſztuk, które z naylepszym dobrem *Pupilla* mogłyby być zachowane lub ſprzedane, ſwoię opinią Sądowi przełożyć; pieniądze które ſię w gotowiznie zoſtały, do ſchowania sądowego oddać; kapitałow na długach będących beśpieczeńſtwo pod dozorem i przewodnictwem Sę-

dziego roztrząsać, i tym końcem o okolicznościach sytuacyi dłużników pilnie dowiadywać się; na gospodarstwo dłużnikow *Pupilli* dobrą mieć baczność, a skoro postrzeże, iż to gospodarstwo do nieładu i upadku się nachyla, o tym bez zwłoki Sędziemu donosić; żadnych nowych kapitałow bez pozwolenia sądu nie rozpożyczać; czynsze, komorne, arędy i inne dochody w czasie należytym odbierać, i ociągaiących się w płaceniu niezwłocznie do sądu pociągać; bez zezwolenia opiekuńskiego Sędziego w żadną przedaż gruntów nie wdawać się; o zapłaceniu długow, któremi maiątek *Pupilla* iest obarczony usilnie zaradzać, a ieśli znaczny ciężar długu znayduie się, o tym z urzędem opiekuńskim naradzać się; zgoła, w wszelkich godnych zastanowienia przypadkach, tyczących się czyli to osoby czyli maiątku *Pupilla*, samowładnie nie postępować, lecz do sądu po rozkazy i instrukcyą udawać się powinien. Nakoniec obowiązany iest z sprawowania swego corocznie zdawać rachunki, i te naypoźniey w

trzech mieśiącach po upłynieniu roku rachunkowego do sądu opiekuńſkiego podawać.

Doſtateczniey ſze wyſzczególnienie obowiązkow opiekuna należy obaczyć w powszechnym Prawie Kraiowym Części II. tytule 18. §. 158. Roczne rachunki opiekuna przez sąd roztrząsane, naprzeciw tymże poczynione excepcye opiekunowi do odpowiedzi kommunikowane, i w pewnym wyznaczonym terminie doſtateczniey wyiaśnione być maią. Na ten czas sąd przez rezolucyą poſtanowi, które excepcye za rozwiązane być maią uważane, a przy których odpowiedzialność na opiekuna i iak daleko ſpada. Jeśli opiekun nie zechce na tym przeſtać, i nie przyznawać poczynionych excepcyi, wtedy rzecz ta do proceſsu przed przyzwoitym Sędzią odeſłana zoſtanie. Jednakowoż radziłoby się opiekunowi takowego proceſsu nie rozpoczynać bez naydoyrzalszego namyſłu.

§. 81. Sąd opiekuńſki może uſtanowionego opiekuna znowu oddalić, i na iego mieysce innego osadzić, gdy poznaie, że dłużſze onego utrzy- O odsunięciu opiekuna.

manie mogłoby być *Pupillowi* ſzkodliwe lub niebeśpieczne.

Krewni *Pupilla*, którzy o iego opiekowaniu ſię mieć ſtaranie powinni, są także obowiązani pod własną odpowiedzialnością o tym sądowi donosić, ieśli poſtrzegą, iż opiekun z osobą lub z maiątkiem *Pupilla* niedbale lub niewiernie obchodzi się. Każdy nawet obywatel państwa do takowego donieſienia ma prawo.

Sąd opiekuńſki na ów czas examinować będzie donieſione okoliczności, naznaczy na to dokładnieyszą indagacyą, i wyſłucha opiekuna co na to odpowie. Potym poſtanowi, czyli oſkarżony opiekun ma się na dalszy czas utrzymać, albo czyli będzie można żądać, aby cale oddalonym zoſtał?

W oſtatnim razie sąd opiekuńſki naypierwey uczyni potrzebne do zabeśpieczenia *Pupilla* dyspozycye; a gdy oſkarżony opiekun, iak mu ſię radzi, złoży dobrowolnie opiekę, wtedy iuż nic daley czynić nie trzeba. Jeśli zaś opiera ſię ſwemu oddaleniu, proceſs o to zwyczaynym ſposobem wprowadzi ſię do przy-

zwoitego sędziego, i ieśli naprzeciw opiekunowi dowodne iakowey rozmyślney niewierności będą doniesienia, wyznaczy się fiszkalna lub kryminalna inkwizycya.

Skończenie się opieki nad małoletnim.

§. 82. Postanowiona dla małoletności opieka ustaie, kiedy *Pupillowi* lat dwadzieścia cztery minęło. Jeśli zaś od oyca wyraźnie iest postanowione przedłużenie opieki, wtedy kontynuować się będzie, nie dłużey iednak iak naywięcey lat sześć nad termin prawem dla zupełności lat oznaczony. Takoż prawna *Pupilla* przeciwko temu prozba odmówioną być nie może.

Ażeby w pożyciu obywatelskim każdy był w stanie zapewnić się zupełnie: czyli ten z którym ugodę zawrzeć albo iaką inną czynność chce przedsięwziąć, ieszcze z przyczyny małoletności zostaie pod opieką lub nie? przeto każdemu *Pupillowi*, gdy za doyściem zupełności lat będzie wypuszczony z opieki, na to wydane będzie od sądu opiekuńskiego zaświadczenie na piśmie.

Opieka nad małoletnim może także przez deklaracyą przyzwoitości

wieku być zniesioną. To iednak ko- niecznie naypierwey wyciąga przy- czyny dowodzące, iż tym sposo- bem do iego istotnego i trwałego zysku więcey się dopomoże niżeli przez kontynuacyą opieki.

Żadna takoż nie może zachodzić deklaracya przyzwoitości wieku dla płci niewieściey przed skończeniem lat ośmnastu, a dla płci męzkiey przed skończeniem lat dwudziestu. *Pupill*, staraiący się o nię, powinien się zgłosić do sądu opiekuńskiego przez pismo lub przez protokuł. Wy- razi okoliczności dla których dekla- racya przyzwoitości wieku ma mu stać się użyteczną, oraz poda kilku krewnych lub inne wiary godne oso- by za świadkow. Na ten czas sąd opiekuński naznaczy ścisłe dochodze- nie, i uczyni rapport dokąd należy dla dalszego rozrządzenia. Jeśli de- klaracya przyzwoitości wieku będzie wydana, wtedy nastąpi na to na pi- śmie zaświadczenie, które służyć bę- dzie za dowòd; i w nim niektóre kondycye moc zbywania i zastawia- nia dòbr nieruchomych ścieśniaiące, będą umieszczone.

§. 83. Zniesiona będzie opieka nad marnotrawcą, kiedy tenże przynaymniey przez dwa lata ciągle swey istotney poprawy dał dostateczne dowody. W takowym razie poda swą prożbę sądowi opiekuńskiemu na piśmie lub do protokułu. Przyłączy do tego od swego opiekuna, od bliskich krewnych lub od innych wiary godnych osòb względem aktualney swey poprawy zaświadczenia na piśmie. Jeśli sąd podług oświadczenia opiekuna i krewnych uzna żądane zniesienia opieki być słusznym, wtedy takowe natychmiast zarezolwowane, i na to byłemu marnotrawcy zaświadczenie na piśmie wydane zostanie. Jeśli zaś żądane zniesienie opieki uznane będzie za niemogące być dopuszczone, wtedy się na tym iedynie zostać musi póki marnotrawca przez dalsze dobre zachowywanie się dostatecznych nie okaże dowodow, że się w rzeczy samey poprawił. Zniesienie opieki nad marnotrawnym.

§. 84. Opieka nad maiątkiem nieprzytomnego ustanie w ten czas, gdy ten powróci, lub o swym życiu i mieyscu bawienia doniesie. Je- Ustanie opieki nad maiątkiem oddalonego.

śli zaś w przeciągu lat dziesięciu żadney wiadomości nie będzie o życiu lub śmierci odległego, na ten czas żądać można, aby był deklarowany za umarłego. Ciąg dziesięcioletni rachować się będzie od tego dnia, którego ostatnia wiadomość odebrana była, albo gdy żadney nie było wiadomości od czasu, w którym się nieprzytomny oddalił, lub zabłąkał. Osobne warunki znayduią się w prawie powszechnym kraiowym w Części II. tytule 18. §. 229. i daley.

Prawo żądania deklaracyi o śmierci, służy bliskim krewnym nieprzytomnego, i o nic żądać potrzeba u tego sądu, pod którego Juryzdykcyą nieprzytomny ostatnią razą w kraiach Królewskich mięszkał, albo gdy nie miał nigdzie mięszkania, w mieyscu urodzenia iego. Stać się to może przez podanie na piśmie lub ustnie do protokułu, a naybeśpieczniey iest, iżby krewni unikaiąc przewłoki zdali na opiekuna przewodzenie procesu. Sąd examinować będzie czyli lata nieprzytomności stosownie do prawa upłynęły. Potym nazna-

czy publiczne zapozwanie nieprzytomnego przez Gazety, i przez Pisma peryodyczne *Intelligenz blätter* zwane.

Gdy nieprzytomny ani w oznaczonym terminie nie ſtawi ſię, ani o ſwoim życiu i gdzie ſię znayduie wiadomości nie da, a gdy przy tym ten, który zapozwanie wynioſł przyſięgą zatwierdzi, iż nic więcey o życiu nieprzytomnego i gdzieby ſię znaydował, nie dowiedział się: zaczym deklaracya o śmierci przez dekret zadecydowaną zoſtanie.

Maiątek nieprzytomnego przypadnie potym temu, ktòremu podług prawney ſukceſsyi na dniu zapadłego dekretu należy, ieśli ſię okazać nie da, że nieprzytomny prędzey lub poźniey umarł, albo że przez testament, ugodę o dziedzictwo, i t. d. ſwoim pozoſtałym maiątkiem rozrządził. Kto chce iedno lub drugie dowieść, dobrze poſtąpi, gdy niezwłocznie uda ſię do ſądu, i potrzebne złoży dowody.

Jeśli ſię nie przytomny po wyszłey deklaracyi o śmierci iego odezwie, może wprawdzie żądać powrócenia

ſobie ſwego maiątku, iaki ſię ieszcze znaydować będzie; ten zaś, ktòry na fundamencie zaszłey deklaracyi o śmierći, takowy maiątek obiął w possessyą, uważany będzie przez taki przeciąg czasu za prawego poſiadacza, i ciągnione aż dotąd użytki zatrzyma.

ROZDZIAŁ V.

O Hypotekach.

O instytucyi hypoteki w powszechności.

§. 85. Inſtytucya Hypoteki ieſt bardzo dobrym i użytecznym zamiarem. Zapewnia własność dóbr, domòw, i innych nieruchomości, ułatwia ich przedaż, i powiększa kredyt.

Co do iſtoty ſwoiey na tym ſię zasadza, ażeby w każdym ſądzie utrzymywane były osobne xięgi gruntów w iego dyſtrykcie leżących. Każda nieruchomość będzie miała ſwóy oddział, i w nim zapiszą ſię

ſmie dziedzica; prawo gruntowe z iakiego do possessyi przyszedł; niektóre warunki własność ścieśniaiące; wartość, za którą z iedney ręki do drugiey przeszła; oprócz zwyczaynych podatków ſtałe ſtoiące na nim ciężary; nakoniec zabezpieczone na nim długi, i zaszłe w nim z przyczyny cessyi lub inne odmiany.

Kto zatym chce iaki grunt kupić, pieniądze nań pożyczyć, zapisaną iuż hypotekę na ſiebie przeiąć, lub inną iaką czynność przedſiewziąć, (w czym potrzeba dokładnie dowiedzieć ſię o iſtocie gruntu, o prawach dziedzica, i t. d.) ten wiadomości tey naypewniey zaſiągnąć może z xięgi hypoteczney. Jednakże podobne wiadomości nie każdemu bez wyłączenia pozwolone będą, lecz kto ich od ſędziego mieć żąda, ten powinien albo pozwolenie dziedzica złożyć, albo przeświadczyć, iż ma w tym wielkiey wagi interess.

Sąd każdy ieſt w odpowiedzi za rzetelność ſwych xiąg hypotecznych, i za to, iż wpisane czynności tak iak ſą w nich wymienione, aktualnie zaszły. Lecz iako obowiązanym

nie ieſt ſam zaręczyć ważność i prawną trwałość przedſięwziętych przez ſtrony czynności, tak może, ieżeli przy tym znaczne wątpliwości ſię pokażą, do ich rozwiązania ſtrony przynaglić. Także ſąd ręczyć niemoże za zapisaną wartość gruntu, i za doſtateczność na to podaney hypoteki.

O zaświadczeniach hypotecznych.

§. 86. Dla uniknienia przykrego częſtokroć dowiadywania ſię przy xiędze hypoteczney i umnieyszenia zatrudnień, będą w ſądach expedyowane zaświadczenia hypoteczne, i nietylko dziedzicom gruntów, ale każdemu żądaiącemu iakowego zapiſania wydawane. Takowe zaświadczenie zawierać w ſobie będzie wiadomość o nieruchomości w xięgę hypoteczną wciągnioney. Sąd powinien równie zaręczyć rzetelność świadectwa hypotecznego iak rzetelność ſamey xięgi hypoteczney.

Zaświadczenie hypoteczne niemoże iednak iak tylko ſtan rzeczy w czaſie wygotowania ſwego okazywać. Zaczym każdy, ieśli od wygotowania zaświadczenia hypotecznego iuż nieiaki czas upłynął, powinien wprzó-

dy dokładnie ſię wywiedzieć: czyli i iakie potym zaszły odmiany? Stać ſię to może naylepiey w ten ſposób, że ſię złoży zaswiadczenie hypoteczne Sędziemu, aby ſię zaszłe odmiany w nim zanotowały, lub zaświadczono było, iż wszyſtko w dawnym ieszcze ſtanie zoſtaie.

Nadto, ieśli w zaświadczeniu hypotecznym brać ſię będzie ſtósunek do iakiego kontraktu, ugody o dziedzictwo lub do innego dokumentu względem zawieraiących ſię w nim osobliwszych przeznaczeń; wtedy względem tego ſam dokument przeyrzeć, i dla wszelkiego przypadku Sędziego o kopią iego proſić należy.

§. 87. Jeśli donieſienia o nieruchomości być maią dokładne, każda zachodząca odmiana powinna być Sędziemu wiadomą. Jeśli te donieſienia mieć maią pewność koniecznie potrzebną, wtedy względem każdey okoliczności wpisany powinien być dowod doſtateczny. Powszechne prawidła.

Na tych obydwoch fundamentach zależy poſtępowanie w hypotecznych interessach. Wszelkie zachodzące w kontraktach, teſtamentach, lub

inne do dziedzictwa nieruchomości, albo do stanu długów ściągaiące się odmiany, powinny być Sędziemu xięgę hypoteczną trzymaiącemu do wpisania okazane, bowiem zaniedbanie tego okazania ciągnie za sobą pewne prawami oznaczone złe skutki. Osobliwiey ten, który będzie chciał wyrobić sobie prawo hypoteki, nie może zaniedbywać wpisania każdego obiektu. Przez aktualne tylko wpisanie do publicznych xiąg gruntowych nabywa prawa hypoteki, i wszelkie dawniey zaszłe odmiany przeciwko sobie uznać musi.

Aby zaś wpisanie bez trudności nastąpić mogło, każdy o tym naypierwey pamiętać powinien, ażeby złożył Sędziemu dostateczny dowód o pewności zayścia tey rzeczy, która wpisaną być ma. Zaczym starać się będzie, iżby kontrakt był zawarty w Sądzie lub przed iakim Kommissarzem sprawiedliwości, iżby rzecz zaszła, n. p. spadek sukcessyi przez sądowe zaświadczenie był okazanym, i t. d.

Zachowanie się tego, który

§. 88. Kto żąda wpisania do xięgi hypoteczney, zamelduie się temu

Sędziemu, pod którego iuryzdykcyą stoiący grunt zostaie, Jeśli osobiście żądanie do protokułu poda, nayłepiey uczyni. Jednak przygotowane przez siebie i podpisane przełożenie także iest dostateczne. Komu zaś na dokładney a osobliwie praw kraiowych wiadomości zbywa, ten udać się powinien do Kommissarza sprawiedliwości. Będąc kto oddalonym od mieysca w którym zostaie xięga hypoteczna, może podać żądanie przez Plenipotenta; ale ta plenipotencya wyraźnie do interessu ściągać się powinna, i podpis sądownie lub przez Kommissarza sprawiedliwości zaświadczonym być musi. się o wpisanie staraą

Żądanie czyli będzie ustnie lub na piśmie oświadczone, zawsze koniecznie potrzeba oddać zaraz Sędziemu dowody o exystencyi tey rzeczy, o wpisanie ktòrey żądanie zachodzi.

Sędzia uznawszy te dowody za niedostateczne, da stronie instrukcyą potrzebną, którą ściśle uskutecznić należy. Jeśli zaś na żądane wpisanie zezwoli, wtedy strona na dowód otrzyma zaświadczenie hypoteczne. Radzi się, iżby to zaświazczenie do-

brze przeyrzeć, czyli wpisanie we wszyſtkim podług żądania naſtąpiło? a kiedy w nim czego ieszcze niedoſtaie, natychmiaſt to okazać Sędziemu dla poprawienia.

Zachowanie się obeymuiącego dziedzictwo gruntu.

§. 89. Do porządku przy xiędze hypoteczney nadewszyſtko należy, ażeby ſię iaśnie z niey okazywało: Kto każdą nieruchomość poſiada, iakim ſposobem onę nabył, i czyli bez wszelkiego warunku podług upodobania nią rozrządzić ieſt mocen? Dla tego prawa nakazuią, ażeby każdy, który przez kupno, zamianę, darowiznę, ſukcessyą, lub innym iakim ſposobem do dziedzictwa wſi iakiey, domu, ogrodu, lub inney nieruchomości przychodzi, naydaley w przeciągu roku iednego o zaszłey odmianie donioſł ſądowi, i onemuż dowod w iaki sposob do poſſeſſyi przyszedł, okazał.

Nayprzód złoży oryginalny nabycia inſtrument, n. p. kontrakt kupna, teſtament, i t. d. Jeżeli gruntuie ſię na ſukcessyi prawney, wtedy oprócz zeyścia z świata przeszłego dziedzica, ſtwierdzi oraz ſłużące sobie pra-

wo dziedzictwa przez zaświadczenie sądownie wydane.

Kto w czasie przepisanym doniesienia nieuczyni, tego sąd do tego pod karą zobowiązać może.

Jeśli się zdarzy, iż iaka nieruchomość na kilku wspólnie sukcessorów spadnie; a ci maią zamiar onę iednemu z pomiędzy siebie przyznać, powinni, kiedy kollokacya w ciągu roku iednego nie może być ukończoną donieść o tym Sędziemu, i upraszać o przedłużenie czasu.

Jedynie tylko ten, na którego imie nieruchomość do xięgi hypoteczney zapisze się, uznany będzie za prawdziwego iey właściciela. Nawet gdyby się w dalszym czasie okazać miało, iż nie ten lecz kto inny iest właścicielem prawdziwym, każdy który się z zapisanym dziedzicem w rzetelny sposób na mocy xięgi hypoteczney wdał w kontrakt i w negocyacyą o tę nieruchomość, będzie zupełnie bezpiecznym, i żadney z strony odzywaiącego się potym właściciela napaści obawiać się nie powinien.

Czyli ten, który iakową ſztukę gruntu nabył i zapisanie iey w xiędze hypoteczney na ſwoie imie wyrobił, dla zupełnego bezpieczeńſtwa ma ieszcze ſtarać ſię o publiczne przywołanie pretensorów do tegoż gruntu? rozwiązanie tey kweſtyi zależy od okoliczności. Trafunki, w którychby takowe przywołanie podług teraźnieyszego urządzenia mógło być użyteczne, rzadko w prawdzie zdarzaią ſię: ale każdy nabywaiący ſtoiące dobra dobrze uczyni, gdy ſię w tey okoliczności prawnika poradzi.

Zachowanie się maiącego realne pretensye.

§. 90. Do doſkonałości xięgi hypoteczney ieſt ieszcze konieczną potrzebą, ażeby każdy maiący realną pretensyą do iakiey ſztuki gruntu, o niey niezwłócznie donioſł Sędziemu, i o wpisanie do xięgi hypoteczney dopraszał ſię.

Pod realnemi pretensyami rozumieią ſię takie, których obiekt ieſt iaka wieś, dom, ogrod, lub inna sztuka gruntu, bez względu na osobę dziedzica. Do tego osobliwie należą i powinny być wpisane:

1, Stałe ciężary lub daniny, n. p. Czynsz lub dziedziczna dzierża-

wa, wieczyſte czynsze pieniężne lub w ziarnie, pewne dochody, i inne intraty;

2, Warunki względem własności lub wolney dyspozycyi dziedzica, n. p. lenność i ztąd wynikaiące prawa nayblizszych powinowatych, wspòł-lenników, i expektantów; *fidei commissa*, majoraty lub ſenioraty, prawo bliſkości, wyderkaf, pierwszeńſtwo w kupnie, i inne ugody lub teſtamenta, przez które komu używanie, ciągnienie użytku, mieszkanie, lub inne, właſność maiątku dziedzica ścieśniaiące prawa są na tę nieruchomość nadane;

3, Gruntowe prawa, które dochody obciążoney nieruchomości zmnieyszaią chociaż żadnemi widocznemi znakami lub poſtanowieniem nie są oznaczone; zwłaszcza prawa wolnego paſtwiſka i wrębu.

4, Zaległe ſummy kupna, do którey prawo własności lub prawo hypoteczne oſtrzeżone zoſtało.

5, Pożyczone fummy i tym podobne ugody, w których wyraźna hypoteka ieft zapisana;

6, Prawne i ciche hypoteki wfzelkiego rodzaiu, n. p. wniosek żony; maiątek, który dzieci dziedzica od kogo trzeciego przez fukcessyą nabyły, w podarunku lub innym fposobem doftały, a który w rękach Oyca zoftał fię; małoletni, niedołężni, marnotrawni i oddaleni, nad któremi dziedzicowi ieft oddana opieka; kto na wybudowanie albo na wyreperowanie nieruchomości dał materyały, roboty czynił, albo pieniądze awansował, które na ten koniec obrócone zoftały, i t. d.

Ten, który z iedney z powyższych przyczyn ma realną pretensyą, powinien z nią popisać fię do xięgi hypoteczney i umieszczenia żądać. Taka realna pretensya dopiero od daty wpisania iey zupełną dzielność nabywa, zatym opoźniaiący fię z wpisem, wszyftkim dawnieyszym zapisom w xiędze hypoteczney, będzie mufiał uftąpić, albo przeciwne pre-

tensyi swoiey postanowienia przyznać.

§. 91. Przy takowych realnych pretensyach zdarzaią się czasem przypadki, że pretensor bez własney winy nie iest natychmiast w stanie złożenia zupełnych dowodów. Na ów czas istotny wpis wprawdzie nastąpić nie może, atoli prawo takiemu pretensorowi dla zasłonienia go od szkody z przewłoki wyniknąć mogącey dozwala, aby tym czasem zaniósł protestacyą. Do tego tylko trzeba, aby pretensya przynaymniey iakokolwiek była okazaną. O protestacyach.

Skutek wpisania takiey protestacyi ten iest, że do czasu póki na nieruchomości zostaie, wszelkie względem niey potym zayść mogące dyspozycye i zapisy istotnego prawa protestuiącego się osłabić nie mogą, tudzież, że skoro realną pretensyę swoią należycie dowiedzie, umieszczony z nią będzie w mieyscu, gdzie protestacya zapisana była.

O tey protestacyi dziedzic nieruchomości natychmiast ma bydź uwiadomiony, który ieżeli pretensyę niesłuszną bydź twierdzi, rozsądzenia

iey w zwyczaynym Procefsie żądać ieft mocen.

Co ma czy nić pożyczaiący summy na hypotekę?

§. 92. Kto chce na hypotekę, to ieft: zaftaw, na wieś, dom lub inszą nieruchomość pieniądze pożyczyć, powinien nadewszyftko ftarać się o zaświadczenie hypoteczne, aby się z niego o ftanie nieruchomości i bezpieczeńftwie zaftawy nauczył.

Zaświadczenie hypoteczne do czego fłuży, i iak fobie z nim poftąpić należy, iuż w §. 86. namieniło się. Dobra ieft także przezorność przedłożyć takie zaświadczenie do przeyrzenia prawnikowi, i opinią iego względem bezpieczeńftwa pożyczonych pieniędzy zasiągnąć. Ta nadewszyftko ieft potrzebna, gdy zaftawić miana nieruchomość ieft lennością, *fidei komifsem* wsią emfiteutyczną albo dziedziczną dzierżawą; albo gdy władza dziedzica z wolnego nią rozrządzania ieft określoną. Przynaymniey winien ieft ten, który bezpieczeńftwa zaświadczenia hypotecznego fam chce dochodzić, pilnie baczyć na to, czyli dziedzic w iakikolwiek fposób ieft w władzy fwo-

iey ograniczony. Jeżeli takie zaświadczenie referuie się do kontraktów, teftamentów, do ugod o dziedzictwo, lub inszych dokumentów, takowe wprzódy przeyrzeć trzeba.

Poftanowiwszy kto pieniądze pożyczyć, ftarać się ma, aby zapis długu przed Sądem lub Kommiffarzem fprawiedliwości był zdziałany. Jeżeli kredytor i dłużnik w iednym mieyscu mieszkaią gdzie xięga hypoteczna ieft złożona, naylepiey będzie, gdy całe dzieło, zwłaszcza liczenie pieniędzy w izbie do czynności hypotecznych wyznaczoney ufkutecznią; co gdy ftać się nie może, wierzyciel niezwłocznie po napisaniu obligacyi, onę do xięgi hypoteczney końcem wpisu poda, albowiem od dnia takiego wpisu prawo pierwszeńftwa iego zależy, gdy potym więcey hypotek na teyże nieruchomości będzie umieszczonych.

Naybezpieczniey poftąpi fobie, gdy pieniądze nie pierwey wyliczy, póki inftrument nie będzie w xięgę wciągniony, iżby z odebranego na to rewersu mógł wprzódy przekonać się, że w tym przeciągu czasu żadne

odmiany z krzywdą iego w xiędze hypoteczney nie zaszły, i że pretensya iego istotnie zapisana iest w mieyscu, ktòre według umowy miało oney bydź wyznaczone.

W niesposobności zdziałania obligacyi przed Sądem albo Kommissarzem sprawiedliwości, przynaymniey potrzebna iest ostróżność, aby dłużnik w skrypcie swoim na wniesienie do xięgi zaciągnionego długu wyraźnie zezwolił.

Nakoniec, ieżeli w obligacyi kilkoro nieruchomości będzie hypoteką zastawionych: wtedy wierzyciel w proźbie swoiey o umieszczenie oney wyraźnie dodać ma, na którą z nich wpisu hypotecznego żąda. Jeżeli potym okaże się z zaświadczenia hypotecznego, że nie wszystkie znaiome grunta do wpisu weszły, nie trzeba opóźniać z wskazaniem tey omyłki, aby mogła bydź wnet poprawioną.

Zachowanie się dłużnika, który zaciągnioney summy do

§. 93. Dłużnik wyliczenia obiecaney sobie na hypotekę summy nie wprzódy żądać może, póki wciągniony instrument wierzycielowi nie będzie wręczony. Przeto łatwo mo-

że się zdarzyć, że obligacya pierwey będzie wciągniona, nim dłużnik summę za którą hypoteka była założona do rąk swoich odebrał. Dla uniknienia wszelkiego nieładu, prawo dozwala mu czasu 30. dni po nastąpionym wciągnieniu długów do xięgi hypoteczney, w którym wyliczenia sobie przez wierzyciela obiecaney summy czekać ma. Za niewy iczeniem oney w wspomnionym przeciągu, dziedzic winien iest nay dalej w iednym tygodniu do xięgi hypoteczney uczynić o tym doniesienie i o wpisanie protestacyi starać się. Wtedy od woli iego zależy na pieniądze dłużey czekać, lub one ieżeli zechce przez pomoc Sędziego poszukiwać, albo o zwrócenie i wymazanie obligacyi skargę zanieść. Jeżeli ten przeciąg czasu uchybi, będzie wprawdzie mógł czynić z pierwszym wierzycielem, atoli gdyby tenże instrument komu trzeciemu miał tym czasem ustąpić lub zastawić, wtedy dłużnik wniosku nie otrzymaney zapłaty przeciw takiemu trzeciemu nie będzie mógł użyć. rąk nie wziął.

Prawa kredytora hypotecznego.

§. 94. Umieszczony w xiędze hypoteczney wierzyciel ma prawo trzymać ſię dla zaspokoienia ſwego zaſtawioney ſobie nieruchomości, bez różnicy czyli ta znayduie ſię ieszcze w poſſeſſyi pierwszego dłużnika, albo do drugiego poſiàdacza z iakiegokolwiek bądź powodu przeszła. Każdy nowy poſſeſſor nieruchomości, onę nie inaczey iak tylko z zoſtaiącemi na niey i wpisanemi ciężarami nabyć może.

Prócz zaſtawionego gruntu, niemniey także będące w czaſie wpisu przyległości i należytości, wynikłe potym wzroſty, tudzież dochody i użytki, które ieszcze są od nieruchomości nierozdzielne, wciągnioney hypotece podlegaią.

To prawo zaſtawy rozciąga ſię nietylko do kapitału, ale do prowizyi. Jeżeli iednak grunt ieſt tak dalece zadłużony, że wartość iego nie wyſtarcza do zaspokoienia z niey wszyſtkich na niey zapisanych kapitałów oraz zaległych prowizyi; wtedy każdy hypoteczny wierzyciel w mieyscu gdzie iego kapitał ieſt umieszczony, tylko dwuletnich zaległych pro-

wizyi żądać może, z dawnieyszemi zaś inszym wierzycielom dziedzica ustąpić powinien. Przeto każdemu wierzycielowi hypotecznemu radzić należy, aby z odbieraniem prowizyi nad dwa lata nie opòźniał się, i gdy onych potym nie odbierze, wedle nauki §. 37. niezwłócznie do Sądu skargę zaniosł.

Za powstaniem konkursu do maiątku dłużnika, w przeciągu iego należeć będą prowizye wierzycielom hypotecznym z dochodów nieruchomości w miarę ilości wystarczaiącey. W takowym więc razie każdy hypoteczny kredytor dobrze uczyni, gdy o dobre zawiadowanie zastawioney nieruchomości będzie staranny. Za same zaległe prowizye, tudzież za koszta wniesienia do xięgi hypoteczney albo sądowego zaskarżenia, zastawiony grunt nie odpowie. Kto zatym z tego także powodu bezpieczeństwa z gruntu żąda, powinien one w obligacyi wyraźnie dać sobie zapisać.

Prowizye od długu hypotecznego w mieyscu mieszkania wierzyciela zapłacone bydź powinny, chyba że

oddzielna o to zaszła insza umowa. Oddanie zaś kapitału, także w mieyscu gdzie xięga hypoteczna znayduie ſię, wierzyciel przyiąć ieſt obowiązany.

Jeżeli dziedzic gruntu tak ſobie z nim poſtępuie, że obawa umnieyszenia beśpieczeńſtwa dłużnika zachodzi, naprzykład: gdy we wſi źle gospodaruie, domowi ruynować ſię dozwala, i t. d. wtedy wierzyciel zaspokoienia ſwego ieszcze przed terminem żądać ieſt mocen. Jeżeli zaś prawa tego użyć nie chce, może dopraszać ſię Sędziego, aby ſzkodliwym dyspozycyom dziedzica była tamą założona.

Umieszczony w kſiędze wierzyciel, ſprzeciwić ſię nie może, aby dłużnik pròcz niego inszym ieszcze kredytorom, hypoteki na zaſtawionym gruncie nie miał także zapisać. Wszakże ugoda, przez ktòrąby dłużnik tego prawa zrzekł ſię, będzie prawnie nieważną, ile że umieszczonemu wcześniey wierzycielowi z poźnieyſzey zaſtawy żadna nie czyni ſię krzywda, owszem takowa ugoda kredyt dłużnika niepotrzebnie wiąże.

§. 95. Ten który zapisaną hypotecznie pretensyę przez cessyą albo zastawę nabyć zamyśla, niechay nadewszystko baczy na to, czyli po wpisaniu oney wzmiankowane w §. 93. trzydzieści ośm dni iuż upłynęły, bowiem dłużnik dla nieodebraney summy mógł był do tego czasu protestacyą do księgi hypoteczney zanieść. Jeżeli zaś trzydzieści ośm dni po wciągnieniu obligacyi minęły, wtedy niechay nikt nie obawia się protestacyi. Co ma czynić nabywca zapisaney hypoteką pretensyi.

Drugą ostrożność, którą zachowa, iest ta: aby żądał ukazania sobie oryginału obligacyi, dla widzenia czyli się *ad rationem* iuż co nie wypłaciło.

Beśpieczeństwo kapitału okaże się z osnowy zaświadczenia hypotecznego, a przytym służy zawarta powyżey w §. 85. nauka. Cessyą kapitału trzeba przed Sądem albo Kommissarzem sprawiedliwości uczynić, przynaymniey niechay będzie na piśmie, i naylepiey iest umieścić ią pod samą obligacyą. Wciągnienie Cessyi do księgi hypoteczney nie iest wprawdzie koniecznie potrzebne, atoli nie trzeba się z tym opoźniać, bo zaniedbanie tego w niektórych przy-

padkach ſzkodliwe być może. Przynaymniey należy wtedy dziedzica nieruchomości o zaszłey Ceſsyi bezzwłocznie na piśmie uwiadomić, iżby przeszłemu właścicielowi obligacyi odtąd ſummy nie płacił.

To ſamo rozumie ſię, gdy zahypotekowana pretensya ma być zaſtawioną. Niemniey i w tym razie trzeba udać ſię do kſięgi hypoteczney; ieżeli to iednak dla zachodzących okoliczności ſtać ſię nie może natychmiaſt, maiący w ręku zaſtawiony ſobie inſtrument, niechay go nie wydaie, owszem dziedzica o zaszłym zaſtawieniu iego dokumentu na piśmie uwiadomić powinien.

Ten, ktoremu zahypotekowany kapitał doſtał ſię przez ſukceſsyą, podobnież dobrze sobie poſtąpi, gdy prawo ſwoie w kſiędze okaże, i żądać będzie, iżby pretensya na imię iego była zapisaną. Ztąd wynika nadewszyſtko ten pożytek, że potym przez Ceſsyą lub zaſtawienie łatwiey może kapitałem rozrządzić.

O milczących hypotekach.

§. 96. Ci, którym według prawa milcząca hypoteka do maiątku dłużnika ſłuży, powyżey w § 89. Nro 7. są umieszczeni. Jeżeli takową hy-

potekę do księgi dać wpisać zaniedbuią, wynika dla nich ztąd ta szkoda, że wszystkim wpisanym hypotekom ustąpić muszą pierwszeństwo, i łatwo utracić mogą prawo zastawy, gdy nieruchomość do kogo inszego przeydzie; ieżeli zaś wpis nastąpił, nabywaią od daty uiszczenia tego wpisu przywileiu istotney hypoteki. Jest zatym rzecz bardzo ważna bynaymniey z tym nie opoźniać się.

Ządaiąc zahypotekowania, prawo swoie, ieżeli iuż nie iest zkądinąd wiadome, sądownemi zaświadczeniami, przyznaniem dziedzica, lub inszym sposobem dowieść należy.

Jeżeli dziedzic kilkoro nieruchomości posiada, ktòre różnym Juryzdykcyom są podległe, trzeba u każdego Sędziego zahypotekowania oddzielnie żądać.

§. 97. Dziedzic chcąc summę zahypotekowaną zapłacić, powinien wprzódy ukazania sobie oryginału obligacyi żądać, i pilnie dostrzedz się na czyie imię iest w księdze hypoteczney zanotowana. Tylko takiemu summę beśpiecznie liczyć może. Dobrze iest przy liczeniu pie-

Jak się ma zachować dziedzic płacąc summę zahypotekowaną.

niędzy poſtarać ſię, aby kwit w sądzie albo przez Kommiſsarza ſprawiedliwości był napisany. Tenże kwit potym poda ſię Sędziemu, aby na fundamencie iego dług bez wszelkiey trudności był w xiędze hypoteczney wymazany. Jeżeli ſię płaci całkowita zahypotekowana pretensya, trzeba oraz oryginalną obligacyę zwrócić, która potym końcem przemazania pretensyi w xiędze hypoteczney Sądowi przedłożona być powinna. Gdy zaś tylko część pretensyi ma bydź wyliczona, albo gdy z inszych przyczyn zwrócenie oryginalney obligacyi naſtąpić nie może, wtedy dłużnik dla ſwego bezpieczeńſtwa niechay przynaymniey dopilnuie ſię, aby zapłacona kwota w iego obecności liczbą i literami na oryginalney obligacyi była zanotowana.

W przypadku zgubienia obligacyi, radzić należy dłużnikowi, aby pieniądze do rąk Sędziego trzymaiącego xięgę hypoteczną wyliczył, i iemu dalszą prawną dyspozycyę względem przyſtawienia lub umorzenia zgubionego inſtrumentu polecił.

REGESTR MATERYI.

Omyłkę zamiast §. 46. popraw §. 42. na karcie - - - - - - 161

DODATEK
DO
XIĄSZKI

POD TYTUŁEM:

NAUKA DLA STRON

Względem zachowania się w Processach

DLA

PANSTW PRUSKICH.

OBWIESZCZENIE

Względem Sądownictwa w Mieście Warſzawie.

G[illegible] Na[illegible]eyszy Król Jmć Pru-
ſki [illegible] po oddanym
ſob[illegible]aſto Warſza-
wę[illegible]nność ſwo-
ją d[illegible]tuteyſzym

regularney i ſtałey Adminiſtracyi ſprawiedliwości obrócić raczył: przeto wſzyſtkie dotąd byłe ſądy Mieyſkie, które ſądownicze czynności odbywały, mianowicie: bywszy Magiſtrat, ſąd Woytowſko-Ławniczy, i wſzyſtkie ſądy Wydziałowe znieſione, i na mieysca ich właściwy Magiſtrat ſprawiedliwości dla Miaſta i przedmieściow iego łącznie z Pragą wprowadzony, i tenże, częścią członkami bywszego Magiſtratu i ſądu Woytowſko-Ławniczego, częścią nowemi Officyaliſtami obſadzony zoſtał.

Pod Juryzdykcyą tegoż Magiſtratu zoſtawać będą w pierwszey inſtancyi względem wszelkich osobiſtych ſporów wszyscy mieszkańcy Starego i Nowego Miaſta Warszawy, Przedmieścia Krakowſkiego, Nowego Swiata, Bielinow, Grzybowa, Leszna, Nowolipia, Szulca, i Pragi, wyiąwszy osoby Stanu Szlacheckiego, tudzież te, które dla urz[illegible]ub k[illegible]ycyi ſwoiey inszem[illegible]le-
głe; wſzelal[illegible]ra-
wiedliwośc[illegible]ad
wſzelkiemi[illegible]ęgu

)(❦)(

ſądownictwa położonemi ſtoiącemi dobrami, bez różnicy ſtanu i kondycyi właścicielów, takoż nad całym Zydoſtwem, wyiąwszy iednak ſprawy ich do Regencyi tuteyſzey iuż wprowadzone, rozciągać będzie, a Rabini ich z Aſſeſſorami ſwemi tylko tak nazwane ſprawy obrządkowe, między Zydami rozsądzać mocni będą.

Do władzy tegoż Magiſtratu podobnież należy, wszyſtkie ſprawy wexlowe rozsądzać, ieżeli dłużnik pod iego Juryzdykcyą zoſtaie.

Co zaś do *ſponsaliow* i ſpraw małżeńſkich, te, ieżeli iedna ſtrona nie ieſt wiary Katolickiey, do Regencyi, a ieżeli oboie małżonkowie są Katolickiey Religii, do Konſyſtorza wprowadzone być powinny.

Aże Magiſtrat ſprawiedliwości także zatrudniać ſię będzie dozorem nad zoſtaiącemi pod Juryzdykcyą iego nieletniemi oſobami, przeto ſkłada ſię z dwoch Departamentów, to ieſt:

Z Sądu Mieyſkiego,

I z Urzędu Sierocego.

)(❀)(

Do pierwszego należą w miarę iego Juryzdykcyi:

1. Wszelkie cywilne i kryminalne sprawy.

2. Wszystkie processa konkursowe i likwidacyine, tudzież edyktalne pozwy nieprzytomnych i z kraiu uszłych osob.

3. Sprawy sukcessyonalne i działowe, kiedy wszyscy sukcessorowie doszli lat przyzwoitych.

4. Potrzebne przedaże i alienacye.

5. Pieczętowanie pozostałych po śmierci ruchomości.

6. Odbywanie aukcyi i licytacyi.

7. Sporządzenie tax nieruchomych gruntów.

8. Spory między czeladzią, tudzież o budowy i o prawa do cudzey własności lub gruntów (*servitutes.*)

9. Wszystkie dzieła *voluntariæ jurisdictionis*, iako to: przyimowanie testamentów &c.

10. Dzieło względem Hypoteki wszystkich gruntów, nakoniec

11. Sporządzenie i wydanie wszystkich tegoż dzieła hypotecznego ty-

czących ſię Inſtrumentów, kontraktów, kupna, obligacyi, &c.

Urzędu ſierocego ieſt obowiązkiem nieletnim, niedołążnym, i nieprzytomnym Oſobom opiekunow wyznaczać, maiątkiem ich zarządzać, i tak o ſuſtentacyi, iako też wychowaniu ich mieć ſtaranie.

Niechay zatym Obywatele Miaſta tego w czynnościach ſwoich podług powyższych przepisow do tych dwoch Departamentów udaią ſię.

Przytym wiadomo ſię czyni Publiczności, że Magiſtrat ſprawiedliwości Seſſye ſwoie w Domu z Szpitala Paulińſkiego zbudowanego przy Bramie Nowo-Mieyſkiey położonego odprawiać będzie, gdzie zatym Memoryały do tegoż Magiſtratu oddawane, tudzież uſtne żądania w regeſtraturze tamteyszey zanoszone być powinny.

Zamiaſt bywszych ſądow Burmiſtrzowſkich, wyznaczone będą w Cyrkułach Miaſta oddzielne potoczne Deputacye, o urządzeniu których, tak iako o dniach ſądowych Publi-

czność przez Magiſtrat ſprawiedliwości osobnym obwieszczeniem dokładniey będzie uwiadomiona.

Kto w reszcie o czynnościach często rzeczonego Magiſtratu, i o prawidłach iemu przepisanych doſkonalszą życzy powziąść wiadomość, doczyta ſię obszerniey z regulaminu, który będzie do Druku podany, i publicznie przedawany, przy czym także zaleca ſię ſtronom maiącym prawne intereſſa, Xiążka niedawno z pod praſſy JX. Kanonika Malinowſkiego wyszła, każdemu w ſądowych czynnościach arcy potrzebna, zawieraiąca w ſobie wipis z powszechney ſądowey Ordynacyi.

Przedaie ſię tu także w tłumaczeniu Polſkim wypis z powszechnego Prawa dla wszyſtkich Pańſtw Pruſkich wydanego. Aże każde z tych Dzieł tylko po kilka złotych kosztuie, przeto ſłusznie ſpodziewać ſię należy, iż każdy ten mały wydatek chętnie podeymie, ile że przez to o Prawach i układach, podług których w prawnych i inszych zdarze-

niach ma się zachować, potrzebną nabędzie wiadomość.

W Warszawie dnia 9go Sierpnia 1796. Roku.

Królewsko-Południowo-Pruska Regencya.

podpisano: de Meyer.

OBWIESZCZENIE

DRUGIE.

Nayiaśnieyszy Król Jmć Pruski, Pan nasz Miłościwy wszystkim mieszkańcom Departamentu Warszawskiego wiadomo czyni, że obiecany w obwieszczeniu z dnia 16. Listopada roku przeszłego Sekcyi 1. §. 2. wypis z powszechney Sądowey i processowey Ordynacyi, z pod prassy tuteyszey X. Kanonika Malinowskie-

go w tłómaczeniu Polſkim wyſzedł; z którego to Dzieła, które za mierną cenę 6 Złotych Polſkich u wſpomnionego Redaktora i we wszyſtkich Xięgarniach większych Miaſt Pruſkich przedaie ſię) każdy, komu to wiedzieć zależy, o wſzyſtkim, co według teraźnieyszych praw Kraiowych tak w właściwych proceſſach, iako też w inszych ſądowych czynnościach czynić i zachować powinien, wiadomość i naukę powziąść może.

Znayduie ſię także od dawnego już czasu w Xięgarniach znaczniey-ſzych Miaſt Pruſkich za tę ſamą cenę tłòmaczenie Polſkie wypisu z powszechnego prawa Kraiowego, które w roku 1793. pod tytułem: *Nauka o Prawach dla Obywatelow Państw Pruſkich* w Berlinie z druku wyszło.

A tak, gdy z ſtrony Rządu wſzelkie uczynione są rozporządzenia końcem ułatwienia hołdownikom i mieſzkańcom Pruss Południowych ſposobu poznania ſię z teraźnieyszemi prawami i układami ſądowemi: przeto Nayiaśnieyszy Pan ſpodziewa ſię

po nich, że z tey ſobie zrządzoney ſposobnosci korzyſtać zechcą; bo ieżeli w powszechności dla każdego mieszkańca Państwa ieſt rzeczą bardzo ważną i potrzebną o prawach Kraiu ſwego mieć wiadomość, to tym bardziey powinno być dla tych, których ſkład Rządu zmieniony zoſtał, i którym prawa Kraiu, do którego ſą teraz przyłączeni, cale ieſzcze ſą nieznaiome.

Wſzakże, ieżeli hołdownicy i mieszkańcy Pruss Południowych z tey ſobie ſprawioney łatwości poznania ſię z Pruſkiemi prawami pożytkować nie zechcą, niewiadomość onych nie będzie im ſłużyć za wymówkę, gdy przeciw przepisom praw wykroczą, albo w prywatnych czynnościach ſwoich ſkrzywdzonemi zoſtaną.

Dan w Warſzawie dnia 12go Sierpnia 1796. Roku.

Królewſka Południowo-Pruſka Regencya.

DE MEYER.

WYPIS

Z TAXY SPORTUŁOWEY,

DLA

REGENCYI PRUSS POŁUDNIOWYCH,

Roku 1796. w Warszawie zebrany.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O Processie ordynaryinym.

1. Gdy obiekt processu tylko będzie 50. Talarów wynoszący; wtedy żadne taxy brane nie będą, tylko należytości od pisania i przy obiektach nad 30. Tal: sztemple płacone zostaną.

2. Za oznaymienie skargi, i wyznaczenie terminu do wysłuchania skarżącego

Od 100. Rejchstalarów do 500. *exclusivè* - - Zł: Pol: 1:

Od 500 Reichstalarow do 1,000. *exclusivè* - - Zł: Pol: 2.

)(❦)(

Od 1,000. Tal: do 10,000. Tal: *exclusivè* - - Zł: Pol. 4.

Od 10,000. Tal: i więcey — — 4.

3. Od zasiągnienia informacyi od skarżącego, i od przyięcia zaskarżenia —

Od 50. R. Tal: do 100. Zł: Pol: 2.

Od 100. Tal: do 500. — — 4.

Od 500. Tal: do 1,000. *exclusivè* Tal: 1. Zł: 2.

Od 1,000. — 10,000. — 3. — —

Od 10,000. i więcey — 4. — —

Nota 1. Interventio principalis ieżeli się zdarzy, iest osobnym processem, i tak względem opłat należytości uważać się powinna, a natychmiast *circa interventionèm accessoriam* od zasiągnienia informacyi i za przyięcie oney tylko połowa powyższey płacić się będzie ceny, a w dalszym biegu rzeczy taż Interventia wraz *cum causa principali* zarówno chodzić będzie, a interveniens tak iak każda inna do processu iakiego należąca strona uważany będzie.

2do. Równie się ma *cum litis denuntiatione & adcitatione*, iako *cum interventione accessoria.*

Gdy się zaś *litis denuncians cum denuntiato* o fundament regressu z sobą spierać będzie, wtedy iuż osobny iest process.

3tio. Przy rekonwencyi, gdy takowa podług przepisu postępowania processowego w iednym processie do rozprawy przychodzi, niemogą być żadne osobne rachowane opłaty. Jeżeli zaś wzaiemna skarga *in separato* być musi toczona, tedy iako osobny process uważana być powinna.

4. Od pierwszey cytacyi oskarżonego *Litis denuntiata*, lub innego *Adcitandi* —

Od 50.	Tal: do	100.	*excl:* Zł.	1.
Od 100.	— —	500.	— — —	2.
Od 500.	— —	1,000.	— —	3.
Od 1,000.	— —	10,000.	— —	4.
Od 10,000.	i daley	Talar 1. —		

Nota. Jeżeli cytacya szczegulnie przez Dekret nastąpi bez osobney expedycyi, wtedy za nią tylko się połowa płaci.

A powtórna cytacya i inne wſzyſtkie naſtępne, ſzczegulnie tylko iako Dekreta płacone będą.

5. Od wyſłuchania oſkarżonego i przyięcia iego odpowiedzi na ſkargę od 50. do 100. Talarów nic ſię nie płaci, ale to wszyſtko pomiędzy należytościami inſtrukcyi ieſt pomieszczone. Od 10,000. zaś Tal: i daley tyleż ſię za to zapłaci, ile od przyięcia ſkargi *ſub Nro 8vo.*

6. Od całkowitey inſtrukcyi ſprawy, wyſłuchania ſtron obydwoch, regulowania *Statûs Causæ & controverſiæ*, przygotowania i przyięcia dowodów, wyſłuchania świadków, okularney inſpekcyi (ieżeli to oboie *in loco Judicii* uſkutecznione być może) tentowania zgody, przyięcia dedukcyi do protokułu, i zakończenia ſprawy in quantum ta inſtrukcya przez ieden lub dwa dni załatwiona być może, od każdey ſtrony —

Od 50 Tal: do 100. Zł: Pol: 2.
Od 100. — — 500. — — — 4.
Od 500. — — 1,000. Tal. 1. Zł: 2

Od 1,000. Tal: do 10,000. Tal: 3. —
Od 10,000. i daley — — Tal. 4. —

Nota. Jeżeli ſprawa ieſt obſzerna i zawikłana, lub z wielu ſię punktów ſkładać będzie, z których każdy znacznym ieſt obiektem, wtedy nad Taxę zwyczayną, ieſzcze połowa iey iedna przydana być może.

Od 500. Tal: do 1,000. *excl:* T. 2.
Od 1,000. — — 10,000. — Tal: 4.
Od 10,000. i więcey — — Tal: 6.

7. Inrotulacya Aktów od 50. ad do 1,000. Talarów iuż w inſtrukcyi połączona będzie, a zaś od 1,000. Tal: do 10,000. i daley płacić ſię będzie od każdey ſtrony:

Od 1,000. Talarow do 10,000. *excluſivè* - Tal: 1. — —
Od 10,000. Tal: i daley — 1. Zł: 3.

8. Od ſentencyi, którą ſprawa *definitivè* rozſądzona zoſtanie, gdy *interlocutorium* mieysca mieć nie będzie, od każdey ſtrony ſzczegulnie w ſprawach długów:

Od 50. Tal: do 100. Zł: Pol: 2.
Od 100. — — 500. *excl:* — — 4.
Od 500. Tal: do 1,000. Tal: 1. — —

Od 1,000. Tal: do 10,000. T. 3. —
Od 10,000. Tal: i daley T. 5. —
A gdy ſię processu zawikłanego tyczeć będzie:
Od 50. Tal: do 100. — Zł:P. 3.
Od 100. — — 500. Tal: 1.— —
Od 500. — — 1,000. — 2.— —
Od 1,000. Talarów do 10,000. Tal: 5. do 6ciu.— —
Od 10,000. Tal: i więcey T. 10.——

Nota 1. Gdy sprawa iaka mimo ſwoiey ważności razem będzie i extraordynaryinie obszerną i zawikłaną, lub ieśli z więcey punktow ſkładać ſię będzie, z których każdy znacznym będzie obiektem, wtedy Regencye prócz wyznaczoney Taxy ieszcze i połowę oney przyłożyć mogą.

Nota 2. Pro expeditione żadne osobne nie kładną ſię Taxy.

9. W inſtancyi appellacyiney, gdzie podług przepisu processowego dopuszczoną być powinna, płacić ſię będą od przyięcia grawaminow ich kommunikacyi Appellatowi, od nowey inſtrukcyi *in facto*, gdy po-

trzebną będzie inrotulacyi i ſentencyi te ſame Taxy, ktòre w pierwszey brane inſtancyi. Jeżeli zaś pierwszy wyrok będzie potwierdzony, a zatym appellacya iako niesłuszna i próżna zarzucona będzie, wtedy Appellant prócz należytości od wyroku ieszcze zapłaci *pro ſuccumbentia*

Od	50. Tal:	do 100.	-	Zł:P. 2.
Od	100. —	— 500.	T. 1.	— —
Od	500. —	— 1,000.	— 3.	— —
Od	1,000. —	— 10,000	— 6.	— —
Od	10,000. Tal:	i daley	T. 10.	— —

10. W inſtancyi rewizyiney od przyięcia grawaminow *Reviſionis*, ich kommunikacyi Rewizyinemu, inrotulacyi aktow, i od wyroku, też ſame zapłacą ſię Taxy, które w pierwszey inſtancyi.

A względem należytości Succumbencyi zoſtać ſię ma przy zachowanych dotąd układach, podług różności Kollegiow i Prowincyow.

Nota ogolna.

)(❀)(

Nota ogulna. Gdy ſtrony terminow wyznaczonych należycie pilnować nie będą, albo też z należytą informacyą nie ſtaną, ſwoich dokumentow i dowodow nie zniosą, a zatym z ich przyczyny, lub też dla extraordynaryiney obszerności lub zawiłości ſprawy, trudnego wyſtarania dowodow, wyſłuchania w obcych i odległych mieyscach mieszkaiących świadkow &c. więcey piśmiennych rozporządzeń, lub więcey terminow inſtrukcyinych, wyciągać będzie potrzeba, wtedy procz wyrazonych taxow, ieſzcze płacić ſię będzie:

a) *Za pismienne rozporządzenie.*

	Z.P.
W 1wszey Kolumnie czyli od 50. do 100. Tal: -	1.
W 2giey Kolumnie - -	2.
W 3ciey - - - -	3.
W 4tey i 5tey - - -	5.

b) *Od terminu inſtrukcyi od każdey ſtrony.*

W 1wszey Kolumnie od 50. Tal: do 100. - — — 1.

	Tal:	Z.	P.
W 2giey od 100. do 500.	—	—	2.
W 3ciey - -	—	—	4.
W 4tey - -	1.	—	—
W 5tey czyli od 10,000 i więcey - -	1.	—	3.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O Processach wexlowych, exekucyinych, w ſprawach nagłego aresztu, i Possessorii ſummariissimi

1. *Od przyięcia ſkargi.*

	Tal:	Z.	P.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	—	2.
Od 100. — — 500.	—	—	4.
Od 500. Tal: do 1,000. i więcey - -	1.	—	—

2. *Od cytacyi.*

	Tal:	Z.	P.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	—	1.
Od 100. — — 500.	—	—	2.
Od 500. Tal: do 1000. i więcey - -	—	—	4.

Nota 1. Od pisania, insynuacyi, równie koszta extra ſądowe podług 1wszego Rozdziału płacić się powinny.

2. Te tylko ſprawy nagłego aresztu rozumiane być powinny, w których ſpory zachodzą, czyli być powinien dopuszczony areszt, albo nie, a formalna iuſtyfikacya iego ieſt osobnym processem.

3. Gdy *poſſeſſorium Summariiſſimum* przez Kommiſſyą lokalną będzie inſtruowane, w tenczas Dietty mieysce opłat inſtrukcyinych zaſtąpią.

ROZDZIAŁ TRZECI,

O należytości w ſprawach konkurſowych, likwidacyinych, i Meratorii.

W takowych proceſſach należytości biorą ſię w miarę *Maſſæ activæ* podług obrachunku zaraz pierwiaſtkowo *in circa* uczynionego.

1. Jeżeli *maſſa activa* tylko 200. Talarów lub mniey wynieſie, wte-

dy żadne należytości dla Kaſſy rachowane nie będą, ale tylko wydatki gotowe od kopiowania *Quantum* ogulne od 3. do 4. Talarów położone zoſtaną.

2. Jeżeli zaś *Maſſa activa* 200. Talarów przenieſie, wtedy 3cia kolumna ſportułowey taxy, to ieſt: od 500 Talarów do 1,000. *pro baſi* uważana będzie, i od przyszłych expedycyow i terminow należytości podług niey likwidowane zoſtaną.

Od maſſy	à 200. do 400.	Tal:	$\frac{1}{4}$:
—	— à 400. do 600.	Tal:	$\frac{1}{2}$:
—	— à 600. do 1000.	Tal:	$\frac{3}{4}$.

3. Należytości od ſentencyi za wyrok *Prioritatis* podwoyna płaca iak od wyroku *in proceſſu ordinario* brana będzie.

4. Od wyroku dyſtrybucyinego tyleż ſię weźmie, iak *pro claſſificatoria* ſię rachuie.

ROZDZIAŁ CZWARTY,

O należytościach, które w proceſſach zwyczaynie zdarzać ſię zwykły.

1. Od wyszukania aktów i kombinacyow, ieżeli na lat 5. iuż były reponowane, Regeſtratorowi

		Z.P.	Gr.
Od 100. Tal: do 500.	-	1.	—
Od 500. — — 1,000.	-	1.	15.
Od 1,000. — — 10,000.		2.	—
Od 10,000. Tal: i więcey		2.	—

Jeżeli więcey woluminow wyszukanych do iednego należy proceſſu, wtedy taxa ogulna, a nie za każdy wolumen osobno brana być powinna. Inspekcya zaś aktów kursuiących w Regeſtraturze *gratis* pozwolona, i tak też zachowane być powinno.

2. *Decretum Adjudicationis*, *vid: Subhaſtat.*

3. Od zawieszenia i zdięcia Proklamatu, Patentu lub edyktalney cytacyi, od rozporządzenia gdy takowe na żądanie obcego ſądu zaydzie =

					Z.P.Gr:
Od 50. Tal:	do 100.	*excl:*	—	15.	
Od 100. Tal:	do 500.	-	1.	—	
Od 500. Tal:	do 1,000.	-	2.	—	
Od 1,000. —	— 10,000.	-	3.	—	
Od 10.000.	i więcey	- -	4.	—	

4. Doniesienie Deputata do Collegium *in quantum* zawierać w sobie będzie *Materialia* za sprawę wynoszącą —

Od 100. Tal:	do 500.	-	1.	—
Od 500. Tal:	do 1,000.	-	2.	—
Od 1,000. Tal:	do 10,000.	-	3.	—
Od 10,000. Tal:	i daley	-	4.	—

5. Areszt publiczny w sprawach konkursowych, którym się nakazuie komu, aby co w ręku ma swoich z rzeczy dłużnika, sądowi doniosł:

			Zł P.
Od 50. Tal:	do 100. *exclusivè*		1.
Od 100. Tal:	do 500.	-	2.
Od 500. Tal:	do 1,000.	-	3.
Od 1,000. —	— 10,000.	-	4.
Od 10,000.	i więcey	Tal: 1.	—

6. Areſtatorium, którym areszt realny, lub osobiſty zaydzie, *vide* Dekret.

7. *Ocularis inspectio* — Za odbycie oney *extra locum Judicii* tam Dietty podług taxy rachowane być powinny.

8. Obwieszczenie przez Gazety i publiczne donieſienia *incl:* z rekwizycyą —

		Tal:	Z P.
Od 50. Tal: do 100.	-	—	1.
Od 100. Tal: do 500.	-	—	2.
Od 500. Tal: do 1,000.		—	3.
Od 1,000. Tal: do 10,000.		—	4.
Od 10,000. Tal: i daley		1.	—

9. Rapport —

a) którym akta *ad interpoſita remedia juris* ſię przesyłaią, zgoła gdy takowe doniesienie ſzczegulne, i żadnych materyałow w sobie nie zawiera —

Od 100. Tal: do 500.	-	—	2.
Od 500. — — 1,000.	-	—	4.
Od 1,000 — — 10,000.		1.	—
Od 10,000. i daley	- -	1. —	2.

b) Gdy takowy *de Materialibus ex actis* uczyniony być muſi =

	Tal	Z.P.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	1.
Od 100. Tal: do 500. -	—	3.
Od 500. — — 1,000. -	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	1.—	3.
Od 10,000. i więcey -	2.	—

10. Należytośći Kommiſſyine i Dyety.

a) Kiedy inſtrukcya całego proceſſu *extra locum judicii* przez Członek Collegii odbywać ſię będzie, w ten czas Deputat weźmie należytość Inſtrukcyi podług taxy zamiaſt Dyetów, a do Kaſſy za każdy dzień nieprzytomności Inſtruenta od każdey ſtrony zapłaci ſię:

Od 1,000. Tal: do 10,000. *exc:* Zł: 3.
Od 10,000. Tal: i więcey T. 1. —

b) Kiedy akt osobny do inſtrukcyi proceſſu należący, lubo w mieyscu ſądu, iednakże nie w mieyscu zwyczaynym ſądow odprawiaiących ſię przez Członek Collegii odprawiony będzie, wtedy od tego płacić ſię powinno:

)(❀)(

	Tal:	Z.	P.
Od 100. Tal: do 500.	-	—	4.
Od 500. — — 1,000.	1.	—	
Od 1.000. — — 10 000.	1.	—	3.
Od 10,000 Tal: i dáley	-	2.	—

Nota. Gdy więcey iak za ieden dzień rachować ſię będą Dietty, na każdym dniu przynamniey 5 godzin pracować należy, a protokuł każdego terminu powinien być zakończony, i to wyraźnie z powinności należy zanotować, wiele ſię godzin pracowało.

11. Kontumacyalna Rezolucya, w ktorey zawsze Definitiva Deciſio być powinna, od tey połowę tyle, ile od wyroku brać ſię będzie.

12. Dekret.

Od każdego, ktorykolwiek expedyowany być muſi, iakiegokolwiek bądź rodzaiu, iako to: Mandatu, Rezolucyi, Exekucyi, Intercessyi, Rekwizycyi, Responsu na liſty innych Sądow, &c.

	Tal:	Zł:	P.
Od 50. Tal: do 100.		—	1.
Od 100. — — 500.		—	2.

					Tal:	Z:	P.
Od 500.	—	—	1,000.			—	3.
Od 1,000.	—	—	10,000.			—	4.
Od 10,000.	i daley			-	1.	—	

13. Zapo ew edyktalny —

Jeżeli okoliczność interessu, o który iuż rzecz wytoczona została, nie ma żadney wartości pieniężney, tedy rachować się będzie podług 3ciey kolumny, czyli od 500. Tal: do 1,000.

Jeżeli kilka exemplarzy będzie wygotowanych, za drugi i trzeci razem =

					Tal:	Z.	P.
Od 50 Tal:	do	100	*excl:*			—	1.
Od 100.	—	—	500.	-		—	2.
Od 500.	—	—	1,000.	-		—	4.
Od 1,000.	—	—	10,000.		1.	—	
Od 10,000.	i więcey			-	1.	—	

14. Przysięga =

Za wysłuchanie deferowaney lub konieczney przysięgi, gdy ta na osobnym terminie lub na rekwizycyą nastąpi, płaci się =

Od 100. Tal:	do	500.	-		—	4.

	Tal:	Z·P.
Od 500. Tal: do 1,000.	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—
Od 10,000 i więcey -	2.	—

Nota. Za odebranie przyfięgi w właſnym domu wykonywaiącego onęż, lub żydowſkiey przyfięgi w Mieście, połową wyżey nad naznaczoną taxę zapłacić ſię ma, za miaſtem zaś połowa naznaczoney taxy zoſtanie ſię, lecz Deputatowi należą ſię Dietty za to.

15. Zaświadczenie poczciwości, gdy takowe ſądownie wydane będzie =

	Tal:	Z.P.
Od 50. Tal: do 100.	—	2.
Od 100. — — 500.	—	4.
Od 500. — — 1,000.	1.	—
Od 1,000. — — 10,000	2.	—
Od 10,000. i więcey -	2.	—

16. Immissoriale =

Kiedy wierzyciel do dòbr wprowadzony zoſtanie, lub ſekweſtr dla obięcia dobr wſkazany będzie, tak płaci ſię, iak od innego Dekretu.

17. Termin licytacyi, *vid: Subhaſtat.*

18. Mandat, *vid: Dekret.*

)(❦)(

19. Żądanie, *Maturationis* =
O przyśpieszenie wydania wyroku, lub Rezolucyi gdy kto ie uſtnie uczynił, powinne do protokułu być zaregeſtrowane, a żadna opłata zań, iako i za rezolucyą nie ma być rachowana.

20. Ukazy publiczne =
Gdy takowe wydane zoſtaną, tak iak od innego Dekretu.

21. *Patentum ad Domum* —
Gdy w nim więcey iak 3. Osoby zapozwane zoſtaną płaci ſię:

	Tal:	Z.	P.
Od 50. Tal: do 100.	—		1.
Od 100. — — 500.	—		3.
Od 500. — — 1,000.	1.		—
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—	3.
Od 10,000. i więcey -	2.		—

Nota. Jeżeli tylko dwie lub trzy Osoby w nim zapozwane ſą; tedy iak zwyczaynie od proſtego zapozwu opłata naſtąpi.

22. Dekret prekluzyiny =

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—		1.
Od 100. — — 500. -	—		3.

)(❀)(

	Tal:	Z.P.
Od 500. Tal: do 1,000.	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	4.	—
Jeżeli rzecz przechodzi 20,000. Talarów, płaci się od Dekretu - -	6.	—
Od 100,000. Tal: -	10.	—

23 Opłata Protokułowa =
Za przyięcie wniosku do Protokułu zamiast podania na piśmie prożby, Noty, lub oświadczenia =

Od 100. Tal: do 500.	—	1.
Od 500. — — 1,000.	—	2.
Od 1,000. — — 10,000.	—	3.
Od 10,000. i więcey -	—	4.

24. Publikacya wyroków od każdey strony =

Od 100. Tal: do 500.	—	2.
Od 500. — — 1,000.	—	4.
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—
Od 10,000. i więcey -	1.	—

25. Registratura, *vide Termin.*
26. Rezolucya sekwestracyi, *vide Immissoriale.*

)(❀)(

27. Species facti i Rapport do Regencyi końcem zaśiągnienia conclusi Kommissyi praw =

	Tal:	Z.P.
Od 500. Tal: do 1,000	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	4.	—

28. *Status Causæ* =

Za ułożenie onegoż przez Deputowanego gdy świadkowie gdzie indziey *per requisitiones* wysłuchanemi zostaną =

Od 100. Tal: do 500.	—	4.
Od 500. — — 1,000.	—	4.
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—
Od 10,000. i więcey -	1.	—

29. Listy gończe =

Gdy takowy naprzeciw zbiegłemu dłużnikowi wydany zostanie, ieżeli ich kilka wygotuie się, tedy za każdy należeć będzie =

Od 50. Tal: do 100.	—	2.
Od 100. — — 500.	—	4.
Od 500. — — 1,000.	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—
Od 10,000. i więcey -	1.	—

Za obwieszczenie, które w takich przypadkach do Gazet i pism intelligencyinych zwykły być podawane, inclusivè z przypisem lub mandatem =

		Zł.Pol:
Od 100. Tal: do 500.	-	2.
Od 500. = = 1.000	-	4.
Od 1.000. = = 10,000.	-	4.
Od 10,000. i więcey	-	4.

30. Subhastacya =

Rzeczy iakiey nieruchomey, lub Dóbr iakich albo wielu gruntów, która na iednym terminie naprzeciw iednemu i temuż samemu Dłużnikowi nastąpi, lub na instancyą iednegoż Possessora zapadnie, lub takowych rzeczy ruchomych, które podług przepisu porządku processowego subhastowane być muszą.

A) Za patent subhastacyiny bez różnicy liczby exemplarzy

In subhastatione necessaria.

		Tal:	Z.P:
Od 50. Tal. do 100		—	4.
Od 100. = = 500.		1.	—
Od 500. = = 1,000.		1.	—

	Tal.	Z.P.
Od 1,000. Tal: do 10,000.	1.	— 3.
Od 10,000 i więcey -	2.	—
In subhastatione voluntaria =		
Od 50. Tal: do 100.	—	2.
Od 100. = = 500.	—	3.
Od 500 = = 1,000.	—	4.
Od 1,000. = = 10,000.	1.	—
Od 10,000. i więcey -	1.	— 2.
B) Za odbycie terminu subhastationis =		
Od 50. Tal: do 100.	—	2.
Od 100. = = 500.	—	4.
Od 500. = = 1,000.	1.	—
Od 1.000. — = 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	3.	—
C) Za Dekret *adjudicationis.*		
Od 50. Tal. do 100.	—	2.
Od 100. = = 500.	1.	—
Od 500. = = 1,000.	2.	—
Od 1,000. = = 10,000.	4.	—
Od 10,000. i więcey -	8.	—

31. Za pozew subsydyalny tak iak za ordynaryiny pozew.

32. Termin =

Za termin w processach, chociaż takowy w zwykłym mieyscu Sądu odbyty

odbyty zoftanie, lecz gdy na nim nie interess pryncypalny inftruowany będzie, ale inne onże dotyczące fię współ-okoliczności i punkta zaydą, n. p. gdy intermifticum regulowane zoftanie, oblikwidacya tymczasowa i t. d. naftąpi ogułem =

	Tal:Z.P.
Od 100. Tal: do 500. -	1. —
Od 500. Tal: do 1,000. -	2. —
Od 1,000. Tal: do 10,000. -	2. —
Od 10,000. Tal: i daley -	3. —

33. Ugoda =

Za wygotowanie ugody od każdey ftrony =

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	— 1.
Od 100. Tal: do 500.	— 2.
Od 500. Tal: do 1,000.	— 4.
Od 1,000. — — 10,000.	1. —
Od 10,000. i więcey Tal:	1. 3.

34. Swiadkowie =

Za wyfłuchanie onychże ad requisitionem:

A) Kraiowych fądow względnie ftanu fprawy od terminu =

		Tal:	ZP.
Od 100. Tal: do 500.	-	1.	—
Od 500. — — 1,000.	-	2.	—
Od 1,000 — — 10,000.		3.	—
Od 10,000. i daley	- -	3.	—

B) Zagranicznych Sądow =

Gdy wysłuchanie będzie ogulnie płaci się tak iak od A.

Za wysłuchanie świadka ad articulos & interrogatoria =

a) aż do 20. pytań, bądźby artykuły lub specyalne interrogatoria były	-	—	3.
b) nad 20. do 40. pytań		1.	—
c) nad 40.	- - -	1.	3.
d) Za napisanie Rotuli od każdego arkusza	- -	=	1.

Nota. Gdy świadek w domu wysłuchany zostanie, należeć będzie opłata w mieście, gdzie Regencya odbywa się połową wyżey.

Na wsi należy opłata podług taxy. Kommissarzowi służą Dietty.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

O opłacie należytości nie Processu iakowego, lecz innych ſądowych czynności dotyczącey ſię.

1. Aſſygnacye tak iak od Dekretu.
2. Zaświadczenie :

		Tal:	Z.P.
Od 50. Tal: do 100.		—	2.
Od 100. — — 500.		—	3.
Od 500. — — 1,000.		—	4.
Od 1,000 — — 10,000.		1.	—
Od 10,000. i więcey	-	2.	—

3. Aukcya =
   Ruchomości, towarow, ſprzętów &c.

A) Za oznaymienie o Aukcyi przez Gazety, pisma Intelligencyine, vide Obwieszczenie.

B) Gdy o tym po kościołach obwieszczenie naſtąpi, i publicznie obwołano zoſtanie, również tyle za wygotowanie Publicandi, co i za obwieszczenie należeć będzie.

Xięża i Woźni doſtaną opłatę w ſwym mieyscu za takowe publikacye zwyczayną.

C) Za odprawienie Aukcyi, którą Oſobie ſądowey zlecona być powinna, w proporcyą zebraney ztąd ſummy do kaſſy ſalaryiney niezważaiąc na liczbę dni przez wiele Aukcya trwała =

	Tal:	Z.P.
Od 100. Tal: do 500. -	1.	—
Od 500. — — 1,000. -	2.	—
Od 1,000. — — 10,000.	3.	—
Od 10,000. Tal: i więcey	5.	—

a) Kommiſſarzowi za cały dzień płaci ſię:

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	4.
Od 100. Tal: do 500. -	1.	—
Od 500. Tal: do 1,000. -	1.	2.
Od 1,000 — — 10,000. -	2.	—
Od 10,000. i więcey - -	2.	—

b) Aukcyonarzowi na cały dzień —

Od 50. Tal: do 100. -	—	4.
Od 100. Tal: do 500. -	—	4.
Od 500. Tal: do 1,000.	—	4.
Od 1,000. Tal: do 10,000.	1.	—
Od 10,000. Tal: i daley	1.	—

D) Gdy ruchomości na zcie mieysce do ſprzedaży będą muſiały być przenieſione, ſłudze ſądowemu to wykonywaiącemu lub dozor nad tym maiącemu za cały dzień =

Od 50. Tal: do 100.	-	Zł: 1.	
Od 100. — — 500. i więcey	- - - -	—	2.

4. Wypowiedzenie =
Dzierżawy lub kapitału ieśli ſądownie naſtąpi, płaci ſię tak iak od Dekretu.
5. Expedycya —
Gdy takowa względem iakowey czynności sądowey żądana będzie, i ieżeli za to w tey taxie nie ma osobney ceny przepisaney:

	Tal:	Z.P.
Od 50. Tal: do 100.	—	2.
Od 100. — — 500.	—	3.
Od 500. — — 1,000.	—	4.
Od 1,000. — — 10,000	1.	—
Od 10,000. i więcey -	2.	—

6. Wypłata — Gdy kto ſądowego zezwolenia na to wyiąwszy wypłaty, które ex depoſito czynione być zwykły, osobno żąda:

a) Od terminu wypłacenia, i od przyjęcia w tey mierze aktu ſolucyi:

		Tal:	Z.P.
Od 50 Tal: do 100. *excl:*	—	1.	
Od 100 — — 500.	-	—	2.
Od 500. — — 1,000	-	—	4.
Od 1,000. — — 10,000.		1.	—
Od 10,000. i więcey	-	2.	—

b) Od wyięcia Aktu ſolucyi.

Od 50. Tal: do 100.		—	2.
Od 100. = = 500.		—	4.
Od 500. = = 1,000.		1.	—
Od 1.000. — = 10,000.		1.	3.
Od 10,000. i więcey	-	2.	—

7. Obrachunek — Gdy kto przyłączenia onegoż w rzeczach drogą procesu nie popieranych żąda, podług Numeru 48. płacić ſię należy.

8. Rapport — Gdy takowego w ſprawach *Fisci*, lub *Actus voluntariae jurisdictionis* dotyczących od tychże Sądow za otaxowanemi reſkryptami zwierzchność zadworna żądać będzie, lub gdy na żądanie ſtron takowy naſtąpi =

	Tal:	Z.P.
Od 50. Tal. do 100	—	4.
Od 100. = = 500.	1.	—
Od 500. = = 1,000.	1.	2.
Od 1,000. Tal: do 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	3.	—

9. Obięcie Posseſſyi—Gdyby w ſzczegulnych przypadkach do tego pomoc ſądowa przydana była, tedy za to oprócz Dietow dla Deputowanego zapłaci ſię do Kaſſy:

	Tal:	Z.P.
Od 500. Tal: do 1,000.	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—
Od 10,000. i więcey -	2.	—

10. Opłata za kalkulacyą— Za przyrzeczenie Rachunku gdy będzie obszerny i we wszyſtkim rzetelny =

Od 50. Tal: do 100.	—	1.
Od 100. = = 500.	—	2.
Od 500. = = 1,000.	—	4.
Od 1,000. = = 10,000.	1.	—
Od 10,000. i więcey -	2.	—

Jeżeliby zaś rachunek cały miał być ułożony, tedy w równey proporcyi we dwoynasob, aż do

czwornasob naznaczyć można opłatę.

11. Kaucya — Za przyięcie oneyże nie zważaiąc na liczbę ręczycieli, gdy wielu z nich rękoymią zeznaią, opłaca się: *vide* iak Dokument.

Za wciągnienie oneyże, *vid:* Urządzenie Hipoteczne.

12. Certiorationes, *vide* Renuncyacye.

13. Cessya, *vid:* Dokument.

14. Opłata należytości za Kommissye, *vide* Dietty.

15. Konfirmacya — Sądowego Dokumentu, gdzie takowa podług praw potrzebna iest, lub gdy iey strony same żądaią, *vide* Dokument.

16. Kontrakt, *vide* Dokument.

17. Kopulacya czyli Proklamacya— Od zakazu oneyże i od skassowania inhibitorii, *vide* Dekret.

18. *Curatorium* — Za wygotowanie takowego instrumentu dla Kuratora *sexus bonorum ad litis absentis*, *hæreditatis jacentis*, łącząc w to akt przyięcia obowiązków przez tegoż =

Tal.Z.P.

Od 50. Tal: do 100. *excl:* — 1.
Od 100. Tal: do 500. - — 2.
Od 500. — — 1,000. - — 3.
Od 1,000. — — 10,000. — 4.
Od 10,000. i więcey - 1. —

19. Decharge, z złożonego rachunku =

Od 100. Tal: do 500. — 2.
Od 500. — — 1,000. — 3.
Od 1,000. — — 10,000. — 4.
Od 10,000. i więcey - 1. —

20. Dekret *vide* Sekt 4. Nro 13. wyrażone tamże opisy zupełnie tu także mogą być ftosowane.

21. *Decretum de alienando, oppignorando, tranfigendo*, opłata od niego, *vide* Opieki.

Gdy zaś pierwszy tym osobom, które *veniam œtatis* zyfkały udzielony zoftanie, tedy zapłaci fię zan

Tal:Z.P.

Od 50. Tal: do 100. — 1.
Od 100. — — 500. — 2.
Od 500. — — 1,000. — 4.
Od 1,000. — — 10,000. 1. —
Od 10,000. Tal: i daley - 2. —

22. Opłata należytości od Depozytu, *vide* Przepis o Depozytach.

23. Rewers Depozytowy — Zamiast takowego wydana zostanie kopia protokułu Depozytowego z pieczęcią, i zapłaci się tylko od stępla widymacyi i przepisania.

Od extraktów z Aktów manualnych Rendanta depozytowego zapłacą się tylko *Copiales*

24. Dietty — Jeżeli wyrażone w tymże Rozdziale czynności na żądanie strony w mieyscu tym wprawdzie, gdzie sąd swoie ma siedlisko, iednakże nie w samym mieyscu sądow sporządzone, te Dietty rachowane być mogą =

Dla Deputowanego Członka Collegii: Tal:Zł:P.

Od 100. — — 500.	1. —
Od 500. Tal: do 1,000. i więcey - -	2. —

Dla Sekretarza lub Referendaryusza iako protokuł prowadzącego =

Od 100. — — 500.	— 4.
Od 500. Tal: do 1000. i więcey - -	1.—2.

)(❀)(

Dla Sekretarza, Referendaryusza, lub Auſkultatora, gdy takowy ſam czynność odbyć może =

	Tal.	Z.	P.
Od 100. Tal: do 500.	1.	—	
Od 500. = = 1,000.	1.	—	3.
Od 1,000. = = 10,000.	1.	—	3.
Od 10,000. i więcey -	2.	—	

25. Dokumenta — Względem Kontraktów, Donacyi, Obligacyi, Kaucyi &c: nadewszyſtko zaś wszyſtkie ſądowe czynności inter vivos bez różnicy, ſkoro osobno w tey taxie opłata za nie wyrażona nie ieſt, i ſkoro czynności te głównym ſą obiektem wygotowanego względem nich inſtrumentu =

a) Za przyięcie ich ſądowe:

	Tal:	Z.	P.
Od 50. Tal: do 100.		—	2.
Od 100. — — 500.	1.		—
Od 500. — — 1,000.	2.		—
Od 1,000. — — 10,000. i więcey - -	3.		—

b) Za konfirmacyą ich ſądową:

Od 50. Tal: do 100. *excl:* — 1.

		Tal:Z:P.
Od 100. — — 500.	-	— 4.
Od 500. — — 1,000. i więcey	- -	1. —

c) Za ſądowe przyznanie Dokumentu co ſię tycze oſnowy i podpisu, i zą zaświadczenie gdy takowego kto osobno żąda =

Od 50. Tal: do 1000.		— 1.
Od 100. — — 500.		— 4.
Od 500. — — 1,000. i więcey	- -	1. —

d) Za ſtwierdzenie ſądowe przez Juſtitz Kommiſſarzow gdzie takowe z prawa ieſt potrzebne, taż ſama iak pod c) opłata.

26. Kontrakt ślubny — Za przyięcie onego podług Nru 25.

Za konfirmacyą onegoż, *vide* tamże.

Za wciągnienie onegoż, *vide* Urządzenie Hipoteczne.

27. *Adoptio* — — Jeżeli ta przy regulowaniu pokrewieńſtwa, lub przy kontrakcie ślubnym naſtąpi, tedy razem pomiędzy tym umie-

szczona będzie. Jeżeli zaś osobno zeznana zostanie, tedy od tego, iak od przyięcia dokumentu opłaci się.

28. Wciągnienie w Xięgi, *vide* Urządzenie Hipoteczne.

29. Działy. — Gdy Osoby lat doyrzałych żądać takowych bez processowania się będą =

a) Od Działów:

	Tal:	Z.P:
Od 100. Tal: do 500. -	—	4.
Od 500. Tal: do 1,000	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	3.	—

b) Od wyięcia ugody działowey:

	Tal:	Z.P:
Od 100. Tal: do 500.	—	4.
Od 500. — — 1,000.	1.	—
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—
Od 10.000. i więcey -	1.	— 3.

30. Examen —

	Tal:	Z.P:
Referendaryusza lub Auskultatora - -	3.	—
Konsyliarza kryminalnego	4.	—
Justitz Kommissarza -	6.	—

	Tal:
Juſtitz Burmiſtrza, czyli Dyrektora w wielkich Miaſtach - - - -	6.
W mnieyszych Miaſtach -	3.
Juſtitz Radcy lub Aſſeſſora	3.
Juſtcyaryuſza - - -	4.
Aktuaryusza - - -	2.

31. Urządzenie Hypoteczne.

Od zachodzących w tey mierze czynności ſądowych oznacza ſię naſtępuiąca opłata:

A) Za przyięcie do protokułu odezwy, oświadczenia, żądania, i wyſłuchania Intereſſentów,które wciągnieniu do Xiąg, Tytułów poſſessyi, lub innego iakiego do urządzenia Hypotecznego ściągaiącego ſię Aktu dotyczą, przepisana Rozdziałem 4. Nro 23. opłata protokułowa rachować ſię ma.

B) Od Rezolucyow należą ſię za to osobno ieszcze *Jura decreti.*

C) Za wciągnienie do Xięgi Hypoteczney tytułu peſſessyi Dóbr iakich gruntu udzielney z ſiebie ſamey dziedziny, lub też i takowych

przyległości, które do Dóbr głównych nie należały, lecz osobno zakupione i do nich przyłączone zostały =

a) Gdy po Rodzicach ich Potomstwa iakową nieruchomość odziedziczaią, lub gdy takowa po dzieciach na Rodziców przypaść miała, od każdego któren ma *titulum specialem*:

		Tal:	Z.P.
Od 50. Tal. do 100.		—	1.
Od 100. Tal: do 500.		—	2.
Od 500. — — 1,000.		—	4.
Od 1,000. do 10,000. T. 1 do 2.			—
Od 10,000. i więcey -	3.		—

b) Gdy takowa na pobocznych Sukcessorów przypada, lub obcym possessorom przekazana zostanie, bądź iakimkolwiek chce tytułem podług wartości od każdego sta Talarów ma się zapłacić 2. sr: gr: lub gr: 15.

Opłata za wywód *Tituli Possessionis* iuż tu włączona iest.

c) Sługa Archiwu dostanie oprocz tego =

Od 100. Tal: do 500. *excl:* Zł:P. 1.

Od 500. Tal: do 1,000. Zł: 2.
Od 1,000. Tal: do 10,000.
i więcey - Tal: 1. —

D) Od wciągnienia wszyftkich do tego należących czynności i obiektów:

a) Gdy takowe w przepisanych w Urządzeniu Hypotecznym Tit: 2. §. 80. 124. przypadkach ex officio nakazane zoftanie, nie może opłata żadna być brana, iednakże od wygotować mianych w tey mierze fpecyalnych Rekognicyi dowodów należeć będzie zwyczayna taxa, podług którey Interessenci opłacić winni. Vid: Lit F.

b) Gdy takowe na inftancyą Interessenta na mocy specialiter z tytułem possessyi związku żadnego nie maiących dowodow naftąpiło.

1) Na zawsze trwałych ciężarów i powinności realnych (podług wartości rocznego dochodu)

	Tal:	Z·	P.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—		4.
Od 100. Tal: do 500.	1.	—	2.
Od 500. = = 1,000	3.	—	

Od

		Tal:	ZP.
Od 1,000. = = 10,000.		5.	—
Od 10,000. i więcey -		10.	—

2) Ścieśnienie własności lub wolney dyspozycyi Possessora n. p. *Emphiteusis*, *Advitalitatis*, *Qualitatis fidei comissoriae*, *oneris perpetui &c.*

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	4.
Od 100. Tal: do 500. -	1.	—
Od 500. — — 1,000.	2.	—
Od 1,000. — — 10.000.	3.	—
Od 10,000 i więcey T. 5. do 10.		—

3) Zaległych pieniędzy szacunkowych, za które Dominium rezerwowane, lub Hypoteka dana, od 100. Talarów 2. gr: fr: lub gr: 15.

4) Od zapisu Summ zaciągnionych, lub innych podobnych kontraktów od 100. Talarów - gr: 15.

5) Od prawnych i taynych Hypotek =

6) Slubnych kontraktów względem wszelkich w nich zachodzących realnych obowiązków =

	Tal:	Z.	P.
Od 50 Tal: do 100. *exc:*	—	1.	
Od 100. — — 500.	—	2.	
Od 500. Tal: do 1,000.	—	4.	
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—	
Od 10,000. i daley -	2.	—	

Nota. Prowentowe zaś pieniądze mieysca nie maią.

7) Kaucyi i zaręczeń =

	Tal:	Z.	P.
Od 50. Tal: do 100.	—	1.	
Od 100. — — 500.	—	2.	
Od 500. — — 1,000.	—	4.	
Od 1,000. Tal: do 10,000. i więcey - -	1.	—	

8) Opieki na takową ſummę, która obiekt percepty opiekuna ſtanowić może, iak Nro 7mo.

9) Nowych Dokumentów, gdy takowe na nie opłacony dług na mieyscu zaginionych, legalnie umorzonych oryginałow ſię zapiſzą:

	Tal.	Z.	P.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	1.	
Od 100. Tal: do 500.	—	2.	
Od 500. = = 1,000	—	4.	
Od 1,000. — — 10,000. i więcey - -	1.	—	

E) Od wyciągnienia ſub ingrossacyi, ſub inſkrypcyi, i zaſtawu głownych tabulatow w miarę uroſłego quanti =

					Tal:	Z.P.
Od	50.	Tal: do	100.		—	1.
Od	100.	— —	500.		—	2.
Od	500.	— —	1,000.		—	4.
Od	1,000.	— —	10,000.		1.	—
Od	10,000.	Tal: i daley		-	2.	—

F) Od wciągnienia cessyow *incluſivè* z dodatkiem transportu cessyi, ktòry może do Xięgi Hypoteczney nie był podany, opłata iak pod Lit: E)

G) Od wciągnienia proteſtacyi *incl: cum notificatorio* od Possessora Dóbr lub Gruntu opłata *ut ſupra ſub Lit:* E)

H) Od zanotowania w Xiędze Hypoteczney =

1) Naſtąpioney ſolucyi pieniędzy ſzacunkowych :

					Tal:	Z.P.
Od	100.	Tal: do	500.		—	2.
Od	500.	— —	1,000.		—	4.
Od	1,000.	— —	10,000. i więcey.	- -	1.	—

2) Pertynencyow lub praw, które od Dóbr pryncypalnych odpadaią, i odłączaią ſię, a zatym od ich wartości potrącić należy ut ſupra Nro 1mo opisano.

3. Tych pertynencyow, które pod inną Juryzdykcyą ſię znayduią ut N. 1.

4) Od prekluzoryi otrzymaney na żądanie Edictales końcem zabeśpieczenia iuż wykazenego Tituli Possessionis, lub przeciwko nie znanym realnym pretendentom, ut Nro 1mo.

5) Od taxy immobilis, Także.

6) Od wartości in quantum takowa osobno dowiedziona będzie, Także.

7) A quanto Towarzyſtwa ogniowego, w którym budynki zoſtały assekurowane, Także.

8) Od położonego aresztu realnego żądać można teyże opłaty ut ſupra Nro 1mo.

Wymazanie notatorum iakiekolwiek one będą, gratis naſtąpić powinno.

Archiwum za każde powyżey wyrażone wciągnienie bierze Lit: D) do H)

)(✿)(

I) Od atteftu Hypotecznego, kiedy takowe podług przepisu Hypotecznego in vim recognitionis wydane będzie, lub gdy takowy pro informatione osobno fię żąda, incl: z opłatą za żądanie do protokułu o wydanie iego podane =

	Tal:	Z.P.
Od 50. Tal: do 100. -	—	2.
Od 100. Tal: do 500. -	—	4.
Od 500. Tal: do 1,000.	1.	—
Od 1,000. Tal: do 10,000.	1.—	3.
Od 10,000. Tal: i daley	2.	—

Jeżeli atteft, którego expedyować nie trzeba z xiąg Hypotecznych ad Acta będzie wydany =

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	1.
Od 100. Tal: do 500. -	—	2.
Od 500. — — 1,000. -	—	4.
Od 1,000. — — 10,000. i więcey - -	1.	—

K) Od wyznaczenia Intabulatorum =

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	1.
Od 100. Tal: do 500. -	—	2.
Od 500. Tal: do 1,000. -	—	4.

Od 1,000. Tal: do 10,000. - Tal: 1.
Od 10,000. i więcey - — 2.

L) Od ingrossacyi Dokumentów podług przepisu Hypotecznego Tit: I. §. 64. ſeq: incl: za kollationowanie i zaświadczenie zgody z oryginałem zwyczayne kopialia brane będą.

32. Inſtrukcye —

W tych przypadkach, gdzie takowe przez osoby ſądowe zdziałane będą, tam Dietty podług taxy maią mieysce.

33. *Inventarium* —

A) Od ułożenia iego przy ſukcessyach, konkursach, przy obięciu lub diſtrakcyi *in via Executionis* maiątku iakiego całkowitego ruchomego, do czego tylko iedna osoba ſądowa wyznaczona być może, tey więc uſtanowione Dietty tylko ſię płacić winny.

Jeżeli Inwentarz na żądanie Sukcessorow ſpisze ſię, i mieć zechcą ſądowną expedycyą tego inwentarza, w tedy zań podług taxy ſię zapłaci:

	Tal:	Z.P.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	2.
Od 100. Tal: do 500. -	—	4.
Od 500. Tal: do 1,000. -	1.	—
Od 1,000. — — 10,000. -	1.	— 3.
Od 10,000. i więcey - -	2.	—

B) Od zrewidowania Inwentarza w ſprawach opiekuńſkich, *vide* opieki.

34. *Atteſtatum mortificationis* względem zagubionych Dokumentów, które ſądownie wygotowane, i o tym zaświadczać będzie, od tego opłata *ut ſupra*, *vide* Jeżeli Inwentarz &c.

35. Od Tabelli prowentow, *vide* Taxa.

36. Obligacya, *vide* Dokument Hypotecznego Dzieła.

37. Prolongacya Kontraktów, *vide* Dokument.

38. Proteſtacya, *vide* Dzieło Hypot:

39. Opłata od protokułu, *vide* Sect: 4. Nro 24.

40. Kwit —

Od ſądowego kwitu in quantum takowy osobno przyięty i nie w iednym inſtrumencie obięty będzie, za przyięcie onego iuż taxa likwidowana, *vide* Sect: 4. Nro 23. & Sect: 5. Nro 5.

)(✿)(

41. Rachunki — Za odebranie =

a) Rachunków Adminiſtratorſkich Kuratora w konkursach, podług prowentów i wysokości =

	Tal:	Z.	P.
Od 100. Tal: do 500.	-	—	3.
Od 500. Tal: do 1,000		1.	—
Od 1,000. — — 10,000.		2.	—
Od 10,000. i więcey	-	3.	—

b) Rachunków ſekweſtracyinych *ut ſupra* pod Lit: a)

c) Rachunków rocznych opiekuńſkich *vide* Opieka.

42. Rekognicya podpisu, *vide* Dokument.

43. Atteſt Rekognicyi —

a) Względem deklaracyi *pro haerede*:

	Tal:	Z:	P.
Od 50. Tal: do 100.		—	1.
Od 100. — — 500.		—	2.
Od 500. — — 1,000.		—	4.
Od 1,000. — — 10,000 i więcey - . -		1.	—

pro non haerede:

	Tal:	Z:	P.
Od 100. Tal: do 500.		—	1.
Od 500. Tal: do 1,000.		—	2.
Od 1,000. — — 10,000. i więcey - -		—	4.

b) Na oddany Teftament, *vide* Teftament.

c) Na podanie do Xięgi Hypoteczney *vide* Hypoteka.

44. Renuncyacye i cercyoracye. — Kiedy końcem onych osobny Dokument się spisze, niech się tycze wyrzeczenia się nabytych praw, lub prawnych przywileiow i prerogatyw, iako to: *Privilegiorum Sexus* przy zaręczeniach tedy od nich się należy taxa za przyięcie sądowych dowodow Nro 25. uftanowiona.

45. Szkoda, *vide* Taxa Lit: B)

46. Subhaftatio voluntaria, *vide* Sect: 4. Nro 31.

47. Taxa — Pro Mandato taxando, *vide* Dekret.

Od przyięcia taxy do protokułu, bądź że Taxatorowie uftnie referuią, lub że wygotowaną taxę oddaią, podług proporcyi wartości =

	Tal:	Z.	P.
Od 50. Tal: do 100.		—	2.
Od 100. — — 500.		—	4.
Od 500. — — 1,000.		1.	—

Od 1,000. — — 10,000. Tal: 2.
Od 10,000. i więcey - — 3.

48. Termina — Od terminu, w którym ſąd iakowy Actus voluntariæ jurisdictionis przyimuie nic osobnego rachować ſię nie może, gdy za Akt sam działany, opłata podług taxy ſię likwiduie.

Gdyby iednak w ſzczegulnych przypadkach iak Nro 7. & 29. tego Rozdziału ieszcze osobne termina ſię zdarzyły, tedy od nich brać można =

	Tal:	Z·	P.
Od 100. Tal: do 500. -	—		4.
Od 500. — — 1,000. -	1.		—
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—	2.
Od 10,000. Tal: i więcey	2.		—

49. Taſtament — *Codicil: Donatio mortis causa* —

A) Od ſpisania iego ſądownego =

1) Kiedy takowy w ſamym ſądzie z uſt Teſtatora przyięty będzie =

Od 50 Tal: do 100. *excl:* — 1.
Od 100. — — 500. - — 2.

Tal:Z.P.

Od 500. — — 1,000. - 1. —
Od 1,000. — — 10,000. 2. —
Od 10,000. i więcey - 3. —

2) Kiedy takowy przez Teftament iuż gotowy fądowi fię podaie =

Od 100. Tal: do 500. — 1.
Od 500. = = 1,000. — 4.
Od 1,000. = = 10,000. 1. —
Od 10,000. i więcey - 2. —

B) Od atteftatu rekognicyi płaci fię:

Od 100. Tal: do 500. — 2.
Od 500. = = 1,000. — 4.
Od 1.000. — = 10,000. 1. —
Od 10,000. i więcey - 2. —

C) Od wydania Teftamentu wróciwszy atteft recognicyi =

Od 100. Tal: do 500. - — 1.
Od 500. — — 1,000. — 4.
Od 1,000. — — 10,000. i więcey - - 1. —

D) Od Publikacyi —

1) Kiedy Dzieci lub Rodzice będą fukcefforami =

	Tal.	Z.	P.
Od 100. Tal: do 500.		—	2.
Od 500. — — 1,000.		—	4.
Od 1,000. — — 10,000.		1.	—
Od 10,000. i więcey -		2.	—
2) Kiedy Successores collaterales będą =			
Od 50. Tal: do 100.		—	2.
Od 100. — — 500.		—	4.
Od 500. — — 1,000.		1.	—
Od 1,000. Tal. do 10,000.		2.	—
Od 10,000. i więcey -		3.	—
3) Kiedy wcale obcy będą Sukcessorami :			
Od 50. Tal: do 100. -		—	2.
Od 100. Tal: do 500. -		1.	—
Od 500. — — 1,000. -		2.	—
Od 1,000 — — 10,000.		3.	—
Od 10,000. i daley - -		6.	—
E) Od expedycyi in forma probanti publikowanego Teſtamentu za każdą żądaną excl: opłaty od pisania =			
Od 50. Tal. do 100.		—	1.
Od 100. Tal: do 500.		—	2.
Od 500. — — 1,000.		—	4.

Od 1,000. Tal: do 10,000. Tal: 1.
Od 10,000. i więcey - — 2.

50. Sepultura, *vide* Atteſt.

51. Tradycya — Gdy takowa ſądownie naſtąpi, wtedy należą ſię Dietty podług taxy.

52. Dzierżawy —

a) Od ułożenia Kontraktu, *vide* Dokument.

b) Licytacya, *vide* Sect: IV. Nro 31.

53. Zobowiązanie — Kuratora, Sekweſtratora, Taxatorów, *vide* Curatorium Taxæ.

54. Zapieczętowanie i odpieczętowanie — Osobie tylko ſądowey zlecić można, którey Dietty za cały dzień lub puł dnia płacić ſię powinny w miarę czasu do tego potrzebnego.

55. Zgoda lub komplanacya w ſprawie ieszcze do proceſſu nie doſzłey.
Od ſądowego ſpisania oney należy ſię opłata podług taxy Nro 25. Lit: A) gdy zaś ſprawa będzie trudna i zawikłana, tedy podwoyna opłata rachować ſię może.

56. Widymacya —

a) Pod pieczęcią ſądową płaci ſię :

	Zł:
Od 50. Tal: do 100. *excl:* -	1.
Od 100. Tal: do 500. -	2.
Od 500. Tal: do 1000. -	3.
Od 1,000. — — 10,000. i więcey - - - -	4.

b) Kiedy tylko na kopiach Dokumentòw *ad Acta* oddanych *praevia productione & recognitione originalium concordat* ſię napisze, iaką tylko w takowych razach ieſt potrzebą, tedy od każdego Dokumentu takiego rachować można =

Od 100. Tal: do 500.	Zł:P. 1.
Od 500. Tal: do 1,000. i więcey - -	— 2.

c) Od widymowania extraktów z aktów Grodzkich należy ſię do nich uſtanowionemu Archiwaryuszowi *excl:* zwyczaynych kopialiow 4. Zł: Pol:

57. Plenipotencya —

a) Kiedy takowa od iedney lub więcey osob ſądownie uczyniona i zaświadczona będzie =

Od				Tal:	ZP.
Od 50. Tal: do 100.				—	1.
Od 100. = = 500.				—	2.
Od 500. = = 1,000.				—	4.
Od 1,000. = = 10,000. i więcey - -				1.	—

Jeżeli takowa ſzczegulnie będzie atteſtowana, wtedy tylko połowa opłat pewnych rachowana być może.

b) Kiedy takowa iako Syndykat od całego zgromadzenia Mieszczan, Gromady wieyſkiey, lub a communitate uczyniona będzie, kosztuie —

	Tal:	Z.P.
Od 50. Tal. do 100	—	1.
Od 100. = = 500.	—	3.
Od 500. = = 1,000.	1.	—
Od 1,000. Tal: do 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	3.	—

58. Opieka —

A) Od uſtanowienia Opiekuna lub Kuratora inclus: z obowiązkiem tego, i z taxą wygotowania Tutorii lub Kuratorii —

Od 500. Tal: do 1,000. Zł:P. 4.

Od 1,000. Tal: i daley - Tal: 1.

B) Od wciągnienia Opieki, *vide* Dzieło Hypet: Lit: D) Nro 8vo.

C) Od ułożenia Działow i Schedow z ſtrony w Małżeńſtwie *in communione Bonorum* przeżytą *incl*: od Rewizyi inwentarza zupełnego wygotowania, i od rozporządzeń do zabeśpieczenia maiątku *Curanda* potrzebnych, i w przypadku powtórnych ślubow do rozporządzenia *Adoptionis*, opłata iak od Kommissyi należeć będzie.

D) Od innych przypadków ieszcze zachodzących ſądowych Aktów, opłata podług uſtanowioney taxy brać ſię powinna.

Nota 1. Te opłaty iednakowo tylko przy opiekach takowych spełna brane być mogą, gdzie na końcu Roku po zdanych rachunkach i załatwionych wszyſtkich wydatkach iaka ſuperata ſię pokaże.

2do. Sądy iednakże ściśle na to uważać powinny, aby przy każdym wyniść maiącym rozporządzeniu, czyli obiekt zapytania ſię approbacyi,

)(❧)(

bacyi, lub iakowego innego Dekretu tak ieſt małego znaczenia, iż podług powszechnych uſtanowionych pryncypiow, tylko za obiekt bagatelny uważany być może, a w tym razie tylko w ten czas brana być może opłata, ieżeli to w 3ciey i 5tey powszechney Nocie Rozdziału ninieyszego ieſt uſtanowiono.

3tio. W opiekach tych, gdzie ſię prowent z wydatkami tak balansuie, iż nic ſuperaty nie pozoſtaie, tam nie mogą być brane taxy, tylko od ſztempla i pisania.

4to W tych opiekach, gdzie prowenta nawet na edukacyą małoletnich dzieci nie są doſtarczaiące, oprócz taxow także i ſztempla, i od pisania, opłata upada, i takowe zupełnie iako w ſprawie ubogich uważane być powinny.

5to. Jeżeli przy regulowaniu opieki ten przypadek od Lit: C) wzmiankowany ſię okaże, i że długi maiątkowi ogólnemu wyrównywaią; wtedy wcale żadna opłata brana

E

)(❀)(

być nie może, i takowa opieka wcale iako uboga uważana być powinna.

Również się uważać powinno, gdy całkowity maiątek tylko 100. Talarów wynośi.

6to. Opieki, w których inwentarze pod zamknięciem przyięte być muszą, opłacaią w każdym przypadku, gdzie Sąd pupillarny konkuruie opłatę spełna, dopokąd Inwentarz nie będzie rezerowany.

59. Protestacye Wexlowe —

Inquantum ich przyięcie sądowne będzie, za żądane mogą za to taxy opłat Notaryuszow być rachowane.

Nota powszechna tycząca się ninieyszego Rozdziału.

1mo. Kiedy rzeczywista importancya wartość sprawy, w którey według różnych kolumnow czyli ceny taxy biorą się, żadnemu pewnemu szacunkowi nie podlega, wtedy opłata podług czwartey Ko-

lumny, to ieſt: od 1,000. do 10,000. Talarów wartości, rachowana być powinna, zgoła uważać na to należy, co w 4tey powszechney Nocie od Sect: 1. ieſt napiſano.

2do. Jeżeli prowent gruntu iakiego końcem uſtanowienia kapitału, lub wartości dochodzenia za fundament ſię weźmie, tedy takowy po 5. procentów rachowany być powinien.

3tio. Gdy zaś ſprawa tylko 10. Talarów incluſivè wynieſie, wtedy tylko od pisania i Kopialia brane być mogą.

4to. Opłata ſztępla, pisania, i posłańców nie masz tu w tey uſtanowioney cenie obiętych, ale w 7mym Rozdziale są wyznaczone.

ROZDZIAŁ SZOSTY,

Względem opłat Urzędników Fiſkalnych w poleconych im indagacyach.

I. Dietty i należytości od terminow.

1. Gdy Urzędnik Fiſkalny inkwizycyą w swoim mieyscu rezydencyi odprawi, na ten czas od każdego terminu iemu należeć będzie Talar 1. Z. P. 2.

Annotacya. Ale potrzeba na każdym takowym terminie przynaymniey 4 lub 5. godzin pracować, i to w każdym protokule adnotować należy, iak długo ſię pracowało.

Jeżeli tylko szczegulne Actus expedyowane zoſtały, których uſkutecznienie tak długiego czasu nie wyciąga, n. p. Publikacya Dekretu, wyſłuchanie przyſięgi &c. tedy za to tylko rachować można do 3. lub 4. złotych.

2. Gdy Urzędnik Fiſkalny końcem uczynienia indagacyi podroż odprawić przymuszony, tedy za każdy dzień rachować sobie może Talarów 2.

II. Opłata od Dekretòw i Expedycyów.

1. Od cytacyi rekwizytoryalney w ciągu processu wyszłey i tym podobnych piśmiennych rozporządzeń, może Inkwirent podług okoliczności i ważności ſprawy i samego wyszłego rozporządzenia likwidować - Zł. Pol: 1. do 2.

2. A *ſtatu causæ* końcem wyſłuchania obcych świadków również podług okoliczności Zł:P. 2. do Tal: 1.

Annotacya. Pod tą opłatą nie ma ſztęplów wachowanych, lecz tylko należytości od pisania, a od pieczęci nie ma nic mieysca.

III. Opłata Rapportów.

1. Gdy Inkwirent Akta zakończone z zdaniem ſwoim poda, wtedy iemu podług okoliczności i wartości sprawy, i dokładności napisa-

nego zdania zezwolić można Zł: Pol: 4. naywięcey do 3. Talarów.

2. Inne Rapporta i pytania, które w ciągu inkwizycyi się czynią, tak uważać należy, iak inne piśmienne rozporządzenia *sub Nro* 2*do Nro 1mo.*

Powszechna Annotacya. Wyżey wytknięta należytości opłata, w ten czas tylko swoie znayduie mieysce, gdy Denuntiat na koszta skazany zostanie, i takowe opłacić iest w stanie.

ROZDZIAŁ SIODMY,

Względem opłat w sprawach Krymialnych.

1. Od przyięcia denuncyacyi popełnioney zbrodni, aresztowania, i sumarycznego wysłuchania Tal: 1.

2. Od wizyi do ustanowienia i rekognoskowania *Corporis delicti*, również od wizyi i schronienia nie-

szczęśliwego należą się Dietty, oprócz wyłożonych wydatków T. 2.

3. Od obdukcyi w przypadkach, gdzie takowa być musi, należy się dopokąd nie insza ustanowiona będzie taxa =

a) Medico za obdukcyą - Tal: 2.
Temuż ieśli w drogę poiedzie oprócz podwody na dzień T. 1. Z. 2.
A gdyby więcey iak dwa dni na to potrzeba wyciągała, wtedy Dietty zawsze na dzień Tal: 1. i 2. ZP. płacone być powinny.

Nota. Opłata od mil rachować się nie ma.

b) Chirurgowi *pro sectione* Talar: 2.
Temuż gdy w drogę poiedzie Dietty na dzień - - Tal: 1.
Ale natenczas pro viso reperto nic więcey rekwirować nie może.

4. Od wizytacyi Domu, in quantum takowa do wyśledzenia specyalnego przestępstwa będzie potrzebna =
Osobie sądowey - Tal: 1.
Aktuaryuszowi - Zł:P. 4.

5. Od rewersu, kiedy więzień od obcego sądu wydany, lub do sądu iakiego wydany będzie Zł. P. 3.
6. Od instrukcyi generalney inkwizyci, i zachodzącego przy tym wysłuchania więźnia i świadków =
Za cały dzień Inkwirentowi T. 2.
Aktuaryuszowi Tal: 1. Z.P. 2.
7. Od instrukcyi specyalney inkwizycyi, i ułożenia do niey artykułow - - - Tal: 1.
Od wysłuchania podług nich więźnia i świadków, płacić się będzie iak ad b. rachowano.
8. Defensorowi od napisania defensyi *incl:* i za colloquium z więźniem, i od informacyi z Aktow Tal: 1. do — 6.
Jeżeli od Defensora ieszcze iakie osobne będzie napisane doniesienie, za to ieżeli materialia iakie w sobie zawierać będzie, rachować może 1. Tal: a inaczey tylko 2. Zł: Pol:
9. Sędziemu Kryminalnemu za przytomność przy konferencyi, czyli pro colloquio z więźniem i Defen-

sorem, i za spisanie przytym protokułu - - - Tal: 1.
Aktuaryuszowi - Z. P. 4.
10. Za inrotulacyą Aktów — 4.
11. Od sentencyi czyli wyroku według ważności sprawy Tal: 2. do 5.
Nota. Jeżeli sprawa nadzwyczaynie obszerna, a więzień maiętny, wtedy taxa może być do 12. Talarow podwyższona.
12. Od publikacyi wyroku i przyięcia deklaracyi, czyli Inkwizyt ulteriorem defensionem użyć zechce Tal: 1.
13. Jeżeli *remedium Ulterioris Defensionis* użyte będzie, wtedy koszta przytym wypadaiące tak rachowane będą, iak pierwszey instancyi.
14. Od wszelkich innych expedycyow, rozporządzeń, i rapportów &c. które przy instrukcyi kryminalnego processu zachodzą, takowe być maią taxy iak w Rozd: I. i II. w processie cywilnym są oznaczone, a ordynaryinie takowe podług drugiey kolumny czyli od 100. do 500. Talarow się biorą.

25. Koszta żywności powinny z majątku więźnia znowu być nadgrodzone, iako ie fundusz kryminalny założył.

Ordynaryinie u pospolitych więźniow na dzień tylko 12. groszy mogą być rachowane.

26. Od exekucyi wyroku dla osoby sądowey =

1) Gdy na karę cielesną tylko osądzony, a osoba sądowa temu przytomna być musi, tedy iey się należy - - - Tal: 1.

2) Kiedy karę cielesną exekwować trzeba =

a) Inkwirentowi przytomnemu T. 2.

b) Aktuaryuszowi - - — 1.

c) Xiędzu za przygotowania więźnia do śmierci, a gdy podług wyroku dozwolono będzie, i na mieysce exekucyi odprowadzenie T. 3.

Należytości Kata podług taxy w reskrypcie D. 29. Aprila 1768. R. przepisaney opłacać się winny.

Notaty powszechne do tego Rozdziału.

Kiedy więzień ubogi, a koszta bądź zwierzchność Mieyska, bądź

patrimonialna ponoſić muſi, wtedy żadne koszta od inkwizycyi rachowane nie będą, lecz tylko naſtępuiące =

a) Od ſuſtentcyi i odzienia więźnia.
b) Należytość Stróża Delinkwentow, za ſłomę, &c.
c) Od pisma inkwizytoryatu po 2. sr: gr: lub 15. gr: Pol: zapłacone będą &c.

ROZDZIAŁ OSMY.

Względem opłaty ſztempla, pisania, i poſłańców.

I. O ſztemplowanym papierze.

Sztęplowanego papieru brać należy w każdey ſprawie, w którey opłaty taxow są przepisane, ſkoro obiekt wartości 30. Rhtalerow przechodzi, lub żadnemu pewnemu ſzacunkowi niepodlega.

1. Przy oznaymieniu zaſkarżenia gdy obiekt mnieyszy od 200. Talarów będzie - - - gr: $7\frac{1}{2}$.
Gdy zaś 200. Talarow przenoſi lub więcey - Zł: 1. gr: 15.

Nota. Jeżeli ſkarga uſtnie do protokułu oznaymiona będzie, wtedy do niey wyznaczonego ſztęmplowanego papieru brać należy.

Jeżeli oznaymienie ſkargi tak doſtateczne uznane będzie, iż bez przyięcia osobnego protokułu iſtotnego zaſkarżenia termin inſtrukcyi wyznaczony być może, tedy w ſprawach mnieyszey importancyi od 200. Talarów oprócz użytego ſztępla a 1. sr: gr:, ſztempla a 6. ſrebr: gr: przybrany iescze być powinien. W ſprawach zaś nad 200. Talarow ieżeli wyznaczony ſztempel a 6. sr: gr: iuż użyty do oznaymienia ſkargi, tedy niepotrzeba powtórnego przybrania ſztempla a 6. sr: gr:

2. Do protokułu informacyinego, który ſię bądź od ſkarżącego lub oſkarżonego przyimuie Zł: 1. gr: 15.

3. Do protokułu ſkargi ſamey w każdym razie gdy takowy osobno ſię ſpisze - - Zł: 1. gr: 15.

Nota. Do przyięcia interwencyi, lub litis denuncyacyi, albo też rekonwencyi, ieżeli takowe ad ſeparatum odeſłane będą, podobnież ſztempel brany być powinien.

4. Do pierwszey cytacyi oſkarżonego.

Nota. Choćby ta cytacya pierwsza nie na piśmie, lecz tylko *per Copiam Decreti* wydana była, to wszelako 6. groszy ſztempel użyty być powinien.

5. Do edyktalney cytacyi każdego exemplarza - . Zł P. 3.

6. Do insercyi do Gazet lub intelligencyow - Zł: 1. gr: 15.

7. Do patentu ſubhaſtacyinego każdego exemplarza — Gdy takowy 100. Talarow lub mniey wyniesie Zł: 1. gr: 15.

Gdy taxacya 1,000. Talar: przeniesie - - - Zł: 3.

8. Do kommissu rekwizycyi, interceſſyi, Dekretu, rezolucyi, i zgoła do każdey piśmienney expedy-

dycyi, dla ktòrey w ninieyszey taxie żadney pewney opłaty ſztęplowey nie masz wyrażoney

Zł: 1. gr: 15.

9. Do donieſienia Deputata, które w ciągu processu ſię zdarzy gr: 7½.

10. Do Plenipotencyi =

Gdy obiekt w kapitale i prowizyi tylko 100. Tal: lub mniey wynieſie - - - Zł: 2.

Gdy więcey wynieſie, lub gdy nie będzie mógł być ſzacowany Zł; 2. gr. 15.

11. Do odpowiedzi na zaſkarżenie, gdy ta osobno a nie razem na terminie inſtrukcyi przyięta będzie Zł:P. 1. gr. 15.

12. Do protokułu kontumacyalnego, na który definitiva concluſio zapadnie - - - Zł: 3.

13. Do pierwszego protokułu inſtrukcyi - - - - Zł: 3:

14. Gdy inſtrukcya przez więcey terminow potrwa, do każdego protokułu naſtępuiącego, od ktòrego ſtrony osobne opłaty za termin winne - - Zł: 1. gr: 15.

15. Do protokułu wyſłuchania świadków, gdy nie więcey iak 2. świadków będzie - Zł: 1. gr: 15.
A gdy więcey będzie iak 2. świadków - - - Zł: 3.
16. Do protokułu tentacyi zgody, i spisania uſtney Dedukcyi gdy na osobnym terminie przedſięwzięte bę ą - - Zł: 1. gr: 15.
17. Do protokułu innego terminu w ſprawach processowych, który nienależy do aktualney inſtrukcyi;
Zł: 1. gr: 15.
18. Do protokułu na rekwizycyą ſądu obcego o wyſłuchanie świadkow - - Zł: 1. gr: 15.
19. Do Statum Causæ gdy świadek przez obcego Kommissarza ma być wyſłuchany - Zł: 1. gr: 15.
20. Do protokułu gdy okularna inspekcya w obcym mieyscu nie ſądu zwyczaynym odprawiona być muſi - - Zł: 1. gr: 15.
21. Do protokułu Delationis Juramenti, lub i konieczney przyſięgi gr: 7 $\frac{1}{2}$.
22. Do Dedukcyi - Zł: 1. gr: 15.

)(❀)(

23. Do protokułu inrotulacyi aktów, od którego opłaty brane być mogą - - Zł: 1. gr: 15.

24. Ad ſpeciem facti w ſprawie wątpliwey do Kommissyi prawa tłómaczącey - Zł: 1. gr: 15.

25. Do zapytania w tey mierze Zł: 1. gr: 15.

26. Do rapportu do Dworu w processach i innych interessach Zł: 1. gr. 15.

27. Do wyroku, gdy takowy podług przepisu powszechnego nie potrzebuie expedycyi, a obiekt iego 100. Tal: i więcey wynoſi =
W inſtancyi 1szey - gr: 7½.
W inſtan: 2giey i 3ciey Z. 1. g. 15.
In cauſis injuriarum - Zł: 1. g. 15.
Do extraktów i expedycyi dla każdey ſtrony - - gr: 7½.

Nota. Gdy wyrok podług powszechnego przepisu expedyowany będzie, wtedy oryginał żadnego nie potrzebuie ſztępla.

Rezolucya kontumacyalna uważać ſię powinna iak wyrok.

28. Od expedycyi ugody Zł: 1. g. 15.

29. Od

)(❀)(

29. Od protokułu ugody, kiedy quantum ſporne wynoſiło =

	Tal:	Z.	P.
Od 100. Tal: do 500.		—	3.
Od 500. = = 1,000.	1.	—	
Od 1,000. — = 10,000.	1.	—	3.
nad 20,000. Tal: -	2.	—	3.

Kiedy ſprawa na pieniądze oszacowana być nie może - Tal: 1.

In cauſis injuriarum - gr: 7½.

Gdy ſzczegulnie renuncyacya processu zachodzi Zł: 1. gr: 15.

A kiedy większy ſztempel ugody ſię płaci, wtedy mnieyszy upada, któryby inaczey był powinien być użyty do protokułu, gdyby ugoda nie była przyszła do ſkutku.

30. Do oznaymienia ugody prywatnie zaszłey =

Gdy obiekt oney 200. Tal: lub mniey wynieſie Zł: 1. gr: 15.

Gdy takowy więcey iak 200. Tal. wynieſie - - - Zł: 3.

31. Do uſtanowienia liquidi końcem sporządzenia immiſſyi Z. 1. gr: 15.

32. Do protokułu sądowey Aukcyi Zł: 1. gr: 15.

F

33. Do protokułu licytacyi Tal: 1.
34. Do adjudykacyi Tal: 1. Zł. 3.
35. Do oznaymienia piśmiennego appellacyinych lub rewizyinych grawaminow - Zł. 1. gr: 15.
36. Do petitum w ſprawach processowych lub innych sądowych interessach - - gr: 3. i $\frac{3}{4}$.

In cauſis injuriarum minoris importantiae, które w przepiſie processowym za ſprawy bagatelne mniey 10. Tal. wynoszące inſtruowane bywaią, papier ſztempl: a 6. sr: gr: tylko do wyroku lub kontumacyiney rezolucyi brać ſię powinien, a gdyby expedycya zaświadczenia dobrey ſławy naſtąpiła, to równie na ſztemplowanym papierze wydane być powinno, w innych ſprawach injuriarum, powinien papier ſztemplowany równie podług przepisów wyrażonych ſię brać.

II. *Należytości od pisania.*

1. *Pro mundo Decretorum, Resolutionum* na całym arkuszu - gr: 15.
2. Od kopiowania Annexow protokułów za arkusz cały gr: 15.

)(❀)(

Kiedy pisma sześć arkuszy wynoszą i więcey, wtedy od każdego ſkładu a 6. arkuszy, płaci ſię Zł: 2.

Każdy arkusz powinien mieć na każdey ſtronie 24. wierszy, a każdy wiersz przynaymniey 12. ſyllab.

Kiedy expedycye na pargaminie ſię wygotuią, wtedy te osobno zapłacić trzeba.

III. Od pieczęci.

Może tylko w tych przypadkach być rachowano, w ktòrych taxy mieysce maią.

IV. Należytości dla ſług, Kancellaryi, Exekutorów, i Poſłańcow.

W ſprawach Cywilnych.

1. Od cytacyi uſtney lub insynuacyi piśmienney, i każdego innego ſądowego rozporządzenia i zaświadczenia że ſię to ſtało =

W Mieście, w którym Regencya ſwoie miewa ſeſſye gr: 22½.

2. Prócz tego należy Poſłańcowi opłata od mili, tudzież od insynua-

cyi, kopii, innemu formalnie wydaney cytacyi lub nakazu *inclusivè* z powrotem na milę 3 sr: gr: czyli 22. i pół gr: Pol:

Nota 1. Jeżeli Posłaniec w iednym mieyscu więcey expedycyow iak iednę odda, wtedy za drugą i inne wszystkie, Posłańcowi należytość od mili zapłacić trzeba.

Nota 2. Gdzie się należytość od mili rachuie, tam od insynuacyi opłata brać się nie powinna.

3. Od wysyłania na pocztę rapportów, rozporządzeń, iak Nro 1mo.

Jeżeli przy tym akta się znayduią, które zapakować trzeba, wtedy za emballagę zapłacić należy Złoty 1.

Jeżeli wysłać się maiąca sztuka tylko się tycze rozporządzenia względem opłat lub processu niżey 30. Tal: za to nic brać nie można.

Jeżeli zaś pieniądze do banku się przeszlą, lub inszym końcem przez Posłańca na pocztę transportowane zostaną, które więcey iak 100. Tal: wynoszą Zł: Pol: 1.

Gdy wielkie ſummy będą, dla których więcey iak raz chodzić trzeba, to za każdy kurs tyleż płacić należy.

4. Od uſłużenia przy inſtrukcyi proceſſu i Kommiſſyi w mieyscu ſądu, gdzie ſąd zaſiada od każdey ſtrony - - - gr: 22. i pół.

Kiedy więcey iak dwie ſtrony będą, wtedy dla każdego po gr: 22. i pół do 1. Zł: rachować można, iednakże ta należytość za puł dnia 3. Złote, a za cały dzień 4rech Zł: przechodzić nie powinna.

5. Od podobnegoż uſłużenia, gdy inſtrukcya *extra locum Judicii* odprawiać ſię będzie od obu ſtron razem na dzień —

W ſprawach do 200. Tal: Zł: 1.
— — — nad 200. — — 2.

6. Od uſłużenia przy przyięciu Teſtamentu, obligacyi, lub zgoła *Actûs voluntariæ Jurisdictionis* Zł: 2.

Jeżeli takowe przyięcie extra locum Judicii będzie, tedy ta taxa co dzień płacić ſię ma po Zł: 3.

7. Od zapowiedzenia exekucyi płacić się powinny zwyczayne należytości exekucyine, kiedy przy tym insynuacya iaka się odbywa.

8. Od zabierania rzeczy via Executionis - - - Tal: 1.

Jeżeli przy tym koszta transportowe zachodzą, wtedy takowe osobno się obrachuią i wykażą.

9. Od założenia exekucyi Wexlowey Talar 1.

Od aresztowania na wsi prócz tego ieszcze opłaty od mili każdey po 6. sr: gr: czyli Zł: 1. gr. 15. rachować się powinny.

10. Od stróżowania w ciągu takowey exekucyi, ieżeli w stancyi aresztanta odbywa się podług okoliczności iego maiątku za dzień i noc Zł: 1. gr: 15.

Te same opłaty rachuią się, gdy obserwacya zachodzi.

11. Od założenia exekucyi osobistey i kontynuacyi oneyże, ieżeli takowa z aresztem osobistym nie będzie połączona równym sposobem za dzień 1wszy - Tal: 1.

)(❀)(

A za każdy dzień za czekanie - - - - Zł: 3.

12. Od innych ſprawunków od których należytości insynuacyi brane być nie mogą, n. p. gdy Juſtitz-Kommiſſarzowi per copiam Decreti co do wiadomości podane będzie, wtedy poſłańcowi w obiektach 2giey i wyższych klass za insynuacyą zapłacić należy ieden grosz srebrny, lub - - gr: $7\frac{1}{2}$.

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY,

Względem płacy Juſtitz-Kommiſſarzow, i Aſſyſtentów.

I. W Cywilnych Processach.

1. Gdy Juſtitz-Kommiſſarz od ſtrony, którey w przypadkach prawem dozwolonych za Plenipotenta uſtanowionym będzie, wtedy weźmie od powzięcia informacyi =

)(✿)(

	Tal:	ZP.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	2.
Od 100. — — 500.	—	3.
Od 500. — — 1,000.	T. 1. do 2.	—
Od 1,000. — — 10,000.	3.	—
Od 10,000. Tal: i daley -	4.	—

2. Od podania ſkargi —

	Tal:	ZP.
Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	2.
Od 100. Tal: do 500.	- 1.	—
Od 500. Tal: do 1,000.	- 1.	— 3.
Od 1,000 — — 10,000.	- 2.	—
Od 10,000. i więcey -	- 3.	—

3. Od attentowania inſtrukcyi bądź że iako Juſtitz-Kommissarz, lub Pełnomocnik albo iako Konsulent przy sprawie iakiey pracował, Juſtitz-Kommissarz honorarium mieć powinien, które tey cenie wyrówna, iako Sect: 1. Nro 8. dla iedney ſtrony wyznaczyć ſię maiącey należytości od wyroku wynoszą.

4. Za odpowiedź, kiedy takowa w przypadku przepisem proceſſowym Roz: I. Tit: 9. §. 15. oznaczoną mieysce znaydzie =

)(❀)(

	Tal:	Z.P.
Od 50 Tal: do 100. *exc*:	—	2.
Od 100. — — 500.	1.	—
Od 500. Tal: do 1,000.	1.	— 3.
Od 1,000. — — 10,000.	2.	—
Od 10,000. i daley -	3.	—

5. Od dedukcyi in Jure, kiedy takowa względem obszerności i ważności ſprawy na piśmie podana będzie =

Od 100. Tal: do 500. -	1.	—
Od 500. — — 1,000. -	2.	—
Od 1,000. — — 10,000.	4.	—
Od 10,000. i więcey T. 6. do 8.		—

6. Od liſtow, donieſienia, memoryałów, które ſzczegulnie poparcia ſprawy ſię tyczą, nic Juſtitz-Kommiſſarz, oprócz ſub Nro 1. wyznaczonych informacyinych opłat brać nie powinien, iednakowoż gdy w nieprzytomności ſtrony z nią korrespondować, expedycye za nią wykupować muſi, tedy *pro cura inſtantiæ* mieć powinien =

Od 50. Tal: do 100. -	Zł:	1.
Od 100. = = 500. -	—	3.

Od 500. Tal: do 1,000. Tal: 1.
Od 1,000. = = 10,000. — 2.
Od 10,000. i więcey - — 3.

7. Od podanego na piśmie lub ad protocullum oznaymienia grawaminow appellacyi nieprzytomney ſtrony należy ſię Juſtitz-Kommissarzowi =

	Tal:	Z·	P.
Od 100. Tal: do 500. -	—	3.	
Od 500. — — 1,000.	—	4.	
Od 1,000. — — 10,000.	1.	—	
Od 10,000. i więcey -	2.	—	

II. *W Proceſſach konkursowych, i likwidacyinych.*

A) Opłata, którą Juſtitz-Kommiſſarz iako Kurator Maſſæ żądać może, podług wielkości *Maſſæ activae* konkursowey.

1. Od zaſiągnienia informacyi względem wszyſtkich likwidatow =
Od 50. Tal: do 100. *excl:* Tal: 1.
Od 100. Tal: do 500. - — 2.
Od 500. Tal: do 1000. - — 3.
Od 1,000. — — 10,000. — 4.
Od 10,000. i więcey - — 6.

Gdy massa więcey iak 100. tyſięcy Tal: wynieſie, Tal: 10:

2. Od attentowania pryncypalnego terminu likwidacyinego =

	Tal:	Z.P.
Od 50 Tal: do 100. *excl:*	—	4.
Od 100. — — 500. -	1.	—
Od 500. Tal: do 1,000.	2.	—
Od 1,000. Tal: do 10,000. -	3.	—
Od 10,000. i więcey - -	4.	—

4. Od attentowania terminu inrotulacyi =

Od 50. Tal. do 100	—	2.
Od 100. = = 500.	1.	—
Od 500. = = 1,000.	2.	—
Od 1,000. Tal: do 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	3.	—

4. *Pro cura inſtantiæ* =

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	4.
Od 100. Tal: do 500.	1.	—
Od 500. = = 1,000	2.	—
Od 1,000. — — 10,000.	3.	—
Od 10,000. i więcey- -	4.	—

5. Od terminow do regulowania Appellacyow płaci ſię iako od terminu pryncypalnego likwidacyi.

6. W Konkursach gdzie massa ieszcze 50. Tal: nie wynosi, kontradyktor za swoię fatygę przy ustanowieniu massy długow dostać powinien ogulną summę 4. lub 8. Zł: Polskich.

7. Od całey instrukcyi przy szczegulnych likwidatach, które nie zostały agnoskowane, mieć powinien Kontradyktòr podług wielkości obiekti likwidacyi =

	Tal.	Z.P.
Od 50. Tal; do 100.	—	2.
Od 100. — — 500.	1.	—
Od 500. — — 1,000.	2.	—
Od 1,000. Tal: do 10,000.	4.	—
Od 10,000. i więcey -	6.	—

8. Od przytomności zapieczętowaniu, taxie, i spisaniu inwentarza za cały dzien =

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	4.
Od 100. Tal: do 500.	1.	—
Od 500. = = 1,000.	2.	—
Od 1,000. = = 10,000.	3.	—
Od 10,000. i więcey -	4.	—

Za puł dnia =	Tal:	Z.P.
Od 50. Tal: do 100.	—	3.
Od 100. Tal: do 500.	—	4.
Od 500. — — 1,000.	1.	— 2.
Od 1,000. — — 10,000.	2.	—
Od 10,000. i więcey -	3.	—

9. Od attentowania terminu licytacyi =

Od 50. Tal: do 100. *excl:*	—	3.
Od 100. Tal: do 500.	1.	—
Od 500. Tal: do 1,000.	1.	— 2.
Od 1,000. — — 10,000.	2.	—
Od 10, i więcey -	3.	—

10. Od attentowania terminu dyftrybucyi =

Od 50. Tal: do 100.	1.	—
Od 100. — — 500.	2.	=
Od 500. — — 1,000. -	2.	—
Od 1,000. — — 10,000.	3.	—
Od 10,000. i więcey -	4.	—

11. W processach cum Debitoribus maſſy konkursowey mieć powinien Kurator taką opłatę, iaką maią Juſtitz-Kommiſſarze w ſprawach cywilnych równego obiektu.

12. Od podnieſienia i oddania Acti-
vorum maſſæ ieżeli iemu od kre-
dytorów będą powierzone =

Od summy do 500. Tal:	1.	Procent.
Od 500. do 1,000. —	$\frac{1}{2}$.	Procentu.
Od więcey iak 1,000. —	$\frac{1}{4}$.	Procentu.

NB. Za adminiſtracyą nieruchomych Dóbr, ieżeli niemi także ieſt zatrudniony, 5. procentów od czyſtey intraty mieć powinien.

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY.

O płacy przyſięgłych tłómaczów.

---

1. Od tłumaczenia każdego Dokumentu, lub innego iakiego Pisma za każdą ſtronę, która koniecznie przynaymniey 26. wierszy mieć powinna podług oryginału rachuiąc - - Zł: 1. gr: 15.

Nota. Choćby Dukument nie całą ſtronę zabierał, lub oſtatnia ſtrona

mniey iak 26. wierszy wynoſiła, tedy iednak iakby od całey ſtrony opłata rachować ſię może.

2. Od wytłómaczenia iakiey uſtney propozycyi - - Zł: 2.

3. Od rewidowania i atteſtowania iuż gotowego iakiego tłómaczenia gdy tego albo ſtrona albo Regencya zażąda, od każdey ſtrony gr: 22½.

4. Od tłómaczenia Depozytów, świadków, iak Nro 2do.

5. Kiedy Tłómacz podróże odprawi, tedy prócz podwody na dzień Diettów ma wyznaczonych Tal: 1.

6. In criminalibus Tłómacz takową ma opłatę, iak Nro 2do.

Nota 1. Tłómacz zaś powinien zeznania tak w tym ięzyku, w którym Depozycya uczyniona ad Acta spisać, iako też ſwoie tłómaczenie ſwoim podpisem atteſtować.

2. W ſprawach ubogich i takowych, które ex officiis ſię odbywaią, w tych tłòmacz żadney opłaty żądać nie może.

ROZDZIAŁ JEDENASTY,

Względem opłat Konſyſtorſkich.

1. Od kofirmacyi Paſtora w tych przypadkach, które Konſyſtorzowi są właściwe - Tal: 2.
2. Od rapportu do Dworu w przypadkach, w których konfirmacya od Departamentu Duchownego zależy - - - - Zł: 4.
3. Od Mandatu ad ordinandum — 2.
4. Od Mandatu ad inſtallandum — 2.
5. Od konfirmacyi Nauczyciela Szkół Konsyſtorz żadnych opłat brać nie będzie, tylko od ſztempla i pisania.
6. Od pozwolenia dawania Szlubu intra tempus clausum =

   Osoba Szlachecka - Tal: 3.

   Osoba ſtanu Mieyſkiego pierwszey Klassy - - - Tal: 2.

   Drugiey Klassy - - — 1.
7. Od pozwolenia dawania Szlubu w domu =

   Osoba Szlachecka - Tal: 6.

Stanu

Stanu mieyſkiego pierwszey Klassy - - - - Tal: 3.

Drugiey Klassy - — 2.

8. Od pozwolenia podwóyney zamiaſt potróyney zapowiedzi =

Osoba Szlachecka - Tal: 6.

Stanu Mieyſkiego pierwszey Klassy - - - - Tal: 3.

Drugiey Klassy - — 2.

9. W wszyſtkich przypadkach Dyspensow, w których Konsyſtorz do Dworu rapporta czyni, od rapportu - - - Tal: 1.

10. Od pozwolenia chrzczenia w domu - - - Tal: 1.

Nota 1. Generalne rozporządzenia w Kościelnych i Szkòlnych interessach, zupełnie ex officio expedyowane być powinny.

2. Przy innych expedycyach, od których w ninieyszey taxie żadney osobney nie masz wyznaczoney ceny, takie opłaty iak w Regencyi brane będą.

)(❀)(

Gdy NAYJAŚNIEYSZY KRÓL JMć PRUSKI Pan Nasz Naymiłościwszy ninieyszą Taxę Sportułową tak z okolicznościami, iako i ſłusznością z wszech miar zgodnie być ułożoną widział, iż podług niey żaden z Wazallow i Poddanych Jego Pruss-Południowych względem kosztów wielkich popieraiąc Interessa ſwoie prawne żadnego ſłusznego powodu uſkarżać ſię nie będzie miał przyczyny, więc Jego Królewſka Mość takową approbować, i mocą Naywyżſzey ſwoiey władzy Kraiowey konfirmować raczył, rozkazuiąc oraż ſwoim Regencyom Pruss-Południowych, i zgoła wszyſtkim Officyaliſtom Juſtycyi w teyże Prowincyi, aby podług niey iako nayściśley ſię zachowywali, i wszelkich przeſtępſtw względem przepisanych opłat, iako i zgoła każde-

go Szportułowego excessu i ucisku pod surową w Prawie przepisaną karą wystrzegali.

Signatum w Berlinie 19. Grudnia 1795. Roku.

FRYDERYK WILHELM.

DE GOLDBECK.

Konfirmacya Taxy Sportułowey dla Regencyi Pruss Południowych.